

teach®
yourself

bulgarian

michael holman and
mira kovatcheva

For over 60 years, more than
50 million people have learnt over
750 subjects the **teach yourself**
way, with impressive results.

be where you want to be
with **teach yourself**

For UK order enquiries: please contact Bookpoint Ltd, 130 Milton Park, Abingdon, Oxon, OX14 4SB. Telephone: +44 (0) 1235 827720. Fax: +44 (0) 1235 400454. Lines are open 09.00–17.00, Monday to Saturday, with a 24-hour message answering service. Details about our titles and how to order are available at www.teachyourself.co.uk

For USA order enquiries: please contact McGraw-Hill Customer Services, PO Box 545, Blacklick, OH 43004-0545, USA. Telephone: 1-800-722-4726. Fax: 1-614-755-5645.

For Canada order enquiries: please contact McGraw-Hill Ryerson Ltd, 300 Water St, Whitby, Ontario, L1N 9B6, Canada. Telephone: 905 430 5000. Fax: 905 430 5020.

Long renowned as the authoritative source for self-guided learning – with more than 50 million copies sold worldwide – the **teach yourself** series includes over 500 titles in the fields of languages, crafts, hobbies, business, computing and education.

British Library Cataloguing in Publication Data: a catalogue record for this title is available from the British Library.

Library of Congress Catalog Card Number: on file.

First published in UK 1993 by Hodder Education, 338 Euston Road, London, NW1 3BH.

First published in US 1993 by The McGraw-Hill Companies, Inc.

This edition published 2003.

The **teach yourself** name is a registered trade mark of Hodder Headline.

Copyright © 1993, 2003 Michael Holman and Mira Kovatcheva

In UK: All rights reserved. Apart from any permitted use under UK copyright law, no part of this publication may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopy, recording, or any information, storage and retrieval system, without permission in writing from the publisher or under licence from the Copyright Licensing Agency Limited. Further details of such licences (for reprographic reproduction) may be obtained from the Copyright Licensing Agency Limited, of Saffron House, 6–10 Kirby Street, London, EC1N 8TS.

In US: All rights reserved. Except as permitted under the United States Copyright Act of 1976, no part of this publication may be reproduced or distributed in any form or by any means, or stored in a database or retrieval system, without the prior written permission of the publisher.

Typeset by Transet Limited, Coventry, England.
Printed in Great Britain for Hodder Education, a division of Hodder Headline, an Hachette Livre UK Company, 338 Euston Road, London, NW1 3BH, by Cox & Wyman Ltd, Reading, Berkshire.

The publisher has used its best endeavours to ensure that the URLs for external websites referred to in this book are correct and active at the time of going to press. However, the publisher and the author have no responsibility for the websites and can make no guarantee that a site will remain live or that the content will remain relevant, decent or appropriate.

Hodder Headline's policy is to use papers that are natural, renewable and recyclable products and made from wood grown in sustainable forests. The logging and manufacturing processes are expected to conform to the environmental regulations of the country of origin.

Impression number 14 13 12 11 10
Year 2010 2009 2008 2007

Introduction		vii
alphabet and pronunciation		xi
01	здравейте! как се казвате?	
	<i>hello, what's your name?</i>	1
	saying please and thank you , greetings, introducing yourself, there is and there isn't	
02	как сте? имате ли време?	
	<i>how are you? do you have a moment?</i>	12
	asking questions, saying goodbye, using Mr and Mrs , I have and I don't have , numbers 1–10	
03	какъв сте? каква сте?	
	<i>who are you and what is your job?</i>	25
	what kind of? nationalities, professions, relatives, marital status	
04	колко? колко е часът?	
	<i>how much? how many? what's the time?</i>	38
	timetables, times of the day, numbers 11–100, seeking agreement	
05	говорите ли английски?	
	<i>do you speak English?</i>	54
	what languages do you speak or know? , which and who , using the phone	

06	искате ли да...? would you like to...? can I?, may I?, I must, I need or need to, being introduced, changing money	69
07	колко струва...? how much is...? going shopping, pointing, let's , requests and commands, Bulgarian money	82
08	какво ми препоръчвате? <i>what can you recommend?</i> eating out and ordering meals, expressing preferences	97
09	с какво мога да Ви помогна? <i>how can I help you?</i> offering assistance, I can do it, that's my bag, getting about in town	110
10	какво ще бъде времето? <i>what's the weather going to be?</i> agreeing and disagreeing, making suggestions, talking about the future, getting out of town	125
11	план за следващата седмица <i>a plan for the coming week</i> days of the week, months, dates, Bulgarian holidays, first, second etc., numbers over 100	137
12	почакай, не поръчвай още! <i>wait, don't order yet!</i> don't do that!, twin verbs for describing the same situation, like or love ?	152
13	как да стигнем до хотел «Одеса» <i>how can we get to the Odessa hotel?</i> directions, losing your way, past events	165
14	поздравявам те! congratulations! what is done (or not done), special occasions, cheers! , address forms, describing your home	178
15	бях на лекар I went to see the doctor saying how you feel, doing something for yourself	191

16	ако бях на твоё място ... <i>if I had been in your place ...</i> if and hypothetical situations, giving presents, I was going to – thwarted plans, more and not any more , reporting first-hand information	203
17	какво правеше тя? what was she doing? a different perspective on past events, things needing repair, trouble with the car	217
18	вече съм решила <i>I have already made up my mind</i> results: reporting events that have affected the present, forgetting something, having fun and being bored	230
19	имате ли оплаквания? <i>is there anything wrong?</i> making complaints, reporting what you don't know first hand	241
20	бихме искали да дойдем пак! <i>we would like to come again!</i> saying goodbye and staying in touch, more if expressions, being especially polite	253
	taking it further	264
	key to the exercises	267
	appendix	288
	Bulgarian–English vocabulary	305
	English–Bulgarian vocabulary	319
	index to grammar and usage	330

About the authors

Mira Kovatcheva was born in Sofia and studied English at Sofia University, where she is now Senior Lecturer in the Department of English Studies. Her field of research is English historical linguistics and languages in contact. She also has a special interest in the teaching of Bulgarian to native speakers of English. Between 1989 and 1992 she was on secondment to the universities of Leeds and Sheffield where she taught Bulgarian to English students.

Michael Holman is of mixed English and Russian parentage and was born in Kent, where he now lives. Between 1966 and 1999 he lived in Yorkshire, where he was latterly Professor of Russian and Slavonic Studies at the University of Leeds. He has taught Bulgarian, translated from Bulgarian into English and sought to promote Anglo-Bulgarian cultural interchange. He holds the 'Order of Stara Planina' (First Class) and is an honorary Doctor of Letters of Sofia University. His wife, Dorothea, without whom none of this would have been possible, was born in Sofia of mixed Bulgarian and Macedonian parentage.

Acknowledgements

It would be impossible to thank all our relatives and friends and also colleagues, past and present, who have helped us directly or indirectly with this book. We would, however, like to single out for special mention Christo Stamenov and Vladimir Filipov, both lecturers at Sofia University, who assisted us greatly in the latter stages of our work on the first edition. To everyone who has written to thank us for the book and to make suggestions for its improvement, we are grateful beyond measure. The responsibility for outstanding imperfections in this new edition, however, remains firmly with us.

Teach Yourself Bulgarian is a complete course for beginners in spoken and written Bulgarian. It has been designed for self-tuition, but may also be used for study with a teacher. It aims to teach you to understand and use the contemporary language in a variety of typical, everyday situations. Above all it is functional, enabling you to communicate and interact, using the language for positive, practical purposes. Although intended primarily for people with no knowledge of the language, you will also find it useful if you want to brush up or extend some previous knowledge.

The course is divided into 20 carefully graded and interlocking units. Each unit is devoted to a particular topic or situation and each successive unit builds naturally on material covered in previous units. In Unit 1, for example, you will learn how to introduce yourself, to use some simple greetings and to say 'please' and 'thank you'. In Unit 2 you will discover how to ask questions, and in Unit 3 you will learn how to answer questions saying where you come from, what you do for a job and indicating whether or not you are married. Unit 4 teaches you some numbers and how to use them when telling the time.

The first half of the book, up to the end of Unit 9, is a basic grammatical and thematic 'survival kit'. The emphasis here is on the present tense and on immediate situations you may well find yourself in on a visit to Bulgaria. Thus, Unit 5 enables you to describe your language knowledge – or lack of it! Unit 6 deals with wanting and asking for things and with changing money, Unit 7 with shopping, Unit 8 with eating out and Unit 9 with getting about and both asking for and giving assistance.

From Unit 10 on you progress to less immediate, but no less important matters. You will learn to ask about future events,

inquiring about the weather, for example, or putting together a plan for the days ahead. You will also learn how to talk about things that happened in the past, how to make complaints and tell people what to do. And as your vocabulary and grammatical knowledge increase, you will be able to make more use of the tables and lists in the Appendix at the back of the book.

Each unit is divided into distinct but interlocking sections. An initial Dialogue is followed by a vocabulary with the new words and phrases and a few short questions in Bulgarian based on the Dialogue. Then (up to Unit 11) comes a short section (marked with **I**) of cultural comments and topical tips for first-time visitors to the country. This is followed by useful phrases relevant to the theme of the unit and worth learning by heart. Then come grammatical explanations which all proceed naturally from the new words and constructions used in the Dialogue. Finally there come the Exercises – lots of them, varied, practical, with all the answers in the back – so you can test yourself and see how you are doing. At the end of the Exercises there is always a second dialogue, that takes you on a little further, incorporating material you will have already covered plus a few new words and phrases.

In the dialogues we have tried to concentrate on the activities of a limited number of characters, both English- and Bulgarian-speakers, whose paths cross in Bulgaria one year in May. First there is Michael Johnson, a man of entrepreneurial disposition from Chelmsford, UK. Mr Johnson is in Sofia for the first time and has wisely learnt some Bulgarian in preparation for his visit. He is on a two-week business trip, establishing contacts, especially with Boyan Antonov, director of a newly established but already quite large, Sofia-based advertising agency. You will also meet members of Mr Antonov's staff: Nadya, his hard-working secretary, Nikolai Dimitrov, a junior colleague, and Milena Marinova, an artist. (Particularly watch Nikolai and Milena...) Then there is a married couple from Manchester, Victoria and George Collins. Victoria is an interpreter and George is a teacher. They too are visiting Bulgaria, but not for the first time. Victoria speaks Bulgarian well. Nevena Petkova is the hotel receptionist. Nevena, too, is entrepreneurial! There are other characters as well taking part in a variety of situations and locations, from Sofia in the west to Plovdiv in the south and on to Varna and the Black Sea in the east. Good luck, and remember, *practice makes perfect* or, as the Bulgarians say, **бЪИТЬТЪ ПЪАВИ МАЙСТОРА**.

How best to use this book

Before starting Unit 1 you will need carefully to work through the sections on the alphabet and pronunciation. Look, too, at the section on pronunciation and spelling at the beginning of the Appendix. Despite the different script, you will soon find that there are many Bulgarian words you recognize, both in their written form and when you hear them on the recording which accompanies *Teach Yourself Bulgarian*.

Dialogues or other sections marked with **▶** are included on the recording. We strongly advise you to use it. As you listen to the native speakers and imitate their pronunciation, so your own pronunciation will improve. Keep the recording in the car and listen to it on your way to and from work. Repeat the words and phrases as often as possible so as to get your tongue round the foreign sounds. Before going on to a new unit, listen again to the dialogues recorded from the previous unit. The more you listen and the more you speak, the better you'll be!

Learning techniques obviously vary and you will probably need to experiment a little before adopting the procedure that suits you best. However, since each unit follows the same pattern, you might find the following procedure worth trying for a start.

Dialogue

Read the English introduction at the beginning of the opening *Dialogue*. This will establish the context for you.

If you have the recording, listen to the Dialogue and see how much you understand.

Now work through the Dialogue, reading aloud as you go. The vocabulary after the Dialogue gives you the meaning of all new words and key phrases in the order in which they occur. (If, as you work through the book, you find this initial vocabulary doesn't list a word you cannot understand, turn to the Bulgarian–English vocabulary at the back of the book. All the words are listed there or in the Appendix. If you are searching for the Bulgarian equivalent of an English word, try looking in the English–Bulgarian vocabulary. This contains most of the words used in the different units and a good few more besides.)

Listen to the recording again, following the text of the Dialogue in the book.

Questions

Now read aloud the questions that follow the Dialogue and try and answer them individually as you go.

Notes

For a little light relief have a look at the *Notes*.

Grammar

Now study the *Grammar* section. In some units this section is longer than in others. Always, however, the grammatical explanations refer to material used in the Dialogue. The usage should, therefore, already be familiar to you. And since many of the examples used in the Grammar section are taken from the Dialogue, this should help further to consolidate your knowledge. The English translation is always given with words introduced for the first time in the Grammar section.

How do you say it?

Go over the *How do you say it?* section. Try to memorize as many of the words and phrases as possible.

Exercises

Once you feel you have a reasonable understanding of the material, test your knowledge by working through the *Exercises*. They have been designed not only to be useful and communicative, but also to test your mastery of the grammar. They are a vital part of the learning process, so try to do them all! The answers in the back of the book will give you an idea of how you are doing.

Do you understand?

After the exercises in each unit there is a second Dialogue. New words and phrases occurring in this Dialogue are listed at the end of the unit, but try and see how much you understand without reference to the vocabulary, by reading the Dialogue aloud. You should work through this second Dialogue as you worked through the first one.

Finally, before proceeding to the next unit, listen again to all the recorded material of the unit you have just been working on. If you do not have the recording, read through the Dialogues aloud, making sure that you have understood everything.

Abbreviations

Abbreviations used in this book are: adj = adjective, f = feminine, m = masculine, lit. = literally, n = neuter, nn = noun, p. = page, pl = plural, vb = verb, T = true, F = false.

Bulgarian is spoken by more than ten million people worldwide and is the official language of the Republic of Bulgaria. It is not a difficult language for English-speakers. In fact, of all the Slavonic languages, which include Russian, Ukrainian, Polish and Czech, its structure makes it one of the easiest for us to learn. True, the Cyrillic alphabet of 30 letters, which takes its name from the ninth century scholar and holy man St Cyril, may at first seem a bit of a barrier, but it is not difficult to master. The alphabet is very logical, extremely efficient and well adapted to rendering the sounds of Bulgarian. In the main, unlike English, the pronunciation is straightforward.

The letters can be conveniently divided into three manageable, easy-to-learn groups. They are:

- 1 letters that look the same in Bulgarian and English
- 2 letters that look different
- 3 letters that look the same, but are, in fact, pronounced very differently. These are the 'false friends' which, initially at least, cause the greatest difficulty.

Look at the alphabet table on pp. xii-xiii and see if you can decide which letters fall into which group.

Bulgarian has six simple vowels: А, Е, И, О, У, Ъ – one more than English – and two letters, ю and я, that really stand for a consonant plus a vowel – ъ + y and ъ + а, respectively.

▶ The Bulgarian alphabet

Printed letters		Written letters	
capital	small*	capital	small
А	а	А	а
Б	б	Б	б
В	в (ѵ)	В	в
Г	г (џ)	Г	г
Д	д (џ)	Д	д
Е	е	Е	е
Ж	ж	Ж	ж
З	з	З	з
И	и (и)	И	и
Й	й (ѳ)	Й	й
К	к	К	к
Л	л (л)	Л	л
М	м	М	м
Н	н	Н	н
О	о	О	о
П	п (п)	П	п
Р	р	Р	р
С	с	С	с
Т	т (т)	Т	т
У	у	У	у
Ф	ф	Ф	ф
Х	х	Х	х
Ц	ц (ц)	Ц	ц
Ч	ч	Ч	ч
Ш	ш (ш)	Ш	ш
Щ	щ (щ)	Щ	щ
Ъ	ъ	Ъ	ъ
**	ь	**	ь
Ю	ю	Ю	ю
Я	я	Я	я

* The letters in brackets in the second column frequently replace their small printed counterparts in printed texts and public notices.

** The letter ь never comes at the beginning of a word, so it is not used as a capital.

Approximate English sound	Bulgarian example	English meaning
a as in 'art' (but shorter)	Ана	Anna
b as in 'book'	банан	banana
v as in 'vice'	водá	water
g as in 'good'	годíна	year
d as in 'dot'	дáта	date
e as in 'elephant'	éсен	autumn
s as in 'pleasure'	женá	woman
z as in 'zigzag'	зíма	winter
i as in 'inch'	íме	name
y as in 'yes'	йод	iodine
k as in 'king'	как	how
l as in 'label'	легло	bed
m as in 'man'	млад	young
n as in 'not'	новинá	news
o as in 'offer'	óколо	around
p as in 'pet'	пáпка	folder
r as in 'rat'	ресторáнт	restaurant
s as in 'sister'	сестрá	sister
t as in 'tent'	тóрта	cake
oo as in 'foot'	úтре	tomorrow
f as in 'fifteen'	факс	fax
h as in 'horrid'	хúбав	nice
ts as in 'fits'	цвéте	flower
ch as in 'church'	чёрква	church
sh as in 'ship'	шáпка	hat
sht as in 'fishtail'	щáстие	happiness
u as in 'curtain' (but shorter)	úгъл	corner
y as in 'York'	Кóльо	Kolyo
you as in 'youth' (but shorter)	юли	July
ya as in 'yarn' (but shorter)	ягода	strawberry

Pronouncing Bulgarian

The English sounds you see in the table on p. xiii are only very rough guides to correct Bulgarian pronunciation. Listening to native speakers and copying them is the best way to get things right, so try listening now to the pronunciation guide on the recording. To begin with you might find it helpful to put a ruler beneath the lines with the individual letters and words and move it down the page as you listen and repeat. Later you can just listen, trying to think of the shape of the individual letters as the words are read out.

Stress

You will notice that in each word of more than one syllable, for example **юли** *July*, **години** *year* and **ресторант** *restaurant*, we have put an accent above one of the vowels. We have done this to help your pronunciation. Although Bulgarians don't put in the accent when they write, when they speak they pronounce one syllable in every word more distinctly than the rest. (You probably noticed this as you listened to the recording.) This is the 'stressed' syllable. As you can see, the stress can fall on any syllable, just as in English. And as in English, if you stress the wrong syllable, the word will sound very odd, sometimes even incomprehensible. On the rare occasions when a word has two stresses, we have marked this too. So when you learn a new word, make sure you note which syllable is stressed.

You will find some additional notes on pronunciation right at the beginning of the Appendix, but for now it will be enough if you note the following points:

- 1 Unlike the vowels in English, the Bulgarian vowels don't differ in length. (They are all a little longer than the English short vowels and a little shorter than the English long vowels.)
- 2 The Bulgarian letter **p** is always rolled, 'r-r-r', as the Scots pronounce Brenda and Bruce.
- 3 The sound of the Bulgarian **x** is not found in standard English. It is very like the Scottish **ch** in **loch**, and is pronounced nearer the front of the mouth than the English letter **h**.
- 4 There is no equivalent English letter for **ъ**. We do almost have the sound, though, in a slightly longer version in the **u** in **curtain** and **fur**, or in the letter **e**, when read quickly but clearly in the word **the**, for example. (Read aloud the last part of **this** sentence from the word 'or', and you will get the **ъ** in 'the' about right.)

Writing Bulgarian

There are four things to note when writing Bulgarian:

- While there is very little difference between the capital and small letters in the printed script, the printed and the handwritten letters differ considerably. You will, however, come across longhand letters, more rounded in form, used in printed texts alongside their more angular printed counterparts. These are the letters in brackets on p. xii. (You will find examples under 4 below and in the brochure extract on p. 148.)
- Compared with English, both in the printed and handwritten forms, Bulgarian has fewer letters that extend above and below the line. It is important to observe the relative height of the letters.
- When you write the letters **л**, **м** and **я** in longhand, you must make sure you begin the letters with a little hook:

л м я

This makes it impossible to join them to a preceding **о**.

- In general, Bulgarian avoids double consonants, even in foreign words. For example, Mr and Mrs Collins play a large part in this book, and their surname is written **Коллинс**. Note too that it is written with a final **с**, not a **з**. More about this in the note on pronunciation in the Appendix! Now it's time for a little practice.

Trying out what you have learnt

To help you recognize the letters and to practise your pronunciation, here are some international words, many of them names, and written out in their Bulgarian spelling. We have given both their printed and handwritten forms and have arranged the words in the three different groups mentioned earlier. You should have little difficulty in identifying their English equivalents. Check whether you've got them right by looking up the Key to the Introduction at the back of the book. You might also try writing out the words yourself. Watch the height of your letters!

- 1 Letters that look the same in Bulgarian and English (at least in their printed form, but see 4 below):

А	Аляска	Аляска	адрес	адрес
Е	Естония	Естония	еспресо	еспресо

K	Канада	<i>Канада</i>	кредит	<i>кредит</i>
M	Милано	<i>Милано</i>	минута	<i>минута</i>
O	Отава	<i>Отава</i>	омлёт	<i>амлет</i>
T	Тексас	<i>Тексас</i>	телефон	<i>телефон</i>

The handwritten forms of the Bulgarian letters **к** and **м** differ slightly from the English, while the Bulgarian handwritten **т** is completely different and confusingly resembles an English **m**.

2 Letters that look different:

Б	Берлін	<i>Берлин</i>	бар	<i>бар</i>
Г	Глазгоу	<i>Глазгоу</i>	гараж	<i>гараж</i>
Д	Дакота	<i>Дакота</i>	вódка	<i>водка</i>
Ж	Женева	<i>Женева</i>	жури	<i>жури</i>
З	Замбези	<i>Замбези</i>	Аризóна	<i>Аризона</i>
И	Истанбул	<i>Истанбул</i>	Индия	<i>Индия</i>
Й	Йорк	<i>Йорк</i>	Майóрка	<i>Майорка</i>
Л	Лондон	<i>Лондон</i>	Балкán	<i>Балкан</i>
П	Панáма	<i>Панамa</i>	полиция	<i>полиция</i>
Ф	Фрáнкфурт	<i>Франкфурт</i>	Сóфия	<i>София</i>
Ц	Цю́рих	<i>Цюрих</i>	Донéцк	<i>Донецк</i>
Ч	Чад	<i>Чад</i>	Чърчил	<i>Черчил</i>
Ш	Шефилд	<i>Шефилд</i>	шоу-бизнес	<i>шоу-бизнес</i>
Щ	Щү́тгарт	<i>Штутгарт</i>	Бү́дапеша	<i>Будапешта</i>
Ъ	Ъпда́йк	<i>Эпдейк</i>	Бьлгáрия	<i>България</i>
Ь	шофьóр	<i>шарьор</i>	синьóра	<i>синьора</i>
Ю	Юкóн	<i>Юкон</i>	Лийдс юна́йтед	<i>Лийдс юнайтед</i>
Я	Ялта	<i>Ялта</i>	я́нки	<i>янки</i>

3 Letters that look the same, but are pronounced differently ('false friends'):

В	Виéна	<i>Виена</i>	Вйвиан	<i>Вивриан</i>
Н	Намй́бия	<i>Налибия</i>	Вáрна	<i>Варна</i>
Р	Рй́чард	<i>Ричард</i>	Йóркшир	<i>Йоркшир</i>
С	Синáтра	<i>Синатра</i>	А́мстердам	<i>Амстердам</i>
У	Унгáрия	<i>Унгария</i>	Лй́верпул	<i>Ливерпул</i>
Х	Хайд парк	<i>Хайд парк</i>	Сахáра	<i>Сахара</i>

Note that unlike the English letter **c** in **cat**, the Bulgarian letter **с** is always pronounced soft as in **Cincinnati** and like the English letter **s** in **Sinatra**. It is, therefore, only partially a 'false friend'.

You will notice that the Bulgarian pronunciation of names and 'international' words differs slightly from the English. Sometimes, too, a different syllable is stressed, **телефон** and **паспóрт**, for example. And do remember that Bulgarians say **Сóфия** (*Sófia*, not *Sophia*!)

And talking of 'international words', it has to be said that Cyrillic is increasingly under siege from the Latin script. Sometimes there is considerable uncertainty which script to use. This is particularly the case in business, commerce and communication technology. The Bulgarian mobile phone system, for example, is called GSM, email addresses can only be given in Latin script, and the word 'email' itself still needs an accepted Cyrillic equivalent. You will notice too that Latin script is frequently used alongside Cyrillic in brand and business names and in shop signs.

Аз и Ти

ФОТО

**DIGITAL
ЕКСПРЕС**

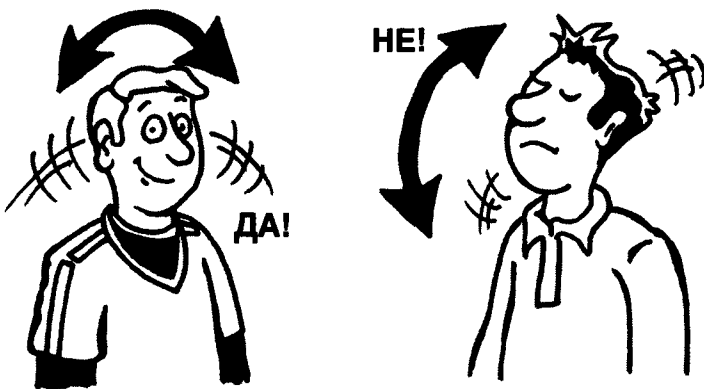
4 Here, side by side, are some words written using both the angular and the more rounded, longhand letters. All the words appear in the previous lists. See if you can recognize them:

агрес/адрес, еспресо/еспресо, телефон/телефон,
кредит/кредит, Отава/Отава, гараж/гараж,
минута/минута, Донецк/Донецк, шоу-бизнес/
шоу-бизнес, Будапешта/Будапешта, Бийтълс/Бийтълс,
Вибиан/Вибиан, Амстердам/Амстердам.

Saying yes and no – a vital word of warning

Another form of communication is non-verbal communication and it is very important in Bulgaria. In most European countries, you nod your head to say 'yes' and shake it to say 'no'. In Bulgaria, a shake of the head – actually often more a rocking of the head from side to side – means *yes* (да), while a nod – usually starting with a brisk, dismissive, upward movement of the head – means *no* (не).

Whether you are buying an ice-cream, booking an excursion or doing a deal, interpreting the head movements correctly and making them correctly yourself will make all the difference to your negotiations! Have fun and start practising straightaway.

Exercises

Here are some reading exercises for you to practise what you have learnt so far about the alphabet.

1 Read the following place names matching the names in English

with their Bulgarian equivalents. (In this exercise each English letter is replaced by a single Bulgarian letter.)

a	America	i	Лондон
b	Amsterdam	ii	Сахара
c	Arizona	iii	Франкфурт
d	Balkan	iv	Америка
e	Berlin	v	Аризона
f	Frankfurt	vi	Пловдив
g	London	vii	Рила
h	Plovdiv	viii	Волга
i	Rila	ix	Варна
j	Sahara	x	Балкан
k	Varna	xi	Берлин
l	Volga	xii	Амстердам

2 Do the same with this list. You might need to replace certain combinations of English letters by a single Bulgarian letter. (Remember that Bulgarian rarely uses double letters!)

a	Charing Cross	i	Виена
b	Chelmsford	ii	Юкон
c	Donetsk	iii	Челмсфорд
d	Shell	iv	Ню Йорк
e	Shetland	v	Чаринг крос
f	Stuttgart	vi	Шетланд
g	Vienna	vii	Донецк
h	Yalta	viii	Шел
i	New York	ix	Щутгарт
j	Yukon	x	Ялта

3 Here, concentrate on the sound; read the Bulgarian and identify the English equivalent. Sometimes one English letter needs two letters in Bulgarian and vice-versa.

a	Лийдс	i	Richard Burton
b	Елизабет Тейлър	ii	Beatles
c	Хелзинки	iii	Helsinki
d	Ливърпул	iv	Oxford
e	Джеймс Бонд	v	Liverpool
f	Португалия	vi	James Bond
g	Чарлс Дикенс	vii	Scotland
h	Оксфорд	viii	Leeds
i	Бийтълс	ix	Charles Dickens
j	Ричард Бъртън	x	France
k	Корнуол	xi	Geneva
l	Глазгоу	xii	Cambridge

m	Жене́ва	xiii	Cornwall
n	Шотла́ндия	xiv	Elizabeth Taylor
o	Ке́ймбридж	xv	Glasgow
p	Фра́нция	xvi	Portugal

4 If you rang the following numbers, what service would you expect to answer? Read the Bulgarian words out loud!

201	ФАКС	205	БАР
202	РЕСТОРА́НТ	206	ТАКСИ́
203	РЕЦЕ́ПЦИЯ	207	ИНФОРМА́ЦИЯ
204	ФИТНЕС ЦЕ́НТЪР	166	ПОЛИ́ЦИЯ

5 What are the names of (a) the snack bar, (b) the restaurant, (c) the hotel and (d) the café on the following notices?

- a СНЕК-БАР «СИРЕ́НА»   c ХОТЕ́Л «ШЕРА́ТОН»
b РЕСТОРА́НТ «БЕРЛИ́Н»   d КАФЕ́ «ОРИЕ́НТ»

6 When does your plane take off if you are flying to:

- a Milan
b Geneva
c Frankfurt
d Paris
e Berlin
f Zurich
g Budapest?

Цю́рих	_____	15.40
Бу́дапеша	_____	16.10
Фра́нкфурт	_____	16.35
Жене́ва	_____	17.05
Мила́но	_____	17.25
Пари́ж	_____	18.05
Берли́н	_____	18.30

OT

Здра́вейте! Как
се ка́звате?
hello, what's your name?

- In this unit you will learn
- how to say *hello*
  - how to give your name and nationality
  - how to say *please* and *thank you*
  - how to say *yes* and *no* in answer to *is there?* and *are there?*

Michael Johnson, a businessman, arrives from London at his hotel in Sofia. When he enters the vestibule he is greeted by the doorman with the words **Заповядайте, моля!** meaning, here: *Welcome, do come in, please.* (*Моля* can also mean *I beg your pardon* and *Don't mention it.*)

You will often hear **заповядайте** and **моля** in Bulgaria, used separately and together with a variety of meanings. They are always polite and welcoming words. Together with the two words for *thank you* – **Благодаря** and **Мерси** (*Merci* – as in the French!), and the word for *there isn't* **няма** – they are what for you will probably be the five most important words in the Bulgarian language.

Dialogue

Michael goes up to the reception desk and is greeted by the receptionist, Nevena Petkova.

Невена Петкова Добър ден!
Майкъл Джонсън Здравейте! Има ли свободна стая?
Невена Петкова (Nodding.*) Не, няма.
Майкъл Джонсън Има ли свободен апартамент?
Невена Петкова (Shaking her head.*) Да, има. Турист ли сте?
Майкъл Джонсън Не, не съм турист. Бизнесмен съм.
Невена Петкова Име?
Майкъл Джонсън Моля?
Невена Петкова Как се казвате?
Майкъл Джонсън Казвам се Майкъл Джонсън.
Невена Петкова Англичанин ли сте?
Майкъл Джонсън Да, англичанин съм.
Невена Петкова Паспърта, моля.
Майкъл Джонсън Заповядайте!
Невена Петкова Благодаря!
Майкъл Джонсън Моля!

*If this confuses you, look back to the vital word of warning on p. xviii.

Добър ден!	<i>Good morning/afternoon.</i>
Здравейте!	<i>Hello!</i>
Има ли свободна стая?	<i>Is there a room free?</i>
Не, няма.	<i>No, there isn't.</i>
свободен апартамент	<i>a free apartment</i>
Да, има.	<i>Yes, there is.</i>
Турист ли сте?	<i>Are you a tourist?</i>

Не, не съм турист.	<i>No, I'm not a tourist.</i>
Бизнесмен съм.	<i>I'm a businessman.</i>
Име	<i>name</i>
Моля?	<i>(I beg your) Pardon?</i>
Как се казвате?	<i>What is your name?</i>
Казвам се...	<i>My name is...</i>
Англичанин ли сте?	<i>Are you English?</i>
Да, англичанин съм.	<i>Yes, I am (English).</i>
Паспърта, моля.	<i>Your (the) passport, please.</i>
Заповядайте!	<i>Here you are/There you go.</i>
Благодаря!	<i>Thank you.</i>
Моля!	<i>Not at all/Don't mention it/My pleasure.</i>

Questions

Before answering these questions, listen to the recording again (if you have it), once without looking at the dialogue and once following the text as you listen. It would also be a good idea to read aloud the questions before you answer them.

You'll find all the answers in the Dialogue – except to 1 (c)! The answers are also in the Key at the back of the book.

- Try to answer the questions
  - Има ли свободен апартамент?
  - Има ли свободна стая?
  - Как се казвате? (Give your own name.)
- True or false?

Write out correct versions of the false statements. Michael Johnson says:

- Англичанин съм.
- Турист съм.
- Бизнесмен съм.

Greetings

The most frequently heard greeting, and the one to use on formal occasions when addressing people you do not know, is **добър ден!** Literally translated it means *Good day*. You can say **добър ден!** at any time of the day except the early morning, when you should use **добро утро!** *Good morning*, and the evening, when you say **добър вечер!** *Good evening*.

Здравей! and **Здравейте!** are rather less formal and are used when you would say *Hello* or *Hi!* in English. Literally the words both mean *May you be healthy*. **Здравей!** is a singular form and **здравейте!** is a plural. You say **здравей!** to a friend or someone you know well. When greeting more than one person or someone you know less well you use **здравейте!** (Plural is always polite!) You might also use **здравейте!** (instead of the more official **добър ден!**) when addressing someone you know well but whom you still address with the polite, formal form. Both **здравей!** and **здравейте!** can be used at any time of the day, or night.

You will notice that the only difference between **здравей!** and **здравейте!** is the addition of the two letters **-те** to the greeting you use when meeting a friend. In fact, these two letters distinguish the plural (formal) from the singular (familiar) forms. They are found on the end of other 'polite', 'non-familiar' forms too. You will notice them, for example, on the end of the word **Заповядайте!** used by Michael Johnson when he gives Nevena Petkova his passport. (If Michael knew Nevena better, he would say **Заповядай!** without the letters **-те**.) You will also see them on the end of the words used by Nevena when she asks Michael his name: **Как се казвате?** and inquires whether he is English: **Англичанин ли сте?**

How do you say it?

- Asking somebody's name, and giving yours

Как се казвате? *What is your name?*
Казвам се Майкъл Джонсън. *My name is Michael Johnson.*
Казвам се Невена Петкова. *My name is Nevena Petkova.*

- Greeting people at different times of the day

Здравейте! *Hello!* (polite or more than one person)
Здравей! *Hello!* (informal, one person)
Добро утро!/Добър ден! *Good morning.*
Добър ден! *Good afternoon.*
Добър вечер! *Good evening.*

- Saying *please, thank you* and (*I beg your pardon?*)

Моля! *Please; don't mention it; not at all!*
Моля? *(I beg your) pardon?*
Благодаря!/Мерси. *Thank you.*

- Welcoming someone or extending an invitation

Заповядай!/Заповядайте! *Won't you please...?; here you are; there you go!*

- Answering *yes* or *no* to *is there?* and *are there?*

Има ли свободна стая? *Is there a room free?*
Да, има. *Yes, there is.*
Има ли свободен апартамент? *Is there a free apartment?*
Не, няма. *No, there isn't.*

- Confirming your nationality

Англичанин/англичанка ли сте? *Are you English?*
Да, англичанин/англичанка съм. *Yes, I am English.*
Американец/американка ли сте? *Are you American?*
Да, американец/американка съм. *Yes, I am American.*
Канадец/канадка ли сте? *Are you Canadian?*
Да, канадец/канадка съм. *Yes, I am Canadian.*

Grammar

1 Things as *he, she* and *it*: gender

All words naming things, whether living or not, are referred to as *he, she* or *it* in Bulgarian. This means that all naming words, also called nouns, belong to one of three groups or genders: masculine, feminine or neuter. It is not difficult to recognize them:

masculine nouns usually end in a consonant or **-й**

feminine nouns usually end in **-а** or **-я**

neuter nouns usually end in **-о**, **-е** or sometimes **-и**

words of foreign origin ending in **-и**, **-у** and **-ю** are also neuter.

Masculine			
американец	<i>an American man</i>	англичанин	<i>an Englishman</i>
апартамент	<i>a flat</i>	българин	<i>a Bulgarian man</i>
ден	<i>a day</i>	музей	<i>a museum</i>
мъж	<i>a man</i>	турист	<i>a tourist</i>
Feminine			
американка	<i>an American woman</i>	англичанка	<i>an English woman</i>
българка	<i>a Bulgarian woman</i>	стая	<i>a room</i>
женá	<i>a woman</i>		
Neuter			
кафе	<i>coffee, café</i>	морé	<i>a sea</i>
меню	<i>menu</i>	такси	<i>taxi</i>
писмó	<i>a letter</i>	утро	<i>a morning</i>

2 Adjectives

Describing words that tell you about a thing's qualities are called adjectives. Adjectives acquire similar endings to the nouns: consonants for masculine adjectives, -а for feminine ones and -о for neuter. You can see this in the expressions **добър ден**, **свободна стая**, **добро утро**. This repetition of endings often seems to create semi-rhyming groups of words, especially in the feminine and the neuter. Here are some examples:

Masculine	добър англичанин	a good Englishman	свободен ден	a free day
Feminine	добра българка	a good Bulgarian woman	свободна стая	a free room
Neuter	добро утро	good morning	свободно място	a free place

3 Свободен съм I am free

Also, an expression like *I am free* will change depending on whether a man or a woman is speaking. Michael Johnson will say of himself:

свободен съм. *I am free.*

Whereas Nevena will say:

свободна съм.

And you would say of them:

Невена е свободна. *Nevena is free.*
 Майкъл Джонсън е свободен. *Michael Johnson is free.*

A good-looking (but immodest) man might say of himself **хубав съм**, while a good-looking (and equally immodest) woman would say of herself **хубава съм**.

4 Англичанин ли сте? Are you English?

To ask questions which require answers *yes* or *no* you need to add **ли** immediately after the word, or group of words, to which your question is directed:

Англичанин ли сте? *Are you English?*
 Да, англичанин съм. *Yes, I am English.*
 Не, не съм англичанин. *No, I am not English.*

Турйст ли сте?
 Да, турйст съм.
 Не, не съм турйст.

Are you a tourist?
Yes, I am a tourist.
No, I am not a tourist.

By moving **ли** from one word to another you can shift the emphasis of your question. In English, you do this by changing your intonation.

Майкъл в Сѳфия ли е?
 Майкъл ли е в Сѳфия?

Is Michael in Sofia?
Is Michael in Sofia?

5 Ъма and няма There is and there is not

The Bulgarian equivalent of both *there is* and *there are* is **ѝма**. The negative *there is not* and *there are not* is simply **няма**:

Ъма свободна стая. *There is a room free.*
 Няма свободна стая. *There isn't a room free.*
 В Лондон ѝма река. *There is a river in London.*
 В Сѳфия няма река. *There isn't a river in Sofia.*

And if you want to ask a question you again add **ли**:

Ъма ли свободна стая? *Is there a room free?*
 Да, ѝма. *Yes, there is.*
 Ъма ли река в Лондон?
 Да, ѝма. *Is there a river in London?*
 Yes, there is.

6 Не съм – saying not

The negative word in Bulgarian is **не**. It is normally placed immediately before the verb:

Не съм българин. *I'm not a Bulgarian.*
 Англичанин съм. *I'm an Englishman.*
 Не съм българка. *I'm not a Bulgarian.*
 Англичанка съм. *I'm an English woman.*

Не is never stressed when followed immediately by a verb. Here **Не съм** is read as one word with emphasis on **съм**.

Exercises

▶ 1 This exercise, as far as **шофѳр**, is on the recording at the end of the Pronunciation guide. Read the following 'international' words out loud in Bulgarian. This will help your pronunciation and build up your vocabulary.

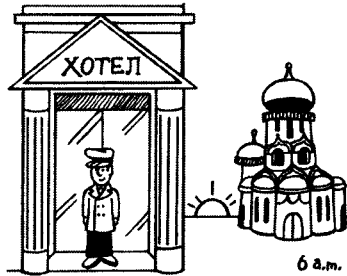
a	агѐнция	i	лимонáда	q	фíрма
b	адрѐс	j	мúзика	r	фúтбол
c	аспирíн	k	пóни	s	шофьóр
d	бáнка	l	проблѐм	t	прíнтер
e	бíзнес	m	сóда	u	óфис
f	бíра	n	спорт	v	факс
g	вóдка	o	тóник	w	вíдео
h	компю́тър	p	турíст	x	ксéрокс

Which words are feminine and which are masculine or neuter?

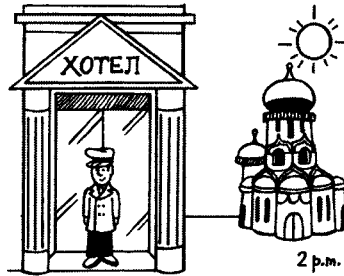
2 How would you say *hello!* (здравей! or здравейте!) to:

a	a good friend?	e	a little boy?
b	your parents?	f	a little girl?
c	your boss?	g	a group of students?
d	a shop assistant?		

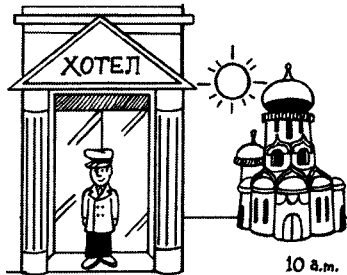
3 How would you greet the hotel porter at the times shown on the pictures?

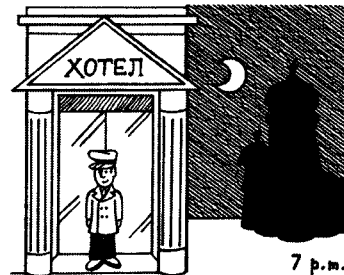
a (Добро́ утро or добър ден?)

c (Добро́ утро or добър ден?)

b (Добро́ утро or добър ден?)

d (Добър ден or добър вечер?)

4 Match the questions and answers. If you don't recognize a word, look it up in the Bulgarian-English vocabulary at the end of the book.

i	Америкáнка ли сте?	a	Не, не сѐм бѐлгарин, англичáнин сѐм.
ii	Бѐлгарка ли сте?	b	Да, англичáнка сѐм.
iii	Бѐлгарин ли сте?	c	Да, англичáнин сѐм.
iv	Англичáнин ли сте?	d	Не, не сѐм америкáнец, англичáнин сѐм.
v	Америкáнец ли сте?	e	Не, не сѐм бѐлгарка, англичáнка сѐм.
vi	Англичáнка ли сте?	f	Да, америкáнка сѐм.

5 Answer the following questions with yes or no (Да, íма or Не, нýма):

a	Íма ли кафé?	Да, _____
b	Íма ли тóник?	Да, _____
c	Íма ли сóда?	Не, _____
d	Íма ли джин? (<i>gin</i>)	Не, _____
e	Íма ли таксý?	Да, _____
f	Íма ли бíра?	Не, _____

6 Repeat the dialogue, which inquires whether there is any mineral water, using the following:

a	уýски <i>whisky</i>	c	лимонáда <i>lemonade</i>
b	бíра <i>beer</i>	d	чай <i>tea</i>

Сáндра Íма ли минерáлна водá?
 Николáй Да, заповядайте.
 Сáндра Благодаря!

7 Make your choice of drink following the model below:

Бóян Джин или́ (*or*) вóдка?
 Кен Джин, мóля.
 Невéна Вóдка, мóля.

a	Бóян	Уýски или́ джин?	c	Джон	Капучíно или́ еспрéсо? (<i>espresso</i>)
	Кен	_____		Виктóрия	_____
	Невéна	_____		Бóян	_____
b	Бóян	Бíра или́ Кóка-Кóла?	d	Виктóрия	Кафé или́ чай?
	Кен	_____		Джон	_____
	Виктóрия	_____		Невéна	_____

8 First read aloud and then say in English who is admiring what or whom. Remember that **хубав** can mean many things – *good-looking, nice, beautiful, lovely*. You could think up other words meaning *nice* which are appropriate to the object.

a	Майкъл Джонсън	Хубав хотел!
b	Невена	Хубав мъж!
c	Джули	Хубаво море!
d	Сандра	Хубава бира!
e	Трейси	Хубаво име!
f	Кен	Хубава българка!

Now, using **хубав**, **хубава** or **хубаво**, express your own satisfaction with your room, your apartment or the lovely Bulgarian wine (българско вино):

- g _____ стая!
h _____ апартамент!
i _____ българско вино!

9 Michael Johnson has to sign the register at the hotel – in Bulgarian, of course – filling in his name and home address. Try writing out what he entered in Bulgarian longhand:

Име:	Майкъл Джонсън	<i>Michael Johnson</i>
Адрес:	4, Маунт Драйв	<i>4, Mount Drive</i>
	Челмсфорд	<i>Chelmsford</i>
	Есекс	<i>Essex</i>
	Англия	<i>England</i>

He also needs to send his Sofia address to his wife, so she can try to address the envelope in Cyrillic. Have a go in longhand yourself! Notice how, in Bulgarian, the address is usually written back to front, following the actual route of the letter, moving from the country to the town, to the hotel and the apartment, and finally the addressee:

България	<i>Michael Johnson</i>
1000 София	<i>Apartment 8</i>
хотел «Родина»	<i>Rodina Hotel</i>
апартамент 8	<i>Sofia 1000</i>
Майкъл Джонсън	<i>Bulgaria</i>

Now write your own name and address in Cyrillic, placing the various components in the Bulgarian order. In actual fact, the Bulgarians are better at deciphering the English script than we are the Bulgarian, so you can get away with addressing your letters in English.

Do you understand?

В ресторанта *In the restaurant*

Read the following conversation and answer the questions in English:

Сервитьър	Добър вечер!
Майкъл Джонсън	Добър вечер! Има ли свободно място?
Сервитьър	Да, има. Заповядайте!
Майкъл Джонсън	Хубав ресторант! Има ли шотландско уиски?
Сервитьър	Да, има. Сбда?
Майкъл Джонсън	Не, минерална вода, моля. Има ли телефон с фонокарта тук в ресторанта?
Сервитьър	Не, няма. Съжалявам.

място	<i>a place</i>
сервитьър	<i>waiter</i>
хубав, хубава, хубаво	<i>good-looking, nice, lovely, beautiful</i>
шотландско уиски	<i>Scotch (whisky)</i>
телефон с фонокарта	<i>phonocard telephone</i>
тук	<i>here</i>
съжалявам	<i>I'm sorry</i>

Questions

- 1 What time of day is it?
- 2 Is there a place free?
- 3 What kind of whisky does Mr Johnson want?
- 4 Does he order anything else?
- 5 Is there a phonocard telephone in the restaurant?

▶ Dialogue

Boyan Antonov, manager of an advertising agency in Sofia, calls in at the office to see Nadya, his secretary.

Антонов Здравей, Надя.
Надя Добър ден, господин Антонов!
Антонов Как си днес?
Надя Благодаря, добре съм. А Вие как сте?
Антонов И аз съм добре. Какво е това?
Надя Това е телекс от Лондон.
Антонов Когá пристига господин Джонсън?
Надя Той пристига днес.
Антонов Когá има самолет от Лондон?
Надя В седем часа.
Антонов Много добре. Тук ли са Николаи и Милена?
Надя Не, те не са още тук.
Антонов Нищо. Това е всичко засега.
Надя Имате ли време за едно кафе?
Антонов Нямам време, съжалявам. Днес имам много работа.
Надя Довиждане, господин Антонов! Приятен ден!
Антонов Благодаря! Довиждане!

господин Антонов	<i>Mr Antonov</i>
Как си днес?	<i>How are you today? (familiar)</i>
Благодаря.	<i>Thank you.</i>
Добре съм.	<i>I'm fine.</i>
И аз съм добре.	<i>I'm fine too.</i>
А Вие как сте?	<i>And how are you? (formal)</i>
Какво е това?	<i>What is this?</i>
Това е телекс от Лондон.	<i>It's a telex from London.</i>
Когá пристига господин Джонсън?	<i>When does Mr Johnson arrive?</i>
Той пристига днес.	<i>He is arriving today.</i>
Когá има самолет от Лондон?	<i>When is there a plane from London?</i>
в седем часа	<i>at seven o'clock</i>

02

как сте? имате ли време?
 how are you? do you have a moment?

- In this unit you will learn
- how to ask simple questions using как? how? and кога? when?
  - expressions with имам have and нямам have not
  - how to respond to какво е това? What is this? and как сте? How are you?

много добре	<i>very good/fine</i>
Тук ли са Николай и Милена?	<i>Are Nikolai and Milena here?</i>
Те не са още тук.	<i>They are not here yet.</i>
нищо	<i>never mind</i>
Това е всичко засега.	<i>That's all for now.</i>
Имате ли време за едно кафе?	<i>Have you time for a coffee?</i>
Нямам време.	<i>I haven't time.</i>
Имам много работа.	<i>I have a lot of work.</i>
Довиждане.	<i>Goodbye.</i>
Приятен ден!	<i>Have a nice day!</i>

Questions

- Try to answer the questions.
Looking back to the dialogue, answer these questions instead of Nadya:
  - Здравей, Надя. Как си днес? Добре ли си?
  - (*Picking up the printout*) Какво е това?
  - Това телекс от Лондон ли е?
  - Когато има самолет от Лондон?
  - Днес ли пристига господин Джонсън?
- True or false?
Write out correct versions of the false statements.
  - Надя не е добре.
  - Това е телекс от Лондон.
  - Николай и Милена не са тук.
  - Господин Антонов има време за кафе.
  - Господин Антонов няма много работа.

i Mr, Mrs and Miss

The traditional Bulgarian equivalents of the English *Mr* and *Mrs* are **господин** (masculine) and **госпожа** (feminine). When written, **господин** is abbreviated to **г-н** and **госпожа** to **г-ж**. You address an unmarried woman as **госпожица** (*Miss*).

When you address someone without using their surname, you use the words **господин**, **госпожа** and **госпожица** in their special address forms: **господине**, **госпожо** (note the stress change) and **госпожице**. So you say:

Добър вечер, господине!	<i>Good evening. (to Mr)</i>
Довиждане, госпожо!	<i>Goodbye. (to Mrs)</i>
Здравейте, госпожице!	<i>Hello. (to Miss)</i>

When a surname is used, the special address form is obligatory with the Bulgarian word for *Miss*, so you say: **Здравейте, госпожице Петкова!** *Hello, Miss Petkova.* For *Mrs* you can either say **госпожа** or **госпожо Борисова**, but for *Mr* with a surname the special form is never used, so you can only say: **Добър вечер, господин Антонов!** *Good evening, Mr Antonov.*

Bulgarian does not yet have the equivalent of *Ms*.

Surnames

Masculine surnames usually end in **-ов** or **-ев**, while feminine surnames usually end in **-ова** or **-ева**. Thus Mr Antonov's wife is called **г-ж** Антонова, while Nevena Petkova's father is **г-н** Петков. The stress in feminine surnames is not necessarily on the **о** or **е** preceding the **в**. So, although you do say Петкова, for example, you have to say Антонова, Борисова, Ковачева and Станева.

How do you say it?

- Asking someone how they are and saying you're fine too

Как си? Как сте?	<i>How are you?</i>
Добре съм.	<i>I'm fine.</i>
И аз съм добре.	<i>I'm fine too.</i>
- Asking *What is this?* and answering *This is...* or *This is not...*

Какво е това?	<i>What is this?</i>
Това е факс.	<i>This is a fax.</i>
Това не е писмо.	<i>This is not a letter.</i>
- Asking *When?*

Когато пристига г-н Джонсън?	<i>When does Mr Johnson arrive?</i>
Когато има самолет от Лондон?	<i>When is there a plane from London?</i>
- Saying *Goodbye*

Довиждане!	<i>Goodbye.</i>
------------	-----------------
- Expressing good wishes on parting

Приятен ден! / Лек ден!	<i>Have a good day.</i>
Приятна работа!	<i>Have a good day (at work).</i>
Приятна почивка!	<i>Have a good rest.</i>
Приятен уикенд!	<i>Have a nice weekend.</i>
Всичко хубаво! / Всичко добро!	<i>All the best.</i>
- Expressing regret

Съжалявам.	<i>I'm sorry.</i>
------------	-------------------

Grammar

1 Един and English a

Normally, no equivalent of the English indefinite article *a* or *an* is necessary in Bulgarian. Compare:

Това е имейл.	<i>This is an email.</i>
Това е хотел.	<i>This is an hotel.</i>
Тук има ресторант.	<i>There is a restaurant here.</i>
Аз съм англичанин.	<i>I'm an Englishman.</i>

However, when the English *a* means *one*, *a certain* or *a single*, you need to use the Bulgarian word for *one* – **едн**. **Един** is a counting word, a numeral. It is also an adjective and has different forms for the masculine, feminine and neuter.

Masculine	едн англичанин	<i>one Englishman</i>	едн имейл	<i>one email</i>
Feminine	една бира	<i>one beer</i>	една стая	<i>one room</i>
Neuter	едно кафе	<i>one coffee</i>	едно място	<i>one place</i>
	едно писмо	<i>one letter</i>		

If you use the numeral on its own, you have to use the neuter form, as: стая н^омер **едно** room number *one*.

2 I, you, he/she/it, we, you and they

Bulgarian has almost the equivalents of the English words for these subject pronouns, but there are two small differences. First, the Bulgarian аз *I* is written with a small letter and, second, Bulgarian has two different words for *you*: **ти** for the singular, familiar form and **вие** for the plural. Moreover, when addressing just one person in the polite, formal mode, Bulgarians use the plural form and, when writing, spell it with a capital letter: **Вие**.

Singular		Plural	
аз	<i>I</i>	ние	<i>we</i>
ти	<i>you</i>	вие/Вие	<i>you</i>
той	<i>he</i>		
тя	<i>she</i>	те	<i>they</i>
то	<i>it</i>		

If you are using a verb, you can usually omit the subject pronouns, for the ending of the verb makes it clear who is involved. The only times you *must* use the subject pronouns are for emphasis or to avoid ambiguity:

Как си? Добр^е съм.

А **Вие** как сте?
И аз съм добр^е.

How are you? I'm fine.
(No emphasis here!)
And how about you? (Emphasis)
I'm fine too. (Emphasis)

3 Съм I am and the verb to be

Verbs, or action words, in Bulgarian have no neutral or basic form corresponding to the English infinitive. There are, therefore, no equivalents of the English 'dictionary' forms *to be* or *to have*. Instead, in Bulgarian dictionaries, verbs are listed in the *I* form (1st person singular) *I am*, *I have*, etc.

Here are all the forms of **съм** in the present tense:

(аз)	съм	<i>I am</i>	(ние)	сме	<i>we are</i>
(ти)	си	<i>you are</i>	(вие)	сте	<i>you are</i>
(той)	е	<i>he is</i>	(те)	са*	<i>they are</i>
(тя)	е	<i>she is</i>			
(то)	е	<i>it is</i>			*pronounced (те съ)

You have already come across **е** in the question какв^о е това? and the answer това е факс. Here are some more examples illustrating all forms of **съм**:

Аз съм в С^офия.
Ти си тук.
Джон не **е** в Л^ондон.
Надя **е** добр^е.
Ние сме добр^е.
Вие сте тук.
Те не са тук.

I am in Sofia.
You are here.
John is not in London.
Nadya is well.
We are well.
You are here.
They are not here.

Note that the usage of the Bulgarian equivalent of *to be* differs from the English in two important ways:

- (a) the negative marker **не** always comes before the verb
(b) when the subject noun or subject pronoun is omitted, you cannot begin the sentence with **съм** or any of its other forms. This means that the different forms of **съм** come second after an introductory word or group of words:

	В С ^о фия съм.	<i>I am in Sofia.</i>
but	Не съм в С ^о фия.	<i>I am not in Sofia.</i>
	Тук сме.	<i>We are here.</i>
but	Не сме тук.	<i>We are not here.</i>
	Надя е добр ^е .	<i>Nadya is well.</i>
but	Добр ^е е.	<i>She (or he) is well.</i>

4 Имам/нямам I have and I have not

One unusual feature of Bulgarian is that the negative of **ИМАМ** (*to have*) is not formed by placing **НЕ** before the verb. Instead, a different verb is used: **НЯМАМ** (*not to have*). Otherwise, as you can see in this table and in the following examples, the two verbs have identical endings.

аз	Имам/нямам	<i>I have/haven't</i>	ние	Имаме/нямаме	<i>we have/haven't</i>
ти	Имаш/нямаш	<i>you have/haven't</i>	вие	Имате/нямате	<i>you have/haven't</i>
той	Има/няма	<i>he has/hasn't</i>	те	Имат/нямат	<i>they have/haven't</i>
тя	Има/няма	<i>she has/hasn't</i>			

Имам много работа днес.
Имаш писмо от Лондон.

*I have a lot of work today.
You have a letter from
London.*

Г-н Антонов няма факс.
Надя няма много работа.
Ние нямаме време за кафе.
Вие имате ли време за кафе?
Те имат много работа днес.

*Mr Antonov does not have a fax.
Nadya does not have much work.
We don't have time for coffee.
Do you have time for coffee?
They have a lot of work today.*

The verbs **пристигам** *to arrive*, **съжалявам** *to be sorry* and **казвам** *to be called* also follow the pattern of **ИМАМ**:

Г-н Джонсън пристига
в седем часа.
Съжаляваме, но нямаме
време.
Как се казваш?

*Mr Johnson arrives at
seven o'clock.
We are sorry, but we have
no time.
What is your name?*

In Bulgarian, there are three basic verb patterns. This one is the **a**-pattern. (You'll find out more in Unit 4.)

5 Asking questions

как?	<i>how?</i>	Как са те?	<i>How are they?</i>
какво?	<i>what?</i>	Какво е това?	<i>What is this?</i>
кога?	<i>when?</i>	Когато пристигаш?	<i>When do you arrive?</i>
къде?	<i>where?</i>	Къде е той?	<i>Where is he?</i>

6 Counting to ten

0	нула		
1	едно	6	шест
2	две	7	седем
3	три	8	осем
4	четири	9	девет
5	пет	10	десет

7 И and, also and too

The little word **и** can have all these meanings in Bulgarian. Normally it is used to join two or more similar things and simply means *and*, as in:

Николай и Милена са тук. *Nikolai and Milena are here.*

Sometimes though, you'll find it used for emphasis to mean *also* and *too*:

И аз съм добре. *I'm fine too.*

The word **а** can also mean *and*, but only when there is an element of contrast implied:

Той е добре. А Вие как сте? *He is fine. And (But) how about you?*

Тя е тук. А те са в Лондон. *She is here. And (But) they are in London.*

Exercises

- Replace the personal names with the correct subject pronoun: **той**, **тя** or **те**.
  - Къде е госпожа Джонсън?
  - Господин Антонов е добре.
  - Как е господин Джонсън?
  - Къде са Джон и Кен?
  - Невена е в хотел «Родина».
  - Господин Антонов има работа.
  - Тук ли са Николай и Милена?
- Read the following dialogues out loud completing them according to the model:

Турист   Аз съм Пол Тейлър.
Невена   Моля? Как се казвате?
Турист   Казвам се Пол Тейлър.

Note that **мóля** here is used to mean *I beg your pardon*.
(**туристка** = *tourist woman*; **туристи** = *tourists*)

- a **Туристка** Аз съм Джули Джеймсън.
Невена Мóля? Как се казвате?
Туристка _____
- b **Детé (child)** Аз съм Тóни.
Невена Мóля? Как се казваш?
Детé _____
- c **Анто́нов** Аз съм Бо́ян Анто́нов.
Невена Мóля? Как се казвате?
Анто́нов _____
- d **Туристи** Ние сме господи́н и госпожа́ Ко́линс.
Невена Мóля? Как се казвате?
Туристи _____

3 In the previous exercise you asked questions in the singular and plural, as well as in the plural of formal speech. Bearing in mind the distinction between familiar and formal forms, ask the following people their names:

- a a little girl
b an elderly lady
c a young couple

4 Read the following signs at the stop (**спирка**) for the tram (**трамва́й**) and the trolleybus (**троле́й**):

Now read the words on the sign, changing the tram number to 2, 5, 6 and 8, and the trolleybus number to 1, 4, 7 and 9.

5 You are staying in room number 7. Nevena has rung through from reception. Read the following dialogue and then answer instead of Mrs Collins giving your own name and room number:

- Невена** Вие ли сте г-жа́ Джо́нсън?
г-жа́ Ко́линс Не, аз съм г-жа́ Ко́линс.
Невена Вие в ста́я де́сет ли сте?
г-жа́ Ко́линс Не, аз съм в ста́я но́мер осем.

6 Ask questions to which the following could be answers, using either **как?** or **каквó?** (Don't forget to change from аз to ти and ние to вие!)

Model: Това е автобúс. (*bus*) (Каквó е това?)
Аз съм добре. (Как си ти?/Как сте вие?)

- a Това е такси́. e Добре съм.
b Тя е добре. f Това е тролéй (*masculine*).
c Те са добре. g Ние сме добре.
d Това е музéй. h Това е фитнес це́нтер.
(*museum is masculine*) (fitness centre)
- 7 To test your knowledge of the question words **къде?** *where?* and **кога?** *when?*, read out loud, matching the questions and answers:

- i Къде е той? a Той пристига в три часа.
ii Кога има самолет от Лондон? b Той е в Сòфия.
iii Кога пристига той? c Чéлмсфорд е в А́нглия.
iv Къде са те? d Самолéт от Лондон има в седем часа.
v Къде е Чéлмсфорд? e Те са в Шотла́ндия.
(Scotland)

8 Using the model that follows, ask for the places (a)–(e) in Sofia. And reply each time saying it is *over there*.

Турист Това ли е хо́тел «Пли́ска»? *Is this the Pliska Hotel?*
Бéлгари́н Не, хо́тел «Пли́ска» е там. *No, the Pliska Hotel is over there.*

- a рестора́нт «Криста́л»
b булева́рд «Лéвски» (*Levski Boulevard*)
c Це́нтра́лна по́ща (*the Central Post Office*)
d хо́тел «Хéмус»
e у́лица «Рако́вски» (*Rakovski Street*)

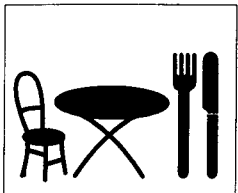
9 Complete the answers with **има́м** or **ня́мам**:

- a И́мате ли резерва́ция (*reservation*), госпожа́ Ко́линс?
Не, _____.
b И́мате ли бéлгарска ви́за (*visa*), госпо́жо?
Да, _____.
c И́мате ли карта́ (*map*), господи́н Джо́нсън?
Не, _____.
d И́мате ли билéт (*ticket*), госпо́жице?
Да, _____.
e И́мате ли паспо́рт, господи́не? Да, _____.

▶ 10 Mr Johnson wants to post a letter. He asks a passer-by: **Моля, къде има поща (post office)?** What would you say if you wanted to find:

ресторант
банка
телефон

поща
тоалетна
фитнес център

a

b

c

d

e

f

This last is not on the recording:

11 Complete the answers, using the correct forms of **съм**:

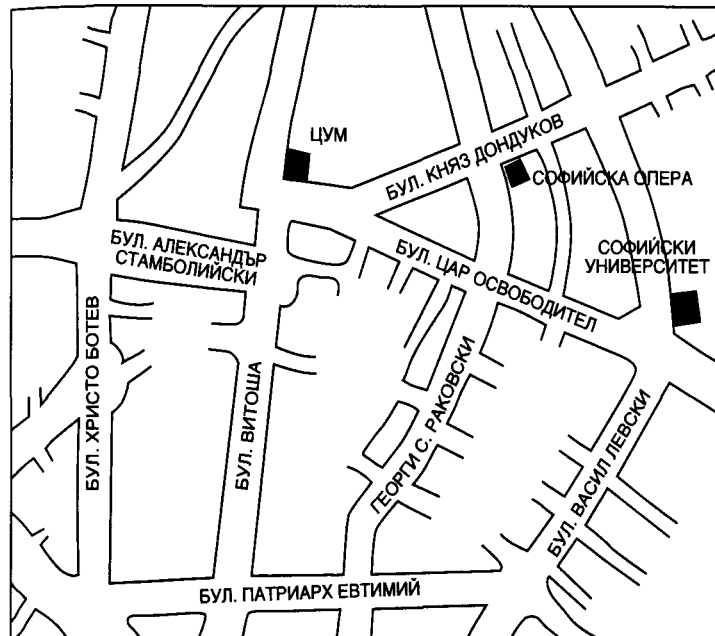
- a **Вие англичанин ли сте?**
Да, аз ... англичанин, а той ... шотландец (*Scot*).
- b **Вие англичанка ли сте?**
Да, аз ... англичанка, а тя ... шотландка (*Scotswoman*).
- c **Ти американец ли си?**
Да, аз ... американец, а той ... българин.
- d **Вие от Мánчестър ли сте?**
Ние ... от Мánчестър, а те ... от Лийдс.
- e **Вие от Лóндон ли сте?**
Аз ... от Лóндон, а тя ... от Глазгоу.

Do you understand?

На информацията At the information desk

Read the conversation below and then answer the questions on p. 24. It is not essential that you understand every word, but you should find all the new words in the vocabulary also on p. 24.

Michael Johnson is asking the woman at the information desk the way to Vitosha Boulevard. Together they examine this map of Sofia.

- Майкъл Джонсън** Добър ден! Моля, къде е булевард «Витоша»?
- Служителка** Булевард «Витоша» не е близо. Имате ли карта?
- Майкъл Джонсън** Не, нямам.
- Служителка** Заповядайте, това е карта на София. Булевард «Витоша» е близо до хотел «Шератон».
- Майкъл Джонсън** Има ли трамвай до булевард «Витоша»?
- Служителка** Да, трамвай номер едно и трамвай номер седем.
- Майкъл Джонсън** А какво е това тук?

Служителка

Това е голям търговски център с много магазини. Каква се ЦУМ.

Майкъл Джонсън

Благодаря много. Имам още един въпрос.

Служителка

Кажете!

Майкъл Джонсън

Когато има автобус за Боровец?

Служителка

В осем часа.

Майкъл Джонсън

Когато пристига той в Боровец?

Служителка

В Боровец пристига в десет часа.

Майкъл Джонсън

Благодаря. Това е всичко. Довиждане!

Служителка

Довиждане. Лек ден!

служителка	<i>counter assistant (woman), clerk</i>
близо	<i>near</i>
на	<i>of; at; on</i>
до	<i>to; near to</i>
голям	<i>big</i>
магазин	<i>store, shop</i>
търговски център	<i>shopping mall</i>
много	<i>a lot, very (much)</i>
още един	<i>one more</i>
въпрос	<i>question</i>
кажете!	<i>yes, I'm listening</i>
за	<i>for; to</i>

True or false?

Say which of the following statements are true and which are false and rewrite the false ones:

- 1 Булевард «Витоша» е близо.
- 2 Г-н Джонсън има карта на София.
- 3 Хотел «Шератон» е близо до булевард «Витоша».
- 4 Няма трамвай до булевард «Витоша».
- 5 Г-н Джонсън има още един въпрос.
- 6 Има автобус за Боровец в осем часа.
- 7 Той (the word for *bus*, remember, is masculine!) пристига в Боровец в девет часа.

03

какъв сте?
какъв сте?
who are you and what is your job?

In this unit you will learn

- how to ask people where they come from and what they do
- how to tell people where you come from and what you do
- how to give your nationality and marital status

Dialogue

Nevena is now asking Mrs Collins, who has just arrived at the hotel and is wishing to register, some formal – and less formal – questions about herself and her family.

Невена	Откъде сте?
г-жа Кóлинс	От Мánчестър.
Невена	Такá, от Англия. По народност сте англичánка. Каквá сте по профéсия?
г-жа Кóлинс	Преводачка.
Невена	Омбжена ли сте?
г-жа Кóлинс	Да, омбжена съм.
Невена	Имате ли деца?
г-жа Кóлинс	Да, íмам едно дете.
Невена	Мъжът Ви и детéто Ви тук ли са?
г-жа Кóлинс	Мъжът ми е тук, но синът ми е в Англия.
Невена	Какъв е мъжът Ви по профéсия?
г-жа Кóлинс	Той е учител.
Невена	За първи път ли сте в Бългáрия?
г-жа Кóлинс	Не, не съм за първи път в Бългáрия. Познавам странáта ви добре.
Невена	Познавате ли Марк Дéйвис?
г-жа Кóлинс	Не. Какъв е той?
Невена	Журналист. Той също познава Бългáрия добре.
г-жа Кóлинс	Англичáнин ли е?
Невена	Не, америкáнец. Жéнен е за бългáрка. Той и женá му Виолéта са тук сегá.

Откъде сте?	<i>Where are you from?</i>
От Мánчестър.	<i>From Manchester.</i>
Такá, от Англия.	<i>Right, from England.</i>
По народност сте англичánка.	<i>By nationality you're English.</i>
Каквá сте по профéсия?	<i>What do you do for a job?</i>
	<i>(asking a woman)</i>
преводачка	<i>a translator/ interpreter</i>
	<i>(woman)</i>
Омбжена ли сте?	<i>Are you married? (asking a woman)</i>
	<i>(woman)</i>
Да, омбжена съм.	<i>Yes, I am (married).</i>
Имате ли деца?	<i>Have you any children?</i>
Да, íмам едно дете.	<i>Yes, I have one child.</i>
Мъжът Ви и детéто Ви тук ли са?	<i>Are your husband and your child here?</i>

Мъжът ми е тук, но синът ми е в Англия.

Какъв е мъжът Ви по профéсия?

Той е учител.

За първи път ли сте в Бългáрия?

Познавам странáта ви добре.

Познавате ли Марк Дéйвис?

Какъв е той?

Журналист.

Той също познава Бългáрия добре.

Жéнен е за бългáрка.

Той и женá му Виолéта са тук сегá.

My husband is here, but my son is in England.

What does your husband do for a job?

He's a teacher.

Are you in Bulgaria for the first time?

I know your country well.

Do you know Mark Davies?

What does he do for a job?

(He's a) journalist.

He also knows Bulgaria well.

He's married to a Bulgarian.

He and his wife Violeta are here now.

Questions

1 Try to answer the questions

- Откъде е г-жа Кóлинс?
- Каквá е г-жа Кóлинс по профéсия?
- Омбжена ли е г-жа Кóлинс?
- Тя íма ли деца?
- Какъв е г-н Кóлинс по профéсия?
- Добре ли познава г-жа Кóлинс Бългáрия?

2 True or false?

Say which of the following statements are true and which are false. Rewrite the false ones:

- Госпожá Кóлинс е от Лívърпул.
- Госпожá Кóлинс нýма деца.
- Господín Кóлинс е учител.
- Господín и госпожá Кóлинс íмат едín син.
- Госпожá Кóлинс е за първи път в Бългáрия.
- Госпожá Кóлинс не познава Марк и Виолéта Дéйвис.

Married or single? жéнен/нежéнен and омбжена/неомбжена

In Bulgarian there are two different words for *married*. When referring to a man who is married, you say **той е жéнен** (from **женá** wife,

woman – lit. *he is wifed*). If he is single you say **той не е женен**. When referring to a woman who is married, you say **тя е омъжена** (lit. *she is husbanded*). If she is single you say **тя не е омъжена**.

The words **женен** and **омъжена** are also used when filling in forms asking for your marital status. Here, however, if you are unmarried, you should join up the words (as in English!) and put either **неженен** if you are a man or **неомъжена** if you are a woman. If you are divorced you will enter **разведен** or **разведена** (lit. *separated*).

You will notice that the words have the appropriate feminine or masculine endings: **-а** for the woman and a consonant for the man. Thus, if you are a woman and are married, in official documents, for example, you will enter **омъжена**, and if you are a man and married **женен**. In everyday speech, however, you will find that a married woman will say of herself **женена съм**.

For a man		For a woman	
аз съм/не съм	} женен	аз съм/не съм	} омъжена (женена)
ти си/не си		ти си/не си	
той е/не е		тя е/не е	
Вие сте/не сте		Вие сте/не сте	

Remember that the **не** is not emphasized. As the stress marks show, the emphasis is placed on the forms of **съм**.

Still on the subject of masculine and feminine, you will notice that many naming words for women, especially for nationalities and professions, have **-ка** on the end. Often the **-ка** is simply added to the corresponding masculine noun:

студент *student* (male)
учител *teacher* (male)

студентка *student* (female)
учителка *teacher* (female)

Words ending in **-ец** or **-ин**, however, drop these letters before adding **-ка**:

българин <i>a Bulgarian</i> (male)	българка <i>a Bulgarian</i> (female)
американец <i>an American</i> (male)	американка <i>an American</i> (female)
канадец <i>a Canadian</i> (male)	канадка <i>a Canadian</i> (female)

How do you say it?

- Asking where someone is from and saying where you are from

Откъде си? От Манчестър съм. *Where are you from?*
I'm from Manchester.

Откъде сте? Аз съм от Глазгоу. *Where are you from?*
I'm from Glasgow.

- Asking someone what job they do and saying what job you do

For a man **Какъв си/сте по професия?**

Аз съм учител/Учител съм. *I'm a teacher.*

Аз съм лекар/Лекар съм. *I'm a doctor.*

Аз съм преводач/
Преводач съм. *I'm a translator/interpreter.*

Аз съм сервитьор/
Сервитьор съм. *I'm a waiter.*

For a woman **Каква си/сте по професия?**

Аз съм учителка/
Учителка съм. *I'm a teacher.*

Аз съм лекарка/Лекарка съм. *I'm a doctor.*

Аз съм секретарка/
Секретарка съм. *I'm a secretary.*

- Saying whether you are married or not

For a man

Женен ли си/сте? *Are you married?*

Да, женен съм. *Yes, I am married.*

Не, не съм женен. *No, I'm not married.*

Не, разведен съм. *No, I'm divorced.*

For a woman

Омъжена ли си/сте? *Are you married?*

Да, омъжена съм. *Yes, I am married.*

Не, не съм омъжена. *No, I am not married.*

Не, разведена съм. *No, I'm divorced.*

- Referring to your family

With definite article*:

детето ми *my child*
мъжът ми *my husband*
синът ми *my son*

Without definite article*:

баба ми *my grandmother*
бащата ми *my father*
брат ми *my brother*
братовчед(ка) ми *my cousin*
дъщеря ми *my daughter*
дядо ми *my grandfather*
жена ми *my wife*
майка ми *my mother*
сестра ми *my sister*

*See Grammar sections 2 and 3 below.

Grammar

1 Какъв? каква?

These are the masculine and feminine forms of the question word **какво?** *what?* You already know **какво** from **какво е това?** *what is that?* where the neuter form is being used in a question. When you want to find out more about specific persons or things you have to use **какъв** for a masculine word, **каква** for a feminine one and **какво** for a neuter.

When you use **какъв** (or **каква** or **какво**) you are essentially asking what someone or something is like. However, depending on the situation, the simple question **Какъв е Майкъл Джонсън?** may have at least three possible meanings:

What is Michael Johnson like?

What does Michael Johnson do for a job?

What is Michael Johnson's nationality?

Possible answers might be:

Той е висок и хубав.

He is tall and handsome.

Той е бизнесмен.

He is a businessman.

Той е англичанин.

He is an Englishman.

That is why, in order to make the meaning clear, questions with **какъв** (or **каква**) directed at persons, often have to be phrased more precisely. If you are interested in someone's profession you will ask:

(of a man) Какъв сте по професия?

What do you do for a job?

(of a woman) Каква сте по професия?

If you are interested in their nationality, you will ask:

(of a man) Какъв сте по народност?

What is your nationality?

(of a woman) Каква сте по народност?

2 -ЪТ, -ТА, -ТО the

The difference between *a man* and *the man*, *a country* and *the country*, *a child* and *the child* is expressed in Bulgarian in the following way:

Masculine	мъж	becomes	мъжът
Feminine	страна	becomes	страната
Neuter	дете	becomes	детето

From this you can see that the Bulgarian equivalent of the English definite article *the* is added to the end of the word. And, since all naming words in Bulgarian have either a masculine, feminine or neuter ending, there are also masculine (-ЪТ) pronounced -Ъ, without the Т, feminine (-ТА) and neuter (-ТО) forms of the definite article.

Most masculine naming words add -ЪТ

Хотелът е близо.

The hotel is nearby.

Апартаментът е голям.

The flat is big.

Клубът е до пощата.

The club is next to the post office.

However, almost all nouns ending in -тел or -ар add -ЯТ and all masculine nouns ending in -и first drop the -и and then add -ЯТ:

учител *teacher*

учителят *the teacher*

лekar *doctor*

лekarят *the doctor*

музей *museum*

музеят *the museum*

трамвай *tram*

трамваят *the tram*

тролей *trolleybus*

тролеят *the trolleybus*

чай *tea*

чаят *the tea*

Feminine naming words add -ТА

Стаята е свободна.

The room is free.

Водата е хубава.

The water is nice.

В банката има телефон.

There is a telephone in the bank.

Neuter naming words add -ТО

Детето е голямо.

The child is big.

Кафето е хубаво.

The coffee is nice.

Свободно ли е мястото?

Is the seat free?

3 Ми and Ви (or ви) My and your

In the dialogue you met one of the ways of saying *my* and *your* in Bulgarian. These are short form possessive pronouns:

мъжът **ми**
мъжът **Ви**
детето **Ви**
синът **ми**

my husband
your husband (polite)
your child (polite)
my son

You will notice that **ми**, the word for *my*, and **Ви** *your*, come after the naming word and that the naming word here has the definite article added.

It is very important to remember that, as an exception to the general rule, with most words for relatives the naming word has to be used without the definite article. You will find a list on p. 30.

You will learn other, longer and less conversational, ways of saying *my*, *your*, etc. in later units, but for the time being here is a full list of all the short form possessive pronouns used with the word **апартамент** *flat*:

апартаментът ми	<i>my flat</i>	апартаментът ни	<i>our flat</i>
апартаментът ти	<i>your flat</i>	апартаментът ви/Ви	<i>your flat</i>
апартаментът му	<i>his flat</i>		
апартаментът й	<i>her flat</i>	апартаментът им	<i>their flat</i>

Remember that **и**, the little word for *her*, is *always* written with a grave accent so as to distinguish it from the word **и** meaning *and*. The stresses are indicated by an acute accent.

Exercises

1 Have another look at the dialogue, then rearrange the following words to form sentences:

- a едно, ймам, дете
- b омъжена, сте, ли?
- c преводачка, е, г-жа Коблинс
- d по народност, г-жа Коблинс, е, каква?
- e ли, за първи път, в България, е, г-жа Коблинс?
- f г-жа Коблинс, са, и, г-н Коблинс, откъде?
- g добре, страната ви, познавам

2 Match these questions and answers (often the gender will be a useful clue):

- i От Мánчестър ли е г-жа Коблинс? a Ирлándка съм.
- ii Преводáч (*translator*) ли е г-н Коблинс? b Да. От Ирлándия съм.

- iii Каквá си по народност?
- iv От Ирлándия (*Ireland*) ли сте?
- v Какъв сте по професия?
- vi Откъде са Марк и Виолéта Дéйвис?
- vii Ймáте ли децá?
- viii Откъде е Николáй?
- c Лéкар съм.
- d Да, тя е от Мánчестър.
- e Той е от Вáрна.
- f Не, той не é преводáч.
- g Той е от Сántа Бáрбара, а тя е от Сóфия.
- h Ймáм две децá.

3 Complete the dialogues (a) to (d) below. Use **какъв** or **каквá** to form the appropriate question and choose the correct gender form from the list of occupations and nationalities:

Model: Учítелка ли сте?
Не, не сáм учítелка.
Каквá сте по професия?
Студéнтка сáм. (*I'm a student.*)

Ирлáндец ли сте?
Не, не сáм ирлáндец.
Какъв сте по народност?
Шотлáндец сáм.

преводáч	лéкар	америкáнец	шотлáндка
студéнт	учítелка	ирлáндка	ирлáндец
секретáрка	шофьóр (<i>driver</i>)	англичáнка	шотлáндец

- a Лéкарка ли сте?
Не, не _____
_____ сте по професия?
_____ сáм.
- b Бългáрка ли сте?
Не, не _____
_____ сте по народност?
_____ сáм.
- c Сервítьóр ли сте?
Не, не _____
_____ сте по професия?
_____ сáм.
- d Англичáнин ли сте?
Не, не _____
_____ сте по народност?
_____ сáм.

4 Write out a short description of the following people, using the information given. Then read the answer in the Key out loud. This exercise will help you learn some words for the professions and also to practise using words for marital status.

Model: Г-н Кóблинс е учítел. Той е от Мánчестър. Той е жéнен (не é жéнен).

- a Марк Дэйвис – журналист – Санта Барбара – жéнен
 b Милéна – худóбничка (*artist*) – Сóфия – не омéжена
 c А́ндрю – студéнт – Гла́згоу – не жéнен
 d г-жа́ Кóблинс – превода́чка – Ма́нчестър – омéжена
 e На́дя – секретáрка – Плóвдив – не омéжена
 f Ма́йкъл Джóнсън – бизнесмен – Чéлмсфорд – жéнен
 g г-н Анто́нов – дире́ктор (*director*) – Бургáс – жéнен
 h Никола́й – фотогра́ф (*photographer*) – Ва́рна – не жéнен

Now give your own name, say what you do for a job and where you come from, and indicate your marital status.

- 5 Complete with the appropriate masculine or feminine definite forms (-ът or -та):

- a Журналист... е от Санта Барбара.
 b Худóбничка... е от Сóфия.
 c Студéнт... е от Гла́згоу.
 d Превода́чка... е от Ма́нчестър.
 e Секретáрка... е от Плóвдив.
 f Бизнесмен... е от Чéлмсфорд.
 g Дире́ктор... е от Бургáс.
 h Фотогра́ф... е от Ва́рна.

- 6 To practise the use of the alternative (-ят) form of the masculine definite article, read and then answer the questions:

- a Джеймс Милър е лекар. Той е шотландец.
 Какъв е лекарят по народност?
 b Джордж Кóблинс е учител. Той е англичанин.
 Какъв е учителят по народност?
 c Ча́ят е хубав. Той е от А́нглия.
 Какъв е ча́ят? Откъде е той?

- ▶ 7 Mr Antonov introduces his wife to Michael Johnson and says: Запознайте се – жена́ ми! *Meet my wife!* (lit. *Get to know one another – my wife*). What would you say when introducing the following people to a new Bulgarian acquaintance? (Beware of the vanishing definite article with the words for certain relatives!):

- a your husband   d your brother
 b your son   e your sister
 c your daughter

- 8 Answer the questions below following this model:

Как се казва мъжът Ви/ти?   Мъжът ми се казва Ивaн.
 Как се казва майка Ви/ти?   Майка ми се казва Елена.

- a Как се казва синът Ви/ти?   (А́ндрю)
 b Как се казва детето Ви/ти?   (Ви́ктор)
 c Как се казва майка Ви/ти?   (Ири́на)
 d Как се казва жена́ Ви/ти?   (Ма́рия)
 e Как се казва дъщеря́ Ви/ти?   (Си́лвия)
 f Как се казва баща́ ти?   (Пол)

- 9 Mrs Collins has taught her husband some expressions to use in restaurants. He is in Bulgaria for the first time and likes his coffee, soup and tea hot. Read the model and then practise with him. Don't forget that **кафе́** (*coffee*), **сúпа** (*soup*), **ча́й** (*tea*), etc. should be referred to as **то**, **тя** and **той** respectively!

Model: Сервитьо́р   Кафе́то Ви, госпо́дине!
           г-н Кóблинс   Но то е студéно! (*But it's cold!*)

- a Сервитьо́р   Сúпата Ви, госпо́дине!
           г-н Кóблинс   _____
 b Сервитьо́р   Ча́ят Ви, госпо́дине!
           г-н Кóблинс   _____

Nor does Mrs Collins like her beer, wine, water or gin warm (то́пъл, то́пла, то́пло). Complete and read out the following:

- c Сервитьо́р   Би́рата Ви, госпо́жо!
           г-жа́ Кóблинс   _____
 d Сервитьо́р   Ви́ното Ви, госпо́жо!
           г-жа́ Кóблинс   _____
 e Сервитьо́р   Вода́та Ви, госпо́жо!
           г-жа́ Кóблинс   _____
 f Сервитьо́р   Джинът Ви, госпо́жо!
           г-жа́ Кóблинс   _____

- ▶ 10 If asked to show your passport, your reply would be: Заповядайте, това е паспóртът ми. How would you reply if asked to show your visa (ви́за), your reservation (резервация) or your ticket (билéт)?

- 11 Look at the map of Bulgaria overleaf. Then complete and write out the sentences.

- a Това е _____ на Бълга́рия.
 b На изток гра́ницата (*the border*) е _____
 c На се́вер гра́ницата е река́. Река́та се казва _____
 d На юг са _____ и _____
 e Сто́лицата (*the capital*) на Бълга́рия е град (*town*) _____

Do you understand?

In the lift

Nikolai and Milena meet in the lift on their way to see Nadya, the secretary. They work for the same advertising agency, but they don't yet know one another.

- Николай** Здравейте!
Милена Добър ден! Познаваме ли се?
Николай Не. Да се запознаем! Каквам се Николай Димитров. А Вие как се казвате?
Милена Аз се казвам Милена Маринова.
Николай Приятно ми е! (*They go into the office.*) Это и Надя, секретарката. Здравей, Надя!
Надя Здравейте! Моля, заповядайте! Вие познавате ли се?
Николай И да, и не. Милена, Вие каква сте?
Надя Милена е художничка. Тя е художничката на фирмата.
Николай Разбирам. Това е много интересна професия.
Милена А Вие какъв сте?
Николай Аз съм фотограф.
Милена Фотографът също е художник.
Надя Имате ли време за едно кафе?
Милена Да, разбира се.
Николай Аз също. За кафе винаги имам време!
Надя Моля, заповядайте. Кафето е готово.

да се запознаем	let's get acquainted
это	here is
художник	artist
фирма	firm
разбирам	I understand
разбира се	of course
също	too, also
винаги	always
готово	ready
Гърция	Greece
Дунав	Danube
(на) запад	(in/to) the west
запознайте се ...	meet...
(на) изток	(in/to) the east
интересен, -сна, -сно	interesting
Македония	Macedonia
народност (f)	nationality
приятно ми е!	pleased to meet you!
Румъния	Romania
(на) север	(in/to) the north
Сърбия	Serbia
топъл (топла, топло)	warm
Турция	Turkey
черен (черна, черно)	black
(на) юг	(in/to) the south

Questions

Decide which of these statements are false and write out correct versions.

- 1 Николай и Милена не се познават.
- 2 Милена е секретарката на фирмата.
- 3 Милена има интересна професия.
- 4 Николай е фотограф.
- 5 Николай и Милена нямат време за кафе.

► Dialogue

The morning after Mr Johnson arrives at the hotel, Nevena, the ever-obliging receptionist, stops him in the foyer.

Невена Добър ден, г-н Джонсън! Имате писма́ днес.
г-н Джонсън Писма́? Кóлко писма́?
Невена Три. Заповядайте! Искате ли български вестници?
г-н Джонсън Съжالياвам, но не разбирам добре български.
Невена В хотела ние имаме вестници и списания и на английски език.
г-н Джонсън Това е чудесно! Благодаря!
Невена Извинете, г-н Джонсън, имате ли още малко време?
г-н Джонсън А колко е часът? Часóвникът ми не работи.
Невена Часът е единáйсет и половина.
г-н Джонсън Да, имам около пет минути свободно време. Въпроси ли имате?
Невена Само един въпрос. За колко време сте в България?
г-н Джонсън За две седмици.
Невена Това прави четиринáйсет нóщи в хотела, нали?
г-н Джонсън Тóчно така. Кóлко е часът сегá?
Невена Вече е дванáйсет без двáйсет и пет.
г-н Джонсън Благодаря. Имам среща тóчно в дванáйсет часа. Довиждане!

Имате писма́ днес.	<i>You have some letters today.</i>
Кóлко писма́?	<i>How many letters?</i>
Искате ли български вестници?	<i>Do you want any Bulgarian newspapers?</i>
Не разбирам добре български.	<i>I don't understand Bulgarian very well.</i>
Ние имаме вестници и списания и на английски език.	<i>We have newspapers and magazines in English too.</i>
Това е чудесно!	<i>That's wonderful/ marvellous!</i>
Извинете.	<i>Excuse me.</i>
още малко	<i>a little more</i>
А колко е часът?	<i>But what's the time?</i>
Часóвникът ми не работи.	<i>My watch has stopped/ isn't working.</i>
Часът е единáйсет и половина.	<i>The time is half past eleven.</i>
Имам около пет минути свободно време.	<i>I have about five minutes' free time.</i>

04

кóлко? кóлко
 е часът?
 how much? how many?
 what's the time?

In this unit you will learn

- to ask about quantity
- to ask and tell the time
- to use some more numbers

Въпроси ли имате?	<i>Do you have any questions?</i>
Само един въпрос.	<i>Just one question.</i>
За колко време сте в България?	<i>How long are you in Bulgaria for?</i>
За две седмици.	<i>For two weeks.</i>
Това прави четиринайсет нощи в хотела, нали?	<i>That makes fourteen nights in the hotel, doesn't it?</i>
Точно така.	<i>Exactly so.</i>
Вече е дванайсет без двајсет и пет.	<i>It's already twenty-five to twelve.</i>
Имам среща точно в дванайсет часа.	<i>I have an appointment at twelve o'clock exactly/sharp.</i>

Questions

1 Try to answer the questions.

- a Колко писма има г-н Джонсън?
- b Искат ли г-н Джонсън български вестници?
- c Разбира ли г-н Джонсън добре български?
- d Колко свободно време има г-н Джонсън?
- e За колко време е той в България? (Don't forget to use за!)
- f В колко часа има той среща? (Here it is в!)

2 True or false?

Write out correct versions of the false statements.

- a За г-н Джонсън има три писма.
- b В хотела няма английски вестници и списания.
- c Г-н Джонсън иска английски вестници.
- d Невена има много въпроси.
- e Часът е дванайсет и половина.
- f Г-н Джонсън е в България за една седмица.

i Morning, noon and night

The Bulgarians have no real equivalent for *a.m.* and *p.m.* To avoid misunderstanding, especially when referring to opening times of shops or to bus or train times, they use the 24-hour clock. Alternatively, in situations not involving travel, immediately after giving the time they insert the word **сутринта** *in the morning*, **следобед** *in the afternoon*, **вечерта** *in the evening* and **през нощта** *at night*. So, if your plane arrives at 9.30 p.m. you will say: **самолетът пристига в двајсет и един часа и трийсет минути**, but if you are merely getting together with a friend in the evening, you will arrange to meet **в девет и половина вечерта**.

Interestingly, where in English we would say *at one* (or *two*) *in the morning*, the Bulgarians say **в един** (or **два**) **часа през нощта**. For us the night would seem to end at midnight, while for the Bulgarians it goes on at least until two in the morning!

One further important thing to note is that the Bulgarian word **обед** means *lunch* or *lunchtime* as well as *noon* or *midday*. Noon for Bulgarians, however, is not really such a precise time. It is rather the general period between midday and two. So, if someone invites you for lunch (**на обед**) at midday (**по обед**), make sure you also agree on a precise time, or you could be in for a long wait for your meal!

How do you say it?

- Asking *How many?* and *How much?*

Колко писма имате?	<i>How many letters do you have?</i>
Колко време имате?	<i>How much time do you have?</i>

- Asking *For how long?*

За колко време сте в България?	<i>How long are you in Bulgaria for?</i>
--------------------------------	--

- Asking, and saying, what the time is

Колко е часът?	<i>What's the time?</i>
Часът е точно дванайсет.	<i>It is exactly twelve o'clock.</i>

- Begging someone's pardon

Извинете! or Извинявайте!	<i>Excuse me!/I beg your pardon.</i>
---------------------------	--------------------------------------

- Seeking agreement or confirmation using *нали?*

Вие сте в София за четиринайсет дни, нали?	<i>You are in Sofia for fourteen days, aren't you?</i>
Г-н Джонсън е в София за 14 дни, нали?	<i>Mr Johnson is in Sofia for 14 days, isn't he?</i>

- Agreeing and approving

Точно така!	<i>That's right!/Exactly!/Precisely!</i>
Това е чудесно!	<i>That's wonderful!</i>

- Indicating the time of day

сутринта	<i>in the morning</i>
следобед	<i>in the afternoon</i>
вечерта	<i>in the evening</i>
през нощта	<i>at night</i>

Grammar

1 Кóлко? *How many? How much?*

Кóлко is the question word for quantity:

Кóлко писмá има за г-н Джонсн?	<i>How many letters are there for Mr Johnson?</i>
Кóлко свободнó време има той?	<i>How much free time has he got?</i>
За кóлко дни е г-н Джонсн в България?	<i>How many days is Mr Johnson in Bulgaria for?</i>

When **кóлко** refers to quantity, it is used to express both *how many?* (with naming words for concrete or countable things) and *how much?* (with abstract or uncountable things).

You also use **кóлко** when asking questions about the time, such as *what's the time?* or *at what time?*

Кóлко е часът?	<i>What's the time?</i>
В кóлко часá е самолётът за Лондон?	<i>What time is the plane for London?</i>
До кóлко часá работи óфисът?	<i>Until what time is the office open?</i>

мнóго	<i>many, much, a lot of</i>
мáлко	<i>few, a few, a little, not many, not much</i>

Мнóго is also used as the equivalent of the English *very* or *very much*:

Г-жá Кóлинс разб́ира б́ългарски мнóго доб́ре.	<i>Mrs Collins understands Bulgarian very well.</i>
Хотелът е мнóго хубав.	<i>The hotel is very beautiful/nice.</i>
Благодаря мнóго.	<i>Thank you very much.</i>
Извинявайте мнóго!	<i>I am very sorry!</i>

2 Plural of nouns

The most common (but not the only) plural ending is **-и**. It occurs with both masculine and feminine nouns.

Masculine nouns

The plural ending **-и** is attached to masculine words in a number of ways:

a by simply adding **-и** to the singular:

автоб́ус	автоб́уси	<i>buses</i>
----------	-----------	--------------

ресторáнт	ресторáнти	<i>restaurants</i>
учíteл	учíteли	<i>teachers</i>
лéкар	лéкари	<i>doctors</i>
тури́ст	тури́сти	<i>tourists</i>
óфис	óфиси	<i>offices</i>

Note that all these masculine nouns, as well as the following ones, have more than one syllable! Most masculine nouns of only one syllable form their plurals differently. You will learn them in Unit 7.

b by adding **-и** and also changing the final consonant of the singular. One of the most frequent changes is **-к** to **-ц**:

вéстник	вéстници	<i>newspapers</i>
ези́к	ези́ци	<i>languages, tongues</i>
худóжник	худóжници	<i>artists</i>
часóвник	часóвници	<i>watches, clocks</i>

c by adding **-и** and also dropping the vowel that comes before the final consonant of the singular. Certain combinations of vowel and consonant, such as **-ец** or **-ър**, favour this method, but there is no simple rule.

америкáнец	америкáнци	<i>Americans</i>	} -ец (e is dropped)
чужденéц	чужденéци	<i>foreigners</i>	
шотлáндец	шотлáндци	<i>Scots</i>	
компю́тър	компю́три	<i>computers</i>	} -ър (ъ is dropped)
ли́тър	ли́три	<i>litres</i>	
мéтър	мéтри	<i>metres</i>	
ден	дни	<i>days</i>	(e is dropped)

d by substituting **-и** for the singular ending in **-я**.

музéй	музéи	<i>museums</i>
трамвáй	трамвáи	<i>trams</i>
тролéй	тролéи	<i>trolleybuses</i>

Feminine nouns

The plural of feminine nouns is always **-и**, which replaces the singular ending **-а** or **-я**:

сéдмица	сéдмици	<i>weeks</i>
англичáнка	англичáнки	<i>English women</i>
фóнокáрта	фóнокáрти	<i>phonecards</i>
резервáция	резервáции	<i>reservations</i>
дъщеря́	дъщеря́и	<i>daughters</i>
ста́я	ста́и	<i>rooms</i>

The few feminine nouns which end in a consonant form their plural by adding **-и** to the singular. You have already come across **нощ**,

вечер and сѹтрин:

една нощ	много нощи	<i>many nights</i>
една вечер	много вечери	<i>many evenings</i>
една сѹтрин	много сѹтрини	<i>many mornings</i>

Neuter nouns

The most common plural endings for neuter nouns are **-а** and **-я**. The choice is determined by the endings in the singular.

a nouns in **-о** replace the final **-о** by **-а**:

писмó	писмá	<i>letters</i>
семéйство	семéйствá	<i>families</i>

Note that the stress sometimes moves to the final syllable:

вíно	винá	<i>wines</i>
------	------	--------------

b nouns in **-ие** replace the final **-е** by **-я**:

списáние	списáния	<i>magazines</i>
упражнéние	упражнéния	<i>exercises</i>

(More neuter plurals in Unit 8!)

3 Разб́ирам / understand and íскам / want (a-pattern verbs)

As with **íмам** and **прис́тигам**, the endings of these verbs contain the vowel **-а-**. We can refer to them as **a-pattern** verbs. They are also known as verbs of Conjugation 3. This is the most regular and the most common pattern, and also the easiest to learn:

аз	разб́ирам	<i>I understand</i>	ние разб́ираме	<i>we understand</i>
ти	разб́ираш	<i>you understand</i>	вие разб́ирате	<i>you understand</i>
той	} разб́ира	<i>he, she, it understands</i>	те разб́ират	<i>they understand</i>
тя				
то				

4 Пра́вя / make, I do and раб́отя / work (и-pattern verbs)

аз	пра́вя/ раб́отя	<i>I make/do, work</i>	ние пра́вим/ раб́отим	<i>we make/do, work</i>
ти	пра́виш/ раб́отиш	<i>you make/do, work</i>	вие пра́вите/ раб́отите	<i>you make/do, work</i>
той	} пра́ви/ раб́оти	<i>he, she, it makes/ does, works</i>	те пра́вят/ раб́отят	<i>they make/do, work</i>
тя				
то				

As you can see, **пра́вя** and **раб́отя** have **-и-** in all their endings except the forms for *I* and *they*. Verbs like **пра́вя** and **раб́отя** belong to the **и-pattern** and are known as verbs of Conjugation 2.

Пра́вя can mean both *I make* and *I do*. Here, too, Bulgarian conveniently has one word with a number of different meanings in English. Compare:

Две и две пра́ви чéтири.
Каквó пра́виш?

Two and two makes four.
What are you doing?

5 -а and -я: the short definite article

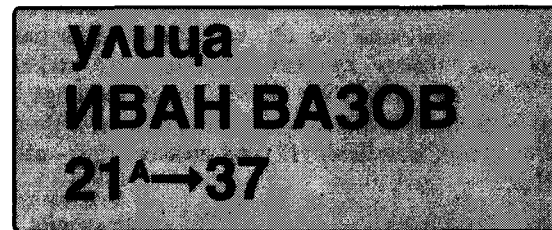
In Unit 3, you were introduced to the Bulgarian equivalent of the English definite article *the*. You learnt to add the endings **-ът** or **-ят** to masculine nouns. These forms, known as the full forms, are, however, only used when the noun is the subject in the sentence, determining the ending of the verb, as in the sentence: **хотéлят** е мнóго хубав *the hotel is very nice*:

Masculine nouns also have a short form of the definite article. This short form has to be used whenever the noun is not the subject in the sentence, after prepositions, for example (see в óфиса at the end of the Dialogue and в ресторáнта on p. 11). The short forms of the definite article (with masculine nouns only, remember!) are **-а** or **-я**. Compare:

Хотéлят е бли́зо.
and Аз сьм в хотéла.
Музéят е на úлица
«Ивáн Вáзов».
and Íма мнóго тури́сти
в музéя.

The hotel is near.
I'm in the hotel.
The museum is on
Ivan Vazov Street.
There are a lot of tourists
in the museum.

street sign in Sofia

6 A note on pronunciation

The **-а** and **-я** of the short forms are not fully pronounced, but are reduced to the sounds **-ъ** and **-йъ** respectively.

Although in written Bulgarian a distinction is still made between the short and the long form, when speaking it is normal to ignore the final **т** of the full form and to pronounce the endings as if they were the short form. So, what you will hear for **трамваят** and **трамвая** will be **трамвайъ**, for **учителят** and **учителя** you will hear **учителйъ** and for **хотелът** and **хотела**, **хотелъ**.

Only in formal speech, in news bulletins on the radio or television, for example, or when people feel they need to be 'ultra-correct' in their speech, will you hear the long form articulated in full with the final **-т** pronounced. As you listen to the different speakers on the recording, see if you can detect any difference. (For further pronunciation changes in everyday speech, look again at the Appendix.)

7 Numerals 11 to 100

11	единайсет	14	четиринайсет	17	седемнайсет
12	дванайсет	15	петнайсет	18	осемнайсет
13	тринайсет	16	шестнайсет	19	деветнайсет

The numbers from 11 to 19 are formed by the addition of **-найсет**, (the equivalent of the English *-teen*), to the numbers from 1 to 9. For 11 you add **-найсет** to the masculine **едн** and for 12 you add **-найсет** to **два** not to **две**.

20	двайсет (двадесет)	25	двайсет и пет
21	двайсет и едно/едн/една	26	двайсет и шест
22	двайсет и две/два	27	двайсет и седем
23	двайсет и три	28	двайсет и осем
24	двайсет и четири	29	двайсет и девет

From 20 upwards the numerals are formed on the principle of *twenty and one, twenty and two*, etc. with the word for *and* **и** being inserted between **двайсет**, **трийсет**, **четирисет**, etc. and **едно**, **две**, **три**, etc. There are alternative more formal spellings and pronunciations – given in brackets – for some numbers. Be careful to distinguish between **дванайсет** (12) and **двайсет** (20) – all the teens are longer!

30	трийсет (тридесет)	70	седемдесет
40	четирисет (четиридесет)	80	осемдесет
50	петдесет	90	деветдесет
60	шейсет (шестдесет)	100	сто

Remember that **едно** has different forms for the three genders. Also that **две** has an alternative form **два**, as in **два часа** *two o'clock*. (More about this in Unit 8.)

8 Telling the time

Колко е часът? *What is the time?*
Часът е... *The time is...*

When telling the time in Bulgarian you begin with the hours and move on to the minutes. For times up to the half hour you give the hour first and add the minutes using the word **и**. As in English, the words for *hours* and *minutes* can be omitted:

Колко е часът?

Единайсет часа и десет минути.

(The time is)
ten past eleven.

or

(Часът е) единайсет и десет.

Колко е часът?

Девет часа и два́йсет и пет минути.

(The time is) *twenty-five past nine.*

or

(Часът е) девет и два́йсет и пет.

For times after the half hour you give the number of the next hour first and take away the minutes from the next hour using the word **без** (*without* or *less*):

Колко е часът?

(Часът е) седем без десет.

Колко е часът?

(Часът е) три без пет.

Bulgarian has alternative forms for half past and the quarters:

Осем и половина
or осем и трийсет

Шест и четвърт
or шест и петнайсет

Пет без четвърт
or пет без петнайсет

9 Нали? Isn't it so?

In conversational Bulgarian you will often hear the word **нали** tagged on the end of statements making them into questions seeking confirmation. In English there is no proper one-word equivalent for **нали** and you have to repeat the verb in the negative to achieve the same effect. Bulgarians learning English have great difficulty with our different forms, but as you will see from the following examples, **нали** is very easy for us to use.

Хотелът е много хубав, нали ?	<i>The hotel is very nice, isn't it?</i>
Вие не сте българка, нали ?	<i>You are not Bulgarian, are you?</i>
Имате само един въпрос, нали ?	<i>You do only have one question, don't you?</i>
Той не иска български вестници, нали ?	<i>He doesn't want Bulgarian newspapers, does he?</i>

Exercises

1 Make full sentences using the information on the bus departures and arrivals board below. Best use the 24-hour clock!

РАЗПИСАНИЕ (Timetable)		
За (to)	Заминáva (departs)	Пристига (arrives)
Мальовица	6.35	9.15
Банкя	10.10	10.45
Самоков	11.20	13.30
Боровец	13.50	17.25

Model: Автобусът за _____ заминава в _____ часа и _____ минути и пристига в _____ часа и _____ минути.

Now use the short version of the times omitting **часа** and **минути**.

2 Looking at the timetable above, answer the following questions, (the actual time is given in brackets):

Model: (Часът е десет без пет.) След колко минути заминава автобусът за Банкя? *In how many minutes does the bus leave for Bankya?*

● Автобусът за Банкя заминава след петнайсет минути.

- (Часът е единайсет и петнайсет.) След колко минути заминава автобусът за Самоков?
- (Часът е един и половина.) След колко минути заминава автобусът за Боровец?
- (Часът е шест и дващсет и пет.) След колко минути заминава автобусът за Мальовица?

3 Answer these questions reading out the times on the clocks.

a В колко часа заминава автобусът за Пловдив?

b Когá пристига самолетът от Лондон?

c Когá има самолет за Варна?

d Когá заминаваш за София?

e В колко часа е срещата на г-н Джонсън?

4 Answer the questions below presuming that:

- a you are staying in Bulgaria for 12/15/20 days
b you are staying in the hotel for 3/13 nights
c you are staying in Varna for one/two weeks

- i За колко дни сте в България?
ii За колко нощи сте в хотела?
iii За колко седмици сте във Варна? (When **в** is used before words beginning with the letters **в** or **ф** it is extended to **във**.)

5 Read the notices below:

ЦЕНТРАЛНА ПОЩА
Работно време
(opening hours) от (from)
7 до (to) 20.30 часа

АПТЕКА (Pharmacy)
Работно време
от 9 до 21 часа

РЕСТОРАНТ
Работно време
от 18 до 23 часа

ПОДАРЪЦИ (gifts)
сутрин от 8 до 12 часа
следобед от 16 до 20 часа

СЛАДКАРНИЦА
(patisserie, cakeshop)
сутрин от 10 до 13 часа
следобед от 14 до 19 часа

A more natural way to read the notices would be to use **работи** and a 12-hour clock, for example:

Магазинът за подаръци работи от осем часа сутринта до дванайсет часа на обед и от четири часа следобед до осем часа вечерта.

Now complete the sentences as if answering the question **До колко часа работи...?** using the 12-hour clock:

- a Пощата ___ от 7 часа сутринта до 8.30 часа ___.
b Аптеката работи от 9 ___ до 9 ___.
c Ресторантът работи ___ 6 ___ 11 часа ___.
d ___ работи ___ 10 часа ___ до един часа на обед и от 2 часа ___ до 7 часа ___.

▶ 6 To practise using **колко**, ask questions to which the following could be answers. Concentrate on the numbers involved and don't forget to repeat the prepositions.

- a В хотела има две американки.
b Г-н Джонсън е в България за две седмици.
c Брат ми пристига след четири дни.

- d Г-н и г-жа Колинс са в София от три дни.
e Автобусът заминава в десет часа.
f Днес имаш три писма и две картички (postcards).
b Г-н Джонсън има две деца.

7 Do you take sugar (захар) and milk (мляко)? Read and then answer the questions:

Секретарката Надя пие (is drinking) кафе с Николай и Милена. Надя пие кафето с малко захар. Николай иска кафе с много захар, а Милена иска кафе без захар. Те обичат (like) кафето с малко мляко.

- a Какво прави Надя?
b С колко захар пие кафето Надя?
c С колко захар пие кафето Николай?
d Какво кафе иска Милена?
e Как обичат те кафето – с много или с малко мляко?
f Как обичате кафето Вие?

Expressions to use

със захар *with sugar* (when **с** is used before a word beginning with **с** or **з** it is extended to **със** – remember what happened to **в** before **в** and **ф**?)

без захар, с много захар, с малко захар, с много малко захар (*with very little sugar*)

8 Continuing the milk and sugar theme, this exercise will help you practise different ways of saying the same thing. The short dialogues on the left below present identical situations as those on the right. Complete the right-hand column using the model and observing the change to the short definite form with **чай**:

Туристка	Чаят е със захар, нали?	В чая има захар, нали?
Сервитьорка	Да, с малко захар.	Да, има малко захар.
Туристка	Кафето е със захар, нали?	a _____
Сервитьорка	Да, с малко захар.	_____
Туристка	Кафето е с мляко, нали?	b _____
Сервитьорка	Да, с малко мляко.	_____
Туристка	Чаят е с мляко, нали?	c _____
Сервитьорка	Да, с малко мляко.	_____

9 You can also use **нали** in negative questions. Try it here, adapting the statements with **без** (without). Notice that the answer can be with **не** or **да**.

- Туристка Чаят е без мляко, нали? В чая няма мляко, нали?
Сервитьорка Да, без мляко е. Не, няма/
Да, няма.
- Туристка Кафето е без мляко, нали? а _____
Сервитьорка Да, без мляко е. _____
Туристка Кафето е без захар, нали? б _____
Сервитьорка Да, без захар е. _____
Туристка Чаят е без захар, нали? с _____
Сервитьорка Да, без захар е. _____

10 Use the words in brackets in the plural:

- a Г-н и г-жа Кóлинс íскат стая с две _____ (легло *bed*).
- b Г-н и г-жа Кóлинс са _____ (чужденец).
- c _____ ли са г-н и г-жа Кóлинс? (американец).
- d Ма́йкъл Джонсýн не íска бългáрски _____ (вестник).
- e Никола́й има мно́го _____ (въпрос).
- f Ма́йкъл Джонсýн разби́ра мно́го _____ (език).
- g В ЦУМ има мно́го _____ (продавачка *shop assistant* f).
- h На булева́рд «Витоша» има спи́рка на _____ нóмер 1, 7 и 9 (трамва́й).
- i В сладка́рницата има мно́го _____ (чужденка *foreigner* f).
- 11 Finally, to practise using the full and short definite article, answer the following questions, using the words in brackets with the preposition до:
- a Къде е хотелът? (ресторант)
- b Къде е ресторантът? (хотел)
- c Къде е театърът? (магазин)
- d Къде е магазинът? (театър *theatre*)
- e Къде е музее́т? (парк *park*)
- f Къде е паркът? (музей)

Do you understand?

Dialogue

Mr Antonov has some good news for Nikolai.

г-н Анто́нов Заповядай, Никола́й. Седни!

- Никола́й Благодаря.
г-н Анто́нов Íмам хубава новина. Заминаваш за Англия.
Никола́й Но... аз не разбирам английски!
г-н Анто́нов Нищо. Във фирмата има един англичанин, който разбира български.
Никола́й Мно́го интересно! В кой град е фирмата?
г-н Анто́нов В Чéлмсфорд.
Никола́й Аз не зная къде е Чéлмсфорд.
г-н Анто́нов Чéлмсфорд е ма́лък град близо до Лондон.
Никола́й Мно́го фотографи ли има във фирмата?
г-н Анто́нов Не, но има мно́го компю́три и модерна техника.
Никола́й Чудесно! Кога заминавам?
г-н Анто́нов След три седмици.
Никола́й За колко дни?
г-н Анто́нов За два́сет дни. Хубава новина, нали?
Никола́й Мно́го хубава новина. Благодаря мно́го!

седни!	<i>sit down!</i>
новина	<i>news</i>
заминавам, -ваш	<i>to leave/depart</i>
английски	<i>English</i>
нищо	<i>no matter, never mind</i>
кой град	<i>which town</i>
ма́лък, ма́лка, ма́лко	<i>small, little</i>
модерна техника	<i>the latest equipment</i>
след	<i>after</i>

True or false?

Write out correct versions of the false statements.

- 1 Никола́й заминава за Шотландия.
- 2 Той разбира добре английски.
- 3 Англичанинът разбира български.
- 4 Фирмата е в Чéстърфийлд.
- 5 Фирмата е в ма́лък град близо до Лондон.
- 6 Никола́й не знае къде е Чéлмсфорд.
- 7 Във фирмата има мно́го фотографи.
- 8 Той заминава след десет дни.

► Dialogue

Although you do not need a third person to introduce you to someone in Bulgaria, Nevena's natural Bulgarian curiosity enables the English hotel guests to get to know one another.

Невена Г-н Джонсън, знаете ли, че в хотела има и други англичани?

г-н Джонсън Нищо чудно. Англичани има в много страни по света.

Невена Но не много англичани говорят български! Вие говорите български добре, но г-жа Кóлинс говори по-добре.

г-н Джонсън Кой говори по-добре?

Невена Г-жа Кóлинс.

г-н Джонсън Но коя е г-жа Кóлинс? Не зная коя е тя.

Невена Говоря за англичанката, която живее в стая номер десет.

г-н Джонсън А Вие говорите ли английски, Невена?

Невена За съжаление, не. Но зная няколко други езика.

г-н Джонсън Какви езици знаете?

Невена Френски, руски и испански. Френски е езикът, който говоря най-добре.

г-н Джонсън Много българи говорят чужди езици.

Невена Това е вярно. А, ето г-н и г-жа Кóлинс! (*Calls out to them.*) Г-н Кóлинс, г-жа Кóлинс, извинете за минута!

г-жа Кóлинс Разбира се, госпожице. Здравейте!

Невена Мòля, запознайте се. Това е господин Джонсън, английски бизнесмен, който живее в Чéлмсфорд.

г-жа Кóлинс Много ми е приятно!

г-н Кóлинс (*Echoing Mrs Collins in Bulgarian.*) Приятно ми е!

Невена (*Aside.*) Кòлко интересно! Англичани, който говорят български!

други англичани *other English people*

Нищо чудно. *Not surprising.*

по света *in the world*

Но не много англичани *But not many English people*
говорят български. *speak Bulgarian.*

Вие говорите български *You speak Bulgarian well,*
добре, но г-жа Кóлинс *but Mrs Collins speaks better.*
говори по-добре.

In this unit you will learn

- how to ask people if they speak your language
- how to ask people what languages they speak
- how to say what languages you know

05

Говорите ли английски?

do you speak English?

Кой говори по-добре? Но коя е г-жа Кóлинс? Не зная.	<i>Who speaks better? But who is Mrs Collins? I don't know.</i>
Говоря за англичанката, която живее в стая номер десет.	<i>I'm speaking about the English woman who is staying in room number ten.</i>
А Вие говорите ли английски? за съжаление	<i>And do you speak English? unfortunately</i>
Но зная няколко други езика.	<i>But I know several other languages.</i>
Какви езици знаете? френски руски испански	<i>What languages do you know? French Russian Spanish</i>
Френски е езикът, който говоря най-добре.	<i>French is the language I speak best.</i>
Много българи говорят чужди езици. Това е вярно.	<i>A lot of Bulgarians speak foreign languages. That's true.</i>
извинете за минута английски бизнесмен, който живее в Челмсфорд	<i>excuse me, just a minute an English businessman who lives in Chelmsford</i>
Колко интересно! Англичани, които говорят български!	<i>How interesting! English people who speak Bulgarian!</i>

Questions

- Try to answer the questions.
  - Къде има англичани?
  - Какъв чужд език говори г-жа Кóлинс много добре?
  - Коя е г-жа Кóлинс?
  - Колко езика знае Невéна?
  - Какви езици говори Невéна?
  - Къде живее г-н Джонсън?
- True or false?
Write out correct versions of the false statements.
  - Много англичани говорят български.
  - Г-жа Кóлинс е американката, която живее в стая номер десет.
  - Г-жа Кóлинс говори български много добре.
  - Невéна не знае английски.

- Тя говори руски най-добре.
- Малко българи говорят чужди езици.

Does anyone speak English?

You should already be able to cope using your Bulgarian in a number of different situations. However, you will be reassured to know that English is now quite widely spoken in Bulgaria, especially by the younger generation in the larger towns. You will usually find English-speakers on the reception desks of big hotels, in money-changing bureaux, in tourist and airline offices and also in the more prestigious places for eating out. With shop-assistants, tram and bus drivers and policemen, however, although you might still venture a timid **говорите ли английски?** you would probably do best to resort to your Bulgarian straightaway.

Big or small? When to use capital letters

Bulgarian uses far fewer capital letters than English. The names of nationalities and the national languages all begin with small letters. You will therefore find, for example, **американец**, **американка** (**американски**); **англичанин**, **англичанка** (**английски**); **испанец**, **испанка** (**испански** – *Spanish*); **италианец**, **италианка** (**италиански** – *Italian*); **немец**, **немкиня** (**немски** – *German*), and **французин**, **французойка** (**френски** – *French*).

Names of places begin with capital letters, but when the place name consists of more than one word, the second often begins with a small letter: **Златни пясъци** (*Golden Sands*), **Слънчев бряг** (*Sunny Beach*) and **Чёрно морé** (*the Black Sea*).

Adjectives formed from the names of places also begin with small letters: Лондон: **лондонски**, Сoфия: **софийски**, Вáрна: **вáрненски**.

Giving your phone number

In Bulgarian, as in English, there is no single pattern for writing or reading out the individual digits in phone numbers. Some speakers group the digits in pairs, others in threes, depending on the amount of digits in the number. However, the need for ever-increasing strings of numbers, coupled with the widespread use of mobile phones (**мобилен телефон**, **мобифон** or **GSM** – the last written using English letters and pronounced **джйесём**), means that the simplest way to give your phone number is by reading out the individual digits, one by one.

When you answer the phone, it's best to follow the Bulgarian practice and, without giving your name, say 'Ало!' or 'Да, моля?' or just 'Да?' and wait for the person making the call to open the conversation.

When making a call yourself, be prepared to respond to an answerphone (телефонен секретар or just секретар for short). The standard message goes something like this: 'Тук е телефонният секретар на... [the name of the person]. Моля, оставете съобщение след сигнала.' ('This is the answerphone of... Please leave your message after the beep.')

Abbreviations used in this sign are: БЛ. = блок (*block*), ВХ. = вход (*entrance*), ЕТ. = етаж (*floor*) and ТЕЛ. = телефон (*telephone*).

How do you say it?

- Asking whether a person speaks a foreign language

Говорите ли английски?

Do you speak English?

Знаете ли френски?

Do you speak (know) French?

Какъв (чужд) език говорите/
знаете?

*What (foreign) language do
you speak/know?*

Какви (чужди) езици
говорите?

*What (foreign) languages
do you speak?*

- Answering whether, and how well, you speak a language

Говоря добре френски.

I speak French well.

Разбирам испански, но не
говоря добре.

*I understand Spanish but I
don't speak it well.*

Зная малко руски.

I know a little Russian.

Не разбирам български.
Говоря френски най-добре.

*I don't understand Bulgarian.
I speak French best.*

- Responding to what you hear

Това е вярно!
Нящо чудно!

*That's true!
That's hardly surprising.*

- Expressing interest, agreement or regret

Колко интересно!
разбира се
за съжаление

*How interesting!
of course/naturally
unfortunately/sadly*

Grammar

1 Some plurals

Nationalities and masculine nouns ending in -(н)ин

This is one of the endings that form names of nationalities or inhabitants of a place. The plural of such names is once again -и, but it is not added to the singular. Instead, the -н of the singular is dropped:

англичанин	<i>Englishman</i>	англичани	<i>Englishmen</i>
българин	<i>Bulgarian</i>	българи	<i>Bulgarians</i>
гражданин	<i>citizen</i>	граждани	<i>citizens</i>
лондончанин	<i>Londoner</i>	лондончани	<i>Londoners</i>

Plural of adjectives and other defining words

In the plural, no matter what the gender of the noun they describe, all adjectives in Bulgarian end in -и. Compare:

чужд език	<i>a foreign language</i>	чужди езици	<i>foreign languages</i>
чужда страна	<i>a foreign country</i>	чужди страни	<i>foreign countries</i>
чуждо списание	<i>a foreign magazine</i>	чужди списания	<i>foreign magazines</i>

Similarly, you will find the -и ending in какви (*what*), the plural form of какъв, каква, какво:

Какъв език говорите?

What language do you speak?

Какви езици говорите?

What languages do you speak?

Adjectives which end in -ски in the masculine singular remain the same in the plural:

английски вестник	<i>an English newspaper</i>
американски бизнесмен	<i>an American businessman</i>
български курорт	<i>a Bulgarian resort</i>
руски граждани	<i>a Russian citizen</i>
английски вестници	<i>English newspapers</i>
американски бизнесмени	<i>American businessmen</i>
български курорти	<i>Bulgarian resorts/spas</i>
руски граждани	<i>Russian citizens</i>

2 Друг/други Another/other

друг, друга, друго	<i>another</i>
други	<i>other</i>
нещо друго	<i>something else</i>

3 Special masculine plural after numbers

In the dialogue you came across two plurals of *език language*, one ending in **-и** and the other in **-а**:

Какви **езици** знаете? *What languages do you know?*
Зная **няколко езика**. *I know several languages.*

The first is the regular plural, (remember the change of **-к** to **-ци**!). The second is the plural form used after any number or after the word **няколко several**. This plural form only occurs in masculine nouns and always ends in **-а** or **-я**. Examples:

Невена знае **три езика**. *Nevena knows three languages.*
Девет **билета**, моля. *Ten tickets, please.*
В Габрово има **няколко музея**. *In Gabrovo there are several museums.*

You must also use this special numerical masculine plural in questions after **колко how many**:

Колко **езика** знае Невена? *How many languages does Nevena know?*
Колко **билета** искате, моля? *How many tickets do you want, please?*
Колко **музея** има в Габрово? *How many museums are there in Gabrovo?*

4 Говоря / speak

This is an **и**-pattern, Conjugation 2 verb:

аз	говоря	<i>I speak</i>	ние	говорим	<i>we speak</i>	
ти	говориш	<i>you speak</i>	вие	говорите	<i>you speak</i>	
той	}	говори	те	говорят	<i>they speak</i>	
тя						<i>he/she/it speaks</i>
то						

5 Зная / know, живя / live

These verbs contain the vowel **-е-** in most of their present tense endings. They are examples of Conjugation 1, e-pattern verbs. Notice that once again the final vowel is the same in the *I* form and in the *they* form:

аз	зная/живя	ние	знаем/живеем	
ти	знаеш/живееш	вие	знаете/живеете	
той	}	те	знаят/живеят	
тя				знае/живее
то				

6 The present tense: patterns and meanings

To summarize, Bulgarian verbs have three patterns or conjugations:

- Conjugation 1 verbs follow the **е**-pattern
- Conjugation 2 verbs follow the **и**-pattern
- Conjugation 3 verbs follow the **а**-pattern

The present tense in Bulgarian corresponds in meaning to two distinct tense forms in English. **Невена говори френски** might mean, depending on the context, either *Nevena speaks French* or *Nevena is speaking French*. Similarly, **аз уча български** might mean either *I learn Bulgarian* or *I am learning Bulgarian*.

From now on in the vocabulary you will find all verbs given with the endings of both the *I* and the *you* forms (1st and 2nd singular). This will help you to identify the correct conjugation pattern. The endings of the *you* form will always be preceded by the letter to which the endings for the other forms need to be added:

- Conjugation 1** живя, -ееш; пия, -иеш (*I drink*)
- Conjugation 2** говоря, -риш; мисля, -лиш (*I think*); уча, -чиш (*I learn*)*
- Conjugation 3** давам, -ваш (*I give*); започвам, -ваш; разбирам, -раш

*After ж, ч and ш the **-я** in all the *I* and *they* forms changes to **-а**.

And pronunciation too...

The **-я**, **-ят** and **-а**, **-ат** endings of the *I* and *they* forms of Conjugation 1 and 2 verbs are pronounced **-йъ**, **-йът** and **-ъ**, **-ът**.

7 Кой? Who?

The question word for *who* in Bulgarian is **кой**. It stands in place of a noun and you use it to ask for the subject of a sentence no matter whether the subject is masculine, feminine, neuter or even plural.

Майкъл Джонсън живее в Челмсфорд.

Кой живее в Челмсфорд? *Who lives in Chelmsford?*

Г-жа Кóлинс говори бългáрски по-добре.

Кой говори бългáрски по-добре? *Who speaks Bulgarian better?*

Многó бългáри говорят чужди езици.

Кой говори чужди езици? *Who speaks foreign languages?*

8 Кой? коя? коé? and кой? Which?

Кой also means *which* when used before a noun and then it has a different form for each of the three genders and for the plural:

Masculine

Кой? В кой град е фирмата? *Which town is the firm in?*

Кой език говорите най-добре? *Which language do you speak best?*

Feminine

Коя? В коя стая сте? *Which room are you in?*

Neuter

Коé? Коé списание искате? *Which magazine do you want?*

Plural

Кой? Кои езици знаете? *Which languages do you know?*

When a feminine, neuter or plural noun (or pronoun) is mentioned in the question itself, the correct alternative form of **кой** has to be used, no matter whether it means *who* or *which*:

Коя е г-жа Кóлинс? *Which one is Mrs Collins?*

Коé е това дете? *Who is that child?*

Кой са те? *Who are they? or Which are they?*

9 Госпожата, която... The woman who...

In expressions like these, the words *who* and *which* relate to the last person or thing mentioned. They are called relative pronouns. In Bulgarian, you have to concentrate not on the distinction between

persons and things, but rather on whether the preceding noun is masculine, feminine, neuter or plural. In the singular, you have to use **който** (кой+то) for masculine, **която** (коя+то) for feminine and **което** (коé+то) for neuter nouns. The plural form is **който** (кой+то). All the forms must be preceded by a comma:

Masculine

Господинът, който говори бългáрски, е бизнесмен. *The man who speaks/who is speaking Bulgarian is a businessman.*

Feminine

Госпожата, която има въпрос, учи бългáрски. *The woman who has a question is learning Bulgarian.*

Neuter

Дебето, което говори, е синът на г-н Антонов. *The child who is speaking is Mr Antonov's son.*

Plural

Г-н и г-жа Кóлинс са англичани, които живеят в Мánчестър. *Mr and Mrs Collins are English people living/who live/in Manchester.*

Note that in English you can sometimes omit the words *who* and *which*. In Bulgarian the relative pronoun can *never* be omitted.

10 Аз зная, че... I know that...

Че is the Bulgarian equivalent of *that*. It is used as the connecting word (conjunction) after certain verbs and, unlike *that*, can never be omitted. It must always be preceded by a comma:

Аз зная, че Сóфия е столицата на Бългáрия. *I know (that) Sofia is the capital of Bulgaria.*

Знаете ли, че много бългáри говорят английски? *Do you know (that) many Bulgarians speak English?*

11 Comparison of doing well, better or best of all

In Bulgarian, when you want to compare the way in which something is done, you change the adverb, in this case **добре** (*well*), by adding **по-** and **най-** on the front. You add **по-** when comparing the way in which two things are done and **най-** when you want to compare more than two. The **по-** and **най-** are pronounced with an emphasis and in the book we will add a stress mark to remind you of this. Examples:

Г-н Джонсън говори
български **добре**, но
г-жа Кóлинс говори **пó-добре**.
Невена знае няколко езика,
но знае френски **най-добре**.

*Mr Johnson speaks Bulgarian
well, but Mrs Collins
speaks better.
Nevena knows several
languages, but knows French
best of all.*

In the same way, the adverbs **близо** *near* and **бързо** *quickly, fast* become:

пó-близо	<i>nearer</i>	най-близо	<i>nearest (of all)</i>
пó-бързо	<i>more quickly</i>	най-бързо	<i>quickest (of all)</i>

In Bulgarian, you use **от** in comparisons much as you use *than* in English:

Г-жа Кóлинс говори
български **пó-добре от**
г-н Джонсън.

*Mrs Collins speaks Bulgarian
better than Mr Johnson.*

Г-жа Кóлинс говори **пó-бързо**
от г-н Джонсън.

*Mrs Collins speaks more
quickly than Mr Johnson.*

Exercises

- 1 Turn the following sentences into questions requiring the answer 'yes' or 'no' by making the words in bold type the focus of your questions. Remember to put the verb immediately after the question word **ли**.

Model: Г-жа Кóлинс е **англичанка**. **Англичанка ли** е г-жа Кóлинс? Да.

- a В хотела има **много англичани**.
- b **Много българи** говорят английски.
- c Г-н Антонов и Николай са **българи**.
- d Във фирмата работят **българи и англичани**.
- e Г-н и г-жа Кóлинс са **англичани**.

- 2 The following questions may be useful when you want to ask for something else, or something different, using the Bulgarian equivalent of *another* or *other*. Use **друг, друга, друго** or **други** as appropriate:

- a Имате ли _____ въпроси?
- b Какво _____ вино имате?
- c Къде има _____ банка?
- d Какви _____ езици говорите?

- e Има ли _____ банкомат (*cashpoint, ATM*) до хотела?
- f Какви _____ цигари (*cigarettes*) имате?
- g Когá има _____ автобус за Мальовица?
- h Имате ли _____ дете?
- i Знаете ли къде има _____ аптека?
- j Имате ли _____ свободни места?

- 3 A tourist, map in hand, stops a passer-by and asks which of two places on the map is closer:

- i Тук на картата има два хотела. Кой (хотел) е **пó-близо**?

How would you ask about:

- a ресторант
- b град
- c курорт
- d кáмпинг (*campsite*)
- e мотел (*motel*)

When asking the same question about places which are feminine, remember, you have to use **койá**:

- ii На картата има две туристически агенции. **Кояá** (агенция) е **пó-близо**?

How would you ask the same question about:

- a аптека
- b бензиностанция (*petrol station*)
- c спърка

- 4 Use **кой** or **койá** as appropriate:

- a _____ град е **най-близо** до курорта «Златни пясъци»?
- b _____ трамвай е **най-близо** до улица «Ракóвски»?
- c _____ спърка е **най-близо** до гарата (*railway station*)?
- d _____ магазин е **най-близо** до хотел «Шератон»?
- e _____ туристическа агенция е **най-близо** до спърката?
- f _____ супермаркет (*supermarket*) е **най-близо** до пощата?

- 5 Ask questions with **кóлко**, remembering to put the subject at the end of the question, as in the model: Г-н и г-жа Кóлинс **искат** два чая. **Кóлко** чая **искат** г-н и г-жа Кóлинс?

- a Невена говори **три** чужди езика.
- b Те **искат** десет билета.
- c Сервитьóрът сервира (*serves*) **три** джина.
- d Ма́йкъл Джонсън **знае** няколко чужди езика.

- 6 In this exercise you need to change a word from the normal masculine plural form to the special numerical plural. (The two forms are often used very near to one another.)

Турист Извинете, има ли магазини до гарата?
Гражданин Да, до гарата има няколко магазина.

Compose similar questions and answers to the above model using:

- a** хотел **c** музей
b ресторант **d** офис

7 Choose the correct combinations to make sentences:

- (a) **Познавам** { мъжът, който живее в стая номер десет.
жената, който пристига от Лондон.
англичани, който говори хубаво български.
семейството, който живеят в България.

- (b) **Познаваш ли** { българина, която е омъжена за англичанин?
англичани, който не пият уиски?
шотландци, който заминава за Англия?
българката, който са женени за българки?

8 This exercise draws your attention to the fact that what looks like the same masculine form may have two distinct meanings. For instance, **хотела** can be either *the hotel*, in the non-subject form, or, when used after numerals, *hotels*.

Compare: Това е хотелът.

with: **Ето** хотела. *Here's the hotel.*

Ето два хотела. *Here are two hotels.*

Using the examples as a model, practise pointing to one or two of the following:

- a** трамвай **c** автобус **e** компютър
b тролей **d** къмпинг **f** банкомат

You will see from the example that after **ето** you need to add the short definite article to the noun.

▶ 9 Michael Johnson writes down his home address and shows it to Nevena saying: **Ето адреса ми.**

What would you say while showing or pointing to the following?

- a** your ticket **d** your son
b your passport **e** your luggage (багаж)
c your husband

10 This exercise will help you practise checking whether, when your correspondent answers the phone with 'Ало!' or 'Да, моля?', you have got the right number. Read the short dialogue **На телефона** (*On the telephone*) out loud:

Извинете, 947 54 26 ли е? (девет, четири, седем, пет, четири, две, шест)

Да, кажете! (*Yes, can I help you?*)

Now repeat, using the following numbers: 0888 32 18 91; 0898 15 67 32; 789 02 66.

Do you understand?

Dialogue

Milena goes into the office and sees Nikolai who is busy reading.

Милена Здравей, Николай. Какво правиш?

Николай Уча английски. Ти знаеш ли английски?

Милена Да, но не много добре. Мисля, че е много трудно език.

Николай И аз така мисля. Имам нужда от учител. Познаваш ли учители по английски?

Милена Да, познавам няколко учители по английски, който живеят близо.

Николай Чудесно. Имам нужда и от учебници по английски.

Милена Аз имам два много хубави учебника, също и интересни английски списания.

Николай Много добре, но имам толкова малко време! Мисля, че съм вече стар за чужди езици...

Милена Глупости! На колко години си?

Николай На двайсет и шест.

Милена Е да, вярно, много си стар...

труден, трудна difficult
така likewise/just so

имам нужда от I need

учебник, -ици textbook

толкова so (much/little)

вече already

стар old

глупости! (pl) nonsense!

на колко години си? how old are you?

True or false?

Write out correct versions of the false statements.

- 1 Никола́й учи фрѐнски.
- 2 Никола́й има ну́жда от учите́л.
- 3 Милѐна не позна́ва учите́ли по англи́йски.
- 4 Милѐна ня́ма уче́бници по англи́йски.
- 5 Никола́й ня́ма ну́жда от уче́бници.
- 6 Никола́й ми́сли, че е ве́че стар за чу́жди ези́ци.
- 7 Никола́й е на трийсе́т и шест годи́ни.

06

искате ли да...?
would you like to...?

In this unit you will learn

- how to say *would you like to...?* and *may I...?*
- how to answer to *would you like to...?* and *may I...?*
- how to say you *must* or *have* to do something

Dialogue

Michael Johnson is keeping his appointment with Boyan Antonov at the advertising agency.

- г-н Джонсън** (*Knocking on the office door and going in.*) Добър ден! Може ли? Казвам се Майкъл Джонсън.
- Надя** О, г-н Джонсън, добре дошли! Моля, заповядайте.
- г-н Джонсън** Благодаря. Тук ли е г-н Антонов? Аз имам среща с него.
- Надя** Да, разбира се. Г-н Антонов Ви очаква.
- г-н Джонсън** (*At the door into the director's office.*) Може ли?
- г-н Антонов** Заповядайте, г-н Джонсън. Добре дошли! Радвам се да се запозная с Вас.
- г-н Джонсън** Аз също.
- г-н Антонов** Как се чувствате в София? Надявам се, че сте доволен от хотела.
- г-н Джонсън** Да, всичко е наред.
- г-н Антонов** Искате ли да обядваме заедно?
- г-н Джонсън** Разбира се, нямам нищо против. Може ли първо да отидем в банката? Трябва да обменя пари.
- г-н Антонов** Няма проблеми. Банката не е далече, а ресторантът е до нея.
- г-н Джонсън** Извинявайте, г-н Антонов, може ли да говорите по-бавно?
- г-н Антонов** Може, разбира се. Радвам се, че нямаме нужда от преводач. Вие говорите български много добре.
- г-н Джонсън** Но аз искам да разбирам български още по-добре и да говоря по-добре от г-жа Кблинс.

Може ли? *May I (come in)?*

О, г-н Джонсън, добре дошли! *Oh, Mr Johnson, welcome!*

Моля, заповядайте. *Please, do come in.*

Г-н Антонов Ви очаква. *Mr Antonov is expecting you.*

Радвам се да се запозная с Вас. *Pleased to/meet you/ make your acquaintance.*

Аз също. *So am I/Me too.*

Как се чувствате в София? *How are you feeling in Sofia?*

Надявам се, че сте доволен от хотела. *I hope you are happy with the hotel.*

Да, всичко е наред. *Yes, everything is fine.*

Искате ли да обядваме заедно?
Разбира се, нямам нищо против.

Would you like to have lunch together?

Certainly, why not?

Може ли първо да отидем в банката?

Could we (possibly) go to the bank first?

Трябва да обменя пари. Няма проблеми

I have to change some money. no problem

Банката не е далече, а ресторантът е до нея.

The bank is not far and the restaurant is next to it.

Може ли да говорите по-бавно?

Could you (please) speak more slowly?

Може, разбира се.

I can, of course.

Радвам се, че нямаме нужда от преводач.

I am glad we do not need an interpreter.

Но аз искам да разбирам български още по-добре!

But I want to understand Bulgarian even better.

Questions

1 Try to answer the questions.

- Кой има среща с г-н Антонов?
- Кой очаква г-н Джонсън?
- Има ли г-н Джонсън проблеми в София?
- Къде иска да отиде първо г-н Джонсън?
- Кой трябва да обменя пари?
- Как трябва да говори г-н Антонов?

2 True or false?

- Г-н Джонсън не е доволен от хотела.
- Г-н Антонов иска да обядва заедно с г-н Джонсън.
- Банката и ресторантът са далече от офиса.
- Г-н Джонсън трябва да говори по-бавно.
- Г-н Антонов и г-н Джонсън имат нужда от преводач.
- Г-н Джонсън иска да разбира български по-добре.

Responding to words of welcome

Моля, you will remember, is the set response to благодаря. The Bulgarians also have set formal responses to the traditional words of welcome **Добре дошъл!**, **Добре дошла!** and **Добре дошли!** These responses are **Добре заварил!**, **Добре заварила!** and **Добре заварили!** (lit. *Well met!*). Once again, notice, you use differing forms for the masculine, feminine and plural. Both the words

of welcome, and the responses, which are often immediately preceded or followed by **благодаря**, are used particularly when someone has arrived safely after a long journey. If you cannot manage the full responses, nowadays **благодаря** will also suffice.

Knocking and entering

In the Dialogue at the beginning of this unit you will have noticed Mr Johnson knocked at the door to Nadya's office and immediately went in. In the English-speaking world, this would have been considered rude. Being in Bulgaria, however, he was right not to wait, for it is normal, especially in offices, to knock and enter immediately. When knocking and entering you would do well simultaneously to give out a **Може ли?** in the hope that, if you are a stranger, someone will eventually respond with a **Да, моля?** and invite you to state your business.

Changing money

Sooner or later (probably sooner rather than later), you will need to change some money. This is not difficult in Bulgaria, certainly not in the bigger towns and the main tourist resorts. You will find all manner of agencies, from the larger hotels and state and private banks to numerous small 'change' bureaux, all keen to take your **валута** (*currency*) banknotes in exchange for the local Bulgarian *lev*. The 'change' bureaux are indicated by notices such as **ОБМЕННО БЮРО**, **ОБМЯНА НА ВАЛУТА** or simply **CHANGE**. Travellers' cheques can only be exchanged in banks. All the banks and agencies will present you with a certificate of exchange, which you should check carefully before you leave against the sum paid out to you.

Before changing any money, make sure you know the exchange rates. These can differ considerably from dealer to dealer, but are

ОБМЕННО БЮРО

ВСИЧКИ СВЕТОВНИ ВАЛУТИ И МОНЕТИ ALL WORLD CURRENCIES AND COINS

ВАЛУТА	БАНКНОТИ	
	КУПУВА	ПРОДАВА
EUR	1,94	1,95
USD	1,68	1,69
GBP	2,69	2,74
CHF	1,28	1,30
CYP	3,20	3,26
JPY	1,43	1,48
CAD	1,19	1,23
AUD	1,06	1,09

ТЕЛЕФОНИ ЗА ВРЪЗКА: 088/504125
Д.П.: ТЕЛ.: 91 50 441

clearly displayed. The boards list, from left to right, the currency to be exchanged, then the rate at which the bureau buys and sells for *levs*. Commission is not usually charged, but, like everything else, it's worth checking!

How do you say it?

- Saying *Welcome!*
  - To a man: **Добрé дошъл!**
  - To a woman: **Добрé дошла!**
  - To more than one person (and polite): **Добрé дошли!**
- Attracting attention
  - Може ли?** *May I? Excuse me, but...*
- Requesting politely
  - Може ли да говоря с Вас?** *May I have a word with you?*
  - Може ли да отидем в банката?** *Could we (possibly) go to the bank?*
  - Може ли да говорите по-бавно?** *Could you (please) speak more slowly?*
- Asking *May I..?/Can I..?* and responding to the same request
  - Може ли да обменя пари тук?** *Can I change (some) money here?*
  - Да, може.** *Yes, you can.*
  - Не, не може.** *No, you can't.*
- Saying *I'm pleased to/that..., I'm glad...*
  - Радвам се да се запозная с Вас!** *Pleased to meet you.*
  - Радвам се, че всичко е наред!** *I'm pleased/glad everything is all right.*
- Expressing satisfaction with the state of affairs
  - Всичко е наред!** *Everything is fine!*
  - Няма проблем(и)!** *No problem(s)!*
- Agreeing with a proposal
  - Нямам нищо против!** *Why not?/I don't mind if I do!*
- Saying *I need/don't need*
  - Имам нужда от учител.** *I need a teacher.*
  - Нямам нужда от преводач.** *I don't need an interpreter.*

Grammar

1 Искам да I want to

Verbs like **искам** *I want* and **трябва** *I must* need another verb to complete their meaning. When two (or more) verbs are combined in Bulgarian the second verb is introduced by **да**. (Do not confuse it with **да** meaning *yes!*) The **да** form of the Bulgarian verb corresponds to the English infinitive with or without *to*. An essential difference from English, however, is that the **да** form has personal endings just like a main verb.

The personal endings of the main verb and the **да** form may agree or be different, depending on the meaning:

(a) When the two verbs share the same subject, both agree with that subject. The following examples go through all the persons:

Искам да говоря български *I want to speak Bulgarian better.*
по-добре.

Искаш ли да учиш английски? *Do you want to study English?*
Милена иска да отиде *Milena wants to go to England.*
в Англия.

Ние искаме да обменим *We want to change some*
пари.

Искате ли да отидете *Do you want to go to the bank?*
в банката?

Милена и Николай искат да *Milena and Nikolai want*
пият кафе.

(b) When the two verbs have different subjects each agrees with its own subject (although the subject word may be omitted!). In the dialogue Mr Antonov asks:

Искате ли да обядваме заедно?

This literally means *Do you want that we have lunch together?* Now compare the two – with the same subject and with different subjects:

Искам да обядвам с тях. *I want to have lunch with them.*

Те искат да обядвам с тях. *They want me to have lunch with them.*

Той иска да обядва с тях. *He wants to have lunch with them.*

Той иска да обядваш с тях. *He wants you to have lunch with them.*

So, to make sure you clearly express who wants to do what with whom you have to choose the endings of the **да** form very carefully. One letter can make all the difference between who gets a meal and who doesn't!

2 Трябва да... Must or have to...

You use **трябва да** + verb for both *must* and *have to*. As with **може ли да...?** below, **трябва да...** itself stays the same for all persons. The verb that follows changes to fit the subject, which is not always expressed. Again, therefore, you have to be very careful to listen for the ending of the verb to work out the correct meaning:

(аз)	трябва да отида в Пловдив.	<i>I have to go to Plovdiv.</i>
(ти)	трябва да отидеш в пощата.	<i>You must go to the post office.</i>
Милена	трябва да се запознае с г-н Джонсън.	<i>Milena must get to know Mr Johnson.</i>
(ние)	трябва да отидем в банката.	<i>We have to go to the bank.</i>
(вие, Вие)	трябва да обмените пари.	<i>You must change some money.</i>
(те)	трябва да отидат в пощата.	<i>They have to go to the post office.</i>

3 Може ли...? May I...? Could you...?

Може ли...? is a commonly used phrase which never changes its form. It is used to attract attention, to ask whether something is possible or permitted, or to make a polite request. (**Може** is, in fact, the *it* form of the verb meaning *can* or *be able*.)

Може ли on its own

Може ли is used on its own to attract attention or to ask *Is it all right?* (for me to do this, that or the other), or *Could you?* (do this, that or the other for me). For instance, you say **Може ли?** on its own:

- (a) at the door when you want permission to go in
- (b) when people are in your way and you want to get past
- (c) when you need to interrupt someone

In a restaurant you use **може ли** on its own just to attract the waiter's attention, or you may add another word to make your meaning clear:

Може ли менюто? *Could you bring (pass etc.) the menu?*

Similarly, at table, if you want someone to pass something, the milk, for example, you would say:

Може ли млякото? *Could you pass (bring etc.) the milk?*

Можете ли да...? May I...?

This is used to ask if something is possible or permitted. **Можете ли да** + main verb is used to formulate full questions. When the main verb involves the speaker (*I* or *we*), **Можете ли да...?** can be used to ask for permission, in which case the answer will be **Можете**, or **Да**, **можете** and, if you are unlucky, **Не можете**, or **Не, не можете**.

Можете ли да говоря с г-н Антонов?	<i>Can I speak to Mr Antonov?</i>
Не, сега не можете.	<i>No, it isn't possible now.</i>
Можете ли да отидем в банката?	<i>Could we (possibly) go to the bank?</i>
Можете, разбира се.	<i>We could, of course.</i>
Можете ли да седнем до вас?	<i>Can we sit next to you?</i>
Разбира се, заповядайте!	<i>Certainly, go ahead!</i>

Можете ли да говорите по-бавно? Could you please speak more slowly?

When the main verb is addressed to someone else, in the 2nd person singular or plural, **Можете ли да...?** is used to make a polite request:

Можете ли да говорите по-бавно?	<i>Would you please speak more slowly?</i>
Можете ли да се обадите по-късно?	<i>Could you please ring/ call later?</i>

4 A bit more about verbs

Note that some verbs can only be used in the present tense when preceded by **да**. You will learn more about these verbs in Unit 12, but from now on when listed in the vocabulary they will all be preceded by (**да**).

5 Ъмам среща с него I've a meeting with him

As in English, personal pronouns have different forms when they are not used as subjects, for instance after prepositions. Compare: *I have a meeting with him* (аз ъмам среща с него), and *he has a meeting with me* (той ъма среща с мене). Both subject and non-subject (*with*) forms are given below side by side for comparison:

Ъскате ли да обядвате с мене?	<i>Would you like to have lunch with me?</i>
Г-н Джонсън ъма среща с него.	<i>Mr Johnson has a meeting with him.</i>
Това е банката, а ресторантът е до нея.	<i>That is the bank and the restaurant is next to it.</i>

Ъма три писма за Вас.
Надя пие кафе с тях.

*There are three letters for you.
Nadya is drinking coffee
with them.*

Subject forms		Non-subject (full) forms	
Singular	аз	с мене	<i>with me</i>
	ти	от тебе	<i>from you</i>
	той	с него	<i>with him</i>
	тя	от нея	<i>from her</i>
	то	до него	<i>next to it</i>
Plural	ние	до нас	<i>near us</i>
	вие (Вие)	с вас (Вас)	<i>with you</i>
	те	от тях	<i>from them</i>

NB You'll find more on non-subject forms in Units 7 and 11.

6 Getting to know one another

Verbs that are accompanied by the 'satellite' word **се** are known as reflexive verbs. One of the uses of a reflexive verb is to express the meaning *each other* or *one another*.

Sometimes the same verb can be used with and without **се** with different meanings. Compare the non-reflexive *without се*:

Невена ъска да запознае г-н Джонсън със семейство Кóлинс.	<i>Nevena wants to introduce Mr Johnson to the Collins family.</i>
Г-н Джонсън разбира български.	<i>Mr Johnson understands Bulgarian.</i>

Now the same verbs used *with се*:

Николай и Милена ъскат да се запознаят.	<i>Nikolai and Milena want to meet (one another).</i>
Г-н Антонов и г-н Джонсън се разбират без преводач.	<i>Mr Antonov and Mr Johnson understand one another without an interpreter.</i>

A number of reflexive verbs, usually denoting feelings or emotions, never appear without **се**: *надявам се I hope*, *радвам се I am glad*. (There's more about reflexives in Unit 20.)

7 Where to place 'се'

Strict rules govern the position of **се**. Most importantly, it can never be the very first word in a sentence. Like a satellite it remains close to its verb, but:

(a) it comes before the verb if there are other words in first position such as pronouns, adverbs, question words or even little words like **да** in a **да** form or the negative **не**

(b) it follows the verb if the verb is the first word in the sentence:

Before the verb

Той се надява, че г-н Джонсън е доволен.
He hopes Mr Johnson is pleased.

Как се чувствате?
How do you feel?

Не се чувствам добре.
I don't feel well.

After the verb

Надявам се, че сте доволен.
I hope you are pleased.

Чувствам се добре.
I feel well.

(The Appendix has a table to help you with word order.)

Exercises

1 Form short dialogues following the model:

- Имате ли резервация?
- Не. Трябва ли да имам резервация?
- Да, трябва.

Use **виза/билет/бордна карта** (*boarding pass/card*) instead of **резервация**.

2 Using the model: **Искате ли да отидем на ресторант?** ask someone to go:

- a to the opera
- b to a concert
- c to a patisserie
- d to a disco (**дискотека**)
- e to the theatre
- f on an excursion (**екскурзия**)
- g skiing (**на ски**)
- h to the beach (**плаж**)

Logo of the National Palace of Culture in Sofia, Национален Дворец на Културата (НДК, pronounced 'ен-Де-Ка')

3 You fear you have misheard an important telephone message. On the basis of the following questions and answers, see if you can write out the original message in just one sentence.

Кой трябва да отиде в Англия? – Николай.
В кой град трябва да отиде Николай? – в Челмсфорд.

Когато трябва да отиде Николай в Челмсфорд? – След три седмици.

4 Which of the **може ли?** questions might you use in the following situations. In some of them, a variety of questions may be appropriate.

i at the information desk	a	Може ли?
ii looking for a place in a restaurant	b	Може ли да говоря с Милена?
iii in a crowded bus	c	Може ли това?
iv at table	d	Може ли да седна до Вас?
v pointing at something in a shop	e	Може ли да обменя парите тук?
vi asking for Milena on the phone	f	Може ли солта? (<i>the salt</i>)
vii at the bank	g	Може ли една карта на София?
viii entering a room		
ix attracting the attention of a waiter		

5 By using pronouns instead of the names and the nouns in the next two exercises you will be able to practise using the non-subject forms.

- a Познаваш ли Невена? **Имам писмо** от ____.
- b Познаваш ли Марк? **Имам среща** с ____.
- c Познаваш ли г-н и г-жа Колинс? **Има билети** за ____.

6 You are giving directions using a well-known place as a reference point. Complete with the appropriate personal pronoun:

- a Знаете къде е **барът** (*bar*), нали? **Сладкарницата** е до ____.
- b Знаете къде е **сладкарницата**, нали? **Дискотеката** е до ____.
- c Знаете къде е **дискотеката**, нали? **Бюрото «Информация»** е до ____.
- d Знаете къде е **бюрото «Информация»**, нали? **Пощата** е до ____.
- e Знаете къде е **пощата**, нали? **Музеят** е до ____.
- f Знаете къде е **музеят**, нали? **Магазинът** е до ____.

7 Introduce yourself and ask for the things listed below.

Model: **Казвам се** ____ . **Имате ли стая** за мене?
писма / факс / вестници / билети / маса (table)

- 8 Read the following text and make it into a conversation between Nikolai, Mr Antonov and Nadya. It will help you practise using verbs in the *I* form.

Никола́й йска да говори с г-н Анто́нов. Г-н Анто́нов съжальва, но сегá няма време за него. Той йма срéща с г-н Джонсън. На́дя пита (*asks*) йма ли г-н Анто́нов ну́жда от нея. Г-н Анто́нов мйсли, че те нймат ну́жда от преводáч. Той пита На́дя мoже ли да направи (*make*) кафе за тях. На́дя нйма нйщо протйв.

- ▶ 9 This exercise will help you ask for things you might need in a hotel. Prefacing your answer by *Ймам ну́жда от*, use the words listed below to reply to the question: *От каквo ймате ну́жда?*

a ютия

b чадър

c количка

d такси

e носáч

f парй

- 10 Now for a few useful reflexives. Complete the following sentences without forgetting to alter the position of *се*. Here is a model to guide you:

Рáдвам се да се запозна́я с Вас! – И аз **се радвам**.

- a На́дявам се да оти́да във Ва́рна. – И аз _____
 b Ра́двам се, че замина́ваш за А́нглия. – И аз _____
 c Чувствам се добре. – И аз _____

Do you understand?

Dialogue

(The telephone rings.)

- На́дя** Да, мо́ля?
Клиéнт А́ло, мо́же ли да го́вoря с дире́ктора г-н Анто́нов?
На́дя Съжальвам, г-н Анто́нов е заéт в момéнта. Мо́же ли да се оба́дите по-къ́сно?
Клиéнт Кога́ да се оба́дя?
На́дя По-къ́сно следoбeд, мо́ля.
Клиéнт Благодаря́. Дочуване.
Никола́й Дирéкторът с г-н Джо́нсън ли е?
На́дя Да. Тря́бва да се запозна́еш с него́.
Никола́й Да, тря́бва, разби́ра се. Но сегá г-н Джо́нсън и дире́кторът са заéти. Милéна, ти заéта ли си след ра́бота? Йскаш ли да оти́дем на те́нис?
Милéна Добра́ идея́, но първо́ тря́бва да го́вoря с брат ми. Той йска да оти́де с мене́ на конце́рт.
Никола́й Мо́же вси́чки заéдно да оти́дем на конце́рт.
Милéна Така́ е най-добре́. На́дя, мо́же ли да се оба́дя по телефо́на?
На́дя Мо́же, разби́ра се. И аз тря́бва да се оба́дя след тебе́. Йскам да оти́да с вас на конце́рт.

клиéнт	<i>client, customer</i>
(да) се оба́дя, -диш	<i>to ring, call</i>
áло	<i>hello (on the phone)</i>
заéт	<i>busy</i>
в момéнта	<i>at the moment</i>
по-къ́сно	<i>later</i>
дочуване	<i>goodbye (on the phone)</i>
сегá	<i>now</i>
те́нис	<i>tennis</i>
идея́	<i>idea</i>

Questions

- 1 Кой йска да го́вoря с дире́ктора?
- 2 Свобoден ли е г-н Анто́нов сегá?
- 3 Кога́ тря́бва да се оба́ди клиентът?
- 4 Къ́де йска да оти́де Никола́й след ра́бота?
- 5 Къ́де йска да оти́де братът на Милéна с нея́?
- 6 Йска ли На́дя да оти́де с Никола́й и Милéна?

Dialogue

Mr and Mrs Collins go to the market to buy fresh fruit and vegetables. They have consulted Nevena for advice about where to shop.

г-жа Кóлинс Невéна, покажéте ни, мóля, къдé има магазин за плодové и зеленчúци.

Невéна Нáй-добрé е да отíдете на пазáра. Плодovéте и зеленчúците там не сá éвтини, но са нáй-прéсни. Пазáрът не é далéче.

► At the market, Mr and Mrs Collins become so carried away that they speak to each other in Bulgarian.

г-жа Кóлинс Виж, Джордж, тáзи женá продáва хúбави зеленчúци. Да кúпим домáти от нéя.

г-н Кóлинс Зеленчúци? Домáти? А-хá...

Продавáчка Заповядайте, мóля, вземéте си!

г-н Кóлинс Каквú са тéзи зеленчúци?

Продавáчка Товá са тиквички, господíне. Да Ви дам ли?

г-н Кóлинс Не, благодаря. Женá ми не обíча тиквички.

Продавáчка В Бългáрия нýма мнóго мъжé, който пазарúват!

г-н Кóлинс Мóля? Не разбúрам.

г-жа Кóлинс Женáта íска да кáже, че мъжéте в Бългáрия не обíчат да пазарúват.

г-н Кóлинс О, аз нýмам нúщо протúв да пазарúвам! Дáйте ми, мóля, едúн килогрám домáти. Женá ми обíча домáти.

г-жа Кóлинс Кóлко струват домáтите?

Продавáчка Чéтири лéва.

г-жа Кóлинс А пúпешите?

Продавáчка Шест лéва и петдесéт стотúнки за килогрám.

г-жа Кóлинс Претеглéте ми тóзи пúпеш, акó обíчате.

Продавáчка Готóво! Пúпешът е два килогрáма и половíна.

г-жа Кóлинс Каквú дрúги плодové íмате?

Продавáчка Íмаме ябълки, прáскови и грóзде.

г-жа Кóлинс Дáйте ми едúн килогрám от тéзи ябълки и половíн килогрám бяло грóзде.

Продавáчка Всúчко трийсет и óсем лéва и шейсéт стотúнки, мóля.

г-жа Кóлинс Джордж, платú, акó обíчаш. (*Popping a grape into her mouth.*) Ммм, грóздето е мнóго слáдко. Джордж, купú още едúн килогрám.

In this unit you will learn

- how to point out and ask for things
- how to ask *how much does it cost?*
- how to shop at Bulgarian open-air fruit markets

кóлко
струва...?
how much is...?

г-н Кóлинс   добрѐ, добрѐ. Добрѐ, че има добрѐ* мъжѐ,
който пазарува̀т с удовòлствие...

*To express 'still', Mr. Collins should have said **още** before **има**.

Покажете ни, моля къде
има магазин за плодове
и зеленчуци.

*Please show us where there
is a greengrocer's.*

Най-добрѐ е да отидете
на пазара.

*You'd do best to go to the
market.*

Плодовете и зеленчуците
там не са евтини.
най-прѐсни

*The fruit and vegetables are
not cheap there.
freshest*

пазарът не е далече

the market is not far

Виж, Джордж, тази жена
продава хубави зеленчуци.

*Look, George, this woman is
selling nice vegetables.*

Да купим домати от нея.

*Let's buy some tomatoes
from her.*

Вземете си!
тези

*Help yourself!
these*

тиквички

courgettes/zucchini's

Да Ви дам ли?

Shall I give you some?

Женá ми не обича тиквички.

My wife doesn't like courgettes.

В България няма много
мъжѐ, който пазарува̀т!

*In Bulgaria, there aren't many
men who do the shopping.*

Женáта иска да каже, че
мъжѐте в България не
обичат да пазарува̀т.

*What the woman means is that
men in Bulgaria don't like
shopping.*

О, аз нямам нищо против
да пазарувам.

Oh, I don't mind shopping.

Дайте ми, моля, едѐн
килограм домати.

*Please give me one kilogram
of tomatoes.*

Колко струва̀т домати́те?
четири лева

*How much are the tomatoes?
four leva*

А пъпешите?

And the melons?

Шест лева и петдесѐт
стотѐнки за килограм.

*Six leva and fifty stotinkas
a kilogram.*

Претеглетѐ ми тóзи пъпеш,
акó обичате.

*Weigh this melon for me,
if you please.*

Готóво! Пъпешът е два
килограма и половина.

*There you go! The melon is
2 1/2 kilograms.*

Какви други плодове имате?
Имаме ябълки, праскови
и грóзде.

*What other fruit do you have?
We have apples, peaches
and grapes.*

едѐн килограм от тѐзи ябълки
половин килограм
бяло грóзде
платѐ, акó обичаш
Грóздѐто е много слáдко.
Купѐ още едѐн килограм.
Добрѐ, че още* има
мъжѐ, който
пазарува̀т с удовòлствие ...

*one kilogram of these apples
half a kilogram of
white grapes
pay, (if you) please
The grapes are very sweet.
Buy another kilogram.
It's a good thing that there still
are men who gladly
do the shopping ...*

*See the note to the Dialogue

Questions

- Try to answer the questions.
  - Къде е най-добрѐ да отидат г-н и г-жá Кóлинс за плодове и зеленчуци?
  - Какви са плодовете и зеленчуците на пазара?
  - Каквó не обича г-жá Кóлинс?
  - Колко килограма домати иска г-н Кóлинс?
  - Какви плодове продава женáта?
  - Колко струва̀т всѐйкó?
- True or false?
  - Г-н и г-жá Кóлинс искат Невѐна да им покаже сладкарницата.
  - Г-н Кóлинс иска да купи тиквички.
  - Г-н Кóлинс е едѐн от тѐзи мъжѐ, който обичат да пазарува̀т.
  - Г-жá Кóлинс иска да ѝ претеглят едѐн пъпеш.
  - Г-жá Кóлинс иска едѐн килограм праскови.
  - Грóздѐто е много слáдко и г-жá Кóлинс иска да купи още.

More about money

Since the early 1880s, shortly after the liberation of Bulgaria from the Ottoman Empire, the basic Bulgarian currency unit has been the **лев** (lev, lit. lion, after the rampant lion that is the official emblem of free Bulgaria). The sub-unit (one hundred to every lev) is the **стотѐнка** (stotinka, from **сто** meaning hundred).

In English, the plural of 'lev' should rightly be 'levs'. The temptation, however, is to say 'leva' or 'levas', influenced by the masculine

counting form **два лева, три лева** etc., which is far more frequently heard than the straight singular **лев**. Similarly, the plural of 'stotinka' in English should be 'stotinkas', but you will most likely be tempted to say 'stotinki', influenced by the Bulgarian feminine plural **стотинки**.

The Bulgarian for 'one dollar' – whether US or Canadian – is **едн дoлар**, so you say **сто дoлара** (only one л remember!)

The pound sterling has a feminine and masculine form: **една английска лира** or **едн британски паунд**, so 'one hundred pounds' would be either **сто английски лири** or **сто британски паунда**. The 'euro', now universally listed on currency exchange boards (see Unit 6), is neuter and has no plural: **еднo евро, сто евро** etc.

In everyday conversation, you will often hear **левче** or **еднo левче** used instead of **едн лев**. This is the affectionate, diminutive form. There are coins for 1, 2, 5, 10, 20 and 50 stotinkas, and also for one lev(che). Notes come in denominations of 1, 2, 5, 10, 20, 50 and 100 levs.

Buying fruit

The best place to buy fruit is at one of the many open-air markets. Here you will find a variety of largely seasonal fruit and vegetables being offered for sale by individual stallholders, all eager that you should leave your money with them. It is normal practice almost everywhere for you to select your own fruit. Sometimes the stall-holder will even offer you something to taste.

Fruit and vegetables are sold by the kilogram – not by the pound – and even cucumbers and melons are usually sold by weight. When buying quantities less than a kilogram, the weight is usually calculated in grams or fractions of a kilogram. So if you want half a kilogram of tomatoes you say **Половин килограм домати, моля**. And if you want less than a pound, of cheese, say, you say **триста грама сирене, моля**. (Not that Bulgarians ever buy in such small quantities!)

Bulgaria is a Mediterranean-type country and a 'bridge to the East', but you will not be expected to haggle over the prices of fruit and

The Bulgarian national coat of arms:
STRENGTH THROUGH UNITY

vegetables. Although not always marked up, the prices you will be given when you ask **Колко струва?** (or **Колко струват?**) will be firm. As with waiters, the arithmetic of stallholders can be unreliable, and overcharging is not unknown. So do tot up the various items yourself, preferably in Bulgarian and out loud!

In Bulgaria, courgettes (or zucchinis if you prefer) are more like small marrows. They are light in colour and larger than the ones we are used to.

How do you say it?

- Asking someone to give you/show you something

**Дайте ми, моля,
десет билета!**

Please give me ten tickets.

**Покажете ми, моля,
това списание!**

Please show me this magazine.

- Asking how much something costs

**Колко струва пъпешът?
Колко струват ябълките?**

How much is the melon?

How much do the apples cost?

- Making suggestions

**Да отидем на пазара!
Да купим домати от
тази жена!**

Let's go to the market.

*Let's buy some tomatoes
from this woman.*

- Giving advice

**Най-добре е да отидете
на пазара!**

*You'd do best to go to
the market.*

- Expressing your likes and dislikes

**Обичам грозде.
Обичам да пазарувам.
Не обичам праскови.
Не обичам да уча.**

I like grapes.

I like shopping.

I don't like peaches.

I don't like studying.

Grammar

1 More masculine plurals

Masculine nouns of one syllable have a plural ending all of their own. If they end in a consonant they add **-ове** to the singular. If they end in **-и** they add **-еве**. Some nouns keep the stress on the first

syllable, while in others the stress jumps either to the middle or to the final syllable:

клуб	–	клубове	<i>clubs</i>	плод	–	плодове	<i>fruit</i>
ключ	–	ключове	<i>keys</i>	брой	–	брове	<i>numbers;</i> <i>copies</i>
плик	–	пликове	<i>envelopes</i>				
сок	–	сокове	<i>juices</i>				
нож	–	ножове	<i>knives</i>				
град	–	градове	<i>towns</i>				

Note that *цѐнтьр* (*centre*), although more than one syllable, has the plural *цѐнтрове*.

Only very few masculine nouns of one syllable form their plurals differently. Two common examples are:

брат	–	братя	<i>brothers</i>	мъж	–	мъже	<i>men/husbands</i>
------	---	-------	-----------------	-----	---	------	---------------------

2 Using *the* with plural nouns: adding *-te* and *-ta*

The Bulgarian equivalent of *the* is added to the end of the word, as we saw earlier:

Singular		with <i>the</i>	
пѣпеш	<i>a melon</i>	пѣпешът	<i>the melon</i>
Plural		with <i>the</i>	
пѣпеша	<i>melons</i>	пѣпешите	<i>the melons</i>

There are two alternative plural forms of *the*: *-te* and *-ta*. Which you need depends entirely on the final letters of the plural form. Gender plays no part whatsoever. Once again, however, you will notice an element of rhyme or vowel harmony.

(a) *-te* is added to plurals in *-и* or *-е*:

зеленчѹк:	зеленчѹци	–	зеленчѹците	<i>the vegetables</i>
плод:	плодове	–	плодовѣте	<i>the fruit</i>
пѣскова:	пѣскова	–	пѣсковите	<i>the peaches</i>
ябълка:	ябълки	–	ябълките	<i>the apples</i>

(b) *-ta* is added to plurals in *-а* and *-я*:

вино:	вина	–	вината	<i>the wines</i> (note the stress change!)
сѣло:	сѣла	–	сѣлата	<i>the villages</i> (stress change here too!)

детѣ:	деца	–	децата	<i>the children</i>
писмо:	писма	–	писмата	<i>the letters</i>
брат:	братя	–	братята	<i>the brothers</i>

(There are more neuter plurals in Unit 8.)

3 Telling people what to do

Дайте ми, мѡля!	<i>Please give me.</i>
Вземете си, мѡля!	<i>Please help yourself.</i> (lit. <i>take to yourself</i>)
Покажете ми, мѡля!	<i>Please show me.</i>

These are all commands or requests in the polite plural. You have already come across a number of similar forms (all ending in *-те*) *заповѣдайте!* *здравѣйте!* and *кажете!* These forms are known as imperatives. There is a singular imperative, for situations when you would need to use the singular *ти* form, and a plural imperative, for situations when you would use *Вие* or *вие*.

The endings of the imperative are either *-й* (*-йте*) or *-й* (*-ѣте*).

(a) In *a*-pattern verbs and verbs with an *I* form ending in two vowels you replace the present tense endings of the *I* form with *-й* or *-йте*:

Present tense	Imperative singular	Imperative plural	
паркѣрам (<i>I park</i>)	не паркѣрай!	не паркѣрайте!	<i>don't park</i>
радвам се	радвай се!	радвайте се!	<i>be happy</i>
играя	играй!	играйте!	<i>play</i>
пия	пий!	пийте!	<i>drink</i>

(b) In most *e*- and *и*-pattern verbs the ending of the *I* form of the present tense is replaced by *-й* in the singular and *-ѣте* in the plural:

Present tense	Imperative singular	Imperative plural	
(да) покажа	покажи!	покажете!	<i>show</i>
(да) сѣдна	сѣдй!	сѣдѣте!	<i>sit down</i>
(да) купя	купи!	купѣте!	<i>buy</i>
(да) платя	платй!	платѣте!	<i>pay</i>

Note that in these verbs the stress is on the final syllable in the singular and on the penultimate syllable in the plural.

Some common irregular imperatives:

Present	Singular	Plural	
(да) ви́дя	виж!	ви́жте!	<i>look</i>
(да) дам	дай!	да́йте!	<i>give</i>
(да) ям	яж!	яжте!	<i>eat</i>
(да) до́йда	елá!	елáте!	<i>come</i>

4 (Да) дам I give

This verb follows the e-pattern, but the *I* form is irregular. In the present tense дам only occurs after да. The examples below are therefore accompanied by трябва:

аз	трябва да дам	<i>I must give</i>	ние	трябва да дадем	<i>we must give</i>
ти	трябва да дадеш	<i>you must give</i>	вие	трябва да дадете	<i>you must give</i>
той	} трябва да даде	<i>he, she, it</i>	те	трябва да дадат	<i>they must give</i>
тя					
то					

5 Дайте ми! покажете ми! Give me, show me

When using verbs like *give* and *show* you usually need to mention both what you give or show (the direct object), and the person to whom the thing is given or shown (the indirect object).

Дайте ми, моля, един
килограм грозде!

*Please give me a kilogram
of grapes.*

Покажете ми, моля,
тази картичка!

Please show me this postcard.

Претеглете ми, моля,
този пъпеш!

Please weigh this melon for me.

In English, you often need two words (a preposition like *to* or *for* and a naming word or a pronoun like *me*) to express the indirect object: *Give it to me* or *Weigh it for me*. Bulgarian, however, usually manages without a preposition. Happily, the forms of the most common indirect object pronouns (the so-called 'short forms') are the same as those used to express possession (see Unit 3). Here is a list of those short indirect object pronouns with the subject forms in brackets:

(аз) ми to me
(ти) ти to you
(той) му to him
(тя) ѝ to her
(то) му to it

(ние) ни to us
(вие) ви to you

(те) им to them

6 Where to put the indirect object pronoun

Like the reflexive pronoun се, the short indirect object pronoun usually comes immediately before the verb:

И́скам да ти пока́жа Со́фия. *I want to show you Sofia.*

Мо́же ли да ни пока́жете паза́ра?
Could you show us the market?

(Watch the stress of **пока́жете**. This is the *you* form, *not* the imperative!)

If the verb is the first word in the sentence, the pronoun comes immediately after the verb:

Пока́жете ни меню́то, мо́ля. *Please show us the menu.*

Да́йте ми меню́то, мо́ля. *Please give me the menu.*

7 Да Let's! and shall we?

Да can be used with the *we* form to express the English *let's!* or *shall we?*:

Да оти́дем на паза́ра!

Let's go to the market!

Да ку́пим пъ́пеша!

Let's buy the melon!

Да плати́м!

Let's pay!

If we add **ли** and turn these examples into questions, the affirmative answer will involve two different usages of да:

Да оти́дем ли на паза́ра?

Shall we go to the market?

Да, да оти́дем!

Yes, let's!

Да ку́пим ли пъ́пеш?

Shall we buy a melon?

Да, да ку́пим!

Yes, let's!

8 Тóзи, та́зи, това́ and тéзи: this, these

In situations where in English you use *this* or *these* – when pointing to or referring to something or someone nearby – in Bulgarian you have to select one of four slightly different forms:

Masculine	тѐзи голям магазин	<i>this large shop</i>
Feminine	тѐзи стара жена	<i>this old woman</i>
Neuter	товѝ хубаво дете	<i>this beautiful child</i>
Plural	тѐзи млади мъже	<i>these young men</i>

9 Ёвтин, по-ёвтин *Cheap, cheaper*

To say that something is cheaper, bigger or more beautiful, for example (i.e. to make the comparative form of the adjective), all you do is place **по-** on the front, as you did with the adverbs in Unit 5. The adjectives, however, have to be changed according to gender, depending on what noun they go with. So you say:

Тѐзи пѝпеш е ёвтин/ по-ёвтин.	<i>This melon is cheap/cheaper.</i>
Тѐзи картичка е хубава/ по-хубава.	<i>This card is beautiful/ more beautiful.</i>
Товѝ вино е сладко/ по-сладко.	<i>This wine is sweet/sweeter.</i>
Тѐзи краставици са ёвтини/ по-ёвтини.	<i>These cucumbers are cheap/ cheaper.</i>

As with the adverbs, the **по-** is emphasized and we will again add a stress mark to remind you of this.

If you want to compare one thing (or person) with another, you use **от** in place of the English *than*, just as you did with the adverbs:

Ябълките са по-ёвтини от прѝсковите.	<i>The apples are cheaper than the peaches.</i>
Невена е по-хубава от Надя.	<i>Nevena is more beautiful than Nadya.</i>

When there is a preposition before the noun, you have to use **откълѝкото** instead of **от**:

В България зеленчуците са по-ёвтини откълѝкото в Англия.	<i>In Bulgaria the vegetables are cheaper than in England.</i>
На пазѝра плововете са по-прѝсни откълѝкото в магазините.	<i>At the market the fruit is fresher than in the shops.</i>

Exercises

1 Select from the regular and numerical plural forms in the box (all masculines!) to complete these sentences:

a	Имате ли _____.	пѝлка, пѝлкове
b	Надя иска да купи два _____.	банѝна, банѝни (<i>banana</i>)
c	Два _____, моля.	пѝпеша, пѝпешѝ
d	Обичаш ли _____?	ножа, ножове
e	Да ви дам ли два _____?	града, градове
f	Г-жа Кѝлинс обича _____.	
g	Моля, дайте ни _____!	
h	Ето тук има няколко _____.	
i	Г-н Джѝнсън иска да отиде в няколко български _____.	
j	Русе и Търново са _____ в България.	

2 Public notices are often instructions, sometimes given in the singular, sometimes in the plural. You would do well to note – and observe! – the following common instructions:

Which of the notices would you expect to find:

Бутнѝ! *Push.* **Дрѝпнѝ!** *Pull.* **Не пѝпай!** *Don't touch!*
Платѝте на касата! *Pay at the cash desk.*
Пазѝте чистотѝ! *No litter (lit. Observe cleanliness).*
Не газѝте трѝвата! *Keep off the grass!*

a	in a shop or bank	c	on doors into a shop
b	in a park	d	near live electricity cables
- 3 Ask the appropriate questions using the phrases given below and choosing between **павилиѝн** (*kiosk*), **телефѝн**, **апѝтека** and **банкѝ**.
 Model: Може ли да ми кажете къде има павилиѝн?
 Трѝбва да купи билѝти.
a	Трѝбва да се обѝдя на мъжа ми.
b	Трѝбва да обменѝ парѝ.

- с Трябва да купя аспири́н.
d Трябва да купя вестници.

4 Imagine you are in a pharmacy/drugstore. Ask for the items listed below using *Може ли да ми покажете* and either:

а тóзи, б тáзи, с това́ or d тéзи

ка́рта	ча́ша (<i>glass/cup</i>)
чадър	списа́ния
крем (<i>cream</i>)	кремове
списа́ние	ча́ши
ножо́ве	лека́рство (<i>medicine</i>)

5 You've now moved to the open-air market. Ask for the items below using the model: *Кóлко стру́ват дома́тите? Да́йте ми е́днн килогра́м дома́ти:*

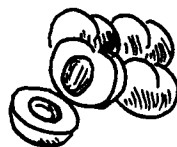
а кра́ставици (*cucumbers*)

б тиквички

с я́бълки

d пра́скoви

6 Give affirmative answers to these questions following the model:
Да кúпим ли крем? Да, да кúпим!

- а Да оти́дем ли на Вито́ша?
б Да оти́дем ли на те́нис?
с Да плати́м ли сегá?
d Да се оба́дим ли на Никола́й?

7 To practise saying what you do and do not like doing, and also to make sure you have not forgotten how to use the construction with *да*, answer the following questions:

- а Оби́чате ли да пъту́вате (*travel*)?
Да, мно́го оби́чам _____.
б Оби́чаш ли да игра́еш (*play*) на компю́тър?
Не, не оби́чам _____.

- с Оби́чате ли да пазару́вате? Не, не оби́чам _____.
d Оби́чате ли да ка́рате ски (*to go skiing*)?
Да, мно́го оби́чам _____.
е Оби́чаш ли да четéш?
Да, мно́го оби́чам _____.

8 First read aloud these polite (plural) forms of a number of common instructions. Then use their familiar, singular forms, as if you were talking to a child or a good friend:

- а Купéте мля́ко, мо́ля!   d Ви́жете, мо́ля!
б Ела́те, мо́ля!   e Кажéте, мо́ля!
с Седне́те, мо́ля!   f Да́йте, мо́ля!

9 Try rearranging the words below to make proper sentences:

- а ли, да дам, Ви, солта́...?
б пока́жете, ста́ята, мо́же ли, да, ни...?
с ни, да́йте, мо́ля, ключа́!
d това́, пока́жете, списа́ние, ми, мо́ля...!
е да, мо́же ли, пъ́пеш, ми, даде́те, то́зи...?

10 Practise some comparisons by making complete sentences out of the words below. With the exception of (d) you have to use the definite forms throughout.

Model: Пъ́пеш/бана́н/голя́м
Пъ́пешът е по́-голя́м от бана́на.

- а Я́бълки/пра́скoви/е́втини
б Дома́ти/тиквички/пра́сни
с Пъ́пеш/гро́зде/сла́дък
d На́дя/Неве́на/зае́та
е Кра́ставици/тиквички/голе́ми

Do you understand?

Dialogue

Mrs. Collins is at the post office (**в по́щата**).

Г-жа́ Ко́линс   Мо́же ли е́дна ка́рточка от Со́фия, мо́ля?

Продава́чка   Ко́я да Ви дам?

Г-жа́ Ко́линс   Та́зи с фонтáните и Нарóдния теа́тър.

Продава́чка   Та́зи ли?

Г-жа́ Ко́линс   Не, не та́зи. До не́я има о́ще е́дна. Да́йте ми съ́що ка́рточката с Униве́рситета́.

Продавачка
г-жа Кóлинс
Продавачка
г-жа Кóлинс

Нещо друго?
Да, искам и десет билета за трамвай.
Нямаме билети. Да Ви дам ли пликове и марки?
А, да – два плика и две марки за Америка.
Покажете ми, моля, и тази карта на София.

Продавачка
г-жа Кóлинс
Продавачка
г-жа Кóлинс
Продавачка
г-жа Кóлинс

Ето, вижте. Това е нова карта на София.
Колко струва?
Картата струва три лева.
Колко трябва да Ви дам всичко?
Картичките са лев и двайсет, пликовете и
марките са два и десет. Плюс картата, това
прави шест лева и трийсет стотинки.

фонтан	<i>fountain</i>
Народният театър	<i>The National Theatre</i>
също	<i>also</i>
марка	<i>stamp</i>
(да) покажа, -жеш	<i>to show</i>
нов	<i>new</i>
плюс	<i>plus</i>
сирене	<i>white cheese (feta)</i>

True or false?

- 1 Народният театър е в София.
- 2 В пощата има няколко картички с Народния театър.
- 3 Г-жа Кóлинс не иска нищо друго.
- 4 Г-жа Кóлинс иска шест плика и шест марки.
- 5 Картичките струват два лева и десет стотинки.
- 6 Г-жа Кóлинс трябва да даде шест лева и трийсет стотинки.

1904

The Ivan Vazov National Theatre

какви ми
препоръчвате?
what can you recommend?

In this unit you will learn

- how to order a meal in a restaurant
- how to say what Bulgarian dishes you prefer
- how to recommend dishes to someone else

Dialogue

Mr Antonov and Mr Johnson, his guest from England, are about to order a meal.

- г-н Антонов** Какво да поръчаме?
г-н Джонсън Може ли да видя менюто?
г-н Антонов Заповядайте! (*Opening the menu and pointing.*)
 Это, това са супите и салатите. Това са българските специалитети.
г-н Джонсън Какво ми препоръчвате?
г-н Антонов Шопската салата е типично българска. Тя е с домати, краставици и сирене.
г-н Джонсън Добре, една шопска салата за мене.
г-н Антонов Искате ли таратор?
г-н Джонсън Какво е таратор?
г-н Антонов Това е супа от кисело мляко и краставици. Сервира се студена. Много е вкусна.
г-н Джонсън Не, благодаря. Предпочитам топла супа.
(Reading and pointing.) Это тази – пилешка супа.
г-н Антонов Препоръчвам Ви тогава този български специалитет – пълнени чушки.
г-н Джонсън Добре, да вземем пълнени чушки.
г-н Антонов *(To the waiter.)* Може ли...?
Сервитьор Заповядайте, моля.
г-н Антонов Две шопски салати, една пилешка супа, един таратор и два пъти пълнени чушки.
Сервитьор Колко хляб?
г-н Антонов Четири бели хлѐбчета, моля.
Сервитьор Нещо за пиене?
г-н Антонов А, да. Да вземем ли бутилка вино, г-н Джонсън?
г-н Джонсън Не, благодаря. Аз обичам българските вина, но на обѐд не пия алкохол. Имате ли плодови сокове?
Сервитьор Не, за съжаление. Само кола, лимонада и газирана вода.
г-н Джонсън За мене една газирана вода, ако обичате.
Сервитьор А за Вас, господине? Бялото вино е много хубаво.
г-н Антонов Добре, тогава за мене чаша бяло вино, моля.
Сервитьор Нещо друго?
г-н Антонов Не, благодаря.

- Какво да поръчаме?** *What shall we order?*
Може ли да видя менюто? *Can I see the menu?*
Это, това са супите и салатите. *Look, here are the soups and the salads.*
Това са българските специалитети. *These are the Bulgarian specialities.*
Какво ми препоръчвате? *What can you recommend (me)?*
Шопската салата е типично българска. *The 'shopska' salad is typically Bulgarian.*
таратор *tarator (Bulgarian cold summer soup)*
Това е супа от кисело мляко и краставици. *It is a soup made of yoghurt and cucumbers.*
Сервира се студена. *It is served cold.*
Много е вкусна. *It is delicious.*
Предпочитам топла супа. *I prefer a hot soup.*
Это тази – пилешка супа. *This one here – chicken soup.*
Препоръчвам Ви тогава този български специалитет. *Then I recommend you this Bulgarian speciality.*
пълнени чушки *stuffed peppers*
два пъти *twice*
Колко хляб? *How much bread?*
четири бели хлѐбчета *four white bread rolls*
Нещо за пиене? *Anything to drink?*
Да вземем ли бутилка вино? *Shall we take a bottle of wine?*
На обѐд не пия алкохол. *I don't drink alcohol at lunchtime.*
Имате ли плодови сокове? *Have you any fruit juices?*
газирана вода *soda water*
ако обичате *if you please*
Бялото вино е много хубаво. *The white wine is very good.*
Тогавата за мене чаша бяло вино. *A glass of white wine for me, then.*
Нещо друго? *Anything else?*

Questions

- Try to answer these questions.
  - Какво иска да види г-н Джонсън?
  - Какво препоръчва г-н Антонов?
  - Какво е таратор?
  - Какво предпочита г-н Джонсън?
  - Какво иска г-н Джонсън за пиене?
  - Кой поръчва чаша вино?

2 True or false?

- a Шопската салата е с кисело мляко и краставици.
- b Тараторът се сервира студен.
- c Пълнените чушки са български специалитет.
- d Г-н Антонов и г-н Джонсън не поръчват хляб.
- e Г-н Джонсън иска нещо за пиене, но не алкохол.
- f На обяд г-н Антонов пие само лимонада.

i Food and eating out

Bulgarians enjoy eating out. They go as much for the company as for the food, which is often served warm rather than hot. They eat lots of bread – not just with their soup course – and spend a long time over their meals, especially in the evenings. The more popular, smaller restaurants often get very busy, noisy and full of cigarette smoke, so go early. And if the weather is good, try and find a table outside. For the more popular establishments, it's best to make a reservation (**резервация**). Service can be slow, so allow plenty of time for your meal and enjoy the company and the atmosphere!

If you go out in a group, you may be asked on entering **Колко души сте?** *How many (people) are you?* and **Имате ли резервация?** *Do you have a reservation?*

All restaurants serve alcohol – at any time of the day or night. Non-smoking sections are the exception rather than the rule. Specifically vegetarian restaurants are few and far between, but you can usually make up a very decent vegetarian meal from the standard dishes on offer.

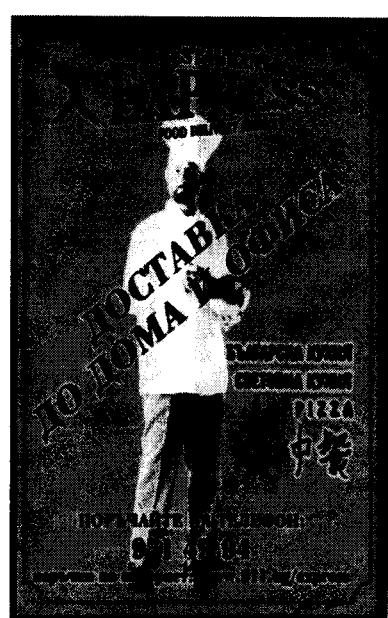
Restaurants in hotels with restaurants (**хотел-ресторант**) – mainly at holiday resorts – are generally open to non-residents, unless they have been pre-booked for a closed function. They offer a wide choice of dishes, many of them 'international', with menus in more than one language. Some of these restaurants are quite formal, with waiters in black ties.

In the larger towns there are plenty of eating places to choose from. Most of the well-known Western food chains are represented. There are innumerable Italian restaurants, both large and small, serving traditional pizza and pasta dishes. Look for the sign **Пицария**. If you are wanting a Chinese restaurant, look for **Китайски ресторант**. There are plenty of these too, and they generally offer good value for money.

For a quick bite, look for the notice **Бърза закуска** or **Закусвалня**. There are myriad informal snack bars, very functional, self-service establishments, often with limited seating. Pop in for a sandwich, maybe toasted, a Bulgarian **баничка** (*pasty*), a cup of coffee or a **кола** – usually Coca-Cola or Pepsi. Many of these establishments have foreign names, usually English. There are also many small eating places offering dishes such as grilled chicken to take away (**пиле на грил за вкъщи**). Some sell Middle Eastern food and have appropriate Middle Eastern names.

If you want something similarly cheap – but more Bulgarian – and are not bothered about decor, look for a notice with the word **скара** (*grill*), preferably **бира-скара**. Once the Bulgarian equivalent of the English fish and chip shop, these **бира-скара** establishments are regrettably becoming increasingly rare, certainly in the large urban centres. They serve beer, freshly grilled meatballs (**кифчетата**) and delicious, spicy grilled sausages (**кобаничета**). Order any number and eat with beer, bread and a piquant red sauce made of tomatoes, red peppers and chopped onions. Grilled meat dishes are also popular in more fashionable, up-market establishments.

There are many small street bars – look for **Бар** or **Кафе** – with tables out on the pavement in the summer. Here you can find soft drinks, a variety of alcoholic drinks, coffee, hot chocolate, tea etc. Although traditionally in Bulgaria you only drank tea (without milk) when you were unwell, you can find all kinds of tea, including tea made from a variety of different herbs. Remember, though, that if you do want a traditional 'cuppa', **черен чай** (*black tea*), you will probably be presented with a cup or, more likely, a glass of hot water, some sugar and a tea bag. You will be expected to brew up yourself at the table. And if you want milk, you will have to ask for it!

How do you say it?

- Asking *What can you recommend?* and recommending something yourself

Какво ми препоръчваш? *What can you recommend (me)?*
 Препоръчвам ти тази супа. *I recommend you this soup.*
 Препоръчвам ви/Ви това вино. *I recommend you this wine.*

- Asking for someone's preference and expressing your own

Вие какво предпочитате? *What do you prefer?*
 Предпочитам топла супа. *I prefer hot soup.*

- Saying *once, twice, etc.*

едн път *once (lit. one time)*
 два пъти *twice*
 три пъти *three times*
 четири пъти, etc. *four times*

- Asking for something to eat or drink

Нещо за ядене, моля! *Something to eat, please.*
 Нещо за пиене, моля! *Something to drink, please.*

- Saying *please* in a more formal way

ако обичате *if you please*

- Saying *a glass of..., a cup of..., a bottle of...*

чаша вино *a glass of wine*
 чаша кафе *a cup of coffee*
 бутилка вино *a bottle of wine*

Grammar

1 The with adjectives

When an adjective is added to a noun used with the definite article, the definite article moves from the noun to the adjective:

Feminine	салатата <i>the salad</i>	becomes	шопската салата <i>the 'shopska' salad</i>
Neuter	виното <i>the wine</i>	becomes	червеното вино <i>the red wine</i>
Plural	супите <i>the soups</i>	becomes	топлиите супи <i>the hot soups</i>

If you use more than one adjective, you only put the definite article on the end of the first adjective:

специалитетите <i>the specialities</i>	becomes	хубавите български специалитети <i>the lovely Bulgarian specialities</i>
---	---------	---

As you can see, the definite article added to adjectives is the same as the definite article added to nouns of the same gender. Only with masculine nouns is there any change. (You will learn about this in Unit 9.)

2 More neuter plurals

Many neuter nouns ending in **-(ч)е** form their plural by adding **-та**:

едно хлѐбче	чѐтири хлѐбчета	<i>four bread rolls</i>
едно кафѐ	три кафѐта	<i>three coffees</i>
едно парчѐ	две парчѐта	<i>two pieces</i>
едно лѐвче	мнѐго лѐвчета	<i>many one-lev coins/notes</i>

Some words adopted from other languages, words like **интервю**, **мению**, **такси** and **уйски**, which are considered neuter nouns, also take this plural ending:

мнѐго интервюта	<i>many interviews</i>
няколко мениюта	<i>several menus</i>
мнѐго такси	<i>many taxis</i>
няколко уйскита	<i>several whiskies</i>

Be careful not to confuse these plurals with singular feminine nouns used with the definite article – they both end in **-та**!

When neuter plurals like **мениюта** and **парчѐта** are used with the definite article, they end in a double **-тата**, and the resulting 'rhyme' creates the distinctive Bulgarian 'machine-gun' effect:

хлѐбчетата	<i>the bread rolls</i>	мениютата	<i>the menus</i>
кафѐтата	<i>the coffees</i>	такситата	<i>the taxis</i>
парчѐтата	<i>the pieces</i>	уйскитата	<i>the whiskies</i>

3 Два and две: two times two

You have already briefly come across these two forms of the numeral for two in Unit 4. **Два**, as in **два часа**, remember, goes with

masculine nouns denoting things and animals (but not persons). Две goes with neuter and feminine nouns.

Masculine		Feminine		Neuter
два таратора	but	две салати		две парчета
два сока		две марки		две писма
два пликá		две чаши		две таксита
два килограма		две стаи		две места

4 Двáма two and трéма three: persons

You have to use special forms of certain numerals with masculine nouns for people. These forms exist for the numerals from *two* to *six*, but you will probably only come across **двáма two** and **трéма three**. These numerals are used with the normal plural of the noun, not with the special counting form:

двáма англичáни и трéма америкáнци	<i>two Englishmen and three Americans</i>
---------------------------------------	---

двáма дýши *two people* (lit. *two souls*)

5 Бяло and бéли, я and e: fickle vowels

Depending on stress and the vowels that occur in the following syllable, you will find that the vowels **я** and **e** may alternate. Happily, the rules governing these alternations are well-defined. The changes are confusing, though, and you would do well to learn the rules, perhaps putting a slip of paper between these pages, so you can find them easily.

я is used either	(a)	if it is stressed and the vowel in the following syllable is a, o, y or ъ ;
	or	(b) if it is stressed and occurs in the final syllable.
e is used either	(a)	if it is stressed and the vowels e or и occur in the following syllable;
	or	(b) if it is unstressed.

So you will find:

бял, бяла, бяло <i>white</i>	but	бéли
място <i>place</i>	but	местá (note the stress change!)
свят <i>world</i>	but	по светá <i>around the world</i>

6 Плод, плóдов сок *Fruit, fruit juice*

By adding **-ов (-ова, -ово, -ови)** to a noun you can often form an adjective with the meaning *made of...* If the noun is feminine or neuter, you first have to remove the final vowel:

ПЛОД:	плóдов сок	<i>fruit juice</i>
	плóдова тóрта	<i>fruit gateau</i>
	плóдово мляко	<i>fruit-flavoured milk</i>
	плóдови тóрти	<i>fruit gateaux or pieces of fruit gateau</i>
грóзде:	грóздова ракия	<i>grape brandy</i>
слива:	сливова ракия	<i>plum brandy</i>
портокал:	портокалов сок	<i>orange juice</i>
ябълка:	ябълков сок	<i>apple juice</i>

Exercises

- 1 The Bulgarian verbs for *order* (да) **поръчам**, *recommend* **препоръчвам** and *prefer* **предпочитам** sound very much alike. Practise them using the following words in place of the words in bold:

Model: Сервитьорът препоръчва **бяло вино**, но аз предпочитам **червено вино**. Да поръчае **червено вино**!

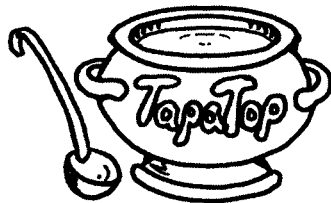
- a пилзенска (*Pilsner*) бира, бългáрска бира
- b грóздова ракия, сливова ракия
- c пилешка сýпа, зеленчукова (*vegetable*) сýпа

- 2 In a restaurant, which of the Bulgarian words for *order*, *recommend* and *prefer* would you use to complete these sentences?

- a Коя сýпа ми _____ ате?
- b Г-н Антонов иска да _____ -а бутилка вино.
- c Коё вино _____ -ате, червёното или бялото?
- d Г-н Антонов _____ -а пълнените чýшки.
- e Да _____ -ме тóзи бългáрски специалитёт!
- f Г-н Джонсън _____ -а плóдов сок, а не вино.
- g Искате ли да _____ -ате шопска салáта?

3 Here are the ingredients for tarator soup:

кисело мляко
една краставица
чесън (garlic)
сол
олио (vegetable oil)
орехи (walnuts)

Now answer the question: Какво има в таратора?

4 Read the following list of drinks and cakes out loud:

неc(кафе) = instant (coffee)
кафе еспресо = espresso
черен чай
ментов чай
билков чай
плодова торта
шоколадова (chocolate) торта
орехова торта
портокалов сок
гроздов сок
ябълков сок
сок от ягоди (strawberries)

Now, using **има**, say what is on offer in the way of:

- a coffee   c cakes
b tea   d fruit juices

Words you might need to know are: **билка** herb, **мента** peppermint and **орех** walnut.

5 So as to fix in your mind the correct use of the different Bulgarian words for *two*, use **два**, **две** or **двама** as appropriate. Here you can again see the special plural form of masculine nouns used after numbers – but not after **двама** and **трима**.

- a Дайте ми ____ парчета пица (pizza) и ____ орехови торти.
b Да поръчаме ____ гроздови сока и ____ салати.
c Там има ____ свободни места.

- d ____ деца играят тенис. (Remember the singular of деца is дете.)
e Да купим ____ плика и ____ марки.
f Дайте ни ____ лимонени сладоледи (lemon ice-creams), моля.
g В стаята има ____ български студенти.
h Искаш ли да поръчаме ____ таратора?
i В хотела има ____ англичанки.
j Ние сме само ____ души. (There are only two of us.)
k Имаме нужда от ____ чаши.
l До гарата има ____ магазина.

- 6 Choose a soup and another item from the list below and order:
a just for yourself
b another combination for yourself and a companion
c a third combination for your family of four

Меню
зеленчукова супа
вегетарианска (vegetarian) супа
омлет (omelette) със сирене
пица с кашкавал (yellow cheese)
омлет с шунка (ham)
кюфтета (meatballs)

7 You go into a **Бърза закуска** (snack bar) with a group of friends. Complete the dialogue below, acting as the customer.

- Продавачка** Какво обичате, моля? (What would you like?)
Клиент (Ask what sandwiches they have.)
Продавачка Имаме сандвичи с шунка и с кашкавал.
Клиент (Ask for two sandwiches with ham and one with cheese.)
Продавачка Друго? (Anything else?)
Клиент (Ask for one orange juice, two cokes and three coffees.)

8 Now you want two coffees, two bread rolls and two meatballs. Ask how much they are in two ways, with and without the numeral.

- i a Кóлко струват две ____? (кебапчета,
кебапчетата)
b Кóлко струват ____?

- ii a Кóлко струват две ____? (хлѣбчета, хлѣбчетата)
 b Кóлко струват ____?
- iii a Кóлко струват две ____? (кюфтѣта, кюфтѣтата)
 b Кóлко струват ____?

9 In a Sofia restaurant your dining partner praises the food – all except the chicken soup and the Bulgarian yoghurt. You agree. Using the words in brackets, follow the model to give your reaction in more precise terms.

Your partner Салатата е много вкусна!

You Да, шопската салата е много вкусна!

This will help you remember that the definite article moves from the noun to the defining word!

a	Супата е много вкусна!	(вегетерианска)
b	Чушките са много вкусни!	(пълнени)
c	Гроздето е много вкусно!	(бяло)
d	Супата не е много вкусна!	(пилешка)
e	Ябълките са много вкусни!	(червени)
f	Тортата е много вкусна!	(плодова)
g	Хлѣбчетата са много вкусни!	(бели)
h	Млякото не е много вкусно!	(българско, кисело)

10 Now, using the model Препоръчвам Ви червеното вино, recommend your companion the following:

a	бяло вино	d	шоколадова торта
b	сливова ракия	e	български специалитети
c	вегетарианска супа	f	пилзенска бира

Do you understand?

Dialogue

Nadya and Milena meet in front of the office early one morning.

Нáдя Здравей, Милéна. Още е рано за работа. Да отидем в сладкарницата.

Милéна Не е ли затворена?

Нáдя Кóлко е часът?

Милéна Осем и половина.

Нáдя Трябва да е отворена вече.

(*Inside.*)

Сервитьóрка Какво обичате, мóля?

Нáдя Какво има за закуса?

Сервитьóрка Сándвичи, кифли, бáнички.

Милéна Нéщо слáдко?

Сервитьóрка Има кекс, има също плодова торта.

Нáдя За мене един сándвич и парчé торта.

Милéна За мене същото.

Сервитьóрка Значи два сándвича и две парчéта торта. Дрúго?

Нáдя И две кафéта.

Сервитьóрка Нес или еспрéсо?

Милéна Еспрéсо, мóля. Имате ли портокалов сок?

Сервитьóрка Не, сáмо ябълков.

Милéна Добрé, два ябълкови сóка, акó обичате.

(*The waitress comes back with the order.*)

Нáдя Мóже ли да платím веднáга?

Сервитьóрка Разбíра се. Ёто, товá е смéтката.

	ра́но	early
слáдък, слáдка	затвóрен	sweet
	отвóрен	closed
закúска	кíфла	open
бáничка	закúска	breakfast, snack
нéщо слáдко	кíфла	bun
кекс	бáничка	cheese roll, pasty
сáмо	нéщо слáдко	something sweet
(да) платя́, -тиш	кекс	(sponge) cake
веднáга	сáмо	only
смéтка	(да) платя́, -тиш	to pay
знáчи	веднáга	immediately
	смéтка	bill
	знáчи	so/that is to say

Questions

- 1 Кóлко е часът?
- 2 Рáно ли е за рáбота?
- 3 Затвóрена ли е сладкарницата?
- 4 Какво има за закуса?
- 5 Какво поръчват Нáдя и Милéна за ядене?
- 6 Какво поръчват те за пиене?

Dialogue

Mrs Collins uses her superior knowledge of Bulgarian to assist Nevena to help two young Americans.

- Невена** Ало, може ли да говоря с г-жă Кóлинс?
г-жă Кóлинс Да, на телефóна. С каквó мога да Ви помóгна, Невéна?
- Невена** Две момчéта от Амéрика нямат парí и íмат нúжда от преводáч. Мóжете ли да им помóгнете? Те са гóсти на нáшия хотéл.
- г-жă Кóлинс** Къдé са сегá момчéтата?
Невена На летíщето. Мóжете ли да отíдете на летíщето?
- г-жă Кóлинс** Мисля, че мога. Какъв е проблемът?
Невена Митничáрите не мóгат да намéрят багáжа на момчéтата. Нýма го в мítницата.
- г-жă Кóлинс** Мнóго неприятно! Надявам се да мога да помóгна!

(At the airport.)

- г-жă Кóлинс** Дóбър ден! Аз съм преводáчката.
Митничáр Не мóжем да намéрим багáжа на тéзи момчéта. Кúфарите и чáнтите, който нóсят, не сá тéхни.
- г-жă Кóлинс** Разбúрам. Товá е багáжът на някой друг.
Митничáр Тóчно такá. Мóля, пítайте кóлко чáнти и кóлко кúфара íмат.
- г-жă Кóлинс** Джон кáзва, че íма едín кúфар и две чáнти. Кен íма два кúфара.
- Митничáр** Как изглéждат чáнтите и кúфарите им?
г-жă Кóлинс Джон кáзва, че чáнтите му са сíни. Еднáта чáнта е голяма, а дрúгата – мálка. Кúфарът му е чéрен. Кен кáзва, че неговите кúфари са същó чéрни, но не сá голéми.
- Митничáр** Елате да ви покáжа нýколко кúфара и чáнти. Пítайте мóгат ли да намéрят тук свóя багáж.

(Mrs Collins translates, then continues.)

- г-жă Кóлинс** Да, чéрните кúфари са на Кен, а мálката сíня чáнта е на Джон. Дрúгата чáнта на Джон я нýма. Дрúгият чéрен кúфар същó го нýма.
- Митничáр** Вúжте, óнзи висóк мъж нóси голяма сíня чáнта и едín чéрен кúфар!
- Пътник** *(Coming up to the others.)* Извинéте, мóжете ли да ми кáжете къдé е мítницата? Товá не é мóят багáж.

09

с каквó мога

да Ви помóгна?

how can I help you?

In this unit you will learn

- how to ask for help
- how to offer assistance
- how to describe things and people

Митничар Мисля, че сега всичко е наред! Благодаря,
г-жа Кóлинс госпóжо Кóлинс.
Няма защó.

Да, на телефóна. *Yes, speaking.*
 С каквó мога да Ви помóгна? *How can I help you?*
 две момчéта *two boys*
 Мóжете ли да им помóгнете? *Can you help them?*
 гóсти на нáшия хотéл *residents at our hotel*
 на летíщето *at the airport*
 Мóжете ли да отíдете *Could you get out to the*
 на летíщето? *airport?*
 Мíсля, че мóга. *I think I can.*
 Митничáрите не мóгат да *The customs men can't find*
 намéрят багáжа на *the boys' luggage.*
 момчéтата. *It's not at the customs.*
 Няма го в мíтницата. *Very unpleasant!*
 Мнóго неприя́тно! *I hope to be able to help.*
 Надявам се да мóга да *We can't find...*
 помóгна. *The suitcases and bags which*
 Не мóжем да намéрим... *they're carrying aren't theirs.*
 Кúфарите и чáнтите, който *This is someone else's*
 нóсят, не сá тéхни. *luggage.*
 Товá е багáжът на *ask*
 някой друг. *ask*
 пíтайте *John says that he has one*
 Джон кáзва, че íма едíн *suitcase and two bags.*
 кúфар и две чáнти. *What do their bags and*
 Как изглéждат чáнтите и *suitcases look like?*
 кúфарите им? *His bags are blue.*
 Чáнтите му са сíни. *One of the bags is big and the*
 Еднáта чáнта е голя́ма, *other small.*
 а другáта – мálка. *black*
 чéрен *black*
 Нéговите кúфари са същó *His suitcases are black, too,*
 чéрни, но не сá голéми. *but they are not big.*
 Елáте да ви покáжа някóлко *Come and let me show you*
 кúфара и чáнти. *several suitcases and bags.*
 Пíтайте мóгат ли да намéрят *Ask if they can find their*
 тук свóя багáж. *luggage here.*
 Чéрните кúфари са на Кен. *The black suitcases are Ken's.*
 Другáта чáнта на Джон *John's other bag is missing.*
 я няма.

Другият чéрен кúфар *The other black suitcase is*
 същó го няма. *missing, too.*
 Óнзи висóк мъж нóси голя́ма *That tall man is carrying a big*
 сíния чáнта и едíн чéрен *blue bag and a black suitcase.*
 кúфар. *passenger, traveller*
 пътник *customs*
 мíтница *This is not my luggage.*
 Товá не é мóят багáж. *You're welcome/Don't mention it.*
 Няма защó.

Questions

- Try to answer the questions
  - Кой íска да гóвори с г-жá Кóлинс?
  - Къдe са момчéтата сегá?
  - Откъдe са момчéтата?
  - От каквó íмат нúжда те?
  - Каквó не мóгат да намéрят митничáрите?
  - Кóлко кúфара íма Кен?
  - Каквó нóси висóкият мъж?
- True or false?
  - Момчéтата са в хотéла.
  - Г-жá Кóлинс не мóже да отíде на летíщето.
  - Г-жá Кóлинс мóже да им помóгне.
  - Кúфарите и чáнтите, който нóсят момчéтата, са на някой друг.
  - Кúфарите на Кен са голéми.
  - Висóкият мъж не мóже да намéри свóя багáж.

i Getting about in town

For travel within the larger towns you will find well-developed networks of trams, buses, trolleybuses and minibuses. Movement is slow in the centre and – especially in the rush hours – not always a pleasant experience. Services are, however, frequent and still relatively cheap. The only underground in Bulgaria is a single line in Sofia running from the Obelya district in the northwest into the centre of town. There are plans to extend the line out to the southeast.

In Sofia there are no conductors on buses, trams or trolleybuses. Best buy your tickets in advance in strips, rather than individually. It's cheaper! Do this at one of the many small street kiosks with their minuscule, low-down windows through which, if you are lucky, you

will just be able to see the assistant's hands and the tickets. The kiosks display signs **ГРАДСКИ ТРАНСПОРТ – БИЛЕТИ И КАРТИ**, and the tickets are all one price for bus, tram and trolleybus.

You get on by any door. Once on, and in rush hours, you may have to push a bit. Make sure you punch a ticket as soon as possible in one of the small machines fixed to the side of the vehicle. The driver will not want to see your ticket. Ticket inspectors will, though. Dressed in plain clothes, armed with passes and usually in groups, they make collective raids to deter ticket dodgers. To be caught without a punched ticket inevitably leads to altercation and most probably a fine. Most locals have season tickets.

If you want to move about more quickly, take a taxi or a minibus. There are plenty of both. Taxis all have meters registering distance and time. Seat belts are fitted and should be worn, but the driver will probably suggest you ignore them or merely lay them across your lap. The minibuses (**маршрутни таксита**, or, more colloquially, **маршрутки**) ply predetermined routes, but pick up and set down on request anywhere along the route. There is a single fixed fare for any distance. So, far cheaper than taxis, but almost three times the cost of the normal tram ticket. Good for longer distances, bad for short.

**ГРАДСКИ ТРАНСПОРТ
БИЛЕТИ И КАРТИ**

How do you say it?

- Asking for and offering help

Можете ли да ми помогнете?	<i>Can you help me?</i>
С какво мога да Ви помогна?	<i>How can I help you?</i>
Мога ли да Ви помогна с нещо?	<i>Can I help you with anything?</i>
- Saying that *something* or *somebody* is missing

(Къде е кúфарът?)	
Няма го./Кúфарът го няма.	<i>It's missing./</i> <i>The case is missing.</i>
(Къде е г-н Антонов?)	
Няма го./Г-н Антонов го няма.	<i>He's not in./</i> <i>Mr Antonov is not in.</i>
(Там ли е г-жа Кóлинс?)	
Няма я./Г-жа Кóлинс я няма.	<i>She's not in./</i> <i>Mrs Collins is not in.</i>
- Saying *one* (of the...)

Masculine	
Единият кúфар го няма.	<i>One (of the) case(s) is missing.</i>
Feminine	
Едната чанта е голяма.	<i>One (of the) bag(s) is large.</i>
Neuter	
Едното момче е тук.	<i>One (of the) boy(s) is here.</i>
- Responding to unpleasant news

Много неприятно!	<i>Very unpleasant.</i>
-------------------------	-------------------------
- Responding to being thanked

Няма защó.	<i>You're welcome./</i> <i>Don't mention it.</i>
-------------------	---

Grammar

1 Мога да I can, I am able to

The Bulgarian verb expressing ability or a particular skill to do things is **мога I can/I am able to/I am in a position to**. **Мoга** belongs to the e-pattern. The *he/she/it* form **мóже** with its distinct usage will be familiar to you from Unit 6. In addition to the change of personal endings, there is a change of **г** to **ж** in all forms containing **e** in the ending:

Мoгa requires a да form of the following main verb:

(аз)	мoгa	(ние)	мoжeм
(ти)	мoжeш	(вие)	мoжeтe
(той)	} мoжe	(те)	мoгaт
(тя)			
(то)			

(Аз) мoгa да кaрам ски. *I know how to ski.*
 (Ти) мoжeш да гoвoриш английски. *You can speak English.*

Митничaрите не мoгaт да нaмeрят бaгaжa. *The customs officers cannot find the luggage.*

2 -ият and -ия: the with masculine adjectives

(a) To make a masculine adjective definite, you add **-ият** to the simple masculine form (or **-ия** if the phrase is not the subject in the sentence):

висoк мьж *a tall man*   висoкия(т) мьж *the tall man*
 млад мьж *a young man*   млaдия(т) мьж *the young man*

(b) If the adjective ends in **-ски**, you only need to add **-ят** or **-я**:

английски – английския(т) рeчник
 бългaрски – бългaрския(т) рeчник

(c) If the adjective loses **ъ** or **е** from its ending in the feminine, neuter and plural, then it does so in the definite form as well (see Appendix, p. 294):

дoбър (дoбрa, дoбрo, дoбри)
 дoбрия(т) бългaрин *the kind Bulgarian*
 чeрен (чeрнa, чeрнo, чeрни)
 чeрния(т) чaдър *the black umbrella*

(d) If there is **я** in the basic form, it will naturally be affected by the rules governing the change of **я** to **е** before **н** (see Unit 8):

бял – бeлия(т)
 гoлям – гoлeмия(т)

(e) If you use more than one adjective, you only add **-ият** or **-ия** to the first adjective:

висoкият млад мьж *the tall young man*
 гoлeмият чeрен кyфap *the large black case*

3 My, your, his, her, etc.

When you say **мьжът ми** *my husband*, **кyфapът Ви** *your suitcase* or **бaгaжът им** *their luggage*, you are using a noun in the definite form followed by a short possessive pronoun (see Unit 3). It is also possible to express the same meaning, but with a different emphasis, by a full possessive adjective which comes before the noun and bears the definite article. Like all adjectives, the full possessive adjectives have different endings depending on whether they are used with masculine, feminine, neuter or plural words. Here are examples used with the Bulgarian for *my* and *your*:

кyфapът ми/ти	becomes	мoят/твoят кyфap	<i>my/your case</i>
чaнтaтa ми/ти	becomes	мoятa/твoятa чaнтa	<i>my/your bag</i>
дeтeтo ми/ти	becomes	мoбeтo/твoбeтo дeтe	<i>my/your child</i>
дeцaтa ми/ти	becomes	мoбитe/твoбитe дeцa	<i>my/your children</i>

4 Бaгaжът ми or мoят бaгaж?

Normally you can use the short possessive pronoun, as explained in Unit 3. However, for purposes of contrast, when the ownership is being emphasized, as in the sentence *this bag is mine, not yours*, for example, you must use the *full* possessive adjective with the definite article.

Мoбитe кyфapи сa гoлeми.
 Твoитe сa мaлки.
 Твoят син e в Aнглия.
 Мoят син e в Бьлгaрия.
 Тoвa не e мoят бaгaж.

My cases are big.
Yours are small.
Your son is in England.
My son is in Bulgaria.
This is not my luggage. (i.e. it belongs to someone else)
Is this your bag?
 (i.e. not someone else's?)

Тoвa твoятa чaнтa ли e?

5 Чaнтaтa e мoя The bag is mine

The possessive adjective can sometimes be used without the definite article to render the English independent possessives like *mine, yours, his, hers*, etc. Usually this happens when there is no word following the possessive word as in:

Твoя ли e тaзи чaнтa?
 Дa, чaнтaтa e мoя.
 Твoя ли e тoзи бaгaж?
 He, не e мoя.

Is this bag yours?
Yes, the bag is mine.
Is this luggage yours?
No, it isn't mine.

Твоѳ ли е това дете?
Да, мѳе е.
Твоѳ ли са тѳзи кѳфари?
Да, мѳои са.

*Is this child yours?
Yes, it is mine.
Are these suitcases yours?
Yes, they are mine.*

Each subject pronoun has a different full possessive adjective. Turn now to the Appendix and you will find a very useful list of all the possessive forms. Look at the list when you do the exercises.

6 Свой, своѳа, своѳе and своѳи *John's own or someone else's?*

When in English you say *John is carrying his bag* or *they are looking for their luggage*, it is not clear whether John is carrying his own or somebody else's bag and whether they are looking for their own or someone else's luggage. In Bulgarian, to avoid this ambiguity, you use a special form: **своѳ**, **своѳа(т)** (**своѳята**, **своѳето**, **своѳите**) no matter whether it is *his*, *her* or *their own*.

Here are the different forms, definite and indefinite:

Subject pronoun	Masculine	Feminine	Neuter	Plural
той/то/тя/те	своѳа(т)	своѳята	своѳето	своѳите
	своѳ	своѳа	своѳе	своѳи

And here are some examples – the gender forms agree with the word that follows:

Джон не мѳже да намѳри своѳа багаж/своѳята чанта/своѳите кѳфари.
John cannot find his luggage/ his bag/his cases. (i.e. his own)

But

Митничарят не мѳже да намѳри неговия багаж.
The customs officer cannot find his luggage. (i.e. John's, not the customs officer's luggage!)

Англичанката нѳси своѳа багаж/своѳята чанта/своѳите кѳфари.
The English woman is carrying her (own) luggage/ bag/cases.

But

Г-жа Кѳлинс нѳси неѳния багаж.
Джон и Кен тѳрсят своѳа багаж/своѳята чанта/своѳите кѳфари.
*Mrs Collins is carrying her luggage. (i.e. not her own)
John and Ken are looking for their luggage/bag/cases. (i.e. their own)*

But

Митничарите тѳрсят тѳхния багаж.
The customs officers are looking for their luggage. (i.e. John and Ken's)

Here is a summary of the different ways you can express possession. Remember that the full possessive forms are used for stronger emphasis or contrast.

Тѳзи чанта е на Джон.	<i>This bag is John's.</i>
Тѳзи чанта е негова.	<i>This bag is his.</i>
Това е чантата на Джон.	<i>This is John's bag.</i>
Това е неговата чанта.	<i>This is his bag.</i>
Това е чантата му.	<i>This is his bag.</i>

7 Няма го *He isn't here*

With **няма** you don't use **той**, **тя**, **то**, **те** but rather **го**, **я**, **го** and **ги** for the person(s) absent or the thing(s) missing. These are short object pronouns, the Bulgarian non-subject equivalents for *him*, *her*, *it*, *them*. (You will learn more about them in Unit 11.)

Кѳдѳ е багажът? Няма го.
Where is the luggage? It's missing.

Кѳдѳ е чантата? Няма я.
Кѳдѳ са кѳфарите? Няма ги.
*Where is the bag? It's missing.
Where are the cases? They're missing.*

Oddly enough, you have to use the short object pronoun even if you also name the person or thing, so you get a repetition:

Чантата я няма.
Момчѳето го няма.
Кѳфарите ги няма.
Багажът им го няма.
*The bag is missing.
The boy is not here.
The suitcases are missing.
Their luggage is missing.*

8 Помогнѳте ми! *Give me a hand!*

The Bulgarian verb (да) **помѳгна** is used more like the English phrase *to give help* to rather than *just to help*. So you need to use the indirect object pronouns as explained in Unit 7:

Мѳжете ли да ми помогнете?
Can you help me? (as if you were saying Can you give help to me?)

Exercises

1 Look again at the Dialogue and then rearrange the words below to make sentences:

- a Ви, мога, да, помогна, каквó, с..?
 b от, имат, момчетата, Америка, нужда, преводач, от
 c не, багажа, момчетата, митничарите, могат, на, да
 намерят
 d багаж, не, това, моят, е
 e синя, на, малката, е, чанта, Джон

2 Answer the following questions as appropriate to your own skills and abilities:

- a Можете ли да играете тенис?

- b Можеш ли да караш ски?

- c Можете ли да плувате?

- d Можете ли да карате колá?

- e Можеш ли да играеш на карти?

3 Read the following short dialogue:

- You** Извинете, можете ли да ми покажете къде е спирката на трамвай нóмер четиринáйсет?
Passer-by Съжالياвам, не мога. Аз също съм турист.

Now use the same pattern to ask to be shown the way to:

- a the chemist's
 b the customs
 c the Sheraton Hotel
 d the stop for trolleybus No. 2
 e the Central Railway Station

4 Match the questions with the answers on the right:

- i Кой п̀пеш йскате, голéмия или́ малкия?
 ii Кой е Вашият кúфар?
 iii Висóкият мъж ли е англичáнин?
 iv Кой вéстник йскате?
 v Кой чадър да Ви дам?
- a Не, нйският.
 b Английския.
 c Чёрния.
 d Сйният.
 e Мáлкия.

5 Repeat the dialogue below substituting the word in bold with different words from the box. Make sure you change the defining words (all underlined> according to gender.

- Your friend** Твóята чáнта ли е това?
You Не, тáзи чáнта не é мóя. Мóята чáнта е пó-голýма.

кúфар	suitcase
портмонé	purse, wallet
чадър	umbrella
пáпка	folder
писáлка	pen
молйв	pencil
белéжник	diary
химикáлка	ball-point pen

6 Disaster has struck: you have lost your wallet, your luggage, your umbrella, your diary, your folder and your money. Making up separate sentences for each item, tell a policeman that they are missing. You may find the words in Ex. 5. useful. And don't forget that the word for *money* **пари** is always plural!

7 Read the story below about a tourist who has lost his way in Sofia. First answer the questions to test your understanding, then turn the story into a dialogue between a tourist and a policeman.

Турист пита един полица́й (*policeman*) мо́же ли да му помо́гне. Тури́стът не мо́же да намери сво́я хотел. Полицая́т пита как се ка́зва неговия́т хотел. Тури́стът отговоря́ (*answers*), че не зна́е име́то на хотела. Той зна́е са́мо, че хотелът е бли́зо до спи́рката на тролéй но́мер едно́ и тролéй но́мер пет. Полицая́т пита зна́е ли госпо́динът на ко́я у́лица е хотелът. Тури́стът отговоря́, че не зна́е у́лицата, но зна́е, че хотелът е бли́зо до Униве́рситета. Полицая́т ка́зва, че има два хотела бли́зо до Униве́рситета. Едино́ият се ка́зва «Со́фия», други́ят се ка́зва «Се́рдика». Тури́стът сега́ ве́че зна́е име́то на хотела. Не́говия́т хотел се ка́зва «Се́рдика». Той благода́ри на полицая́.

- a Какво не може да намери туристът?
- b Знае ли туристът името на хотела?
- c Къде е хотелът?
- d Колко хотела има до Университета?
- e Как се казва неговият хотел?

8 Complete the answers in the following dialogue using **го, я** or **ги** as appropriate:

- На телефона:
- a Извинете, там ли е Невена?
Няма _____.
  - b Извинете, там ли е г-н Джонсън?
Няма _____.
  - c Извинете, там ли е директорът?
Няма _____.
  - d Извинете, там ли са Николай и Милена?
Няма _____.
  - e Извинете, там ли е секретарката?
Няма _____.

Do you understand?

Dialogue

Milena goes into a café and sees that there are two free seats at the table where Mr and Mrs Collins are having coffee.

Милена Извинете, може ли да седна до Вас?
г-жа Кóлинс Разбира се, заповядайте! Местата са свободни.

Милена (*To the waitress.*) Едно кафе и един сладолед, моля. (*To Mr and Mrs Collins.*) Днес е много топло, нали?

г-жа Кóлинс Да, наистина. Времето е хубаво за туристи.

Милена На почивка ли сте в България?

г-жа Кóлинс Да, искаме да отидем с мъж ми на Златни пясъци, но първо имаме малко работа в София.

Милена Вие говорите много добре български.

г-жа Кóлинс Благодаря, аз трябва да говоря добре български, защото* българският език е моята професия.

Милена Разбирам. Сигурно сте преводачка.

г-жа Кóлинс Точно така.

Милена Да се запознаем! Казвам се Милена Маринова.

г-жа Кóлинс Приятно ми е, Виктория Кóлинс.

г-н Кóлинс Аз съм Джордж Кóлинс.

Милена Вие сигурно сте англичани.

г-жа Кóлинс Да, англичани сме.

Милена Един мой колега заминава скоро за Англия. И аз много искам да отида някой ден.

г-жа Кóлинс Пожелавам Ви скоро да можете да отидете.

Милена Надявам се. Мога ли да ви помогна с нещо, докато сте в София?

г-жа Кóлинс Мисля, че можете. Трябва да отидем в Централна поща, а не знаем къде е.

*Mrs Collins omits защото, hoping that her intonation alone will convey her logic.

(да) седна, -неш	to sit
наистина	indeed
време	weather

на почивка	<i>on holiday</i>
отговарям, -ряш	<i>to answer</i>
защото	<i>because</i>
сигурно сте преводачка	<i>you must be an interpreter</i>
докато	<i>while</i>

True or false?

- 1 До г-н и г-жа Кóлинс няма свободни места.
- 2 Времето е много топло.
- 3 Г-н и г-жа Кóлинс са на почивка в България.
- 4 Г-н и г-жа Кóлинс нямат работа в Сóфия.
- 5 Г-жа Кóлинс говори добре бългaрски, защото е преводачка.
- 6 Милéна заминава скоро за Англия.
- 7 Г-н и г-жа Кóлинс знаят къде е Централна поща.

10

каквó ще бъде времето?

what's the weather going to be?

- In this unit you will learn
- how to discuss the weather
  - how to offer your opinion
  - how to talk about future events

► Dialogue

Nikolai and Nadya make plans for two outings and keep an eye on the weather.

Николай (*Nikolai rushes into the office.*) Надя, здравей! Можеш ли да ми помогнеш? Трябва да организирам екскурзия до Витоша за г-н Антонов и за нашия гост от Англия.

Надя По-спокойно, Николай! Говори по-бавно. Защо бързаш толкова?

Николай Защото трябва да поръчам такси и да запазя маса в ресторанта за утре.

Надя Няма проблеми. Най-важно е времето да бъде хубаво.

Николай Вярно. Имаш ли вестник с прогноза за времето?

Надя Не, но можем да чуем прогнозата по радиото.

(*Some time later they are listening to the radio.*)

Радио Утре времето ще бъде предимно слънчево, но ветровито. По високите планини ще има разкъсана облачност с превалявания на места. Температури: между осемнайсет и дваайсет и два градуса.

(*Later ...*)

Николай Жалко, времето на Витоша няма да е много хубаво. На Витоша сигурно ще вали дъжд. И сигурно г-н Джонсън не носи туристически обувки.

Надя Нищо, не е фатално. Предлагам да отидете на юг – в Мелник. Там времето сигурно ще е хубаво. На Витоша може да отидете в събота.

Николай Добра идея, но какво ще е времето в събота?

Надя Според прогнозата в края на седмицата няма да вали и ще бъде по-топло.

Николай Шефът ще се съгласи ли с новия план?

Надя Ще се съгласи. Аз ще говоря с него. В Мелник е изключително красиво.

Николай Да, знай. Надя, предлагам и ти да дойдеш. Съгласна ли си?

Надя Съгласна съм. Ще дойда с удоволствие!

да организирам екскурзия до Витоша	<i>to organize an outing to Mount Vitosha</i>
По-спокойно!	<i>Take it easy!</i>
Защо бързаш толкова?	<i>What's the hurry?</i>

да поръчам такси и да запазя маса

утре

Най-важно е времето да бъде хубаво.

прогноза за времето

Можем да чуем прогнозата по радиото.

Времето ще бъде предимно слънчево.

ветровито

По високите планини ще има разкъсана облачност с превалявания на места.

температури между осемнайсет и дваайсет

и два градуса

Жалко.

Времето на Витоша няма да е много хубаво.

Сигурно ще вали дъжд.

Сигурно г-н Джонсън не носи туристически обувки.

не е фатално

Предлагам да отидете на юг.

Там времето сигурно ще е хубаво.

в събота

Какво ще е времето?

според прогнозата

в края на седмицата

няма да вали

Шефът ще се съгласи ли с новия план?

Аз ще говоря с него.

изключително красиво

Предлагам и ти да дойдеш.

Съгласна ли си?

Съгласна съм!

Ще дойда с удоволствие!

to order a taxi and reserve a table

tomorrow

The main thing is for the weather to be fine.

weather forecast

We can hear the forecast on the radio.

The weather will be mainly sunny.

windy

Over the high mountains there will be broken cloud with showers in places.

temperatures between 18° and 22° Centigrade

What a pity.

The weather on Mount Vitosha isn't going to be very good.

It will most probably rain.

Mr Johnson probably doesn't have walking shoes with him.

it isn't fatal

I suggest you go south.

The weather is sure to be good there.

on Saturday

What is the weather going to be like?

according to the forecast

at the weekend

it isn't going to rain

Will the boss agree to the new plan?

I'll speak to him.

exceptionally beautiful

I suggest you come too.

Do you agree?

I agree!

I'd love to come! (lit. I'll come with pleasure!)

Questions

1 Try to answer the questions.

- Защо бърза Николай?
- Как могат Николай и Надя да разберат (*find out*) прогнозата?
- Какво ще бъде времето на Витоша утре?
- Какво предлага Надя?
- Каква е прогнозата за края на седмицата?
- Кой ще говори с шефа?

2 True or false?

- Николай трябва да организира екскурзия до Витоша за г-н Джонсън и г-н Антонов.
- Той трябва да купи билети за автобус за утре.
- Във вестника има прогноза за времето, но Надя няма вестник.
- Утре времето на Витоша ще бъде хубаво.
- Г-н Джонсън сигурно носи туристически обувки.
- Шефът няма да се съгласи да отиде в Мелник.

i Relying on the weather

Bulgaria has a continental climate – hot summers and cold winters. The extremes of temperatures are, however, tempered by the Black Sea in the east and the Aegean to the south. At the Black Sea resorts, even in the summer there is usually a slight breeze and the temperatures are bearable. In the winter, you will find the coldest weather to the north of the Balkan Mountains which stretch from the west to the east of the country. In the Thracian Plain to the south of the Balkan range, and in the valleys leading down towards Greece, the winters are milder.

In the spring and autumn the weather is less reliable. Particularly in March and April, and sometimes into May, you can expect a good deal of rain, so do take an umbrella. In the higher mountains, of course, rain at these times usually means snow, and snow in Bulgaria means skiing. In the Rila and Pirin Mountains to the south of Sofia and also on Mount Vitosha, which majestically rises to nearly 2,300 metres, just half an hour's drive from the centre of the capital city, you can often ski into May.

Getting out of town

Everywhere in Bulgaria there are mountains. The accessibility of the mountains is, of course, wonderful, but do go prepared for rapid

changes of weather, especially in the spring and autumn. It can be sunny and warm in the valleys and snowing hard higher up.

The distances in Bulgaria are not great, and it is well worth hiring a car to get out of town. (Book well in advance!) There are some very good roads – as well as many very bad ones. Do remember though, Bulgarian driving patterns are rather like the climate, a mixture of continental and Mediterranean. Remember too that Bulgarian traffic police make on-the-spot fines and are particularly hot on speeding and unauthorized overtaking.

The rail network is small and trains are slow, so, unless you hire a car, you may prefer the increasingly large selection of cross-country minibuses and long-distance coaches. You'll have to book in advance, and do take your passport with you. In fact, it's best to take your passport wherever you go – just in case!

How do you say it?

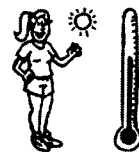
- Asking *what will the weather be like?*

Какво ще бъде времето?

What's the weather going to be?

- Describing the weather

Топло е.
It's warm.

Студено е.
It's cold.

Слънчево е.
It's sunny.

Облачно е.
It's cloudy.

Ветровито е.
It's windy.

Вали дъжд.
It's raining.

Вали сняг.
It's snowing.

- Evaluating a situation
Хубаво е/Не е хубаво.
Интересно е/Не е интересно.
Важно е/Не е важно.
Не е фатално.

*It's fine/bad.
It's interesting/not interesting.
It's important/not important.
It's not fatal.*

- Making a suggestion
Предлагам да отидем на
Витоша.
Предлагам да отидете
в Мелник.

*I suggest we go to Mount
Vitoshka.
I suggest you go to Melnik.*

- Agreeing or disagreeing

For a man
Съгласен съм.
Не съм съгласен.
For a woman
Съгласна съм.
Не съм съгласна.

*I agree.
I disagree.

I agree.
I disagree.*

- Expressing regret

Жалко!

What a pity!

Grammar

1 Слънчево е *It's sunny*

When describing the weather in Bulgarian you do not need an equivalent of the English *it*:

Слънчево е. *It is sunny.*
Ясно е. *It is clear.*

As you see, you use the neuter form of the corresponding adjective and put *e* after the 'weather' word. You follow the same pattern for sentences describing the situation in more general terms:

Тъмно е. *It is dark.*
Рано е. *It is early.*
Късно е. *It is late.*

You can also begin with the actual word for *weather*:

Времето е много лошо днес. *The weather is very bad today.*
Времето днес е ясно. *It is clear today.*

Very often weather sentences begin with a reference to where and when it is warm, cold, dark, etc. In such cases the verb *e* comes before the neuter adjective:

В Мелник винаги е топло. *In Melnik it is always warm.*
През зимата е студено. *In winter it is cold.*
В стаята е тъмно. *It is dark in the room.*

2 Вали (дъжд) *It's raining*

For descriptions of the weather involving precipitation Bulgarian uses the *it* form of an old verb meaning *fall*: **вали**. Depending on the context, **вали** can mean *it is raining* or *it is snowing*. To be more specific you add the word for *rain* or *snow*:

Вали дъжд. *It is raining.*
Вали сняг. *It is snowing.*

3 Чудесно е, че... *It is wonderful that...*

Some evaluating expressions like *it is wonderful* or *it is important* are linked to further statements. If the linking word in English is *that*, in Bulgarian you use **че**:

Чудесно е, че сте тук! *It's wonderful (that) you are here.*
Жалко е, че нямаме време. *It's a pity (that) we have no time.*

In English, you often omit *that*. In Bulgarian, you can *never* leave out **че**.

If the linking word is *to*, followed by a verb, you need a **да** form of the following verb:

Важно е да пристигнем навреме. *It's important for us to get there on time.*
Приятно е да пътуваш с кола. *It's pleasant to travel by car.*

Note that the verb *e* always comes second no matter what other word is used in first position:

Не е вярно, че... *It is not true that...*
Много е приятно да... *It is very pleasant to...*

4 (Аз) Ще дойда *I will come (future tense)*

It is very easy to refer to future events in Bulgarian. You merely insert **ще** in front of the verbal forms for the present tense. With (**да**) **дойда**, therefore, you say:

(аз)	ще до̀йда	<i>I'll come</i>	(ние)	ще до̀йдем	<i>we'll come</i>
(ти)	ще до̀йдеш	<i>you'll come</i>	(вие)	ще до̀йдете	<i>you'll come</i>
(той)	} ще до̀йде	<i>he/she/it</i> <i>will come</i>	(те)	ще до̀йдат	<i>they'll come</i>
(тя)					
(то)					

To say *I will not*, *you will not*, etc. instead of **ще** you insert **няма** followed by **да**:

(аз)	няма да до̀йда	<i>I won't come</i>
(ти)	няма да до̀йдеш	<i>you won't come</i>
(той)	няма да до̀йде	<i>he won't come</i>
(ние)	няма да до̀йдем	<i>we won't come</i>
(вие)	няма да до̀йдете	<i>you won't come</i>
(те)	няма да до̀йдат	<i>they won't come</i>

5 Аз ще съм and аз ще бѣда *I will be*

You have two verb forms to choose from to express *I will be* or *I am going to be*, etc. The form with **бѣда**, etc. tends to be more formal:

(аз)	ще съм/ ще бѣда	<i>I will be</i>	(ние)	ще сме/ ще бѣдем	<i>we will be</i>
(ти)	ще си/ ще бѣдеш	<i>you will be</i>	(вие)	ще сте/ ще бѣдете	<i>you will be</i>
(той)	} ще е/ ще бѣде	<i>he, she, it</i> <i>will be</i>	(те)	ще са/ ще бѣдат	<i>they will be</i>
(тя)					
(то)					

Аз ще съм/бѣда в Плѳвдив ѹтре.	<i>I will be in Plovdiv tomorrow.</i>
Той ще е/бѣде на екскурзия в сѣбота.	<i>He will be going on an excursion on Saturday.</i>

To say *I will not*, etc. you simply replace **ще** with **няма да**:

Няма да съм/бѣда в Сѳфия.	Няма да сме/бѣдем свобѳдни.
Няма да си/бѣдеш свободен.	Няма да сте/бѣдете във фирмата.
Няма да е/бѣде на тѣнис.	Няма да са/бѣдат в Плѳвдив.

6 In what manner?

A great number of words that tell us *how* or *in what manner* something is done (adverbs) can be formed from adjectives. In English, you often add **-ly** to adjectives to form adverbs. In Bulgarian, many adverbs look exactly like the neuter form of an adjective because they end in **-o**:

Adverbs

Той говори много бѣрзо.	<i>He speaks very quickly.</i>
Трѣбва да говориш по-споко̀йно.	<i>You must speak more calmly.</i>
Лѣсно ще намерим такси.	<i>We'll find a taxi easily.</i>

Adjectives

Таксито е много бѣрзо.	<i>The taxi is very quick.</i>
Обичам споко̀йно морѣ.	<i>I like a calm sea.</i>
Това е лѣсно упражнѣние.	<i>This is an easy exercise.</i>

Adverbs are also used to make adjectives more specific as in:

Врѣмето ще бѣде предѣмно слѣнчево.	<i>The weather will be predominantly sunny.</i>
Мѣлник е изключѣтелно красѣво градчѣ.	<i>Melnik is an exceptionally beautiful little town.</i>

7 Най- for biggest and best

To say that something or someone is *the biggest* or *the best* or *the most beautiful*, (i.e. to make the superlative form of the adjective), you place **най-** on the front of the adjective, and, usually, the definite article on the end.

Най- голѣмият пѣпеш е тук.	<i>The biggest melon is here.</i>
Тази англичанка е най- хубавата.	<i>This English woman is the most beautiful one.</i>
Това е най- сладкото вино.	<i>This is the sweetest wine.</i>
Най- ѣвтините краставици са на пазара.	<i>The cheapest cucumbers are at the market.</i>

But, as in English, you can sometimes use the superlative without the definite article:

Врѣмето е най- то̀пло в Мѣлник.	<i>The weather is hottest in Melnik.</i>
---	--

Exercises

1 To practise talking about the weather, first read the following short dialogue:

- Днес е слънчево, но ветровито. Утре ще бъде ли също слънчево и ветровито?
- Не, утре няма да бъде слънчево и ветровито.

Now complete these dialogues following the same pattern:

- a Днес е облачно и мрачно (*dull*). _____?
Не, _____.
- b Днес е мъгливо (*foggy*). _____?
Не, _____.
- c Днес е топло и слънчево. _____?
Не, _____.
- d Днес е студено и влажно (*damp*). _____?
Не, _____.
- e Днес е дъждовно (*rainy*). _____?
Не, _____.

2 Agree or disagree with the following comments, using the model:

- Интересно е.
- Наистина, много е интересно. (*Indeed, it is very interesting*)
- Не съм съгласен/съгласна. Изобщо не е интересно. (*I don't agree. It isn't interesting at all.*)

- a Горещо е. (*It's hot.*)
- b Късно е. (*It's late.*)
- c Забавно е. (*It's amusing.*)
- d Удобно е. (*It's convenient, comfortable.*)
- e Лесно е. (*It's easy.*)

3 Choose a good reason for the statements below from the list on the right:

i Г-н Джонсън няма да отиде на екскурзия, _____	a защото е късно и няма трамваи.
ii Няма да отида на Витоша, _____	b защото е много рано.
iii Трябва да поръчаме такси, _____	c защото лятото (<i>the summer</i>) е дълго и топло.
iv В България има много туристи, _____	d защото няма удобни обувки.
v Китайският (<i>Chinese</i>) ресторант е затворен, _____	e защото ще вали дъжд.

▶ 4 You turn on the radio and hear the following weather forecast:

Утре в цялата (*the whole*) страна ще бъде ясно и горещо. По Черноморието (*Black Sea Coast*) ще има слаб (*light*) до умерен (*moderate*) източен (*from the east*) вятър. Температурата на въздуха (*air*): между двайсет и осем и трийсет и два градуса, а на морската вода (*the sea water*) – около двайсет и три градуса.

Now, using full sentences, try to answer the following questions.

- a Облачно ли ще бъде утре?
- b Ще има ли силен (*strong*) вятър по Черноморието?
- c Колко горещо ще бъде?
- d Каква ще бъде температурата на морето?

5 Imagine you are Nikolai and complete this conversation:

- Милéна Ще дойдеш ли днес с нас на тенис, Николай?
- Никола́й (*I won't come because I haven't got time.*)
- Милéна Жалко. Когá ще имаш време?
- Никола́й (*Tomorrow.*)
- Милéна Къде предлагаш да отидем утре?
- Никола́й (*I suggest we go on an outing. Do you agree?*)
- Милéна Какво ще бъде времето?
- Никола́й (*The weather will be sunny and warm.*)
- Милéна Добре, съгласна съм. Но все пак (*all the same*) ще взема яке (*jacket*).
- Никола́й (*Good. I'll take my jacket too.*)

6 Use **бързо** *quickly*, **лесно** *easily*, **трудно** *with difficulty/not easily* or **по-тихо** *more quietly* to complete these sentences:

- a Г-н Антонов ще се съгласи _____
- b _____ ще намерим гарата.
- c _____ ще намерим багажа.
- d Шшш! Говори _____!

Do you understand?

Dialogue

Milena succumbs to gentle GSM* persuasion and agrees to go to Melnik.

- Никола́й Здравей, Милéна!
- Милéна Ти ли си, Николай? Защо не си на екскурзия?

(*Bulgarian mobile phone, remember?)

- Николай** Времето е лошо.
Милена Не изглежда лошо. Слънчево е.
Николай Да, но има силен вятър и на Витоша вали.
Милена Вярно, там винаги е по-студено.
Николай Да, защото е високо. Затова искаме да отидем в Мелник утре.
Милена В Мелник е чудесно. Сигурно ще бъде топло, защото е на юг.
Николай Но все пак ще вземем якета. Искаш ли да дойдеш и ти, Милена?
Милена Възможно ли е?
Николай Разбира се, че е възможно. Надя също ще дойде. Ще бъде по-интересно с две хубави момичета. [Note that although момиче means *girl*, the word itself is neuter!]
Милена Добре, съгласна съм. Когато заминавате?
Николай В седем и половина.
Милена Сериозно? Но това е ужасно рано!
Николай Шегувам се, защото знам, че не обичаш да ставам рано. Срещата ни е в девет и половина пред хотела на г-н Джонсън.

все пак	<i>all the same</i>
изглеждам, -даш	<i>to look, seem</i>
силен, силна	<i>strong</i>
затова	<i>that is why</i>
яке	<i>jacket</i>
възможно	<i>possible</i>
сериозно?	<i>are you serious?</i>
ужасно	<i>terribly</i>
шегувам, -ваш се	<i>to joke</i>
ставам, -ваш	<i>to get up</i>
пред	<i>in front of</i>

True or false?

- 1 Николай не е на екскурзия, защото времето на Витоша е лошо.
- 2 На Витоша винаги е по-топло.
- 3 Мелник е на изток.
- 4 Милена е съгласна да отиде в Мелник.
- 5 Милена обича да става рано.
- 6 Срещата на Николай с г-н Джонсън е пред хотела му.

ПЛАН ЗА СЛЕДВАЩАТА СЕДМИЦА

a plan for the coming week

In this unit you will learn

- how to refer to the days of the week
- some time expressions
- how to give the date
- some more numbers

Dialogue

Mr Johnson firms up plans for his second week in Bulgaria.

- г-н Антонов** (Looking at his diary.) Днес е четвъртък, четиринайсети май. Вече е четвъртият ден от Вашия престой. Остават още десет дни. Трябва да направим план за следващата седмица.
- г-н Джонсън** В понеделник искам да отида в Боровец, за да разгледам хотелите. Жената ми и синът ми искат да дойдат през зимата на ски в България.
- г-н Антонов** Искате ли някой да Ви придружи?
- г-н Джонсън** Не, благодаря. Ще наема кола и ще отида сам.
- г-н Антонов** Добре, както предпочитате. Във вторник преди обед сме поканени на изложба на плакати. След това е заплануван обед с художника, който организира изложбата. Следобед трябва да отговорим на фирмата, от която ще купим компютри. Имам една молба към Вас – да ни дадете съвет за най-изгодните цени.
- г-н Джонсън** Разбира се. Ще отидем ли следващата седмица в Пловдив?
- г-н Антонов** Да. Пловдивският панаир започва на двацети май, в сряда. Ще отидем на първия ден, за да имаме време да разгледаме всичко.
- г-н Джонсън** Когато ще бъдат преговорите?
- г-н Антонов** На втория и третия ден. Трябва да поръчаме някои брошури и машини за фирмата. Разчитаме на Вашата помощ.
- г-н Джонсън** Разбира се, аз съм тук, за да помогна на фирмата Ви.
- г-н Антонов** За съжаление, на двацет и втори май трябва да се върна в София. На този ден трябва да посрещна делегацията, която пристига от Япония. Николай ще бъде с Вас до края на седмицата.
- г-н Джонсън** Тогава ще обясня на Николай кои продукти са най-подходящи и кои са най-съвременните машини.
- г-н Антонов** Отлично, това ще е изключително полезно за нас. Надя, обадя се на Николай; и, питай го свободен ли е. Кажй му за плановете на г-н Джонсън. Обясни му защо разчитаме на него за следващия път.
- г-н Джонсън** Извинете, Боане, когато ще се върнем от Пловдив?

- г-н Антонов** А, да! С Николай ще се върнете в събота, а в неделя сте поканени у нас на гости.
- г-н Джонсън** Благодаря. Втората ми седмица в България изглежда доста интересна!

- Днес е четвъртък, четиринайсети май. Четвъртият ден от Вашия престой** Today is Thursday May 14. the fourth day of your stay
- Остават още десет дни. Трябва да направим план за следващата седмица. в понеделник... за да разгледам хотелите** There are still ten days left. We must make a plan for the coming week. on Monday... (in order) to take a look at the hotels
- Искате ли някой да Ви придружи? Ще наема кола. както** Would you like someone to accompany you? I'll hire a car. as
- Във вторник преди обед сме поканени на изложба на плакати. След това е заплануван обед. който организира... Имам една молба към Вас. съвет за най-изгодните цени** On Tuesday, before lunch we are invited to a poster exhibition. After that a lunch has been planned. who is organizing... I have a favour to ask of you. advice concerning the most favourable prices
- Пловдивският панаир започва на двацети май. в сряда на първия ден да разгледаме всичко. Когато ще бъдат преговорите? на втория и третия ден някои брошури и машини. Разчитаме на Вашата помощ. за да** The Plovdiv Trade Fair begins on May 20. on Wednesday on the first day to look round everything When will the talks be? on the second and third day certain brochures and machines We are relying on your help. (in order) to
- На двацет и втори май трябва да се върна в София. На този ден трябва да посрещна делегацията, която пристига от Япония. до края на седмицата** On May 22 I must return to Sofia. That day I must meet the delegation arriving from Japan. until the end of the week

Ще обясня на Никола́й кой
продукти са най-подходящи.
кой са най-съвременните
машини
отлично
полезно
пита́й го свободен ли е.
Каж́и му за плановете на
г-н Джо́нсън.
Обясни́ му защо разчитаме на
него за следващия петък.
В неде́ля сте покáнени у
нас на гости.
до́ста

*I'll explain to Nikolai which
products are the most suitable.
which are the most
up-to-date machines
excellent
useful
ask him whether he is free.
Tell him about
Mr Johnson's plans.
Explain to him why we are
counting on him for next Friday.
On Sunday you are invited to
our place.
pretty (very), quite*

Questions

1 Try to answer the questions.

- За кога́ трябва да направят план г-н Анто́нов и г-н Джо́нсън?
- Защо г-н Джо́нсън иска да оти́де в Бо́ровец?
- Когá са покáнени на изложба г-н Джо́нсън и г-н Анто́нов?
- Защо ще оти́дат на панаи́ра на първия ден?
- Когá трябва да се върне в Со́фия г-н Анто́нов?

2 True or false?

- Г-н Джо́нсън иска някой да го придружи́ до Бо́ровец.
- Панаи́рът в Пловдив започва на два́сети май.
- Преговорите ще б́дат на първия и вто́рия ден.
- Г-н Анто́нов ще посрещне делегация, която присти́га от Фра́нция.
- Ма́йкъл Джо́нсън и Никола́й ще се върнат о́т Пловдив в събота.

i Of high days and holidays

Although Bulgaria is on the south-eastern fringe of Europe and, for nearly five centuries, was within the Ottoman Empire, the people share with us most of the traditional feast days in the Christian calendar. They belong, however, to the Eastern Orthodox branch of Christianity and occasionally there are differences of emphasis. They

place less importance on Christmas and more on Easter, for example, and sometimes the dates of Easter in Bulgaria and in Western Europe and America do not coincide.

The Bulgarian Orthodox service on the Saturday night before Easter Sunday is a very beautiful occasion with candles, rich vestments and wonderful singing.

The Bulgarians also have a number of special days in their calendar that are to do with nationality, their cultural identity and the political experiences of their recent past rather than with religion. March 3 (**трети март**), for example, is Bulgaria's day of national liberation and is a public holiday. Bulgarians then celebrate the end of the Russo-Turkish War of 1877–8 and their liberation from the Ottoman Empire.

May 24 (**двайсет и четвърти май**) is a very old holiday. It has a cultural significance for all the Slav peoples and has survived numerous changes of regime. It is dedicated to Saints Cyril and Methodius, the so-called 'apostles of the Slavs' whom the Bulgarians regard very much as their own. This holiday, which is probably Bulgaria's most popular 'high day', celebrates the achievements of Bulgarian education and culture through the ages and has traditionally seen street parades, singing, dancing and other public festivities.

How do you say it?

- Giving the date

Днес е шестти юни.

Today is June 6.

- Saying *on* with a date

на петна́йсети май

on May 15

- Saying *on* with days of the week

в понеде́лник

on Monday

във вто́рник

on Tuesday

в сре́да

on Wednesday

в четве́ртък

on Thursday

в পে́тък

on Friday

в събота

on Saturday

в неде́ля

on Sunday

- Asking for advice/a favour

Мо́ля, да́йте ми съве́т.

Please give me some advice.

Какъ́в съве́т ще ми даде́те?

What advice would you give me?

Имам една́ молба́ към Вас.

I have a favour to ask of you.

- Saying *rely on*

Разчитайте на мене!
Разчитам на него.

Rely (count) on me.
I am relying on him.

- Stating your purpose

Ще отидем рано, за да
имаме време.
Обадй се на Николай, за да
го питаш кога ще дойде.

*We'll go early so as to
have time.*
*Get in touch with/
ring Nikolai (in order) to ask
him when he'll be coming.*

- Inviting someone home

Ела(те) у нас на гости.

Come to our place.

Grammar

1 Първи, втори, трети *First, second, third*

The numerals indicating order (ordinals) are used as adjectives:

Masculine	Feminine	Neuter
първи <i>first</i>	първа	първо
втори <i>second</i>	втора	второ
трети <i>third</i>	трета	трето
четвърти <i>fourth</i>	четвърта	четвърто

From *fifth* on, you obtain the masculine forms by adding **-и** to the number. For feminine and neuter words you replace **-и** with **-а** or **-о** as above. Note the occasional shift of stress.

(пет)	пéти	<i>fifth</i>	} (with loss of е before и)	единайсет	<i>eleventh</i>
(шест)	шéсти	<i>sixth</i>		дванайсет	<i>twelfth</i>
(седем)	сéдми	<i>seventh</i>		тринайсет	<i>thirteenth</i>
(осем)	óсми	<i>eighth</i>		четиринайсет	<i>fourteenth</i>
(девет)	дéвети	<i>ninth</i>		петнайсет	<i>fifteenth</i>
(десет)	десéти	<i>tenth</i>		шестнайсет	<i>sixteenth</i>

Note that the **-найсети**, **-найсета**, **-найсето** endings are pronounced **-найсти**, **-найста** and **-найсто**.

For numbers consisting of more than one word you add **-и** (**-а**, **-о**) only to the last part of the number:

двайсет и първи
двайсет и втори
двайсет и трети

twenty-first
twenty-second
twenty-third

Like all other adjectives, the ordinal numerals also have definite forms:

втората седмица
четвъртият ден

the second week
the fourth day

(You will find a full list of all the numerals in the Appendix on p. 290.)

2 Първи януари *January 1*

To give the date in Bulgarian you say **днес е** *today is* followed by the day and the masculine ordinal numeral (an adjective, remember!) in the indefinite form:

(днес е) вторник, трети
февруари

(today is) Tuesday 3 February

Here are some dates together with the names of all the months. Certain of the dates are particularly important in the Bulgarian calendar. The significance of some of them was explained in the information section:

първи	януари	<i>1 January</i>	(1.I.)
осми	февруари	<i>8 February</i>	(8.II.)
трети	март	<i>3 March</i>	(3.III.)
двайсет и шести	април	<i>26 April</i>	(26.IV.)
двайсет и четвърти	май	<i>24 May</i>	(24.V.)
втори	юни	<i>2 June</i>	(2.VI.)
седми	юли	<i>7 July</i>	(7.VII.)
четиринайсети	август	<i>14 August</i>	(14.VIII.)
девети	септември	<i>9 September</i>	(9.IX.)
трийсети	октомври	<i>30 October</i>	(30.X.)
десети	ноември	<i>10 November</i>	(10.XI.)
двайсет и пети	декември	<i>25 December</i>	(25.XII.)

The names of the months are spelt with a small letter. When you write the number of the month in figures, you normally use Roman numerals, as in the brackets.

3 101 and above

101	сто и едно	300	триста
110	сто и десет	400	четирисотин
123	сто два́йсет и три	500	петстотин
200	двéста	600	шестстотин

700	сѐдемстотин	1 000	хиляда
800	осѐмстотин	2 000	две хиляди
900	дѐветстотин	1 000 000	едѝн милион

(Note the change of stress in **хиляда** and **две хиляди**!)

4 През две хиляди и четвърта година *In 2004*

For English *in* with the year you use the preposition **през**. The year is given in thousands (**хиляда** *thousand* or **две хиляди** *two thousand*), followed by the hundreds and the tens. Only the last element of the number is an ordinal, the feminine form agreeing with **годѝна**:

Родѝн съм през хиляда	<i>I was born in 1982.</i> (In
деветстотин осемдесѝт и	Bulgarian you have to say
втора годѝна.	<i>I am born.</i>)

Note that **и** comes before the final numeral (see Unit 4).

5 *When*: prepositions in time expressions

Here are some of the most common prepositions used with time expressions. Try to learn the expressions as whole phrases:

в срѝда	<i>on Wednesday</i>
до десѝти ноѐмври	<i>before/until November 10</i>
за две сѐдмици	<i>for 2 weeks</i>
	(looking to the future)
от една сѐдмица	<i>for a week*</i>
	(looking to the past)
на осми март	<i>on March 8</i>
от срѝда до пѝтък	<i>from Wednesday till Friday</i>
предѝ обѝд	<i>before lunch</i>
предѝ три дни	<i>three days ago</i>
през денѝ	<i>during the day</i>
през есентѝ	<i>in autumn</i>
през ношѝта	<i>at night</i>
през пролетѝта	<i>in spring</i>
през (мѝсец) януѝри	<i>in January</i>
след една сѐдмица	<i>a week later/in a week</i>

*Note that with expressions like **от една сѐдмица** when they answer the question *How long have you been here for?* Bulgarian uses the present tense:

От колко време сте в	<i>How long have you been</i>
България?	<i>in Bulgaria for?</i>
В България съм от една	<i>I've been in Bulgaria for a week.</i>
сѐдмица.	

6 **Го** and **я** *Him* and *her*

The most frequent substitute for things or persons when they are not subjects are the short object pronouns. (After prepositions, nouns are replaced by full form pronouns – see Unit 6.)

Кой търси багажа?	<i>Who is looking for the luggage?</i>
Митничарите го търсят.	<i>The customs officers are looking for it.</i>
Кой носи чантата?	<i>Who is carrying the bag?</i>
Високият мъж я носи.	<i>The tall man is carrying it.</i>

As you can see, the short object pronouns usually precede the verb, but if the verb comes first in the sentence, they come second:

Пѝтайте ги могат ли да	<i>Ask them if they can find</i>
намѝрят своѝ багаж.	<i>their luggage.</i>

Like other short pronoun forms, they are normally unstressed, unless preceded by **не**.

Here are all the short object pronouns (subject forms in brackets):

(аз)	ме	<i>me</i>	(ние)	ни	<i>us</i>
(ти)	те	<i>you</i>	(вие)	ви/Ви	<i>you</i>
(той)	го	<i>him/it</i>			
(тя)	я	<i>her/it</i>	(те)	ги	<i>them</i>
(то)	го	<i>it</i>			

(You'll find the short indirect object pronouns in Unit 7 and parallel lists in the Appendix.)

7 **Ще** обясня на **Николай** *I'll explain to Nikolai*

In Unit 7, you learned what pronouns to use with verbs that require an indirect object – the person to whom or for whom something is done. If, however, you want to use the person's name or a noun, you need to introduce it by the preposition **на** (which in most cases corresponds to the English *to*). Here are examples with some of the most common verbs that require an indirect object in Bulgarian: (да) дам, (да) помогна, (да) обясня and (да) кажа:

Той ще даде съвет	<i>He will give the boy some</i>
на момчѝто.	<i>advice.</i>
Г-жѝ Колѝнс може да	<i>Mrs Collins can help (give</i>
помогне на момчѝтата.	<i>help to) the boys.</i>
Мѝйкъл Джонсън ще обяснѝ	<i>Michael Johnson will explain</i>
своѝте плѝнове на Николай .	<i>his plans to Nikolai.</i>

Николай ще каже на Милена
за новия план. *Nikolai will tell Milena
about the new plan.*

8 Ще му обясня I'll explain to him

Compare the examples in the last section with their alternatives where the short indirect object pronouns replace **на** + noun and move to the left of the verb:

Той ще му даде съвет. Г-жа Кóлинс може да им помóгне.	<i>He'll give him some advice. Mrs Collins can help them.</i>
Мáйкъл Джóнсън ще му обяснi своите плáнове.	<i>Michael Johnson will explain his plans to him.</i>
Николай ще ѝ каже за новия план.	<i>Nikolai will tell her about the new plan.</i>

When **на** is used with the full non-subject pronoun as an alternative to the short pronoun to the left of the verb, this highlights a contrast. Compare:

Ще се обадя на нея (не на него!).	<i>I'll ring her (not him).</i>
with Ще ѝ се обадя.	
Ще помóгна и на тебе (не сáмо на тях!).	<i>I'll help you too (not just them).</i>
with Ще ти помóгна.	

(Look at the list of full non-subject pronouns in Unit 6.)

9 Ние сме покánени We are invited

Some verbal forms can be used with the verb *to be* as in *we are* or *we have been invited*. In such sentences you are not interested in who does the inviting but who is or has been invited. That is why they are called passive sentences. Such **-ed** forms of the verb are known as passive participles and are used as adjectives. In Bulgarian, you form the passive participle of most verbs by replacing the personal endings of the past form by **-ен**:

(да) покáня becomes покáнен аз сьм покáнен	<i>I am invited</i>
---	---------------------

This is the masculine form to which you can then add the feminine, neuter or plural endings: **тя е покáнена, то е покáнено, ние сме покáнени**.

A-pattern verbs add **-ан**, so **запланувам to plan becomes заплануван (-а, -о, -и) planned**:

Конференцията е
запланувана за сьдми
септёмври.

*The conference is planned
for September 7.*

A small number of verbs add **-ян** or **-т**. You will find some of them among the participles listed in the Appendix.

Exercises

▶ 1 Read this notice found just inside the entrance to a department store:

ПÁРТЕР (ground floor):	подáръци и козмéтика (cosmetics)
I ЕТАЖ (floor):	всiчко за детéто
II ЕТАЖ:	обу́вки
III ЕТАЖ:	мъ́жка и да́мска конфе́кция (men's and ladies' ready-made clothes)
IV ЕТАЖ:	кили́ми (carpets)
V ЕТАЖ:	рестора́нт, тоале́тна

Now answer Какво има:

a	на па́ртера?	d	на трéтия етаж?
b	на първия етаж?	e	на четвъртия етаж?
c	на втория етаж?	f	на пéтия етаж?
- 2 Still looking at the notice, say on which floor they sell the indicated items. На кой етаж продават:
a	маратóнки? (trainers, athletic shoes)	c	якета?
b	парфю́ми? (perfumes)	d	шампоáни? (shampoos)
- 3 Try using some object pronouns by replacing the names and filling the spaces with the Bulgarian for *him, her*, etc.
- Обади се:
a	на Марк и __ покáни (invite) у нас на гóсти.
b	на Невéна и __ покáни у нас на гóсти.
c	на Николай и __ покáни у нас на гóсти.
d	на г-н и г-жа Анто́нови и __ покáни у нас на гóсти.
- 4 You are looking at your diary and making plans for the days ahead. Following the model, complete the sentences with the appropriate days of the week or time expressions:

Днес е понеделник. След три дни ще бъде четвъртък. Ще купя билет (for за) четвъртък.

- a Днес е четвъртък. След два дни ще бъде ____ Ще запазя маса (for) ____ .
 b Днес е неделя. След пет дни ще бъде ____ Ще отида на изложбата (on) ____ .
 c Днес е вторник. Утре ще бъде ____ Ще купя билет (for tomorrow).

5 Look carefully at this page from a brochure, then answer the questions below in Bulgarian. For the rounded, long-hand letters look back at p. xii.

БЕЛГРАД ЕДИН ПРИЯТЕН УИКЕНД

ДАТИ НА ЗАМИНАВАНЕ	ЦЕНА
април - 26	193 лв.
май - 31	193 лв.
август - 2	193 лв.
септември - 6	193 лв.
октомври - 11	193 лв.

ЦЕНАТА ВКЛЮЧВА

- транспорт с луксозен автобус*** (климатик, видеосистема, мини бар - безплатни топли напитки);
- 2 нощувки със закуски в хотел*** в центъра на Белград;
- панорамна обиколка на Белград с екскурзовод на български език;
- целодневна екскурзия до Нови Сад с екскурзовод на български език;
- застраховка.

ЦЕНАТА НЕ ВКЛЮЧВА

- вечеря в бохемския квартал «Скадарлия». Нощувка.
- разходка с корабче по р. Дунав и р. Сава;
- входни такси и билети за музеи.

ОТСТЪПКИ

- ученици и студенти: 8 лв.;
- деца до 12 г., настанени в стаята на двамата си родители: 18 лв.;
- пенсионери: 8 лв.

1 ДЕН – Отпътуване в 6,00 ч. по маршрут София - Белград. Пристигане в Белград в ранния следобед. Настаняване. Кратка почивка. Панорамна обиколка на Белград с екскурзовод на български език. Свободно време. По предварителна заявка – вечеря в бохемския квартал «Скадарлия». Нощувка.
2 ДЕН – Закуска. Целодневна екскурзия до Нови Сад с екскурзовод на български език. Разглеждане на Старата Патриаршия и Катедралата; посещение на манастира Ново Хопово; разглеждане на средновековната крепост Петроварадин. Свободно време. Връщане в Белград. По желание – разходка с корабче по р. Дунав и р. Сава. Нощувка.
3 ДЕН – Закуска. Отпътуване за България. Пристигане в София в късния следобед.

- a How does the agency describe the trip to Belgrade?
 b What is the means of transport?
 c Where will the participants be staying?
 d Reckoning on two nights away, what will the return dates be for the different departures?
 e What trips does the price include?
 f What language will the guide use?
 g Does the price include entrance tickets to museums?

Туристическа агенция •
**ГЕОГРАФСКИ
 СВЯТ** лиценз №222

6 Read the following page from Nadya's diary for the week ahead. This exercise will help you practise talking about future events:

- Понеделник** Да помогна на Николай с документите (*documents*).
Вторник Да кажа на шефа за датата (*the date*) на изложбата. (Two different meanings of **на** here, notice!)
Сряда Да отговоря на писмото на художника. (Here too!)
Четвъртък Да изпратя покани (*send invitations*) на всички, които работят във фирмата.
Петък Да се обадя на колегата в Пловдив.
Събота Да купя подарък на синя на Антонови. (And here...)
Неделя Да покажа на Милена новите плакати.

Now answer Какво ще прави Надя?

- a в понеделник?   e в петък?
 b във вторник?   f в събота?
 c в сряда?   g в неделя?
 d в четвъртък?

Now, instead of using the days of the week, use dates starting from Monday, May 18, to ask Nadya **Какво ще правиш на....?**

Do you understand?

Dialogue

Ken changes his air ticket – with a little help from his friends.

Невена Добро утро, г-жа Кóлинс! Заминавате ли вече?
г-жа Кóлинс Да, отиваме във Варна. Преди да заменим
имам една молба. Ако има писма за нас, моля
да ни ги изпратите в хотел «Одеса». Ще бъдем
там до четвърти юни.

Невена Разбира се. Разчитайте на мене. На добър път
и приятно прекарване! (*She sees Ken
obviously anxious to speak to Mrs Collins.*) Вижте,
Кен иска да Ви каже нещо.

г-жа Кóлинс (*After having exchanged a few words with Ken.*)
Невена, Кен иска да върне своя билет на
авиокомпанията. Той няма да може да пътува
на два̀сет и втори юли. Искá да отиде в
Копривщица, за да види фолклòрния
фестивáл.

Невена Добре. Ще се опитам да помогна и на него.
Имам приятелка в тази авиокомпания. Един
момéнт, ще искам съвет от нея. (*After speaking
on the phone.*) Всички билéти от два̀сет и
втори юли до двана̀йсети а̀вгуст са прода̀дени.
Има билéти за срьда, трина̀йсети а̀вгуст.

г-жа Кóлинс Моля, запазете едн билéт за трина̀йсети
а̀вгуст.

Невена (*Finishes conversation and rings off.*) Кажéте на
Кен, че мóже да отиде в агéнцията в
понедѐлник и да върне билéта на приятелката
ми. Тя гóвори английски.

г-жа Кóлинс Благодаря Ви за помощта!

Кен Благодаря, Невена!

Невена Няма защó. Аз съм тук, за да помагам на
гóстите на хотела.

(да) замина, -неш to leave

(да) изпратя, -тиш to send

На добър път! Have a good/safe journey!

Приятно прекарване! Have a good time!

авиокомпания airline

фолклòрен фестивáл folk festival

(да) опитам, -таш to try

прода̀ден sold

пóмощ (f) help

прода̀вам, -ваш to sell

(да) покáня, -ниш to invite

маратòнки trainers, athletic shoes

парфю̀м perfume

шампоáн shampoo

True or false?

- 1 Ако има писма за г-н и г-жа Кóлинс, Невена ще им ги изпрати във Варна.
- 2 Г-н и г-жа Кóлинс ще б́дат във Варна до четвърти юли.
- 3 Кен иска да върне своя билет.
- 4 Кен мóже да пътува на два̀сет и втори юли.
- 5 Всички билéти от два̀сет и втори юли до двана̀йсети а̀вгуст са прода̀дени.
- 6 Кен трябва да отиде в агéнцията във втори́к.

Dialogue

Nadya and Milena are looking for a table in a café.

- Милéна** Нáдя, елá! Тук íма свобóдна мáса.
Нáдя Не обíчам да сýдам до вратáта.
Милéна Хáйде да сéднем до прозóреца тогáва.
Нáдя Добré, каквó ще поръчaме?
Милéна Не поръчвай още. Николáй трябва да дóйде след мáлко. Да го почакаме.
Нáдя Нямам нищо протíв, но той вíнаги закъснýва.
Милéна Такá ли? Надýвам се, че днес нýма да закъснéе. Нóся му два английски учебника.
Нáдя Той нýма да дóйде за учебниците, а за да те вíди.
Милéна Каквó íскаш да кáжеш?
Нáдя Не виждаш ли, че те харéсва?
Милéна О, не знáя, мóже би... Все еднó, не обíчам да чáкам.

(Milena gets up.)

- Нáдя** Къдé отиваш?
Милéна Отивам да се обáдя на Николáй по телeфóна и да го попитам защó не íдва.
Нáдя Недéй да отиваш! Почáкай още мáлко. Сигурна сýм, че ще дóйде. Ёто го, íдва.
Николáй Здравéйте, момíчета. Извинéте за закъснéнието. Отдáвна ли ме чáкате?
Нáдя Не, сáмо от две минúти.
Милéна *(Significantly.)* Кáкто кáзва Нáдя, ти вíнаги си тóчен...
Николáй Ха-ха! Нáдя íма чýвство за хýмор.
Нáдя Хáйде, нýма ли да сéднеш?
Николáй Ще сéдна, разбíра се. Обíчам да сýдам до хýбави момíчета!

Не обíчам да сýдам до вратáта. *I don't like sitting by the door.*

Хáйде да сéднем до прозóреца тогáва. *Come on, let's sit by the window then.*

Не поръчвай още. *Don't order yet.*

Николáй трябва да дóйде след мáлко. *Nikolai should be coming soon.*

Да го почакаме. Той вíнаги закъснýва *Let's wait for him. he's always late*

12

почáкай, не
поръчвай още!

wait, don't order yet!

In this unit you will learn

- how to use negative imperatives to tell people not to do things
- how to choose between two verbs describing the same situation
- how to talk about being on time
- how to select a table in a restaurant

днес няма да закъснее	<i>today he won't be late</i>
Нóся му два английски учебника.	<i>I have two English textbooks for him.</i>
Той няма да дойде за учебниците.	<i>He won't be coming for the textbooks.</i>
за да те види	<i>(in order) to see you</i>
Каквó искаш да кажеш?	<i>What do you mean?</i>
Не виждаш ли, че те харесва?	<i>Can't you see he likes you?</i>
мóже би	<i>maybe</i>
Все едно, не обичам да чакам.	<i>All the same, I don't like waiting.</i>
Къдé отиваш?	<i>Where are you going?</i>
Отивам да се обадя на Никола́й.	<i>I'm going to phone Nikolai.</i>
да го попита́м защó не идва Недéй да отиваш.	<i>to ask him why he isn't coming</i> <i>Don't go.</i>
Почакай о́ще ма́лко.	<i>Wait a bit longer.</i>
Сигурна съм, че ще дойде.	<i>I'm sure he'll come.</i>
Извинете за закъснението.	<i>Sorry I'm late.</i>
Отдавна ли ме чакате?	<i>Have you been waiting long for me?</i>
Както казва На́дя, ти винаги си то́чен ...	<i>As Nadya says, you are always punctual ...</i>
Ха-ха!	<i>Ha-ha!</i>
чу́вство за ху́мор	<i>sense of humour</i>
няма ли да седнеш?	<i>Won't you sit down?</i>
Ще седна.	<i>I will sit down.</i>

Questions

- Try to answer the questions.
  - Каквó не обича На́дя?
  - Защó Милéна казва на На́дя да не поръчва о́ще?
  - Защó според На́дя ще дойде Никола́й?
  - Защó Милéна иска да се обадя на Никола́й?
  - И́ма ли Милéна мобилен телефон (GSM)?
  - Къдé обича да сяда Никола́й?
- True or false?
  - Никола́й трябва да дойде след половин час.
  - На́дя казва, че Никола́й винаги е то́чен.
  - Никола́й харесва Милéна.
  - Милéна няма нищо против да чака.
  - На́дя е сигурна, че Никола́й ще дойде.

How do you say it?

- Saying *Don't* (do something)

Не отивай! Не отивайте!	} <i>Don't go.</i>
Недéй да чакаш!	
Недéйте да чакате!	
- Saying *Come on!* and *Come on, let's...!*

Хáйде!	<i>Come on!</i>
Хáйде да седнем!	<i>Come on, let's sit down!</i>
- Asking someone to wait

Почакай/почакайте ма́лко!	<i>Wait a minute.</i>
---------------------------	-----------------------
- Excusing yourself for being late

Извинете за закъснението.	<i>Forgive me for being late.</i>
Извинявайте за закъснението.	<i>I am sorry for the delay.</i>
- Asking someone to be more explicit

Каквó искаш да кажеш?	<i>What do you mean?</i>
-----------------------	--------------------------
- Saying *Maybe*

Мóже би ще дойда.	<i>Maybe/Perhaps I'll come.</i>
-------------------	---------------------------------

Grammar

1 Verb twinning

If you look carefully at the dialogue you will notice that it contains a number of verbs which differ slightly in Bulgarian, but which are translated in a similar way in English. Here, with a couple added, is a list of these 'twinned' verbs in alphabetical order with the significant differences highlighted:

A	B	
виждам	(да) ви́дя	<i>to see</i>
закъснявам	(да) закъснeя	<i>to be late</i>
идвам	(да) до́йда	<i>to come</i>
казвам	(да) ка́жа	<i>to say</i>
пома́гам	(да) помо́гна	<i>to help</i>
поръчвам	(да) поръ́чам	<i>to order</i>
прода́вам	(да) прода́м	<i>to sell</i>
сядам	(да) се́дна	<i>to sit</i>
харесвам	(да) харeсам	<i>to like</i>
чакам	(да) поча́кам	<i>to wait</i>

In Bulgarian, an action can be seen from two different points of view, or *aspects*: either as incomplete and still going on (column A), or as momentary and complete (column B). We refer to verbs in column A as imperfective and those in column B as perfective verbs. In fact, you can think of most Bulgarian verbs as having a 'twin' with which it forms an 'aspectual pair', and when you come across a new verb you should try and learn it together with its twin.

In the English-Bulgarian vocabulary we have, where appropriate, given both verbs.

Formally, the verbs in a pair may differ in one of four main ways:

- (a) Imperfective verbs (A) often have the suffix **-ва-**, as in **закъснявам**, **казвам** and **поръчвам**
- (b) Perfective verbs (B) often have the suffix **-на-**, as in **седна**, **започна** and **стана** (*to get up*)
- (c) Perfective verbs frequently have extra letters (a prefix) added on the front as in **направя**, **попитам** and **почакам**
- (d) There may be some other internal alternation of letters, often a change of vowel or consonant, as in **разбъррам** – (да) **разберá**, **затворям** – (да) **затвóря** (*to close*), **отивам** – (да) **отíда** (*to go*) and **виждам** – (да) **вídя** (*to see*).

Some verbs such as **обядвам**, **организирам**, **паркирам** and **пътувам** have the same form for both imperfective and perfective. They are identical twins!

Occasionally, two very different verbs form an imperfective/perfective pair, **идвам** and (да) **дóйда**, for example. In the Dialogue, remember, you came across **Éто го**, **идва** and **Никола́й трябва да дóйде след малко**.

2 Imperfective and perfective – which to use when

Which of a pair with the present tense?

In the present tense you always use an imperfective verb because the action is still going on:

Къде отиваш?	<i>Where are you going?</i>
Какво казва той?	<i>What is he saying?</i>
Виждаш ли табелката?	<i>Can you see the notice?</i>

You also use an imperfective verb when making generalizations:

Г-н Джонсън обича хубаво вино.	<i>Mr Johnson loves good wine.</i>
--------------------------------	------------------------------------

Никола́й винаги закъснява. *Nikolai is always late.*

You normally cannot use perfective verbs to describe actions in the present tense. The only exception is when you envisage a completed action that is not really taking place yet – it is still potential. This happens:

(a) when you say that you *want to*, *have to* or *can* do something using verbs like **искам (да)**, **трябва (да)**, **може (да)**:

Искам да поръчам салата.	<i>I want to order a salad.</i>
Трябва да отида в банката.	<i>I have to go to the bank.</i>
Може ли да седна до Вас?	<i>May I sit next to you?</i>

(b) after words such as **когато** (*when*) and **ако** (*if*) indicating that an action will only take place if certain conditions are fulfilled, as in **когато дóйде** (*when he comes*) and **ако дóйде** (*if he comes*).

(c) after **за да** (*in order to*) or just **да** on its own, when there is a sense of purpose or a need to 'get something done'. Here again there is an emphasis on the completion of an action:

Той идва, за да те види.	<i>He is coming (in order) to see you.</i>
Отивам да се обадя.	<i>I am going off to phone.</i>

Which of a pair with the future tense?

You will usually need to use the perfective twin when talking about future events:

Ще седна до прозореца.	<i>I'll take a seat by the window.</i>
Утре няма да закъснея.	<i>Tomorrow I won't be late.</i>
Ще направя както ми казвате.	<i>I'll do what you tell me.</i>
Ще Ви донесá менюто.	<i>I'll bring you the menu.</i>

In all these examples you are concerned with one specific occasion and concentrating on getting something done.

Sometimes, however, when you are not concerned with one specific occasion or not concentrating on getting something done, you use the imperfective twin:

- (a) **Винаги ще ставам рано.** *I'll always get up early.*
- (b) **Ще чакам до 11 часа.** *I'll wait until 11 o'clock.*

Here you are referring either (a) to something you are going to do regularly in the future, or (b) to something that is going to go on for some time.

3 With да and without

The verbs that have been listed with (да) are all perfective verbs. They were listed in this way so as to indicate that perfective verbs cannot be used without a 'prop' such as да (or **когато** or **акó**) in the present tense.

You should note, however, that да is not used exclusively with perfective verbs. In generalizations when there is no concentration on the need to complete an action or achieve a result, it can also be used with imperfectives. Thus you can say **обичам да помагам** *I like to help* and **не обичам да сядам до прозореца** *I don't like sitting by the window*. In both cases you are making generalizations.

4 Do and don't

If you look back at Unit 7 where – among other things – you learnt how to give instructions, you will see that almost all the verbs were used in their perfective forms: **вземете си!**, **дайте ми!**, **претеглетe ми тóзи п̀пеш!** etc. In fact, you almost always use the perfective twin in positive instructions, when you are telling someone to do something specific on a particular occasion:

Седнете до прозореца!	<i>Sit by the window.</i>
Затвори вратата!	<i>Close the door.</i>
Направи кафе!	<i>Make some coffee.</i>

Contrariwise, you use the imperfective twin in negative instructions, when you want to stop someone from doing something, no matter whether it is on a specific occasion or as a general rule:

Не сядайте до прозореца!	<i>Don't sit by the window.</i>
Не затваряйте вратата!	<i>Don't close the door.</i>
Не прави кафе!	<i>Don't make any coffee.</i>

Almost the only time you use the imperfective twin in positive instructions is when you issue a general prohibition valid not just on one particular occasion. You will find the following notice on doors, for example:

Затваряйте вратата!	<i>Close the door. (i.e. always)</i>
----------------------------	--------------------------------------

You will also find that Bulgarians use the imperfective **Извинявайте много!** in preference to the perfective **Извинете!** for *Excuse me!* when they want to be especially polite or insistent.

5 Недей(те) да Don't!

Instead of using **не** with the special command (imperative) forms of the verb, you can tell someone not to do something by using **недей** да or **недейте** да:

Недей да спиращ тук!	<i>Don't stop here.</i>
Недейте да спирате тук!	
Недей да закъсняваш!	<i>Don't be late.</i>
Недейте да закъснявате!	

You can see that this is followed by the normal present tense endings of the *you* form of the verb, in the singular or plural as the occasion demands. The verb must be in the imperfective, remember, because it is a negative command. You will also have noticed that in Bulgarian, imperative forms are usually followed by an exclamation mark, thereby emphasizing the urgency of the situation.

(Don't forget that there is a list of imperatives in the Appendix and that positive command forms are explained in Unit 7.)

6 Обичам and харесвам To love and to like

Both **обичам** and **харесвам** may be translated as *I like*:

Обичам класическа музика.	<i>I like/love classical music.</i>
Харесвам тази музика.	<i>I like/love this music.</i>
Обичам сладолед.	<i>I like/love ice-cream.</i>
	<i>(i.e. all ice-cream)</i>
Харесвам този сладолед.	<i>I like/love this ice-cream.</i>

As you can see from these examples, however, **харесвам** is normally used with individual, specified things, while **обичам** is used for more general statements. But when you use **обичам** with people it always means *I love*:

Обичам това момиче.	<i>I love that girl.</i>
Обичам те!	<i>I love you!</i>

When **харесвам** is used with people it simply means *I like*, nothing more exciting, alas!

Do remember, though, that when you want to say you like doing something, you have to use **обичам да**, as in **обичам** (or more likely **не обичам**) **да чакам**.

Exercises

- 1 In the short dialogue below you will find the 'twin' verbs for *to leave*: **оставам** (а-/я-pattern and imperfective) and **да оставя** (и-pattern and perfective). First work out which is which and note how they are used.

В театъра

Николай Ако искаш, остави чантата на гардероба (cloakroom).

Милена Няма да я оставя.

Николай Защо?

Милена Виж табелката (notice): Не оставяйте ценности на гардероба! (Valuables left at your own risk)

Николай В такъв случай (in that case), недей да я оставяш. Остави само чадъра.

Now complete the following sentences with the appropriate verb for *to leave*:

- a _____ тази тежка (heavy) чанта вкъщи (at home)!
- b Сигурно ще вали. Няма да _____ чадъра вкъщи.
- c Недей да _____ вратата отворена.

- 2 Here are some common Bulgarian notices with their English equivalents:

a

НЕ ПИПАЙ!
ОПАСНО
ЗА ЖИВОТА

DO NOT TOUCH!
DANGER OF DEATH!

b

НЕ Е ВХОД

NO ENTRY

c

ПАЗЕТЕ
ЧИСТОТА!

NO LITTER

d

НЕ ПУШЕТЕ
в леглото!

NO SMOKING IN BED!

e

СЛУЖЕБЕН
ПАРКИНГ

OFFICIAL PARKING ONLY

f

ПУШЕНЕТО
ЗАБРАНЕНО

NO SMOKING!

Now see if you can match the notices with these negative imperatives which have been translated literally:

i Не влизайте!	<i>Don't go in.</i>
ii Не пипай!	<i>Don't touch.</i>
iii Не паркирай!	<i>Don't park.</i>
iv Не пушете!	<i>Don't smoke.</i>
v Не хвърляйте отпадъци!	<i>Don't throw litter.</i>

- 3 Try to memorize these time words which usually go with imperfective verbs:

винаги	<i>always</i>	обикновено	<i>usually</i>
често	<i>often</i>	рядко	<i>rarely</i>

Now look for them in the following sentences which you should complete choosing the imperfective verb and the right personal ending. (For once the perfective verbs have been given without да!)

- a Г-н Кóлинс често (помагам/помогна) на своята жена.
- b Ние винаги (ставам/стана) рано.
- c Обикновено Надя (идвам/дойда) на работа в осем и половина.
- d Майкъл Джонсън рядко (поръчвам/поръчам) вино за обяд.
- 4 Here Nevena is talking to another receptionist and enviously watching a very smart American lady enter the restaurant. Nevena is describing what she sees using imperfective verbs. Try to complete her story choosing the correct form of the perfective verb after **искам да...**, **хайде да...**, **за да...** and **ще**.

Невена Виждам, че една американка влиза в ресторанта. Искам да (*see*) с когото* има среща – хайде да (*go in*). Ето, сяда на масата до прозореца. Хайде и ние да (*sit*) в ресторанта. Сега тя разглежда (*look at*) менюто и избира нещо за ядене. Дай менюто, и ние ще (*choose*) нещо. О, идва един мъж при нея. А тя къде отива? Почакай малко, ще (*I'll go*) по-близо, за да (*look at*) блузата (*blouse*) ѝ. Виж, мъжът поръчва два джъна. Искам да (*you order*) и за мене един джън.

(*See Unit 13, Grammar section 5.)

- 5 Read the passage below, following Nadya's thoughts when she fails to make a meeting with Milena.

Милена ще дойде, ще види, че не съм там и ще влезе в сладкарницата. Ще види свободна маса и ще седне. Ще избере (*choose*) нещо за закуска и веднага ще поръча. Сервитьорката ще донесе кафе и сандвич само за нея. Няма да ме почака дори (*even*) пет минути! Ще плати, ще стане (*get up*) и ще отиде в ЦУМ – без мене!

Now imagine you are observing Milena and, beginning with **Ето**, recount what you see, turning all the verbs into the present. You will need to replace each perfective verb with its imperfective twin.

- 6 **Обичам** or **харесвам**? Choose one of the verbs to complete the sentences.

- a Невена _____ да говори с чужденци.
b Николай _____ Милена.
c Г-н Кóлинс _____ да играе голф (*golf*).
d Надя _____ тази изложба.
e Г-жа Кóлинс _____ кафе без захар.
f Вие сигурно ще _____ този град. (Use the perfective: (да) **харесам**)
g Те _____ българските специалитети.
h Не _____ да чакам.
i Майкъл Джонсън _____ българско вино.
j Милена ще _____ този нов принтер. (Again you need (да) **харесам**)
k Николай не _____ този учебник.

Do you understand?

Dialogue

Michael Johnson has a hard time on his own in out-of-season Borovets.

Полицай Мóля, не паркирайте тук. Опáсно е. Вижете табелката.

г-н Джонсън Виждам я, но не я разбирам. Аз съм чужденец. Какво значи «Внимание! Падащи предмети»?

Полицай Това значи, че хотелът е в ремонт и понякога падат тежки предмети. Може нещо да падне върху колата Ви.

г-н Джонсън Такá ли?. Къде може да паркирам? Търся ресторант, но не виждам паркинг наоколо.

Полицай Паркингът е зад хотела. Ще видите табелката. В кой ресторант отивате?

г-н Джонсън Не зная. Кажете ми кой ресторант е най-добър.

Полицай Не Ви препоръчвам този голям ресторант. Отидете в малкия ресторант до лифта. Сега няма много туристи и мисля, че няма да чакате дълго.

г-н Джонсън Благодаря за съвета. Ще направя както ми казвате.

(Later, in the small restaurant by the ski lift, Mr Johnson is about to take a seat at a corner table.)

Сервитьор Извинявайте много, господине, но не сядайте на тази маса, ако обичате. Масата в ъгъла е запазена.

г-н Джонсън Съжалявам, грешката е моя. Днес изглежда права всичко не както трябва.

Сервитьор Мóля, заповядайте, седнете до прозореца. Има чудесен изглед към планината. Сега ще Ви донеса менюто. Ще дойда за поръчката Ви след като изберете.

г-н Джонсън Мóля, недейте да бързате. Аз избирам много бавно, защото не разбирам всичко.

Сервитьор Тогава идвам веднага. Ще Ви помогна да изберете.

г-н Джонсън Благодаря много. Започвам да харесвам Бóровец.

опасно	<i>dangerous</i>
внимание!	<i>danger!; attention!</i>
падащи предмети	<i>falling objects</i>
понякога	<i>sometimes</i>
падам, -даш	<i>to fall</i>
тежък, тежка	<i>heavy</i>
(да) падна, -неш	<i>to fall</i>
такá ли?	<i>really? is that so?</i>
паркинг	<i>car park</i>
наоколо	<i>nearby</i>
зад	<i>behind</i>
лифт	<i>ski/chairlift</i>
ъгъл	<i>corner</i>
запазен	<i>reserved</i>
грешка	<i>mistake</i>
изглед	<i>view</i>
планина	<i>mountain(s)</i>
(да) донесá, -сеш	<i>to bring</i>
поръчка	<i>order</i>
избирам, -раш	<i>to choose</i>
(да) избира, -реш	<i>to choose</i>
абонамент	<i>subscription</i>
влизам, -заш	<i>to enter</i>
вход	<i>entrance</i>
живот	<i>life</i>
забранено	<i>forbidden, not allowed</i>
отпадък, -ъци	<i>litter, rubbish</i>
пуша, -шиш	<i>to smoke</i>
пушене	<i>smoking</i>
рядко	<i>rarely</i>
служебен, -бна	<i>official, for staff only</i>
(да) стана, -неш	<i>to get up</i>
хвърлям, -ляш	<i>to throw</i>
чистотá	<i>cleanliness</i>

Questions

- 1 Защо г-н Джонсън не трябва да паркира до табелката?
- 2 Къде е паркингът?
- 3 Защо полицаят препоръчва малкия ресторант?
- 4 Защо не може г-н Джонсън да седне на масата в ъгъла?
- 5 Как г-н Джонсън казва на сервитьора да не бърза?
- 6 Защо сервитьорът ще помогне на г-н Джонсън да избере нещо за ядене?

13

КАК ДА СТИГНЕМ ДО ХОТЕЛ «ОДЕСА»?

how can we get to the Odessa hotel?

- In this unit you will learn
- how to ask the way
  - how to give and understand directions
  - how to talk about events in the past

Dialogue

Mr and Mrs Collins have just arrived in Varna. Mr Collins stops the car so Mrs Collins can ask a policeman the way.

г-жа Кóлинс

Извинете, можете ли да ни кажете как да стигнем до хотел «Одеса»?

Полицай

Хотел «Одеса» е близо до центъра. Карайте направо и ще стигнете до един площад. На него има църква. Ще завиеите наляво и ще карате до първия светофар. На светофара завийте надясно. Ще пресечете един булевард и ще стигнете до входа на един парк. Това е Морската градина. Хотел «Одеса» е вдясно, срещу Морската градина.

г-жа Кóлинс

Благодаря много.

Полицай

Няма защо. Ако загубите пътя попитайте пак.

(Mr and Mrs Collins do lose their way and it is rather late when they eventually arrive at the hotel.)

г-жа Кóлинс

Добър вечер. Имаме запазена стая в този хотел.

Администраторка

Добър вечер. Имате, моля?

г-жа Кóлинс

Джордж и Виктория Кóлинс.

Администраторка

Да, има стая за вас. Добре дошли! Не ви очаквахме толкова късно. Имате ли проблеми по пътя?

г-жа Кóлинс

Не, пътуването беше приятно. Проблемите започнаха, когато пристигнахме във Варна, защото нямахме карта на града.

Администраторка

Когато пристигнахте?

г-жа Кóлинс

Пристигнахме преди около два часа, към седем часа. Беше още светло.

Администраторка

Не питахте ли за пътя?

г-жа Кóлинс

Да, попитахме един полицай. Каррахме направо, но не стигнахме до площада с църквата. Улицата беше в ремонт и имаше отклонение. На следващата улица завихме наляво и загубихме пътя.

Администраторка

Защо не попитахте пак?

г-жа Кóлинс

В това време започна да вали и нямаше хуба по улиците. Нямаше кога да попитаме.

Администраторка
г-жа Кóлинс

Как намерихте пътя?
Един шофьор на такси ни помогна да намерим пътя.

Администраторка

Сигурно сте уморени и гладни.
Ресторантът още е отворен.

г-жа Кóлинс
Администраторка

О, да. Умираме за чаша чай.
Заповядайте, ресторантът е на партера вляво.

г-жа Кóлинс

Благодаря много. Къде можем да оставим багажа?

Администраторка

Стаята ви е на четвъртия етаж,
коридорът вдясно. Приятна почивка!
Лека нощ!

The city crest of Varna

администраторка	receptionist
как да стигнем (до)	how we can get to
карайте направо	drive straight ahead
ще стигнете до един площад	you'll get to a square
църква	church
Ще завиеите наляво	You (will) turn left
светофар	traffic lights
надясно	to the right
Ще пресечете	You (will) cross
вход	entrance
вдясно	on the right
ако загубите пътя...	if you lose the way...
Имате ли проблеми	Did you have any problems on
по пътя?	the way?
пътуването беше приятно	the journey was pleasant
Проблемите започнаха,	The problems started when
когато пристигнахме във	we arrived in Varna.
Варна.	

нямахме преди около два часа към седем часа беше още светло	<i>we didn't have about two hours ago at about 7 o'clock it was still light</i>
Не питайте ли за пътя? попитахме един полицай карахме направо не стигнахме до площада с църквата	<i>Didn't you ask the way? we asked a policeman we drove straight ahead we didn't get to the square with the church</i>
улицата беше в ремонт имаше отклонение завихме наляво загубихме пътя започна да вали нямаше хора по улиците	<i>the road was under repair there was a diversion we turned left we lost the way it started raining there weren't any people out in the streets</i>
Как намерихте пътя? Един шофьор на такси ни помогна.	<i>How did you find the way? A taxi driver helped us.</i>
Сигурно сте уморени и гладни. Умираме за чаша чай. вляво Лека нощ!	<i>You must be tired and hungry. We are dying for a cup of tea. on the left Good night!</i>

Questions

- Imagine you are Mrs Collins: see if you can answer the questions she and her husband are asked on arrival at the hotel.
  - Към колко часа пристигнахте?
  - Как беше пътуването ви?
  - Защо имахте проблеми?
  - Когато започнаха проблемите ви?
  - Тъмно ли беше, когато пристигнахте?
  - Защо не стигнахте до площада с църквата?
- True or false?
  - Г-н и г-жа Коблинс ще завият наляво и ще стигнат до една църква.
  - Хотел «Одеса» е вляво, зад Морската градина.
  - Г-н и г-жа Коблинс пристигнаха във Варна към шест и половина.

d Един шофьор на такси им помогна да намерят пътя.
 e Ресторантът е в коридора вдясно.

How do you say it?

- Asking the way

Как да стигна до гарата? В кой посока е пощата?	<i>How do I get to the station? In which direction is the post office?</i>
Можете ли да ми покажете пътя за...?	<i>Can you show me the way to...?</i>
- Giving directions

Карайте направо./Вървете направо. Завийте наляво. Завийте надясно. Върнете се.	<i>Drive straight on./Go straight on. Turn to the left. Turn to the right. Go back.</i>
--	--
- Saying *On the left/on the right*

Третата врата вляво. Коридорът вдясно. Фойето е вдясно/ вляво от асансьора.	<i>The third door on the left. The corridor on the right. The foyer is on the right/ on the left of the lift.</i>
--	---
- Giving approximate times

Пристигнахме преди около половин час. Стигнахме Варна за около шест часа. Пощата е на около пет минути. Започна да вали към три часа.	<i>We arrived about half an hour ago. We reached Varna in about six hours. The post office is about five minutes away. It started to rain towards three o'clock.</i>
---	--
- Saying *I am tired and Good night*

Николай ще дойде към единайсет часа.	<i>Nikolai will come towards eleven o'clock.</i>
Уморен съм/уморена съм. Уморени сме. Лека нощ!	<i>I am tired. We are tired. Good night!</i>

Grammar

1 Past tense

Verbs describing past events also have special endings. In the following sentences, which take you from the *I* form to the *they* form, these endings (-х, -, -, -хме, -хте, -ха) and the preceding vowel have been highlighted. You will see that in the *you* (familiar) and *he/she/it* forms there is no special ending added to the vowel.

Купих нова програма за компютъра.	<i>I bought a new computer program.</i>
Ти пита ли къде е площадът?	<i>Did you ask where the square is?</i>
Тя помогна на Джон и Кен.	<i>She helped John and Ken.</i>
Пристигнахме във Варна към седем часа.	<i>We arrived in Varna about 7 o'clock.</i>
Стигнахте ли до площада?	<i>Did you get to the square?</i>
Деца играха до късно.	<i>The children played until late.</i>

The endings are the same for all three verb patterns, but they are added to a variety of vowels and this makes forming the past tense in Bulgarian a little tricky. You will, however, be able to take things gradually, learning in this and the following units which vowels go with which groups of verbs. To make things easier we will move from the regular to the less regular forms.

(a) Verbs that add past endings to **-а-**
With all **a**-pattern verbs (Conjugation 3) like **пита́м**, **ка́рам** *to drive*, (да) **разгле́дам** *to look at* you replace the **-м** of the *I* form with the special past endings. So **пита́м** becomes:

(аз)	пита́х	<i>I asked</i>	(ние)	пита́хме	<i>we asked</i>
(ти)	пита	<i>you asked</i>	(вие)	пита́хте	<i>you asked</i>
(той)	} пита	<i>he/she/it asked</i>	(те)	пита́ха	<i>they asked</i>
(тя)					
(то)					

You will notice that there is no difference between the past той **пита** and the present той **пита**. You therefore have to rely on the context to tell you whether it means *he asked*, *he asks* or *he is asking*.

You form the past tense of some **e**-pattern verbs in the same way: (да) **сти́гна**, (да) **присти́гна**, (да) **запо́чна**, (да) **помо́гна**, for example. You can recognize this group by the presence of **-на** in the dictionary form.

Стигнах до хотела.	<i>I reached the hotel.</i>
Вчера Никола́й запо́чна да учи английски.	<i>Yesterday Nikolai began to study English.</i>
Помо́гнахме на момче́тата.	<i>We helped the boys.</i>
Пристигнаха късно във Варна.	<i>They arrived late in Varna.</i>

(b) Verbs adding past endings to **-и-**
Most **и**-pattern verbs (Conjugation 2) have the vowel **-и-** before the past endings: (да) **загу́бя** *to lose*, (да) **ку́пя**, (да) **наме́ря**, (да) **напра́вя** as well as **пра́вя**, **рабо́тя**, **търся**, etc.

(аз)	ку́пих	<i>I bought</i>	(ние)	ку́пихме	<i>we bought</i>
(ти)	ку́пи	<i>you bought</i>	(вие)	ку́пихте	<i>you bought</i>
(той)	} купи	<i>he/she/it bought</i>	(те)	ку́пиха	<i>they bought</i>
(тя)					
(то)					

Търсих г-н Анто́нов, но не го наме́рих.	<i>I looked for Mr Antonov but didn't find him.</i>
Надя напра́ви кафе за всички.	<i>Nadya made coffee for everyone.</i>
Какво загу́бихте?	<i>What did you lose?</i>

(c) For the past tense forms of **e**-pattern verbs in **-ия** and **-яя** like (да) **зави́я** *to turn*, **пи́я** *to drink*, **игра́я** *to play* you simply replace the **-я** of the first person *I* form by the appropriate past endings. The resulting forms look just like the ones in (a) and (b) above:

Тази су́трин пи́х мля́ко.	<i>This morning I drank some milk.</i>
Кола́та зави́ надя́сно.	<i>The car turned to the right.</i>
Деца́та игра́ха до късно.	<i>The children played until late.</i>

2 **Има́х** *I had* and **ня́мах** *I didn't have*

When describing past situations, the verbs **има́м** and **ня́мам** have slightly different forms:

(аз)	има́х/ня́мах	<i>I had/ didn't have</i>	(ние)	има́хме/ня́махме	<i>we had/ didn't have</i>
(ти)	има́ше/ня́маше	<i>you had/ didn't have</i>	(вие)	има́хте/ня́махте	<i>you had/ didn't have</i>
(той)	} има́ше/ня́маше	<i>he/ she/ it had/ didn't have</i>	(те)	има́ха/ня́маха	<i>they had/ didn't have</i>
(тя)					
(то)					

(You will find out more about these forms in Unit 17.)

3 Аз бях / was

(аз)	бях	I was	(ние)	бяхме	we were
(ти)	беше	you were	(вие)	бяхте	you were
(той)	} беше	he/she/it was	(те)	бяха	they were
(тя)					
(то)					

4 When and how to use the past forms

The verb endings for the past are used when you want to describe an action that was fully completed in the past. You can use them either with the perfective or with the imperfective twin, but they tend to be used more with the perfective. There are other ways of describing past actions and you will learn about them in later units.

When describing past actions using two and more verbs linked by **да**, you should remember that only the first (main) verb needs the past endings. The verb(s) after **да** remain in the present tense:

Започна да вали.	<i>It started to rain.</i>
Един полица́й ни помо́гна да намерим пътя.	<i>A policeman helped us find the way.</i>
В Лондон имах възможност да видя катедралата «Свети Павел».	<i>In London, I had a chance to see St Paul's.</i>

5 Кой or когó Who or whom

Когó *whom* is a form of **кой** *who* and you should use it in the non-subject position:

Subject position		Non-subject position		
Кой пита?	<i>Who asked?</i>	but	Когó питахте?	<i>Whom did you ask?</i>
Кой помо́гна?	<i>Who helped?</i>	but	На ко́го помо́гнахте?	<i>Whom did you help?</i>
			Ня́маше ко́го да пита́ме.	<i>There was nobody (whom) we could ask.</i>

6 Едѝн/една́/едно́ An alternative for a or a certain

Very often **едѝн/една́/едно́** (see Unit 2) doesn't mean *one* in a counting sense. Instead it can be an equivalent of the English *a* or *a certain* as in:

Ще стѝгнете до едѝн пло́щад. *You'll come to a square.*
Едѝн шофьо́р на таксѝ ни помо́гна. *A taxi driver helped us.*

You will also find the plural form **едни́** meaning *some* or *certain*:

Едни́ па́ркингѝ са по́-ма́лки, *Some/certain car parks are smaller and others are larger.*
а дру́ги са по́-голе́ми.

7 (Да) пресека́ ѹлицата (To cross the street): к changes to ч

Verbs with a **-к-** immediately before the ending of the *I* and the *they* forms change the **-к-** to **-ч-** in all the other persons:

(аз)	ще пресека́	I will cross	(ние)	ще пресече́м	we will cross
(ти)	ще пресече́ш	you will cross	(вие)	ще пресече́те	you will cross
(той)	} ще пресече́	he/she/it will cross	(те)	ще пресека́т	they will cross
(тя)					
(то)					

Exercises

1 Match the following questions and answers:

i На ко́лко мину́ти е гара́та?	a Ела́те към се́дем часа́.
ii Напра́во ли е кѝмпинг «Оа́зис»?	b За отклонѝнето завѝйте надѝсно на трѝтата ѹлица.
iii Кѝм ко́лко часа́ да доѝдем?	c Тѝрся секретарката на фирмата.
iv Когó тѝрсите?	d Не, Света́ Со́фия е в обратната (<i>opposite</i>) посо́ка.
v В та́зи посо́ка ли е цѝрквата «Света́ (<i>Saint</i>) Со́фия»?	e Гара́та е на о́коло де́сет мину́ти.
vi Кѝде е отклонѝнето за магистра́лата (<i>motorway</i>)?	f Не, за кѝмпинг «Оа́зис» трѝбва да завѝете наля́во.

2 To what questions might the following be answers? The important bits are highlighted!

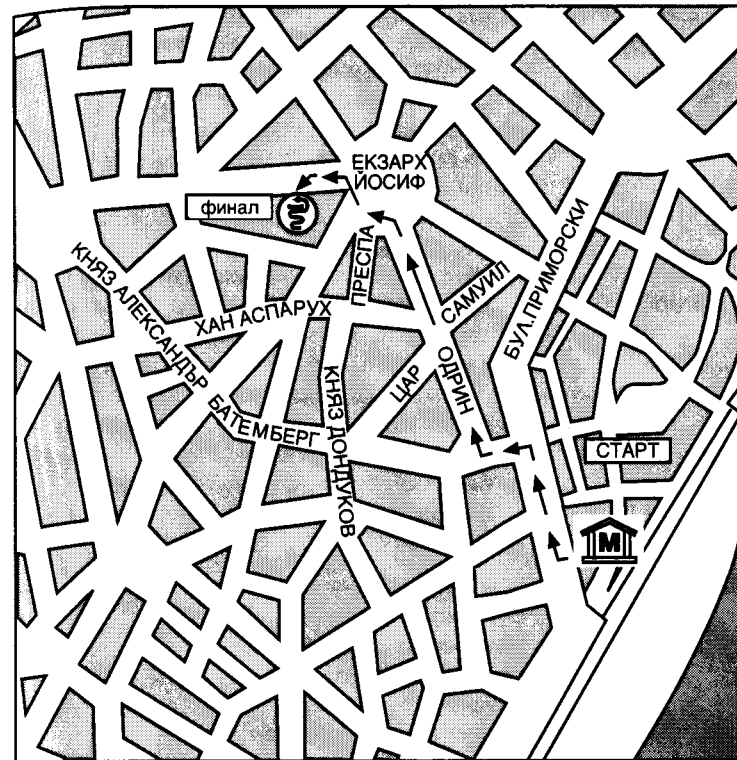
- a Започна да вали́ към б часа́.
b Загубихме пътя, защо́то бе́ше тѝмно.

- c Брнката е вляво от катедралата (*the cathedral*).
 d Пртахме едрн мъж къде е магистралата.
 e Еднр момчр ни помргна да намррим пртя.
 f На трртата ѓлица заврхме надрсно.

- 3 This exercise will help you use some key verbs in the past tense. Complete the answers following the model.

Model: Ѐскате ли да Ви обрснр къде живре г-н Антонов?
 Той врче ми обрснр.

- a Ѐскате ли да обрдваме заедно?
 Аз врче _____
- b Да крпя ли билрти за «Травиата»?
 Нрдя врче _____
- c Когр ще замрнат г-н и г-жр Крлинс?
 Те врче _____
- d Да направр ли кафр?
 Неврна врче _____
- e Когр ще запрчне концертът?
 Той врче _____
- f Да пртам ли къде е магистралата?
 Нре врче _____
- g Да поррчам ли такср?
 Аз врче _____
- h Ще изпратрш ли рмейл в Чрлмсфорд?
 Николрй врче _____
- 4 A friendly policeman tells you how to get to the museum by car:
 Върнрте се по срщата ѓлица. Ще стргнете едрн булевард. Заврйте надрсно и каррйте направо. Катр стргнете площрда, паркррайте на прркинга и пртайте пак (*again*). Музрят не р далрче от площрда.
 You successfully follow his instructions. Now tell your friend how you got there. You will need to put the verbs into the past and change them to the *I* form.
- 5 Look at the map opposite and tell a stranger how to get from the museum to the chemist's.
- 6 You too need to get to the chemist's. Having checked the instructions you gave in Ex. 5 (in the Key!), say how you and your companion drove there.

Do you understand?

Dialogue

- Нрдя
 Мрйкъл Джрнсън Доврлен ли сте от престря в Пловдив?
 Мнрго срм довлрен. За мрне брше
 страшно интересно. Нрмах представа от
 брлгарската история.
- Нрдя
 Мрйкъл Джрнсън Имате ли време да разгледате стария
 град?
 Да, бях в най-интересните стари къщи,
 разгледях Римската стена, стария театър
 и църквата «Светр Константин и Елена».
 Хубаво ли брше времето?
 Да, времето брше мнрго приятно. Не
 брше мнрго горрщо.
 Имаше ли мнрго хора?
 О, да. На панайра брше прлно с хора от

Нáдя
Мáйкъл Джонсън

цяла Еврoпа. (*Tongue in cheek*.) Дáже
имах възмoжност да бъда преводач на
една грyпа англичáни.

Защo? Проблeми ли имаха?

Не, нищo сериoзно. Бях наблизо, когáто
те пристiгнаха. Помoгнах им да намeрят
свoя преводач. Те го търсиха във
фоайeто вляво от рецeпцията, а той бeше
във фоайeто вляво от асансьoра.

Нáдя
Мáйкъл Джонсън

Напpавихте ли снимки в стария град?
Да, напpавих снимки. За съжалeние,
загубих фoтоапарáта си! Ще Ви покáжа
кáртичките, които кyпих. Eто тук, вдясно
от площáда, e хотелът. А това e къщата
на Ламартiн, вляво e Римската стенá.

Нáдя

Рáдвам се, че сте доволeн. И ще бъдете
ощe пo-доволен, когáто Ви кáжа, че
фoтоапарáтът Ви не e загyбен – у
Николáй e!

престoй	<i>stay</i>
страшно интереснo	<i>terribly interesting</i>
представа	<i>idea</i>
история	<i>history</i>
Римската стенá	<i>the Roman Wall</i>
дáже	<i>even</i>
възмoжност (f)	<i>opportunity, chance</i>
грyпа	<i>group</i>
наблизо	<i>nearby</i>
рецeпция	<i>reception</i>
снимка	<i>photo</i>
фoтоапарáт	<i>camera</i>
къща	<i>house</i>
Ламартiн	<i>Lamartine (French poet)</i>
загyбен	<i>lost</i>
y	<i>with</i>

Questions

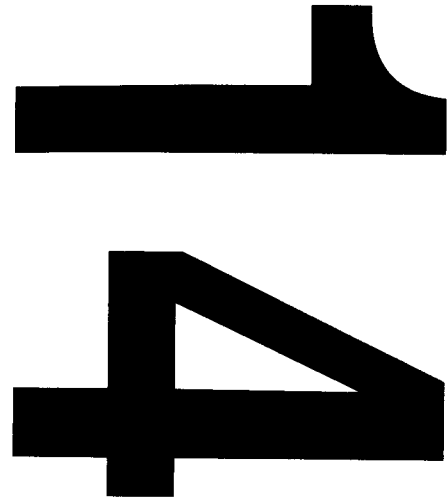
To practise narration in the first person, imagine you have shared Michael Johnson's experience in Plovdiv and answer instead of him:

- 1 От каквo нимахте представа, преди да отидете в Пловдив?
- 2 Каквo разгледахте в стария град?
- 3 Защo бeше приятно времето?
- 4 Каквá възмoжност имахте, когáто пристiгна грyпа англичáни?
- 5 Къдe търсиха англичáните свoя преводач?
- 6 Защo ще покáжете на Нáдя кáртички, а не снимки?

Plovdiv Trade Fair logo

поздравявам те!

congratulations!

In this unit you will learn

- how to congratulate people on special occasions
- how to name items and places in the home

Dialogue

It is Sunday, May 24, the traditional day of Saints Cyril and Methodius. Nikolai meets Michael Johnson to take him to Mr Antonov's house.

Майкъл Джонсън Николáй, какъв подарък се нóси на домакинята, когато се хóди на гóсти в Бългáрия?

Николáй
Майкъл Джонсън Обикновéно се нóсят цветя или бонбóни. Елате да кúпим цветя за г-жá Антонова. (*At the florist's.*) Вíждам, че мнóго хóра купúват цветя днес.

Николáй
Майкъл Джонсън Да, защóто е прázник.
Николáй Какъв прázник?

Майкъл Джонсън Днес се празнува Кíрил и Метóдий*, денят на бългáрската култура. Тéзи рóзи ми харéсват. Щe кúпя букéт рóзи.

(*At the Antonovs' Mrs Antonov opens the door helped by Sashko, their 7-year-old son.*)

Злáтка Антонова Добрé дошли! Заповядайте. Какви красíви цветя!

Сáшко А за мéне íма ли нéщо?

Злáтка Антонова Сáшко!
Майкъл Джонсън Мóже би íма нéщо и за тéбе, но първо трябва да ми кáжеш каквó се кáзва, когато íскаш да поздравíш някого.

Сáшко Мóжеш да ми кáжеш „Честít рождén ден!“

Злáтка Антонова Сáшко, но днес не é твóят рождén ден!
Сáшко Да, но на рождén ден се получáват подаръци.

(*After some conferring with Nikolai, Michael Johnson gives Sashko a bar of chocolate and a set of coloured pencils.*)

Майкъл Джонсън Ти си ученик, нали? Честít прázник! Поздравявам те по случай прázника Кíрил и Метóдий!*

*In current Bulgarian the saint names 'Кíрил и Метóдий' are always preceded by 'Светí' (*saint, holy*).

Сашко	Благодаря много. И аз те поздравявам, че ми донесе шоколад. И моливите ми харесват.
Златка Антонова	Сашко, много говориш. Иди и донеси вазата от спалнята. Внимавай да не я счупиш!
Боян Антонов	Златке, покани гостите в хола.
Николай	Колко красиво е наредена масата! Сашко ли я нареди?
Златка Антонова	Да, той нареди вилиците, ножовете и салфетките. Той обича да помага.
Сашко	Мамо, донесох вазата. Може ли да донеса и виното за гостите?
Златка Антонова	Не, баща ти ще го донесе. Бояне, моля те донеси виното от кухнята.

(Boyan Antonov returns with the wine and pours it out.)

Боян Антонов	Да започваме! Наздраве! Честит празник!
Майкъл Джонсън	Честит празник! Наздраве!
Златка Антонова	Заповядайте, докато е топла баницата. Надявам се, че ще ви хареса.

Какъв подарък се носи на домакинята когато се ходи на гости?	<i>What kind of present does one take to the lady of the house when one goes visiting?</i>
Обикновено се носят цветя или бонбони.	<i>Usually one takes flowers or chocolates.</i>
много хора купуват цветя	<i>a lot of people are buying flowers</i>
празник	<i>a special day, festival, holiday</i>
Днес се празнува денят на ...	<i>Today we are celebrating the day of...</i>
Тези рози ми харесват.	<i>I like these roses.</i>
букет	<i>bunch</i>
какво се казва когато искаш да поздравяш някого	<i>what one says when you want to congratulate someone</i>
Честит рожден ден!	<i>Happy birthday!</i>
На рожден ден се получават подаръци.	<i>On one's birthday one gets presents.</i>
Честит празник!	<i>Congratulations!</i>
Поздравявам те по случай...	<i>I congratulate you on the occasion of...</i>

че ми донесе шоколад	<i>that you brought me a bar of chocolate.</i>
Моливите ми харесват.	<i>I like the pencils.</i>
Иди и донеси вазата.	<i>Go and bring the vase.</i>
спалня	<i>bedroom</i>
Внимавай да не я счупиш!	<i>Watch you don't break it!</i>
нареден	<i>arranged</i>
Покани гостите в хола.	<i>Ask our guests into the living-room.</i>
Той нареди вилиците, ножовете и салфетките.	<i>He arranged the forks, knives and serviettes.</i>
Той обича да помага.	<i>He likes to help.</i>
Донесох вазата.	<i>I've brought the vase.</i>
кухня	<i>kitchen</i>
Да започваме!	<i>Let's begin!</i>
Наздраве!	<i>Cheers!/Your good health!</i>
докато е топла баницата	<i>while the banitsa cheese pasty is still warm</i>
ще ви хареса	<i>you will like it</i>

Questions

- Try to answer the questions.
  - Какво се носи на домакинята, когато се ходи на гости в България?
  - Какво се празнува днес?
  - Защо Майкъл Джонсън не може да каже на Сашко „Честит рожден ден“?
  - За какво благодарят Сашко на Майкъл Джонсън?
  - Когато се получават подаръци?
  - Откъде ще донесе виното Боян Антонов?
- True or false?
  - Никой (*nobody*) не купува цветя днес.
  - Майкъл Джонсън купува букет рози, защото розите му харесват.
  - На Сашко му харесват моливите.
  - Златка Антонова ще покани гостите в кухнята.
  - Сашко не обича да помага.
  - Златка Антонова се надява, че баницата ще им хареса.

How do you say it?

- Offering general congratulations on any festive occasion
Честито!/Честит празник! *Congratulations!*
- Congratulating someone on an achievement
Поздравявам те/Ви с успеха! *Congratulations on your success!*
Поздравления! *Congratulations!*
- Offering good wishes on specific occasions
**Поздравявам те/
Ви с рождения ден!
Честит рожден ден!
Весела/Честита Коледа!
Честита Нова Година!
(ЧНГ*)** *Many happy returns of the day!
Happy birthday!
Merry/Happy Christmas!
Happy New Year!*

*This abbreviation is mainly found on New Year cards.

- За много години!** *Many happy returns!
(lit. for many more years.
Also used on other festive occasions such as New Year.)*
- Желая ти/Ви много здраве!** *I wish you good health!*
- Wishing someone *Good health* (on drinking!)
Наздраве! *Cheers!*
- Giving a warning
Внимавай(те)! *Watch out!*
Внимавай да не паднеш! *Mind you don't fall.*
- Saying *on the occasion of...*
По случай трети март... *On the occasion of the March 3 holiday...*

Grammar

1 Какво се прави? *What do people do?*

There are two ways to generalize. You can either use the *you* singular form as in English, but leaving out **ти**:

Когато искаш да поздравíš някого, кажи «Честито!».
When you want to congratulate someone, say 'Congratulations!'.

Or, with most verbs, you can put **се** in front of the *it* form making the verb reflexive:

Какво се прави на Коледа в България?	<i>What do people do (is done) for Christmas in Bulgaria?</i>
Какво се казва на Коледа?	<i>What do people say (is said) at Christmas?</i>
Какво се носи на домакйнята, когато се ходи на гости?	<i>What does one take (is taken) to the lady of the house when one goes visiting?</i>
Как се казва „Happy birthday“ на български?	<i>How does one say 'Happy birthday' (is 'Happy birthday' said) in Bulgarian?</i>

Note that although there is no separate word for *one* in Bulgarian, this form with **се** is, in fact, the Bulgarian equivalent. And remember too, that **какво** is a singular word and is followed by a singular verb.

As you can see from the alternative translation given above in brackets, and also from the little homily Езикът се учи, когато се говори *Language is learned when it is spoken*, there is more of an emphasis here on what is done and not so much on the person who does it. (Look back too to the True or false? section in Unit 8 and you will find the sentence: **Тараторът се сервира студен** *The tarator soup is served cold.*)

The **се** may also be used with the *they* form of certain verbs, again when you want to emphasize what is done and not the person who does it.

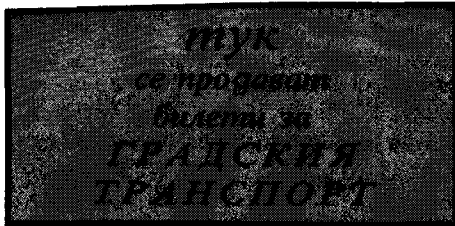
Обикновено се носят цветя или бонбони.	<i>Usually people take flowers or chocolates (flowers or chocolates are taken).</i>
На рожден ден се получават подаръци.	<i>On one's birthday one receives presents (presents are received).</i>

(This is another way of expressing the passive which you came across in Unit 11 and about which you can discover more in the Appendix.)

You will find this generalizing form used widely in public notices and instructions:

Тук не се пуши!	<i>No smoking.</i>
Тук се продават билети.	<i>Tickets sold here.</i>
Тук не се паркира.	<i>No parking.</i>

Most of these constructions with **се** have no subject: they are impersonal constructions.

2 Another way of saying I like

In Unit 12 you learnt the verbs **обичам** and **харесвам/(да) харесам**. You can use **харесвам** and **(да) харесам** in a slightly different way, focusing not so much on your liking – or disliking – something, but rather on the effect something – or someone – has on you. So, instead of saying you like something, you are, in effect, saying it ‘appeals’ to you. You can therefore say:

Either **Аз харесвам тези рóзи** *or* **Тези рóзи ми харесват** (*I like these roses*).

Either **Мáйкъл Джóнсън харéса рóзите** *or* **Рóзите харéсаха на Мáйкъл Джóнсън** (*Michael Johnson liked the roses*).

Either **Той харéса рóзите** *or* **Рóзите му харéсаха** (*He liked the roses*).

In fact, the more usual form is the second one with the indirect object pronouns (cf. Unit 7) as in:

Надýвам се, че бáницата ще ви харéса.	<i>I hope you will like the banitsa.</i>
Бáницата харéса на гóстите.	<i>The guests liked the banitsa.</i>
Бáницата им харéса.	<i>They liked the banitsa.</i>

You will notice that when you use a person’s name or a noun (instead of a pronoun) you have to use **на**.

3 Present and past forms of to buy, to bring/carry and to see

When you want to say that something is happening at the moment or happens often, you need to use the imperfective verb. So, in the following examples, you can see the imperfective verbs **купýвам**, **нося** and **виждам** used in the present:

Милéна нóси два учебника на Николáй.	<i>Milena is taking two textbooks to Nikolai.</i>
---	---

Мно́го хóра купýват цветя́ днес.

Мáйкъл Джóнсън не вижда́ табéлката.

A lot of people are buying flowers today.

Michael Johnson does not see the notice.

To say the same things in the past, you need to choose the perfective equivalents of the verbs **(да) купя́**, **(да) донесá** and **(да) ви́дя**:

Милéна донéсе два учебника на Николáй.	<i>Milena took two textbooks to Nikolai.</i>
---	--

Мно́го хóра кúпи́ха цветя́ днес.	<i>A lot of people bought flowers today.</i>
---	--

Мáйкъл Джóнсън не ви́дя́ табéлката.	<i>Michael Johnson did not see the notice.</i>
--	--

хóра (people) is the plural of **човéк** (person).

4 Some more about past endings

(a) Verbs adding past endings to -я́-

These are e-pattern verbs in **-éя** (*пéя to sing, живéя to live*):

живя́х	<i>I lived/used to live</i>	живя́хме	<i>we lived, used to live</i>
живя́	<i>you lived</i>	живя́хте	<i>you lived</i>
живя́	<i>he/she/it lived</i>	живя́ха	<i>they lived</i>

A small group of **и**-pattern verbs also belong here, especially ones with stress on the final syllable like **вървя́ to walk** and **стоя́ to stay/stand**. Although not with final stress, **(да) ви́дя** adds the past ending to **-я́-**:

ви́дях	<i>I saw</i>	ви́дяхме	<i>we saw</i>
ви́дя	<i>you saw</i>	ви́дяхте	<i>you saw</i>
ви́дя	<i>he/she/it saw</i>	ви́дяха	<i>they saw</i>

(b) Past tense of (да) до́йда to come, (да) донесá to bring

Verbs of the e-pattern with **д, з, к, с** or **т** before their present endings have **-о-** in front of all their past endings, except in the 2nd and 3rd singular:

(аз)	дойдóх	донесóх	(ние)	дойдóхме	донесóхме
(ти)	дойдó	донесó	(вие)	дойдóхте	донесóхте
(той)	} дойдó	} донесó	(те)	дойдóха	донесóха
(тя)					
(то)					

Note the different stress in the past. Other similar verbs you already know are: (да) **отіда** *to go* and (да) **пресека́** *to cross*. Remember the change from **к** to **ч** (Unit 13)!

5 Ходя and отивам *To go*

Usually you use the same verb to say that something is happening at the moment or happens often. **Ходя** and **отивам**, however, are special. You can only use **ходя** when you go somewhere often, while **отивам** can only be used when you are going somewhere from here, now, this very moment:

Всеки ден ходя на работа.	<i>Every day I go to work.</i>
Всяко лято ходя на море.	<i>Every summer I go to the seaside.</i>
Всяка неделя ходя на църква.	<i>Every Sunday I go to church.</i>

And the answer to: **Къде отиваш?** *Where are you going?* is

Отивам на работа.	<i>I am going to work. (Now!)</i>
Отивам на море.	<i>I am going to the seaside. (Now!)</i>
Отивам на църква.	<i>I am going to church. (Now!)</i>

Only **отивам** has a perfective counterpart:

Трябва веднага да отіда на работа.	<i>I have to go to work immediately.</i>
---	--

6 Къде and някъде *Where and somewhere*

All question words can be made into indefinite words by adding **ня-**:

как	<i>how</i>	някак	<i>somehow</i>
какъв	<i>what sort of</i>	някакъв	<i>some sort of</i>
кога	<i>when</i>	някога	<i>some time</i>
колко	<i>how many</i>	няколко	<i>some, a few, several</i>
къде	<i>where</i>	някъде	<i>somewhere</i>

Някой *somebody* or *someone* is formed in a similar way. It has the non-subject form **някого**.

7 Златка and Златке: a special address form for names

You may just remember from way back in Unit 2, when addressing someone using their name or title, you often need to use special

forms of address, as in:

господіне! госпóжo! госпóжице!

Some names of people have similar special forms, usually involving the change or addition of a single letter:

Masculine names ending in consonants add **-e**:

(Бoян) Бoяне! (Ивáн) Ивáне!

Most feminine names don't have a special form, but certain names ending in **-ка** change to **-ке**:

(Злáтка) Злáтке! (Рáдка) Рáдке!

Exercises

- Using the model: Поздравявам Ви с рождения ден. Честито!, congratulate a Bulgarian on:

a	getting a new job	d	some special achievement (use успех <i>success</i>)
b	moving to a new flat (use апартамент)	e	a festive occasion (use празник)
c	getting married (use свáтба <i>wedding</i>)		

Don't forget to use definite nouns!
- Read the sentences below and then alter them, following the model: Получихме покана за концерт/Поканени сме на концерт (*We have received an invitation for a concert/We've been invited to a concert*). Note the different use of **за** and **на**.

This exercise will help you practise using the right gender of the passive participles and the right form of **съм**.

a	Милена получи покана за опера.
b	Получих покана за свáтба.
c	Мáйкъл Джoнсън получи покана за излoжба.
d	Те получиха покана за парти (<i>party</i>).
e	Получихте ли покана за коктейла (<i>the cocktail party</i>)?
- Ask questions about the words in bold using the question words **къде**, **какво** and **кога**.

a	Валута се обменя на каса 14.
b	Цигари и алкохол на малолетни (<i>juveniles, young people</i>) не сe продават.
c	Резервации се правят всеки ден от 9 до 11 часа .

- d С този трамвай се отива до полицията.
 e Оттук (*from here*) се вижда хотел «Родина».
 f Оттук се виждат ЦУМ и хотел «Шератон».

ТУК

се продават
фонокарти

Тук се продава
sim карта
Prima!

- 4 Now for some irregular verbs! First read aloud this dialogue between two couples sightseeing in Sofia. Then change the dialogue to indicate that only you and a friend are talking. (The forms in bold will remind you which bits need altering.)

- Видяхте ли катедралата «Свети Александър Невски»?
- Да, видяхме я.
- Хареса ли **ви**?
- Много **ни** хареса.
- Разгледахте ли криптата (*the crypt*)?
- Да, разгледахме и нея. Пред криптата се продаваха икони. Купихме една малка икона (*icon*).
- Може ли да я видим?
- Разбира се. Ето я. Харесва ли **ви**?
- **Ние** не разбираме от икони, но тази **ни** харесва.

- 5 This exercise will help you practise saying *I like*. Give a full answer to the following short questions.

Model: Харесва ли ти шампанското (*champagne*)? Да, шампанското много ми харесва.

- a Харесва ли Ви този компактдиск (*CD*) с българска музика?

- b Харесва ли Ви тараторът?
 c Харесва ли Ви баницата?
 d Харесват ли ти тези цветя?
 e Харесва ли Ви българското вино?
 f Харесват ли ти пълнените чушки?
 g Харесват ли Ви бонбоните?
 h Харесва ли Ви шопската салата?

- 6 First read the following sentences out loud in which people are taking things somewhere. Then read the sentences again as if the various errands were completed yesterday.

Model: Аз нося тежкия кúфар. Вчѐра донѐсох тежкия кúфар.

- a Майкъл Джонсън и Никола́й нoсят рoзи за Златка Антонова.
 b Милѐна нoси едѝн учебник за Никола́й.
 c Ние нoсим брошúри от панайра в Пловдив.
 d Нoсите ли подáрък за своите приятели?
 e Майкъл Джонсън нoси шоколад за Сашко.
 f Г-н Антонов и синът му нoсят две бутѝлки вино от кúхнята.

Do you understand?

Dialogue

John and a girl, whom even Nevena doesn't know, approach Nevena's desk with an open box of chocolates.

- Ели** Здравейте, аз съм Ели. Заповядайте, вземете си бонбони.
Невена О, английски бонбони. Благодаря! По какъв случай?
Джон Невена, ние се оженихме.
Невена Каква изненада! Честито!
Джон Благодаря.
Невена Джон, вие вече говорите малко български.
Джон Да, започнах да уча.
Невена Когá беше сватбата?
Ели Вчѐра. Празнувахме в ресторант «Берлин». Имаше много хора и получихме много подаръци.
Невена Отдавна ли се познавате?
Ели Запознахме се миналата зима в Боровец. Аз

празнувах там рождения си ден, а Джон беше там като турист. След това той дойде в София на гости у родителите ми.

Невена Много романтично! Пожелавам ви много щастие! Сега какво ще правите?

Ели Първо ще отидем на море. После ще отидем на фолклорния фестивал в Копривщица. Поканихме и Кен с нас.

Невена Да, Кен ми каза, че вие тримата ще отидете в Копривщица. (*After a pause.*) Ще си взема още един бонбон по случай радостната новина. Чакайте малко, сега ще дойда. (*Returning with a bottle of brandy.*) Имам тук малко коняк. Наздраве!

Джон и Ели Благодаря. Наздраве!

(да) се ожения, -ниш	<i>to get married</i>
изненада	<i>surprise</i>
(да) получа, -чиш	<i>to receive</i>
миналата зима	<i>last winter</i>
родител	<i>parent</i>
романтично	<i>romantic</i>
пожелавам, -ваш	<i>to wish</i>
щастие	<i>happiness</i>
после	<i>after that, then</i>
вие тримата	<i>the three of you</i>
радостен, -тна	<i>joyful, happy</i>
коняк	<i>brandy</i>

Questions

- 1 Къде празнуваха Джон и Ели сватбата?
- 2 По какъв случай предлага Ели бонбони на Невена?
- 3 Къде и кога се запознаха Ели и Джон?
- 4 Какво им пожелава Невена?
- 5 Какво казват Ели и Джон, когато започват да пият коняк?

15

I went to see the doctor
бях на лекар

In this unit you will learn

- how to talk about feeling ill and getting better
- how to describe feelings

Dialogue

Nadya and Milena are coming to the end of their coffee break.

Нáдя Ѐскаш ли бóще кeкc?

Милéна Не, благодаря.

Нáдя Не тi ли харéса?

Милéна Мнóго ми харéса, но не мi се ядé.

Нáдя Ти винаги внимáваш каквó ядéш, грижиш се за килогрáмите си. Пак ли си на диéта?

Милéна Не, не é товá. Не сé чýвствам добрé.

Нáдя Каквó ти е?

Милéна Лóшо ми е. От вчéра ме болi stomáхът.

Нáдя Защó не отидеш на лéкар?

Милéна Бях на лéкар тáзи сýтрин. Страхúвах се, че íмам апендисит. Слáва бóгу, не é апендисит. Лéкарят кáза, че сигурно е нýкакъв лeк грип.

Нáдя Отиди си вкúщи, акó не си добрé.

Милéна Нýма нýжда, нiщо дрýго не мé болi. Нýмам хрéма или кáшлица. Кáкто ти кáзах, íмам бóлки в stomáха и непрекúснато ми се пiе водá.

Нáдя За stomáх пий мéнтов чай – мнóго помáга. Сегá ще ти направя.

Милéна Недéй, нýма нýжда. Не мi се пiе чай след кафéто.

Нáдя Студéно ли ти е?

Милéна Не, не мi е студéно, нýмам темперáтура. Не сé безпокóй, ще ми мiне.

Нáдя Да, щом нýмаш темперáтура, скóро ще ти мiне. Спóмням си, мiналата годiна по товá врéме íмах стрáшен грип с висóка темперáтура и сiлна кáшлица. Не можáх да се опрáвя цял мéсeц. Трýбваше да взiмам антибиóтик.

Милéна Аз не обiчам да взiмам антибиóтици.

Нáдя И аз не обiчам, но човéк трýбва винаги да се грижи за здрáвето си.

Милéна Прáва си.

Не тi ли харéса?

Не мi се ядé.

Грижиш се за килогрáмите си.

на диéта

Не сé чýвствам добрé.

Каквó ти е?

Didn't you like it?

I don't feel like eating.

You're worrying about your weight.

on a diet

I don't feel well.

What is the matter with you?

Лóшо ми е.

От вчéра ме болi stomáхът.

на лéкар

Страхúвах се, че íмам апендисит.

Слáва бóгу!

нýкакъв лeк грип

Отиди си вкúщи.

акó не си добрé нiщо дрýго не мé болi

хрéма

кáшлица

Íмам бóлки в stomáха.

Непрекúснато ми се

пiе водá.

Не мi се пiе чай.

Студéно ли ти е?

Не сé безпокóй.

Ще ми мiне.

щом нýмаш темперáтура

скóро

спóмням си

мiналата годiна по товá

врéме

Не можáх да се опрáвя

цял мéсeц.

Трýбваше да взiмам

антибиóтик.

Човéк трýбва винаги да се

грижи за здрáвето си.

I'm not well.

I've had stomachache since yesterday.

to the doctor's

I was afraid I had appendicitis.

Thank heavens!

a kind of mild flu

Go home.

if you are not (feeling) well

nothing else is hurting

cold (in the head)

cough

I have stomach pains.

I feel like drinking water all

the time.

I don't feel like drinking tea.

Are you cold?

Don't worry.

It will pass./I'll be fine.

since you don't have a

temperature

soon

I remember

last year at the same time

It took me a whole month to

get over it.

I had to take antibiotics.

One always has to look after

one's health.

Questions

1 Try to answer the questions.

- Защó Милéна не íска пóвече (*more*) кeкc?
- Каквó ì е?
- Каквó ì се пiе?
- Когá íмаше Нáдя грип с висóка темперáтура?
- За каквó трýбва да се грижи човéк?

2 True or false?

- a Милéна не йска кекс, защото се грижи за килограмите си.
 b Кéксът не й харéса.
 c Милéна йма бóлки в стомáха от вчéра.
 d Тя йма хрéма и кáшлица.
 e Мíналата годíна Нáдя не можá да се опрáви от грип цял мéсец.

How do you say it?

- Asking someone how they feel

Как се чéувстваш?/чéувствате? *How do you feel?*

- Asking someone what is the matter with them

Каквó ти/Ви е? *What is the matter with you?*
 Каквó те/Ви боли? *What is hurting?*

- Complaining of ill health

Не сé чéуствам добрé. *I don't feel well.*
 Чéуствам се зле. *I feel unwell.*
 Лóшо ми е. *I'm not well.*
 Ймам бóлки в стомáха. *I have stomach pains.*

- Saying you'll get better

Ще ми мíне. *It'll pass.*
 Ще се опрáвя. *I'll get better.*

- Telling someone not to worry

Не сé безпокóй! *Don't worry!*

- Saying that you do or don't feel like doing something

Пíе ми се водá. *I feel like a drink of water.*
 Не мí се пíе чай. *I don't feel like tea.*
 Ядé ми се нéщо слáдко. *I feel like something sweet.*
 Не мí се рабóти. *I don't feel like working.*

Grammar

1 Каквó ти е? *What's the matter with you?*

To ask someone how they feel, physically or mentally, or what the matter with them is, you say **Каквó ти е?** or **Каквó Ви е?** You will

notice that the indirect object pronouns (Unit 7) are used to refer to the person affected. Similarly, to tell someone how you feel, you describe your state (in the neuter!) e.g. студéно *cold* and then refer to yourself using the indirect object pronoun **ми**:

Студéно **ми** е. *I am cold.*

These expressions are related to the weather descriptions you came across in Unit 10. Here are some examples for all persons:

Лóшо ми е.	<i>I'm not well./I'm sick/poorly.</i>
Горéщо ли ти/Ви е?	<i>Are you hot?</i>
Лóшо й е.	<i>She is sick/poorly/not well.</i>
Студéно му е.	<i>He is cold.</i>
Интерéсно ни е.	<i>It is interesting for us./</i> <i>We find it interesting.</i>
Скúчно им е.	<i>They are bored.</i>

In the negative, **не** is placed first, the word coming immediately after **не** is stressed, and the word expressing the feeling is placed after the verb:

Не мí е лóшо.	<i>I'm not unwell/sick/poorly.</i>
Не тí ли е горéщо?	<i>Aren't you hot?</i>
Не мý е студéно.	<i>He is not (feeling) cold.</i>

You can also use the alternative ways to indicate the person affected (Unit 11):

на + name

На Нáдя й е лóшо. *Nadya is not feeling well.*

на + noun

На секретáрката й е лóшо. *The secretary is not feeling well.*

на + full pronoun

На нéя й е лóшо. *She's not feeling well.*

You will have noticed that you still need to keep the indirect object pronoun. Here are some more examples:

На Николáй/на нéго му е студéно.	<i>Nikolai/He is cold.</i>
На гóстите/на тях им е скúчно.	<i>The guests/They are bored.</i>

2 Болí ме *It hurts*

If you want to say that some particular part (or parts) of your body hurts (or hurt) you use **болí** – or **болíт** – with the short object pronoun **ме** (there's a full list in Unit 11):

Боли́ ме глава́та
(or Главата́ ме боли́).
Боля́т ме очите́
(or Очите́ ме боля́т).

My head hurts!
I have a headache.
My eyes hurt.

It is as though you were saying *My head hurts me* or *My eyes hurt me*. And the doctor might ask you **Какво́ Ви боли́?** (or **Какво́ те боли́?** if he knows you well) *What is hurting you?*

Note that many parts of the body, especially those that come in pairs, have irregular plural forms:

коля́но – колена́	<i>knee</i>	–	<i>knees</i>
крак – крака́	<i>foot/leg</i>	–	<i>feet/legs</i>
око́ – очи́	<i>eye</i>	–	<i>eyes</i>
ръка́ – ръце́	<i>hand/arm</i>	–	<i>hands/arms</i>
ухо́ – уши́	<i>ear</i>	–	<i>ears</i>
зъб – зъби	<i>tooth</i>	–	<i>teeth</i>

In the following examples people, other than you, are in pain, and **ме** is replaced by the appropriate short object pronouns:

Боли́ ли те гърлото?	<i>Does your throat hurt?</i>
Боли́ го ухото.	<i>His ear hurts/He has earache.</i>
Боли́ я кракът.	<i>Her leg hurts.</i>
Боля́т ли те ушите?	<i>Are your ears hurting?</i>
Боля́т го ръцете.	<i>His hands/arms hurt.</i>
Боля́т я зъбите.	<i>Her teeth hurt.</i>
Боля́т ги краката.	<i>Their feet hurt.</i>

3 Яде́ ми се I'm hungry

Another very useful way of saying how you feel is to use the *it* form of the verb with **се** (cf. Unit 14). You merely insert the indirect object pronoun between the verb and **се**:

Яде́ ми се.	<i>I'm hungry.</i>
Пи́е ми се.	<i>I'm thirsty.</i>
Спи́ ми се.	<i>I'm sleepy.</i>

If you don't feel like doing something, put **не** first and the verb last:

Не ми́ се яде́.	<i>I'm not hungry.</i>
Не ми́ се пи́е.	<i>I'm not thirsty.</i>
Не ми́ се спи́.	<i>I'm not sleepy.</i>

This construction can be extended:

Яде́ ми се сладолед.	<i>I feel like an ice-cream.</i>
Пи́е ми се вода́.	<i>I feel like a drink of water.</i>

If you use a person's name you still have to use the pronoun:

На Са́шко не му́ се спи́.	<i>Sashko isn't sleepy.</i>
На Ми́лена не ѝ се яде́ сладолед.	<i>Milena doesn't feel like an ice-cream.</i>

You can use this pattern with almost any verb to express your wish to do (or not do) something:

Хо́ди ми се на море́.	<i>I feel like going to the seaside.</i>
Не ми́ се хо́ди на рабо́та.	<i>I don't feel like going to work.</i>
Не ми́ се рабо́ти.	<i>I don't feel like working.</i>

4 Some awkward past tense forms

Past tense of **to say/tell** ка́звам/да ка́жа – ка́зах

In the present tense you have to use the imperfective **ка́звам**, but in the past you change to the perfective **(да) ка́жа**:

Чу́ваш ли какво́ ти ка́звам? *Do you hear what I'm
telling you?*

Чу́ ли какво́ ти ка́зах? *Did you hear what I told you?*

(Да) ка́жа belongs to a small group of *e*-pattern verbs that change their last consonant from the present to the past, in this case **ж** to **з**. (For other changes and other examples see the Appendix, and also **мо́га** with the change from **г** to **ж** below.) Compare the forms of **(да) ка́жа**:

Present		Past	
(тря́бва да) ка́жа	<i>I must say</i>	ка́зах	<i>I said</i>
(тря́бва да) ка́жеш	<i>you must say</i>	ка́за	<i>you said</i>
(тря́бва да) ка́же	<i>he/she must say</i>	ка́за	<i>he/she said</i>
(тря́бва да) ка́жем	<i>we must say</i>	ка́захме	<i>we said</i>
(тря́бва да) ка́жете	<i>you must say</i>	ка́захте	<i>you said</i>
(тря́бва да) ка́жат	<i>they must say</i>	ка́заха	<i>they said</i>

Past tense of **can** мо́га – можáх

Не можáхме да спим

ця́ла но́щ.

We couldn't sleep all night.

Тя́ не можá да яде́ мно́го
от ке́кса.

*She wasn't able to eat much
of the cake.*

Не мож́ах да се опра́вя
цял ме́сец.

*It took me a whole month
to get over it.*

мож́ах	<i>I was able</i>	мож́ахме	<i>we were able</i>
мож́а	<i>you were able</i>	мож́ахте	<i>you were able</i>
мож́а	<i>he/she was able</i>	мож́аха	<i>they were able</i>

Past tense of *must/had to* трябва – трябваше

Тря́бва has only one past form – **тря́бваше** – for all persons singular and plural:

Тря́бваше да вз́имам *I had to take an antibiotic.*
антибио́тик.

Тря́бваше да ста́не ра́но. *He/she had to get up early.*

Тря́бваше да ча́каме/
ча́кат дь́лго. *We/they had to wait a long time.*

Depending on the context, трябваше can also mean *should have* or *ought to have* (but didn't), so трябваше да вз́имам антибио́тик could mean *I ought to have* (or *should have*) *taken an antibiotic* (but didn't).

5 Possessive and reflexive pronoun си

(a) This is another difficult little word, not to be confused with the **си** in ти си. It belongs to the group of short possessive pronouns you first came across in Unit 3 and is a short form of **сво́й** (**сво́я**, **сво́е**, **сво́и**) *his/her/their own* (cf. Unit 9). In fact, it can be used to replace any possessive adjective (мой, твой, негов etc.) with any person, masculine or feminine, singular or plural. Unlike the possessive adjective, however, it is placed after the word it refers to.

Note also that the definite article moves from the possessive adjective to the noun:

Ча́кам сво́я при́ятел = *I am waiting for my friend.*

Ча́кам при́ятеля **си**.

Ви́наги се гри́жиш за сво́ето *You are always worrying about*

здрáве = Ви́наги се гри́жиш *your health.*

за здра́вето **си**.

Тя се гри́жи за сво́ите *She is worrying about her weight*

килогра́ми = тя се гри́жи *(lit. kilograms).*

за килогра́мите **си**.

(b) **Си** can also be used as an equivalent of *myself, yourself, himself, herself, itself, ourselves, yourselves* and *themselves*:

Ку́пих **си** моде́рна блу́за.

I bought myself a fashionable blouse.

Неве́на **си** ку́пи дь́лга
ро́кля.

Nevena bought herself a long dress.

Никола́й **си** ку́пи но́во ви́део. *Nikolai bought himself a new video.*

(c) Some verbs you always have to use with **си**:

Почы́вам **си**.

I am taking a rest.

Спо́мням **си**.

I remember.

To other verbs **си** adds a personalized, intimate sense of doing something for oneself. There is a difference, for example, between **оти́вам** *I am going* and **оти́вам си** *I am going home*. In the Dialogue, when Nadya suggests Milena goes home, she says: **отиди́ си** **вкь́щи**.

(d) Like many other short grammatical words, **си** never appears as the first word in a sentence and is *always* stressed after **не**.

Exercises

1 Match the following questions and answers:

i Какво ти се пи́е?	a Яде́ ми се ки́село мля́ко.
ii Гь́рло (<i>throat</i>) ли те боли́?	b Ло́шо ми е.
iii Какво те боли́?	c Пи́е ми се би́ра.
iv И́маш ли хре́ма?	d Студе́но ми е.
v Какво ти се яде́?	e Боли́ ме кракът.
vi Какво ти е?	f Не, нямам хре́ма,
vii Как се чу́стваш?	но има́м висо́ка темпера́тура.
	g Не, болят ме ушы́те.

2 You are interpreting for a Bulgarian doctor working with English-speaking tourists. Give a full negative answer to the doctor's questions using the model:

Боли́ ли го ухо́то? Не, не го боли́ ухо́то.

Watch the word order!

a	i Болят ли го очы́те?	iv Боли́ ли го коля́ното?
	ii Боли́ ли я зъб?	v Боли́ ли я ръка́та?
	iii Болят ли ги крака́та?	

г-н Кóлинс
 Лéкар
 г-н Кóлинс
 г-жá Кóлинс
 Лéкар
 г-жá Кóлинс

На шейсét и две.
 Ѐмахте ли шáпка на главáта си, когáто бяхте на плáжa?
 Не.
 Кáзaх му, че слънцето е мнóго силно, но не можáх да го накарáм да слóжи шáпка.
 Страхúвам се, че ще трябвa да стоите на сáнка нýколко дни. От слънцето Ви е лóшо.
 Чúваш ли, Джордж? Трябваше да ми вярваш катó ти кáзвах, че слънцето тук е силно дори през май!

дóктор	<i>doctor (only when addressing)</i>
стой, стойш	<i>to stay</i>
зле	<i>unwell</i>
главобóлие	<i>headache</i>
все	<i>all the time</i>
навън	<i>outside</i>
ни́то..., ни́то...	<i>neither..., nor...</i>
кóжа	<i>skin</i>
шáпка	<i>hat</i>
главá	<i>head</i>
слънце	<i>sun</i>
(да) накарáм, -раш	<i>to make (somebody do something)</i>
(да) слóжа, -жиш	<i>to put on</i>
вярвам, -ваш	<i>to believe</i>
(да) си почíна, -неш	<i>to have a rest</i>
спя, спиш	<i>to sleep</i>
чúвам, -ваш	<i>to hear</i>
катó	<i>when</i>

a pharmacy sign in Sofia.

Questions

- 1 Кой не сé чúства добрé?
- 2 Каквó му е на г-н Кóлинс?
- 3 Защó е червéна кóжата на г-н Кóлинс?
- 4 Каквó трябваше да слóжи на главáта си г-н Кóлинс?
- 5 Каквó трябвa да напрáви той сегá?

15

ако бях на
 твоё място ...

if I had been in your place ...

In this unit you will learn

- how to talk about things that might have happened but didn't (i.e. hypothetical situations)
- how to talk about giving presents
- how to form the past tense of some awkward verbs

Dialogue

Following Michael Johnson's return to London, there is a short discussion over a cup of coffee back in the Sofia office.

Боян Антонов Никола́й, какъ как мина последният ден с Майкъл Джонсън.

Никола́й Всичко мина нормално. Сутринта отидох да го взема от хотела. Платихме сметката. Момичето на рецепцията поръча такси за два без петнайсет. Г-н Джонсън каза, че е много доволен от хотела. Особено от това момиче – мисля че се казва Невена. Искаше да ѝ подари нещо за спомен. Страшни са тези англичани! Ако бях аз, щях да забравя дори да кажа довиждане. Но г-н Джонсън имаше един бележник и ѝ го подари. Тя много го хареса.

Надя И аз ако бях, и аз щях да го харесам!

Милена Ако бях аз, нямаше да го приема!

Боян Антонов Момичета, стига глупости! Продължавай, Никола́й.

Никола́й После отидохме в магазина за подаръци. Избрахме една сребърна гривна за женá му.

Боян Антонов Дáде ли му подаръка за женá му от моятá женá?

Никола́й Разбýра се, дáдох му го.

Боян Антонов Той показá ли ти програмата за твоё престóй в Чéлмсфорд?

Никола́й Не мý я показá. Кáза, че ще ми я прáти с факс.

Боян Антонов Ще те посрещне ли в Лондон?

Никола́й Да, ще дóйде на Хийтроу да ме посрещне.

Боян Антонов И ние щяхме да го посрещнем, но той не искаше. Идeята му бeше да ходи навсякъде сам, за да говори повече български.

Никола́й О, щях да забравя най-важното – целия ден говорихме на английски. Той каза, че напредвам, но аз още имам чувството, че нищо не знам.

Надя Стига, Никола́й! Ако бях на твоё място, изобщо нямаше да се безпокоя.

Боян Антонов Мòля ви, после ще говорите. Искам да разберá – ти изпрати ли Майкъл до летището?

Никола́й

Да, да, изпрати го. Слава богу, не закъсняхме за самолета!

Боян Антонов

Е, най-после разбрах, това, което исках да зная...

Надя

Искате ли още кафе, господин Антонов?

Боян Антонов

Не, благодаря. Не искам повече.

Кажъ как мина последният ден.	<i>Tell me how the final day went.</i>
нормално	<i>OK, normally</i>
да го взема	<i>to take him</i>
особено	<i>especially</i>
дай подаръци нещо за спомен	<i>to give her something as a memento</i>
Страшни са тези англичани!	<i>Incredible, these English!</i>
Ако бях аз, щях да забравя дори да кажа довиждане.	<i>If it had been me, I'd have forgotten even to say goodbye.</i>
И аз ако бях, и аз щях да го харесам!	<i>And if it had been me, I'd have liked it too!</i>
Ако бях аз, нямаше да го приема!	<i>If it had been me, I wouldn't have accepted it.</i>
Стига глупости!	<i>Enough of that nonsense!</i>
Продължавай!	<i>Go on!</i>
Избрахме една сребърна гривна.	<i>We chose a silver bracelet.</i>
Дáде ли му подаръка?	<i>Did you give him the present?</i>
Той показá ли ти програмата?	<i>Did he show you the programme?</i>
Кáза, че ще ми я прáти.	<i>He said he'd send it to me.</i>
Ще те посрещне ли...?	<i>Will he be meeting you...?</i>
И ние щяхме да го посрещнем.	<i>And we too were intending to meet him.</i>
навсякъде	<i>everywhere</i>
повече	<i>more</i>
Щях да забравя най-важното.	<i>I nearly forgot the most important thing.</i>
Той казá, че напредвам.	<i>He said I was making progress.</i>
Стига...!	<i>Stop it...!</i>
Ако бях на твоё място...	<i>If I had been in your place...</i>
нямаше да се безпокоя	<i>I wouldn't have worried</i>
най-после разбрах	<i>at last I have found out</i>
още кафе	<i>some more coffee</i>
Не искам повече.	<i>I don't want any more.</i>

Questions

- 1 Nikolai has been asked these questions. What should he answer?
- Какво правихте последния ден с Майкъл Джонсън в хотела?
  - Какво подаря Майкъл Джонсън на Невена?
  - Какъв подарък избрахте за г-жа Джонсън?
  - Даде ли на Майкъл Джонсън подаръка от г-жа Антонова?
  - По имейла ли ще ти прати той програмата?
  - На какъв език говорихте целия ден?
- 2 True or false?
- Невена много хареса белжника, който Майкъл Джонсън ѝ подаря.
  - Надя на нейно място също щеше да го хареса.
  - Майкъл Джонсън избра една сребърна гривна за дъщеря си.
  - Той показа на Николаи програмата за неговия престой в Челмсфорд.
  - Ако Надя беше на негово място, тя щеше да се безпокой.
  - Боян Антонов не можá да разбере това, което искаше да знае.

How do you say it?

- Saying *If I were you*

Акó бях на твоё място.
Акó бях аз.

If I had been in your place.
If it had been me.

- Saying that you nearly forgot

Щях да забравя.

I nearly forgot (that reminds me).

- Telling someone to stop doing something

Стига!
Достатъчно!

Stop it!
Enough!

- Saying *At last* and *Thank heavens!*

Най-после!
Слава бóгу!

At last!
Thank heavens!
(lit: *Praise to God!*)

- Asking for and declining more

Искам още малко.
Не искам повече, благодаря.

I would like a little more.
I don't want any more,
thank you.

- Saying you would not have done something

Нямаше да отида без тебе.

I would not have gone
without you.

Grammar

1 Past tense of (да) дам – дадох

You will remember from Unit 7 that in all forms other than the *I* form of (да) дам there is a -д- before the present tense endings (да) дадеш, (да) даде, etc. As explained in Unit 14, the past endings are therefore added to -о-:

(аз)	дадох	<i>I gave</i>	(ние)	дадохме	<i>we gave</i>
(ти)	даде	<i>you gave</i>	(вие)	дадохте	<i>you gave</i>
(той)	} даде	<i>he/she/it gave</i>	(те)	дадоха	<i>they gave</i>
(тя)					
(то)					

Remember: (a) in the *you* singular and *he, she, it* forms an -e replaces the -о; (b) in the *he, she, it* form it is only the position of the stress that distinguishes between the present (да) даде and the past даде.

2 Past tense of (да) разбера́ and (да) избра́ – разбра́х and избра́х

These verbs belong to a small group of e-pattern verbs which have -ер- in the present tense. So, too, does (да) съберá to *gather*. These verbs all drop the vowel -e- before -р- in the past tense:

(аз)	разбра́х	<i>I (have) understood</i>	(ние)	разбра́хме	<i>we (have) understood</i>
(ти)	разбра́	<i>you (have) understood</i>	(вие)	разбра́хте	<i>you (have) understood</i>
(той)	} разбра́	<i>he/she/it (has) understood</i>	(те)	разбра́ха	<i>they (have) understood</i>
(тя)					
(то)					

3 Past tense of **искам** – **исках**

Искам has the same past endings as **има́м** and **съм**:

(аз)	иска́х	<i>I wanted</i>	(ние)	иска́хме	<i>we wanted</i>
(ти)	иска́ше	<i>you wanted</i>	(вие)	иска́хте	<i>you wanted</i>
(той)	} иска́ше	<i>he/she/it wanted</i>	(те)	иска́ха	<i>they wanted</i>
(тя)					
(то)					

So far you have come across two patterns of past forms: with and without **-ше** in the *you* singular and *he, she, it* forms. We have been concentrating on the one without **-ше** which is used to describe a sequence of completed actions. Verbs like **искам**, **има́м** and **съм**, however, stand for *states* rather than actions. That is why they are used in a past tense form with **-ше** which is used for describing incomplete actions. (You will find more on how to use the past forms with **-ше** with other verbs too in Unit 17.)

4 Pronoun word order with giving, sending and showing verbs

With verbs of giving, like **(да) дам** and **(да) подаря́**, sending, **(да) пра́ти**, and showing **(да) пока́жа**, you usually need to mention both the thing that is given (or shown or sent) – the direct object – and the ‘beneficiary’ – the indirect object – of whatever has been given, shown or sent. (Look back to Unit 7!) When you use the short pronouns as direct and indirect objects, pay attention to the word order. Look at the following sentences taken from the dialogue:

Г-н Джонсън има́ше еди́н белёжник и ѝ го подаря́. (i.e. на нея, белёжника)	<i>Mr Johnson had a diary and gave it to her.</i>
Тя не ми́ я показа́. (i.e. на мене, програ́мата)	<i>She did not show it to me.</i>
Той ще ми́ я пра́ти. (i.e. на мене, програ́мата)	<i>He will send it to me.</i>
Дадох му го. (i.e. на г-н Джонсън, подаря́рка)	<i>I gave it to him.</i>

What you need to remember here is:

- most importantly, that the indirect object pronouns always come before the direct object ones
- when the verb is not the first word in the sentence, then both short pronouns come immediately before the verb

(c) when the verb does come first in the sentence, they both come immediately after the verb (cf. the last example).

5 Щях да **I was going to (but I didn't)**

To express things you wanted or intended to do, but didn't, you need to use the past forms of **ще**, which, in fact, comes from **ща**, an old verb meaning *to want*:

щях	<i>I intended</i>	щяхме	<i>we intended</i>
щеше	<i>you intended</i>	щяхте	<i>you intended</i>
щеше	<i>he/she intended</i>	щяха	<i>they intended</i>

Аз щях да дойда,
но не можах.

*I was going to come,
but I couldn't.*

Той щеше да дойде,
но не можá.

*He was going to come,
but couldn't.*

You also use this construction to refer to things that nearly happened (but didn't quite!):

Щях да закъснѐя, но
взех такси́.

*I would have been late, but I
took a taxi.*

Той щеше да оти́де без тебе́. *He was about to go without you.*

In either case **щях** is followed by **да** and a verb in the present tense in the same person as the main verb.

6 Щях да забравя́ **I nearly forgot/that reminds me**

One of the most common occurrences of **щях** is in the phrase **щях да забравя́** meaning *I nearly forgot* (but didn't quite!). Here are all the forms:

щях да забравя́	<i>I nearly forgot</i>
щеше да забрави́ш	<i>you nearly forgot</i>
щеше да забрави́	<i>he/she nearly forgot</i>
щяхме да забравим	<i>we nearly forgot</i>
щяхте да забравите	<i>you nearly forgot</i>
щяха да забравят	<i>they nearly forgot</i>

When used with the *I* form **щях да забравя́** is probably best translated as *that reminds me*.

7 Нямаше да / (you, he, she, it, we, etc) would not have

You will remember from Unit 10 that the negative form of **ще** is **няма да**, which stays the same for all persons. Its past form **нямаше да**, which also stays the same for all persons, is used as the negative of **щях**:

Аз нямаше да оти́да
без тебе.

Ние нямаше да оти́дем
без тебе.

*I would not have gone
without you.*

*We would not have gone
without you.*

8 Акó... щях I would have done it, if...

Щях is often used with **акó** if to introduce conditions under which something would have taken place, had the conditions been fulfilled (which they weren't!) These are a type of so-called 'conditional' sentences and you will find out more about them in Unit 20. There are a number of examples in the dialogue:

Акó бях аз, щях да забравя
да ка́жа дори́ дови́ждане.

И аз акó бях, и аз щях да
го хареса́м.

*If it had been me, I'd have
forgotten even to say goodbye.*

*And if it had been me,
I'd have liked it too.*

Sometimes the *if* element, **акó**, may only be implied:

И ние щяхме да го
посрещнем (**implied**: акó
той искаше), но той
не искаше.

*And we too were intending to
meet him (implied: if he had
wanted), but he didn't want
us to.*

The negative form is again with **нямаше да**:

Акó бях аз, нямаше да
го прие́ма.

Акó бях на твоё място,
нямаше да се безпоко́я.

*If it had been me,
I wouldn't have accepted it.*

*If I had been in your place,
I wouldn't have worried.*

9 Пóвече and о́ще more

Bulgarian has two different words for *more*: **пóвече** and **о́ще**. It is not always easy to choose the right one, but if you remember the following simple rules, it will help.

(a) **Пóвече** is to **мнóго** what *more* is to *much* or *many*. It is the irregular comparative of **мнóго**. It is used when you make comparisons and want to say that one person, for example, knows more words (or has more money!) than another:

Ма́йкъл зна́е мнóго
бúлгарски дúми.
Викто́рия зна́е пóвече
(бúлгарски дúми).
Той има мнóго па́ри;
аз има́м пóвече.

*Michael knows a lot of
Bulgarian words.
Victoria knows more
(Bulgarian words).
He has a lot of money;
I have more.*

(b) **Пóвече** is also used when you have had enough of something and don't want any more. It tends to be used with negatives and therefore has to do with not going beyond a limit that has already been reached:

И́скате ли о́ще би́ра?
Не, не и́скам пóвече.

*Would you like some more beer?
No, I don't want any more.*

(c) You use **о́ще** – and this is the difficult one! – when you are thinking of adding to what is (or was, if you are asking for another glass of beer!) already there:

И́скате ли о́ще би́ра?
Да, и́скам о́ще ма́лко.

*Would you like some more beer?
Yes, I'd like a bit more.
(i.e. in addition)*

10 Indirect (reported) speech

When you repeat something someone else has said, a question asked or an answer given, you are creating what is called 'indirect' or 'reported speech', forming 'indirect' questions and answers. This usually occurs after an introduction such as *she asked* or *she said*. In English, the tense of the verbs used in indirect speech is changed. (You will see this in the examples given below, all of which are based on dialogues you have already studied.) In Bulgarian, in most instances, you can use the original verb tense of the question and answer. All you need to do is change the person of the speaker, from the *I* form to the *he* form, for example.

Ма́йкъл Джо́нсън

Мнóго сьм дово́лен от хоте́ла. *I am very pleased with the hotel.*

Никола́й

Ма́йкъл Джо́нсън ка́за, че е
мнóго дово́лен от хоте́ла. *Michael Johnson said (that)
he was very pleased with
the hotel.*

Майкъл Джонсън

Ще ти пратя програмата.

Николай

Майкъл Джонсън каза, че
ще ми прати програмата.

I'll send you the programme.

*Michael Johnson said (that) he
he would send me the
programme.*

Боян Антонов (to Nadya)

Свободен ли е Николай?

Надя (to Nikolai)

Шефът попита свободен
ли си.

Is Nikolai free?

The boss asked if you were free.

In questions like the last one, using **ли**, you can replace **ли** with **дали** (whether). Note the change of word order:

Надя

Шефът попита дали
си свободен.

*The boss asked whether you
were free.*

Exercises

1 This, and the following two exercises, will help you to practise talking about things that might have happened – but didn't. Read out loud the two sentences in which John and Eli explain what they would have done if they hadn't had more pressing things to attend to:

Джон и Ели Искаме да отидем на екскурзия.
Ако няхмахме друга работа, щяхме да
отидем на екскурзия.

Now read the following sentences out loud and following the model say what you would have done. Use **щяхме да** or **щях да**.

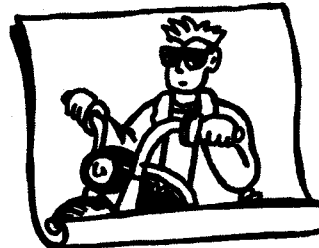
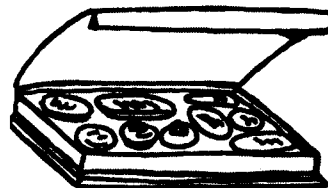
- a Искахме да отидем на плаж. Ако няхмахме важна среща _____.
- b Исках да отида на Витоша. Ако няхмах друга работа _____.
- c Искахме да отидем на тенис. Ако няхмахме друга работа _____.
- d Исках да отида на гости. Ако няхмах важна среща _____.
- e Исках да отида на ски. Ако няхмах друга работа _____.

2 What would you buy from Bulgaria as a present? Using the words provided, write out sentences in answer to the question below:

Ако искахте да купите подарък от България, какъв подарък щяхте да купите?

кутия (box) бонбони
бутылка (bottle) вино
кутия с луксозни (deluxe) пликосе

календар
плакат
книга

3 In the following sentences you are being asked what you would have done, had you been in the position of the speaker. Read the model out loud, then answer the questions first using **да**, then using **не**.

Model: Ако беше на моё място, щеше ли да отидеш на летището?
Да, ако бях на твоё място, щях да отида на летището.
Не, ако бях на твоё място, нямаше да отида на летището.

- a Ако беше на моё място, щеше ли да приемеш поканата?
- b Ако беше на моё място, щеше ли да купиш цветя?
- c Ако беше на моё място, щеше ли да изпратиш момичето?

- d Ако бяхте на моё място, щяхте ли да донесёте подарък?
- e Ако бяхте на наше място, щяхте ли да посрещнете американеца?
- 4 The next two exercises will help you to practise and then to choose correctly between **още** and **повече**. The first exercise will also help you practise using the past tense of (да) дам. So, following the model, complete the sentences altering or replacing the words in bold as necessary:

Model: Дáдох две кáртички от Рíлския манасти́р (*monastery*) на Кен. Той **искаше** още, но аз **нямах** повече.

- a Невéна _____ на Джон и Ёли. Те _____.
- b Нíе _____ на туристите. Те _____.
- c Г-н и г-жá Кóлинс _____ на сво́я приятел. Той _____.
- 5 Choose **още** or **повече** in the sentences below, remembering that **още** has the sense of *in addition* or *another* while **повече** tends to be used with negatives and in comparisons.
- a Искaш ли _____ кекс?
- b _____ две б́ири, мо́ля.
- c Нямаме _____ време да чакаме.
- d Милéна íма _____ английски кн́иги от Николáй.
- e Г-жá Кóлинс полúчи две писмá от Англия и _____ едно писмó от Амéрика.
- f Благодаря, не íскам _____ вíно.
- g Íмаме _____ пет мину́ти до замина́ването (*departure*) на самолéта.
- 6 This exercise will help you practise the awkward irregular past forms of (да) дам, (да) избeрá and (да) разбeрá. First read the little story out loud.

Г-жá Анто́нова íскаше да даде на Ма́йкъл Джóнсън ма́лък подáрък. Тя разб́ра от не́го, че жeнá му мнóго обíча кристáлни (*crystal*) вáзи. Вчeра сутринтá тя отíде в магазин за подáръци. Íскаше да избeрe нáй-красíвата кристáлна вáза. Тя не кúпи кристáлна вáза, зацòто кристáлните вáзи б́яха ужáсно скъ́пи (*expensive*). Г-жá Анто́нова избрá еднá красíва íкóна. Пóсле тя дáде подáръка за г-жá Джóнсън на Николáй.

Now change the story into a dialogue between yourself and a friend. To do this turn every sentence into a question. Your friend has the answers in the story. When asking questions, concentrate

on the sections in heavy type and use **каквó**, **къде**, **защó** or **на когó**.

- 7 Using the questions and statements in the first of these sentence pairs, complete the second, making the necessary alterations for indirect speech. Try to think of two possible versions for the **ли** question in (b).
- a Къде íма магазин за плодове и зеленчуци?
Г-н и г-жá Кóлинс пíтаха _____.
- b Íмате ли свободнó време?
Невéна попíта г-н Джóнсън _____.
- c Когá Ма́йкъл Джóнсън ще изпрати програмата?
Боя́н Анто́нов попíта _____.
- d Íмам срeща в два часа.
Милéна кáза, че _____.
- e Ще замíнем за Вáрна на двáйсет и óсми май.
Джон и Ёли кáзаха, че _____.
- f Благодаря, не íскам повече кафé.
Шeфът кáза, че _____.

Do you understand?

Dialogue

Nikolai and Milena accept an offer to exhibit in England.

- Николáй** Милéна, видя ли плакáта, кóйто ни подари Ма́йкъл Джóнсън?
- Милéна** Да, Нáдя ми го покáза.
- Николáй** Мнóго e интересен, нали? Той кáза, че ще ни изпрати още реклáми.
- Милéна** Мóже да ги даде на тебе да ги донесеш.
- Николáй** Знáеш ли каквó? Той ми предлóжи да направим излòжба с нáши плакáти в Англия.
- Милéна** Да, разбрáх от Нáдя. Ти каквó му отговори?
- Николáй** Кáзах, че ще помíслим. Ти на моё място щeше ли да се съгласиш веднáга?
- Милéна** Разб́ира се, на твоё място веднáга щях да приeма. Тová e чудeсна възмóжност.
- Николáй** Още не e късно. Az вeчe избрáх нáй-хубавите от мóите плакáти. Ако íскаш, донеси от твоите и аз ще му ги дам, катó замíна.
- Милéна** Когá да ти ги донесá?
- Николáй** Az мóга да дóйда у вас и да ги взéма. Щях да

забравя – ще ми дадеш ли и английските списания, които имаш?

Милéна Ако знаéх, че ги íскаш, щях да ти ги донесá.

Никола́й Предпочítам да те изпратя до вас. Може ли?

Милéна Защо не? Ако нýмах друга рáбота, щях да те покáня на гóсти.

Никола́й Нищо. Ще ме покáниш, когáто имаш пóвече свободнó време.

(да) изпратя, -тиш *to send; accompany*

рекла́ма *advertisement*

(да) предлóжа, -жиш *to offer*

(да) помíсля, -лиш *to think (something) over*

до вас *home*

криста́лен, -лна *crystal*

луксóзен, -зна *deluxe*

скъп *expensive, dear*

Questions

- 1 Каквó още ще изпрати Ма́йкъл Джо́нсън?
- 2 На когó може да даде рекла́мите Ма́йкъл Джо́нсън?
- 3 От когó разбра́ Милéна за чудéсната възмóжност?
- 4 Каквó щеше да направи́ Милéна, ако бéше на мястото на Никола́й?
- 5 Каквó щеше да направи́ Милéна ако знаéше, че той íска списанията?
- 6 Каквó предпочíта Никола́й?

каквó пра́веше
тя?
what was she doing?

In this unit you will learn

- how to talk about things breaking down/not working
- how to ask for help if something is wrong in your hotel room
- how to ask for help if you have trouble with your car
- how to refer to past events

Dialogue

Boyan Antonov's secretary, Nadya, is late for work and nobody at the office knows why.

- Боян Антонов** Защо я няма още Надя? Преди винаги идваше навреме. Болна ли е?
- Николай** Не, не е болна. Много съм учуден, че я няма, защото тази сутрин я видях от трамвая. Отиваше на работа с колата си.
- Боян Антонов** Милена, ти знаеш ли защо я няма?
- Милена** Нямам представа. Аз също я видях на улицата отдалече, но не беше с колата.
- Боян Антонов** Какво правеше?
- Милена** Говореше с един полицай пред болницата. Не можех да чуя какво говорят. Полицаят ѝ показваше знака СПИРАНЕТО ЗАБРАНЕНО.
- Николай** Ясно защо я няма. Сигурно има неприятности с полицията.
- Боян Антонов** Колко пъти ѝ казвах да не паркира пред болницата! Сега ще трябва да плати глоба.

(A little later Nadya comes in.)

- Надя** Здравейте. Извинявайте за закъснението, но имах неприятности с колата. Опитвах много пъти да се обадя по телефона, но беше заето.
- Милена** Да, аз говорех преди малко. Кажй какво се случи.
- Надя** Отивах на работа с колата, но пред болницата моторът спря и не можеше да запали. Нямах представа какво му е. От няколко дни моторът не работеше добре, но аз продължавах да карам колата. Не можех да направя нищо друго освен да остава колата там.
- Милена** Аз те видях. Говореше с един полицай.
- Надя** О, ужасен беше, нали? Казах му, че колата има повреда, а той все ми показваше знака.
- Боян Антонов** Какво стана после?
- Надя** За щастие, видях един познат. Той стоеше на ъгъла до болницата. Купуваше си вестник. Той намери повредата веднага.
- Николай** Какво ѝ беше на колата?
- Надя** (Evasively.) Нищо особено. Повредата не беше в мотора.

Милена

Защо не ни кажеш каква беше повредата точно?

Надя

Е, добре. Нямах бензин... (General mirth.) За щастие, могат познат имаше туба с бензин в багажника.

Боян Антонов

Следващия път ще бъде моторът. По-добре иди веднага на сервиз!

Преди винаги идваше навреме.

Before, she always used to come on time.

Болна ли е?

Is she ill?

Много съм учуден.

I'm very surprised.

Отиваше на работа.

She was going to work.

Нямам представа.

I have no idea.

отдалече

from afar

Какво правеше?

What was she doing?

Говореше с един полицай

She was talking to a policeman

пред болницата.

in front of the hospital.

Не можех да чуя.

I wasn't able to hear.

Полицаят ѝ показваше знака

The policeman was pointing

СПИРАНЕТО ЗАБРАНЕНО.

out the NO STOPPING sign

to her.

ясно защо

it's obvious why

Има неприятности с...

She is having trouble with...

Колко пъти ѝ казвах...

The times I've told her...

глоба

a fine

опитвах

I tried (kept trying)

аз говорех

I was speaking

както се случи

what happened

моторът спря

the engine stopped

не можеше да запали

wouldn't start

от няколко дни

for the past few days

не работеше добре

hasn't been working properly

не можех да направя нищо

all I could do was...

друго освен...

ужасен беше

he was awful

колата има повреда

the car has broken down

все ми показваше знака

he kept pointing to the sign

Какво стана после?

What happened next?

за щастие

fortunately

познат

acquaintance

той стоеше на ъгъла

he was standing on the corner

Купуваше си вестник.

He was buying himself

(cf. Unit 15) a newspaper.

повредата	<i>the fault</i>
нищо особено	<i>nothing special/nothing much</i>
бензин	<i>petrol</i>
туба	<i>canister</i>
багажник	<i>boot/trunk</i>
следващия път	<i>next time</i>
иди веднага на сервиз!	<i>go to a garage/service station immediately</i>

Questions

1 Try to answer the questions.

Answer pretending to be the person to whom the question is addressed.

- Милена, болна ли е Надя?
- Николай, защо си учуден, че Надя още не е на работа?
- Николай, какво правеше Надя, когато я видя?
- Г-н Антонов, къде не трябваше да паркира Надя?
- Надя, какво се случи с колата?
- Надя, ти какво каза на полицая?

2 True or false?

- Полицаят показваше на Надя къде е сервизът.
- Надя знаеше добре какво му е на мотора.
- Трябваше Надя да остави колата пред болницата.
- Надя видя един познат, който си купуваше вестник.
- Нейният познат не можат да намери повредата.
- Колата имаше сериозна повреда.

How do you say it?

- Saying that something has gone wrong

Душът не работи.	<i>The shower is not working.</i>
Колата има повреда.	<i>The car has broken down.</i>
Повредата е в мотора.	<i>The fault is in the engine.</i>
Асансьорът е повреден.	<i>The lift is out of order.</i>
Имам неприятности с колата.	<i>I'm having trouble with the car.</i>

- Asking *What happened* or *What is the matter?*

Какво стана?	<i>What happened?</i>
--------------	-----------------------

Какво се случи?
Какво има?
Какво става?

- Answering *Nothing special*

Нящо особено. *Nothing special.*

- Expressing ignorance or surprise

Нямам представа. *I've no idea.*
Много съм учуден. *I'm very surprised.*

- Saying *Fortunately*

за щастие *fortunately/luckily*
(cf. за съжаление *unfortunately* Unit 5)

What happened?
What's the matter?
What's up? What's going on?

Grammar

1 The past imperfect

You will find below examples of phrases describing not completed actions in the past but actions that are seen as going on at a given past moment. Usually, these are background actions accompanying the description of a past event. In all such cases you need to use a set of past forms known as the past imperfect.

Какво правеше тя? *What was she doing?*

Examples based on the dialogue:

Надя отиваше на работа.	<i>Nadya was going to work.</i>
Тя говореше с един полицай.	<i>She was talking to a policeman.</i>
Полицаят ѝ показваше знака.	<i>The policeman was showing her the sign.</i>

Here the reference to another past event (which happened when this one was going on) is only implied, but it can also be mentioned either:

- in phrases like **в това време** *just then*, **по същото време** *at the same time* and **през цялото време** *all that time*
- or in accompanying phrases introduced by **когато** *when*, that describe another action with the 'ordinary' past tense:

През цялото време Милена говореше (past imperfect)	<i>All that time Milena was talking on the phone.</i>
--	---

по телефона.

В това време моят познат си купуваше (past imperfect) вестник.	<i>Just then my acquaintance was buying himself a newspaper.</i>
--	--

Нáдя отѣваше (past imperfect)
на рáбота, когáто я видѣх.
(‘ordinary’ past’)

*Nadya was going to work
when I saw her.*

Аз продължавах да карам колата I went on driving the car

The verb **продължавам** *to continue, to go on* is naturally used in the past imperfect because it describes the action as still going on. However, even without such a verb you can use the past imperfect forms to render English expressions such as *I went on* and *I kept (on)* (doing something):

Нáдя опѣтваше да се обáди. *Nadya kept (on) trying to get through (on the phone).*

Whenever you use time words like **все** *all the time* you also need the past imperfect:

Полицáят **все** ми показваше знáка. *The policeman kept showing me the sign.*

Note too that a similar meaning of continuing for a period of time is present in the following examples:

От нýколко дни мотóрът не работеше добрѣ. *(For) the past few days the engine has not been working properly*

Предí десет годíни г-н Антóнов работеше катó журналист. *Ten years ago Mr Antonov was working as a journalist.*

Тя винаги идваше на време She always used to come on time

You also need to use past imperfect forms for actions that were habitual or were repeated in the past. Frequently, words like **мнóго пѣти** *many times*, **кóлко пѣти** *how many times* and **чѣсто** are used to reinforce this meaning:

Кóлко пѣти ѝ казвах! *The times I've told her!*
Кáзвах ѝ мнóго пѣти. *I've told her many times.*

Very often you can conveniently use the past imperfect forms to convey the meaning of the phrase ‘used to’ (do something):

Предí Нáдя винаги идваше навреме. *Before, Nadya always used to come on time.*

Тя чѣсто пѣтѣваше с трамвáй. *She often used to go by tram.*

Чѣсто я виждах от трамвáя. *I often used to see her from the tram.*

2 How to form the past imperfect

As you can see from the list below, the endings for the past imperfect are almost identical with those for the simple past tense, except for the *you* singular and *he, she, it* forms. The main difference lies in the vowel preceding the endings.

(a) Verbs adding past imperfect endings to **-а-**: all **a**-pattern verbs:

(аз)	отѣвах	<i>I used to go/ was going</i>	(нѣе) отѣвахме	<i>we used to go/ were going</i>	
(ти)	отѣваше	<i>you used to go/ were going</i>	(вѣе) отѣвахте	<i>you used to go/ were going</i>	
(той)	} отѣваше	<i>he/she/it used to go/was going</i>	(те)	отѣваха	<i>they used to go/ were going</i>
(тя)					
(то)					

(b) Verbs adding past imperfect endings to **-е-**: most verbs of **e-** and **и**-pattern except those in (c) below:

(аз)	говóрех	<i>I was speaking</i>	мóжех	(нѣе) говорехме	мóжехме	
(ти)	говóреше	<i>you were speaking</i>	мóжеше	(вѣе) говорехте	мóжехте	
(той)	} говореше	<i>he/she/it was speaking</i>	мóжеше	(те)	говореха	мóжеха
(тя)						
(то)						

(c) Verbs adding past imperfect endings to a stressed **-я-** (**-я-** after **ж, ч, ш**): these can be either verbs of **e-** or of **и**-pattern with the stress on the final syllable. But do note the change of **-я-/á-** to **-ѣ-** in the *you* (singular) and *he, she, it* forms, as shown below in *to stand стоѣ* and *to hold държá*:

(аз)	стоѣх/	<i>I was standing/</i>	(нѣе) стоѣхме/	<i>we were standing/</i>	
	държáх	<i>holding</i>	държáхме	<i>holding</i>	
(ти)	стоѣше/	<i>you were standing/</i>	(вѣе) стоѣхте/	<i>you were standing</i>	
	държáше	<i>holding</i>	държáхте	<i>holding</i>	
(той)	} стоѣше/	<i>he/she/it was standing/holding</i>	(те)	стоѣха/	<i>they were</i>
(тя)					
(то)					

3 Compare 'ordinary' past with past imperfect

When you compare the two tenses you will see that the past imperfect goes most naturally with imperfective verbs since they, too, describe incomplete actions (Unit 12). That is why some verbs which make no distinction in the past form between perfective/imperfective like **съм, имам** (Unit 13) and **трябва** (Unit 15) normally appear in the past imperfect only.

Compare the following examples based on the dialogue (left-hand column), with similar sentences in the right-hand column using the corresponding perfective 'twin':

Past imperfect tense

(used with imperfective verb)

и́двам

Тя и́дваше навре́ме.
She used to come on time.

о́твивам

На́дя о́твиваше на ра́бота.
Nadya was going to work.

пока́звам

Полиця́ят ми пока́зваше
зна́ка.
*The policeman was showing
me the sign.*

купу́вам

Мо́ят позна́т си
купу́ваше вестник.
*My acquaintance was buying
(himself) a newspaper.*

ка́звам

Ка́звах ѝ мно́го пъ́ти.
I've told her many times.

опи́твам

На́дя опи́тваше да се
оба́ди.
*Nadya kept trying to get
through.*

Past tense

(used with perfective verb)

(да) до́йда

Вче́ра тя дойде́ навре́ме.
Yesterday she came on time.

(да) о́тида

На́дя о́тиде на ра́бота в
се́дем часа́.
*Nadya went to work at
seven o'clock.*

(да) пока́жа

Полиця́ят ми пока́за
зна́ка.
*The policeman showed me
the sign.*

(да) ку́пя

Мо́ят позна́т си ку́пи
вестник.
*My acquaintance bought
(himself) a newspaper.*

(да) ка́жа

Ка́зах ѝ вче́ра.
I told her yesterday.

(да) опи́там

На́дя опи́та да се оба́ди.
Nadya tried to get through.

4 Можáх and мо́жех / I managed // was able (to do it)

Unlike the verbs used in the examples above, **мо́га can, be able**, has no proper perfective counterpart. It does, however, still have both a past tense form **можáх** – as you saw in Unit 15 – and a past imperfect form **мо́жех**. It is not easy to make a clear distinction between the usage of the two forms in English, but the following examples will show in practice the difference in meaning in Bulgarian:

Past tense

можáх

Мо́жáх да обясня́. *I managed to explain.*
Не мо́жáх да чу́я како̀во̀ ка́за. *I did not manage to hear what
you/he/she said.*

Here there is a sense of having a go and then bringing the action to an end, either, as in the first example, because you managed to achieve what you wanted, or, as in the second, because you did not.

Past imperfect

мо́жех

Ми́налата годи́на не мо́жех
да гово́ря бълга́рски. *Last year I couldn't/wasn't
able to speak Bulgarian.*
Мо́жех да обясня́,
но не обясни́х. *I could have explained,
but didn't.*

Here it is more a case of having – or not having! – the ability or potential to do something over a period of time. It is a state rather than an action.

5 Мо́га Being allowed

Finally, you should note that when *can* really means *being allowed* – or *not allowed!* – to do something, in the past you should always use the past imperfect form of **мо́га**. Compare these present and past usages:

Present

Там (не) мо́же да се
парки́ра.
One can/cannot park there.
(i.e. is/isn't allowed)

Мо́га да парки́рам там.
I can park there.
(i.e. am allowed)

Past

Там (не) мо́жеше да се
парки́ра.
One could/n't park there.
(i.e. was/wasn't allowed)

Мо́жех да парки́рам там.
I could park there.
(i.e. was allowed)

Exercises

1 In this story you will learn about Nadya's misfortunes with the car in a slightly different way. Can you choose the missing words from the list?

От няколко дни колата на Надя не _____ добре. Имаше някакъв шум (*noise*) _____. Надя не отиде на _____. Тя продължаваше да _____ колата, защото не обича да ходи на работа _____ трамвай.

Вчера Надя _____ неприятности. Когато отиваше на работа, колата спря _____ болницата. Тя мислеше, че колата има повреда, но не знаеше каква е _____. Тя _____ да остави колата там. Пред болницата _____ е забранено. Един полица́й искаше Надя да плати _____. Надя искаше да му обясни, че колата _____ повреда, но той все ѝ показваше знака СПИРАНЕТО _____. Един _____ на Надя ѝ помогна. Той разбра веднага, че _____ не е повредена. Просто (*simply*) нямаше _____!

бензин	имаше	сервиз	работеше
глоба	кара	повредата	с
ЗАБРАНЕНО	колата	познат	спирането
има	в мотора	пред	трябваше

2 Complete the short dialogues below, inserting **Какво правеше?** or **Какво правеха?** and the right personal pronoun. Read the sentences out loud and then try to repeat them without looking.

a	Вчера видях Николай и Милена. _____? Нищо особено. Отиваха на опера.	b	Вчера видях твоя приятел. _____? Нищо особено. Чакаше трамвая.
c	Вчера видях Невена. _____? Нищо особено. Говореше с един англичанин.	e	Вчера видях Виктория и Джордж Колинс. _____? Нищо особено. Купуваха плодове.
d	Вчера видяхме Сашко. _____? Нищо особено. Играеше футбол.	f	Видяхме група американци. _____? Нищо особено. Стояха на плажа.

3 Somebody has stolen your suitcase and a policeman is taking evidence from you. Answer his questions.

Полица́й	Когá стана това?
Вие	(Say that it happened 15 minutes ago.)
Полица́й	Къде бяхте вие, когато това се случи?
Вие	(Say you were in the hotel.)
Полица́й	Какво правехте?
Вие	(Say you were waiting for a taxi.)
Полица́й	Имаше ли много хора във фойейто на хотела?
Вие	(Say there was only one man.)
Полица́й	Какво правеше той?
Вие	(Say that he was speaking on the phone.)
Полица́й	Къде беше портиерът (<i>the doorman</i>)?
Вие	(Say that he was standing in front of the hotel.)
Полица́й	Благодаря. Ще отида да говоря с портиера.

4 Practise saying what you used to do for a job by changing the sentences to the *I* form:

- Преди те работеха в един магазин.
- Преди две години Надя работеше в музея.
- Преди той работеше като сервитьор. (Сервитьорка is *waitress*, remember!)
- Виктория и Джордж Колинс работеха като учители преди много години.
- Преди ние работехме в банката.

5 In this exercise you can check how good you are at distinguishing between repeated and single actions in the past. Do not forget that repeated actions usually go with an imperfective verb and single actions with a perfective one. Choose from the pair given with each set of sentences.

a	идваше/дойде?
i	Надя винаги _____ рано на работа.
ii	Вчера Надя _____ късно на работа.
b	казваше/каза?
i	Г-н Антонов често _____ на Надя да не паркира пред болницата.
ii	Милена _____, че не знае къде е Надя.
c	купувах/куних?
i	Вчера _____ подарък за брат ми.
ii	Преди аз често _____ вестници.

Do you understand?

Dialogue

In the Odessa Hotel outside the Collins' room, there is a bouquet of birthday surprises for Victoria.

г-жа Кóлинс (*Rather flustered.*) Мóля Ви, кажéте на рецéпцията, че не мóга да спра дúша. Крáнът е поврédен. Освén това, не зная къде е мъжът ми. Трýбва да го намéра.

Камериéрка Аз видях г-н Кóлинс предí малко. Отíваше към Мóрската градíна.

г-жа Кóлинс Такá ли? Мнóго съм учúдена. Той нíкъде не хóди без мéне. Щé пítам портиéра дали зная къде е мъжът ми.

Гост на хотéла (*Overhearing and joining in.*) Аз също видях г-н Кóлинс. Той говорéше с еднá женá пред вхóда на Мóрската градíна.

г-жа Кóлинс Но той не познава нíкого тук. Чúхте ли за каквó говорят?

Гост на хотéла Нíщо осóбено... Г-н Кóлинс пítаше за посóката, но не разбрáх къде íскаше да отíде.

г-жа Кóлинс Но той не зная добрé бýлгарски. Кóлко пúти му кáзвах да не излíза сам! Той е тóлкова разсéян. Щé пресечé úлицата не кáкто трýбва и ще íма неприя́тности. Щé трýбва да платí глóба.

Портиéр (*Seeing Mrs Collins in a state of agitation.*) Добрó úтро, г-жа Кóлинс. Неприя́тности ли íмате?

г-жа Кóлинс За съжалéние, да. Първо крáнът на дúша се развалí. Пóсле мъжът ми изчéзна. От нýколко дни душът не работéше добрé, а сегá изóбщо не мóга да го спра.

Портиéр Не сé безпокойте, аз също видях г-н Кóлинс. Изглéждаше съвсém добрé. Купúваше нéщо, но не можáх да видя каквó.

(*Mr Collins appears at the end of the corridor.*)

г-жа Кóлинс Джордж, каквó стáна? Защó излíзаш сам, без мéне? Страхúвах се, че ще загúбиш пúтя.

г-н Кóлинс Е, мисля, че мóга сам да кúпя букéт цветя!

Всíчки

Камериéрка

(*Produces a bunch of flowers from behind his back.*) Честít рождén ден, мíла Вíки! Честít рождén ден, госпóжо Кóлинс! Нíе всíчки знаяме къде е г-н Кóлинс. Óлеле, забрáвихме за крáна! Трýбва бързо да се обáдя на мáйстора.

кран	tap
освén	apart from, besides
градíна	garden
дали	whether
излíзам, -заш	to go out
разсéян	absent-minded
крáнът се развалí (да) изчéзна, -неш	the tap is not working to disappear
е!	well, really!
букéт	bunch
мил	dear
камериéрка	chambermaid
óлеле!	oh dear me!
мáйстор	workman (here: plumber)

Questions

- 1 Защó г-жа Кóлинс не мóже да спре дúша?
- 2 Каквó правеше г-н Кóлинс, когáто го видя едíн гост на хотéла?
- 3 Каквí неприя́тности íма г-жа Кóлинс?
- 4 Каквó правеше г-н Кóлинс, когáто го видя портиéрът?
- 5 Каквó знаяха всíчки?

Dialogue

Nikolai has come to collect Milena for the opera but finds she is not yet dressed for going out.

- Николай** Милена, още не си готова. Не си забравила, че тази вечер сме на опера, нали?
Милена Не, не съм, но още не съм се облякла.
Николай Какво прави досега?
Милена Една приятелка дойде на гости. Бях я поканила преди да купиш билети за опера.
Николай Още ли не си е отишла?
Милена Отиде си преди петнайсет минути.
Николай Хайде, ще закъснеем, ако не се облечеш по-бързо. Представлението започва в седем часа.
Милена Няма да закъснеем. Ще бъдем там в седем.
Николай Много се съмнявам.
Милена Вече съм решила какво да облека. Вечерял ли си?
Николай Не, не съм. Мисля да вечеряме заедно след представлението.

Outside the opera house. They've made it for 7 o'clock but the place looks suspiciously empty. They go to the ticket office.

- Милена** Започнало ли е представлението?
Касиърка Още не, госпожице. Представлението е от седем и половина.
Николай Милена, съжалявам! Вината е моя. Нямам представа как съм направил такава грешка.
Милена Няма значение, случва се. Времето е хубаво. Хайде да се разходим.
Николай Съгласен съм. Така ще бъдем заедно половин час повече. Може да си купим сладолед.
Милена Разбира се. Няма да ни бъде скучно.
Николай О, не..! (After a pause, groaning and throwing up his arms.) Амй сегá?!
Милена Какво се е случило?
Николай Не съм взел пари! Забравил съм ги в джоба на джинсите си.
Милена Много си смешен! Станал си много разсеян. Сигурно си се уморил от много учене...
Николай Да, никога не съм бил толкова разсеян. Но дали е само от учене е друг въпрос...

In this unit you will learn

- how to talk about results: things that did or did not happen in the past and have affected the present
- how to say you have forgotten something
- how to talk about your leisure

Вече съм
решила

I have already made up my mind

не си забравила	<i>you haven't forgotten</i>
Още не съм се облякла.	<i>I haven't dressed yet.</i>
досега	<i>until now</i>
една приятелка дойде	<i>a friend came</i>
Бях я поканила.	<i>I had invited her.</i>
Още ли не си е отишла?	<i>Hasn't she gone yet?</i>
акó не се облечеш	<i>if you don't get dressed</i>
представление	<i>performance</i>
Много се съмнявам.	<i>I very much doubt it.</i>
Вече съм решила.	<i>I have already made up my mind.</i>
Вечерял ли си?	<i>Have you had supper?</i>
Не, не съм.	<i>No, I haven't.</i>
Започнало ли е	<i>Has the performance started?</i>
представлението?	
Вината е моя.	<i>It's my fault.</i>
как съм направил такава	<i>how I made such a mistake</i>
грешка	
Хайде да се разходим.	<i>Let's go for a walk.</i>
Няма да ни бъде скучно.	<i>We won't be bored.</i>
Ами сегá?! Какво се е случило?	<i>And now what?!</i> <i>What's happened?!</i> <i>What's the matter?</i>
Не съм взел пари!	<i>I haven't taken any money!</i>
Забравил съм ги в джоба	<i>I must have left it in the pocket</i>
на джинсите си.	<i>of my jeans.</i>
смешен	<i>funny</i>
Станал си много разсрян.	<i>You have become very</i> <i>absent-minded.</i>
Сигурно си се уморил от	<i>You must have got tired with</i>
много учене...	<i>all that studying...</i>
никога не съм бил	<i>I have never been so</i>
толкова разсрян.	<i>absent-minded.</i>
друг въпрос	<i>a different matter</i>

Questions

1 Try to answer the questions.

- Какво не е направила Милена?
- Отишла ли си е приятелката на Милена?
- Когá предлага Николай да вечерят?
- Защо не е започнало представлението?
- Какъв е станал Николай?
- От какво се е уморил Николай според Милена?

2 True or false?

- Милена беше поканила една приятелка преди Николай да купи билети.
- Ще закъснеят, защото Милена още не е решила какво да облече.
- Николай вече е вечерял.
- Представлението още не е започнало.
- Николай няма представа как е направил такава грешка.
- На Николай ще му е скучно с Милена.

How do you say it?

- Acknowledging guilt

Вината е моя.
Моя е вината.

It's my fault.
The fault is mine.

- Asking someone if they have eaten

Вечерял(а) ли си?
Вечеряли ли сте?

Have you had supper?
Have you had supper?

- Expressing disbelief

Съмнявам се.
Много се съмнявам.
Не е вярно.
Това е друг въпрос.

I doubt it.
I very much doubt it.
It's not true.
That's a different matter.

- Making little of something

Няма значение.

It doesn't matter./Never mind.

- Expressing panic and confusion

Ами сегá?!
Олеле!

Now what?!
Oh dear me!

- Saying I've made up my mind

Вече съм решил(а).

I've already made up my mind.

Grammar

1 Вече съм решил(а) / I have already made up my mind

In Bulgarian, as in English, you need a special tense to talk about actions that happened in the past, but the results of which are still evident in the present. We can call this the **present perfect tense**. You usually use it when you are focusing on the effect a past action has on the here and now. You are not interested or not sure when it happened. Very often the meaning of result is reinforced by words like **вече already** or **още не not yet**.

Here are some examples based on the dialogue – all, notice, corresponding to an English form using *have* or *has*:

Не съм забравила.	<i>I haven't forgotten.</i>
Още ли не си е отишла?	<i>Hasn't she gone yet?</i>
Започнало ли е представлението?	<i>Has the performance started?</i>
Още не е започнало.	<i>It hasn't started yet.</i>

2 How to form the present perfect tense

As in English, the **present perfect** is made up of two parts. However, instead of *have* or *has*, Bulgarian uses the present forms of **съм** together with a distinct form of the main verb, called the **past participle**. (In English this is the form used with *have* or *has* in *have forgotten*, *have made* and *has started* in the translations of the sentences you have just read. The form often ends in *-ed* or *-en*.) The past participle in Bulgarian ends in **-л** in the masculine, but you can think of it as an adjective, for it changes its ending to **-ла** in the feminine, **-ло** in the neuter and **-ли** in the plural. You will find a list of past participles in the Appendix.

Here is a list of forms in all persons for **вечерям**. Notice the word order!

вечерял(а) съм/ не съм вечерял(а)	<i>I have/have not had supper (i.e. dined!)</i>
вечерял(а) си/ не си вечерял(а)	<i>you have/ have not had supper</i>
вечерял(а) е/ не е вечерял(а)	<i>he/she has/ has not had supper</i>
вечеряли сме/ не сме вечеряли	<i>we have/ have not had supper</i>

вечеряли сте/
не сте вечеряли
вечеряли са/
не са вечеряли

*you have/
have not had supper
they have/
have not had supper*

Word order with this tense is awkward. Normally **съм** (or **си**, **е**, etc.) comes immediately before the past participle, as in the **не** (negative) forms above, and in the following examples:

Николай е направил грешка. *Nikolai has made a mistake.*
Милена не е забравила. *Milena hasn't forgotten.*

You will remember, however, that **съм** (or **си**, **е**, etc.) can never come first in a sentence. When the past participle comes first, **съм** (or **си**, **е**, etc.) comes immediately after it, as in the positive forms on the previous page.

Word order is particularly awkward when you have to use a verb with **се** like **Още не съм се облякла** *I haven't got dressed yet*. In the Appendix you will find a table setting out the relative positions of **съм** and **се**.

3 How to form past participles

Regular past participles

To form regular past participles you start from the past *I* form of the verb and replace the ending **-х** by **-л**, **-ла**, **-ло**-, **-ли**. Again a look at the Appendix will help!

Past tense	Past participle
забравих	забравил, забравила, забравило, забравили (<i>forgotten</i>)
реших	решил, решила, решило, решили (<i>decided</i>)
ходих	ходил, ходила, ходило, ходили (<i>gone, walked</i>)
вечерях	вечерял, вечеряла, вечеряло, вечеряли (<i>dined</i>)
видях	видял, видяла, видяло, видели (<i>seen</i>)
започнах	започнал, започнала, започнало, започнали (<i>began</i>)

Irregular past participles

Now for some *irregular* past participles:

(a) With verbs ending in **-кох**, **-зох**, **-кох** (Unit 14), replace **-ох** by **-ъл** and drop the **-ъ** in the feminine, neuter and plural:

облякох	облякъл, облякла, облякло, облекли* (<i>dressed</i>)
донесох	донесъл, донесла, донесло, донесли (<i>brought</i>)

(*See Unit 8 for the change from **я** to **е**.)

(b) (да) оти́да has оти́шъл (-шла, -шло, -шли) *gone* for its past participle, and (да) до́йда has дошъл (-шла́, -шло́, -шли́) *come, arrived*. You will recognize дошъл from the expression *Добре дошъл!* (Unit 6). Here too, notice, you drop the -ъ- in the feminine, neuter and plural:

Приятелката ми още не
сы е оти́шла. *My friend has not yet gone.*

Никола́й още не е дошъл. *Nikolai has not yet come.*

(c) The past participle of съм is бил, билá, билó, билí

Никога не съм бил *I've never been so happy.*

то́лкова щастли́в.

Никога не съм билá в *I've never been to Moscow.*
Москва́.

4 Ever and never with the present perfect

The present perfect is frequently used in statements and questions including or implying the adverbs *ever* and *never*:

Ходили ли сте в Пари́ж? *Have you (ever) been to Paris?*
Не, никога не съм ходил *No, I've never been to Paris./*
в Пари́ж./ Не, не съм. *No, I haven't.*
Да, ходил съм. *Yes, I have.*

Note that in Bulgarian the negative answer is, like the English, without the participle *ходил*. (See Unit 11.5 for a special use of the Bulgarian present where English has present perfect *has/have been* – after *от*.)

5 The past perfect

Бях я покáнила *I had invited her (before you*
(преди́ да купиш билéти). *bought tickets).*

You need this form – the past perfect tense – to refer to events that took place before other past events. It differs from the present perfect tense only in that you use the past forms of *to be* instead of the present. Here is a list of all forms of the verb *to go*:

аз бях оти́шъл/-шла	<i>I had gone</i>	ние бяхме оти́шли	<i>we had gone</i>
ти бeше оти́шъл/-шла	<i>you had gone</i>	вие бяхте оти́шли	<i>you had gone</i>
той бeше оти́шъл	<i>he had gone</i>	те бяха оти́шли	<i>they had gone</i>
тя бeше оти́шла	<i>she had gone</i>		
то бeше оти́шло	<i>it had gone</i>		

6 (Да) Взéма *To take*

This verb loses the -м- in its past forms, and also in its past participle:

Past tense

аз взех	<i>I took</i>	ние взéхме	<i>we took</i>
ти взе	<i>you took</i>	вие взéхте	<i>you took</i>
(той)	} <i>взе he/she/it took</i>	те взéха	<i>they took</i>
(тя)			

Past participle

взел, взéла, взéло, взéли (*taken*)

The verbs (да) наéма *to rent* (Unit 11) and (да) приéма *to accept* and some other verbs related to (да) взéма (Unit 16) also lose the -м- in the same way:

Мáйкъл Джóнсън наé колá *Michael Johnson rented a car*
и оти́де в Бóровец. *and went to Borovets.*
Те приéха покáната. *They accepted the invitation.*

7 (Да) се облекá *To get dressed; (да) се съблекá to get undressed*

A number of sound changes occur in these verbs and also in (да) пресекá *to cross* (the street). First, you replace -к- by -ч- before all endings containing -е-. Second, in the past, the shift of stress means that you have to change the first -е- to -я- (Unit 8):

Present

Тря́бва да	се облекá	<i>I must get dressed</i>
	се облечéш	<i>you must get dressed</i>
	се облечé	<i>you/she/it must get dressed</i>
	се облечéм	<i>we must get dressed</i>
	се облечéте	<i>you must get dressed</i>
	се облекáт	<i>they must get dressed</i>

Past

Аз се обля́кох/обля́кох	се	<i>I got dressed</i>
Ти се облече́		<i>You got dressed</i>
Той/тя/то се облече́		<i>He/she/it got dressed</i>
Ние се обля́кохме		<i>We got dressed</i>
Вие се обля́кохте		<i>You got dressed</i>
Те се обля́коха		<i>They got dressed</i>

What with the rules for positioning *се*, these sound changes may seriously undermine your desire to talk about getting dressed, or undressed, in Bulgarian. But it is still worth trying!

Exercises

1 Practise using the present perfect by rearranging the words so as to reproduce sentences from the dialogue.

- a е, представлението, ли, започнало ...?
 б се, не, още, съм, облякла
 в грешка, как, нямам, съм, представа, направил, такава ...!
 г случило, каквó, е, се ...?
 д решила, вече, каквó, съм, да облекá

▶ 2 Read the sentences below in which a friend is inviting you to see what Nikolai has done:

- a Виж, Никола́й е дошъл!
 б Виж, Никола́й е донесъл цветя!
 в Виж, Никола́й е купил бонбони!
 г Виж, Никола́й е направил кафе!

Now you say it is not true (**Не é вярно**), it is Nadya who has done all these things. Don't forget to make the participle feminine!

3 The receptionist at the Odessa hotel asks Mr and Mrs Collins whether they have been to Borovets: Хóдили ли сте в Бóровец?

Ask the following people the same question:

- a a young girl   в an elderly gentleman
 б the couple sharing   г a small boy
 your table

4 A friend, who has taken you out, suddenly says: Забравил съм да взема парí. Стáнал съм много разсéян! Now imagine:

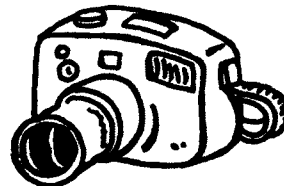
- a You are a woman and you have forgotten to take an umbrella.
 б You are a man and you have forgotten to take a camera.
 в You and your partner have forgotten to take any money.

What would you say? Don't forget the second half of the answer!

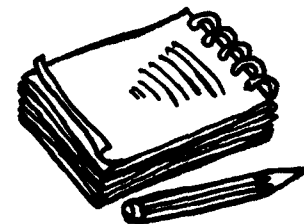
5 Read the sentences on the next page and then, using the model: Нямаше мляко. Милéна бéше забравила да кúпи мляко, complete the other sentences in the same way:

- a Нямаше бира. Г-н Анто́нов _____
 б Нямаше хляб. Г-жа́ Анто́нова _____
 в Нямаше домати. Г-н и г-жа́ Ко́линс _____
 г Нямаше газíрана вода. Аз _____

6 Continuing with our absent-minded, forgetful heroes, what would you say if you thought you'd taken, but now can't find:

(а) ФОТОАПАРАТ

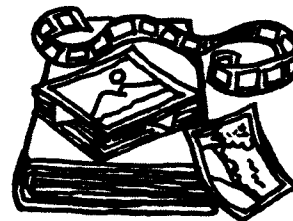
(а) БЕЛЕЖНИК

(б) ШАПКА

(в) КНИГА

(г) СНИМКИ

(д) ВЕСТНИК

Base your answers on the model:

Взех чадъра, но сегá го няма. Сигурно съм го загубил/а.

Do you understand?

Dialogue

Victoria Collins comes back from the beach. George, who still has not got over the mild sunstroke he suffered in Unit 15, has stayed back at the hotel. They increasingly speak Bulgarian to one another.

- Виктория** Как се чувстваш, Джордж?
Джордж Горе-долу. Но главата още ме боли.
Виктория Още не си се облякъл. Какво си правил цяла сутрин?
Джордж Четох учебника по български – *Teach Yourself Bulgarian*.
Виктория Какво ново научи?
Джордж В България има хубаво морé. В България има хубаво вино. И вече даже има хубава бира.
Виктория Много добре, много си научил.
Джордж Но няма игрище за голф! Виктория, ти не можеш да разбереш! Скучно ми е! I AM BORED!
Виктория Съжалявам, Джордж. Вината е твоя! Ако не беше стоял на слънце толкова, сегá щеше да можеш да ходиш на плаж. И не е вярно. Тук има игрище за голф.
Джордж Такá ли? Защо не си ми казала досегá?
Виктория Не си ме питал.
Джордж Къдé има игрище?
Виктория На Златни пясъци. Това е близо до Варна. Никогa не сме ходили там.
Джордж Хайде да отидем!
Виктория Добре, ще отидем. Но още не сме обядвали.
Джордж А с какво ще играя? Не съм взел стиковете си.
Виктория Предполагам, че ще можеш да вземеш стикове под нáем. Питай французина от съседната стая. Той вече е бил там.

горе-долу	so-so (lit. up and down)
(да) науча, -чиш	to learn
игрище за голф	golf course
стик	golf club
съседен, -дна	next (door), neighbouring
четá, -теш	to read

Questions

- 1 Какво го боли Джордж още?
- 2 Какво му е на него?
- 3 Какво не е казала досегá Виктория на Джордж?
- 4 Какво не е взел Джордж?
- 5 С какви стикове ще играе Джордж?
- 6 Кой вече е играл голф на Златни пясъци?

19

ИМАТЕ ЛИ ОПЛАКВАНИЯ? is there anything wrong?

In this unit you will learn

- how to complain if things go wrong
- how to distinguish between reporting what you know first hand and what you know from other sources

Dialogue

Nevena is listening to the complaints of a businessman who has not been lucky with his room.

Бизнесмен Добро утро, госпожице! Искам да сменя стаята си. Не съм доволен от стаята, която сте ми дали.

Невена Какви оплаквания имате?

Бизнесмен Контактът за самобръсначка не работи. Прозорецът е счупен, вентилаторът в банята е развалён. Снощи и телефонът се развали! Освен това, има много шум. Стаята е точно над ресторанта и музиката не спира цяла нощ!

Невена О, съжалявам, господине. Ще опитам да Ви намеря по-добра стая. Моля, почакайте във фоайето.

Бизнесмен Сега не мога да чакам, защото имам важна среща. Ще се върна в хотела към шест часа.

Невена Добре, не се безпокойте. Аз ще говоря с управителя.

(Later, in the manager's office.)

Невена Господинът от стая сто и дванайсета иска да сменя стаята си.

Управител От какво се оплаква?

Невена Казва, че контактът за самобръсначка не работи, прозорецът бил счупен. Вентилаторът и телефонът били развалени.

Управител Е, не е толкова страшно. Кажй му, че всичко ще поправим.

Невена Него го няма. Каза, че имал важна среща. Щял да се върне към шест часа.

Управител Много добре. Катo се върне, стаята му ще бъде наред.

Невена Страхувам се, че пак няма да бъде доволен. Исква друга стая, защото имало много шум от ресторанта.

Секретарка И други гости се оплакват от шум. Казват, че не могли да спят от шумá на трамваите.

Управител Да, зная. Тогава ще го сложим в стая на дванайсетия етаж. Там е по-тихо.

Невена Добра идея. Да се надяваме, че асансьорите работят!

Искам да сменя стаята си.
стаята, която сте ми дали
Какви оплаквания имате?
контактът за самобръсначка

счупен

вентилатор

е развалён

Снощи и телефонът се

развали.

освен това

шум

Музиката не спира цяла нощ

ще опитам

управител

От какво се оплаква?

контактът за самобръсначка

не работи

прозорецът бил счупен

вентилаторът и телефонът

били развалени

Не е толкова страшно.

Всичко ще поправим.

имал важна среща

щял да се върне

имало много шум

И други гости се оплакват

от шум.

не могли да спят от

шумá на трамваите

Тогава ще го сложим в

стая на дванайсетия етаж.

I want to change my room.
the room you have given me
What is wrong?

shaver socket

broken

extractor fan

is broken/has gone wrong

Last night the phone, too,

went wrong.

apart from that

noise

The music doesn't stop all night.

I'll try

manager, director

What is he complaining about?

(he says) the shaver socket

doesn't work

(he says) the window is broken

(he says) the extractor fan and

the telephone aren't working

That's not so terrible.

We'll put everything right.

(he said) he had an important

meeting

(he said) he'd be back

(he said) there was a lot of noise

Other hotel residents too

complain of the noise.

(they say) they couldn't sleep

because of the noise from

the trams

Then we'll put him in a room

on the twelfth floor.

Questions

1 Try to answer the questions.

- Какво иска бизнесменът?
- Какви оплаквания има той?
- Защо е шумна стаята му?
- Защо бизнесменът не може да чака?

- e От какъв шум се оплакват и други гости на хотела?
f Къде предлага управителят да слобжат бизнесмена?

2 True or false?

- a Бизнесменът каза, че бил доволен от стаята, която са му дали.
b Огледалото (*the mirror*) било счупено.
c Бизнесменът каза, че в стаята му имало много шум от ресторанта.
d Той щял да се върне след малко.
e Други гости също се оплаквали от шумá на трамваите.

How do you say it?

- Asking to have something changed

Искам да сменя стаята си. *I'd like to change my room.*

- Saying something *isn't working*

Асансьорът не работи. *The lift isn't working.*
Душът е развален. *The shower has gone wrong.*
Прозорецът е счупен. *The window is broken.*

- Recognizing requests for possible complaints

Имате ли оплаквания? *Is there anything wrong?*
Какви оплаквания имате? *What complaints do you have?*
От какво се оплаквате? *What is your complaint?*
(The doctor may ask you this too!)

- Expressing dissatisfaction

Не съм доволен/доволна от хотела. *I'm not happy with the hotel.*
Искам да се оплача. *I want to make a complaint.*

- Apologizing

Искам да се извиня. *I want to apologize.*

- Reassuring someone

Не се безпокойте! *Don't worry.*

Grammar

1 Renarrated forms

(Каза, че) имало много шум *(He said) there was a lot of noise.*

You will have noticed in the dialogue that when Nevena repeats the businessman's complaints she puts them in a slightly different form:

Бизнесмен Контактът... не работи.
Невена Контактът... не работел.

Бизнесмен Прозорецът е счупен.
Невена Прозорецът бил счупен.

Бизнесмен Сегá... имам важна среща.
Невена Каза, че имал важна среща.

In Bulgarian, you have to observe a clear distinction between what you know from first-hand experience and what you know from other sources. The form which Nevena uses shows that she is conveying second-hand information and that she has not herself been a witness to any of the events or facts she is presenting. She is only passing the information on, retelling the events. That is why the verb forms she is using are called renarrated forms.

Every so often in the book so far we have actually found it quite difficult to avoid these renarrated forms, especially in the exercises. Go back briefly to the questions after the dialogue in Unit 13, for example. You were asked there to imagine you were Mrs Collins and, as it were, to answer from 'first-hand experience':

Към колко часа пристигнахте? *What time did you arrive?*

Как беше пътуването ви? *How was your journey?*

It was not possible for us to ask you to talk about the journey yourself, because you were not a participant. You only read about it in the dialogue! Let's now compare Mrs Collins' answers with what you would need to say if you were 'renarrating' what she answered:

Г-жа Кóлинс Пристигнахме към седем часа.
Вие Те (г-н и г-жа Кóлинс) пристигнали към седем часа.

Г-жа Кóлинс Пътуването беше приятно.
Вие Пътуването било приятно.

Fairy tales are written using the renarrated forms. So are history books, unless, of course, the writer was an eye-witness to the events described.

2 How to construct the renarrated forms

Getting to grips with all the Bulgarian renarrated forms would be a pretty formidable task, as each tense has its equivalent renarrated version. For practical purposes, however, you will only need to use one or two of them, usually in the *he, she, it* and *they* forms, so it is on these that we will concentrate, both here and in the Appendix. In the Appendix, incidentally, you will find a slightly fuller set of tables enabling you to recognize some additional forms.

To start with, the renarrated forms are all based on the past participles ending in **-л, -ла, -ло, -ли**. This makes them look like the present perfect tense which you came across in Unit 18. The difference is that the renarrated form drops the **e** and **са**. Compare:

Present perfect tense

Той е пристигнал.
Те са пристигнали.

*He has arrived.
They have arrived.*

Renarrated

Той пристигнал.
Те пристигнали.

(I hear/they said)
he has arrived.
(I hear) *they have arrived.*

3 Renarrating present and past events

Go back to the dialogue earlier in the unit. You will see that the secretary repeats a complaint made by other hotel residents: **Не можели** да спят от шумá на трамваите. The form **можели** tells us that the original complaint was made in the present tense: **Не можем** да спим от шумá на трамваите.

If the hotel residents had complained in the past tense (**Не можахме** да спим от шумá), the secretary would have said: **Не можали** да спят от шумá на трамваите. To be technical for a moment, and if you've got this far, you'll surely manage to cope, the difference between **можели** and **можали** is in the *type* of past participle being used. **Можел** (-а, -о, -и) comes from the past imperfect form **можех** (Unit 17). As an imperfective form it is suitable for reproducing the present or past imperfect tense. **Можал** (-а, -о, -и) comes from the past form for **completed** actions **можах** (Unit 15). It is therefore suitable for reproducing things said in the past tense. Luckily, for many verbs the two participles are identical.

4 Щял да се върне към шест / will be back about six (he said)

When you want to renarrate things said in the future tense, you merely replace **ще** with **щял** (**щяла, щяло** or **щяли/щели**) да... You may remember Nevena saying the businessman would be back about six:

Бизнесмен   Ще се върна към шест часа.
Невена   Щял да се върне към шест часа.

5 The present perfect of (да) дам

Дал, дала, дало, дали are the past participle forms of the verb **(да) дам to give**. It is an irregular form, because it is not directly derived from the past tense form **дадох** (Unit 16). Instead of just replacing **-х** by **-л**, the past participle loses the last **three** letters: **-дох** and then adds **-л, -ла, -ло, -ли**:

стаята, която сте ми дали   *the room you've given me*

This happens with all verbs which end in **-дох** or **-тох** in the past, as with **четá to read** (past: **четох**) and **(да) преведá to translate** (past: **преведох**):

Аз съм чел тази книга.   *I have read this book.*
Г-жа Кóлинс е превела   *Mrs Collins has translated a*
няколко книги.   *number of books.*

6 Стаята, която сте ми дали: where to put the short indirect object pronoun

In present perfect sentences such as **стаята, която сте ми дали**, you put the short pronoun for the person who is given something between the appropriate form of **съм** and the past participle:

Аз съм ти дал една книга.   *I've given you a book.*
Ти си ми дал една книга.   *You've given me a book.*
Ние сме му дали една книга.   *We've given him a book.*
Вие сте им дали една книга.   *You've given them a book.*
Те са ѝ дали една книга.   *They've given her a book.*

With **той, тя** and **то**, however, the short pronoun comes *before* the verb *to be*:

Той ми е дал едно писмо.   *He's given me a letter.*
Тя му е дала едно писмо.   *She's given him a letter.*

When the past participle is the first word in the sentence, these expressions are preserved. The verb *to be* is followed by the pronoun in the *I, you, we* and *they* forms, but in the *he, she, it* form the pronoun comes *before* the verb *to be*. Compare:

Дала съм му лоша стая. *I've given him a bad room.*
and
Дала му е лоша стая. *She's given him a bad room.*

7 Introducing a reason or cause: от *because of*

The preposition *от* corresponds to a number of expressions in English. You have already come across *от* meaning *from* referring to time and space as in:

Магазинът е отворен от 9 до 12. *The shop is open from 9 to 12.*
Самолътът от Лондон пристига в осем часа. *The plane from London gets in at eight o'clock.*
Има шум от ресторанта. *There is noise from the restaurant.*

От is also frequently used to express reason or cause. Note the possible English equivalents in these expressions taken from the dialogue:

Не съм доволен от стаята си. *I'm not happy with my room.*
И други гости се оплакват от шум. *Other hotel residents too complain of the noise.*
Не могат да спят от шума на трамваите. *They can't sleep because of the noise from the trams.*

Exercises

1 If you were asked: **Имате ли оплаквания?**, how would you answer if you were not happy with:

a the price	e the food (use храна)
b the shop assistant	f the quality of the photos (use качество)
c the waiter	g the service (use обслужване)?
d the service station	

Model: Не съм доволен/доволна от камериърката.

2 Nothing is right in the restaurant. Complete the sentences using the model provided by the dissatisfied businessman in the dialogue:

Стаята, която сте ми дали, не ми харесва.

Don't forget to change to **който, която, което, които** where necessary (cf. Unit 5).

- a Кюфтето, _____, не ми харесва.
b Супата, _____, не ми харесва.
c Виното, _____, не ми харесва.
d Салатите, _____, не ми харесват.
a Сладоледът, _____, не ми харесва.

▶ 3 In this exercise you can practise using two different tenses of (да) **дам** and also putting the pronouns in the right order. First read out loud the short dialogue:

г-н и г-жа Коблинс Не сте ни дали ключовете.
Портиер Дадох ви ги. Ето ги.

Now, still reading out loud, complete the dialogues below, making sure you have chosen the correct short pronouns. If necessary, look them up in the Appendix.

- a – Не сте ми дали паспорта.
• _____
b – Не сте ни дали билетите.
• _____
c – Не сте ни дали сметката.
• _____
d – Не сте ни дали ключ.
• _____
e – Не сте ми дали визитна картичка (business card).
• _____

4 Read the following sentences in which you give several reasons why you cannot get off to sleep:

- a Не мога да спя от кафето.
b Не мога да спя от главоболие.
c Не мога да спя от горещина (*heat*).
d Не мога да спя от комарите (*mosquitoes*).
e Не мога да спя от музиката в ресторанта.

Now, giving the same reasons, say why you couldn't get off to sleep last night:

Снощи не можах да спя от шумá на трамваите.

- 5 The story below tells of Michael Johnson's trip to Plovdiv which you first learnt about at the end of Unit 13. It consists of two parts – one told by Nikolai, who was there with Mr Johnson, and one told by Nadya, who was not. Read the story and try to work out who is talking first and where the first part finishes.

В Пловдив било много интересно. Майкъл ходил в най-интересните къщи, разгледал Римската стена и църквата «Свети Константин и Елена». Времето било много приятно. Имало много хора на панаира. Майкъл имаше възможност да бъде преводач на една група англичани. Той им помогна да намерят своя преводач. Той купи много картички от Пловдив, защото мислеше, че е загубил фотоапарата си.

- 6 This exercise is based on the conversation between John, Eli and Nevena at the end of Unit 14. We will ask questions in the special renarrated forms because we didn't take part in that conversation. Answer using the same forms – you weren't there either!

- a Когá билá свáтбата?
- b В кой ресторáнт празнували?
- c Къдe се запознали Джон и Ели?
- d Защо дошъл Джон в Сoфия?
- e Къдe щели да отидат сегá Джон и Ели?

Do you understand?

Dialogue

Nadya receives a misdirected complaint from an agitated customer.

- Клиент** (On the phone.) Дóбър ден. Искáм да говоря с дирéктора на фíрма «Търгóвска рeклáма», мóля.
- Нáдя** Г-н Антóнов разговáря с клиенти в мoмента. Дa му предáм ли нeщо?
- Клиент** Дa, акó обичатe. Обáждам сe от фíрма «Прогрeс». Искáм да сe оплáча. Предáйте мy, чe нe смé довóлни от вáшатa рáботa.
- Нáдя** От каквó пó-тóчно сe оплáкватe?
- Клиент** Поръчaхмe 1 200 (хилядa и двéстa) рeклáмни брошúри, a полúчихмe сáмо 600 (шeстстoтин). Пáпките, койтo поръчaхмe, имат дeфeкти, a

визитните картчки са на лошoкáчествeнa хартия.

Нáдя Щe предáм нa дирéктора оплáкваниятa Ви. Щe Ви сe обáдя úтрe. Дочúванe!
(Later, to the director.)

Нáдя Г-н Антóнов, обáди сe едíн нeрвен клиент от фíрма «Прогрeс». Имашe цял куп оплáквания. Каквó e стáнaло?

г-н Антóнов Поръчaли 1 200 брошúри, a полúчили сáмо 600. Пáпките имали дeфeкти, a визитните картчки били нa лошoкáчествeнa хартия.

Нáдя Чáкай, чáкай! Тук имá нýкaквa грeшкa. Фíрма «Прогрeс» e поръчaлa 1 200 брошúри и ние смe изпратили 1 200 – в двa кашóна пo 600. Сигурно още нe сá полúчили втóрия кашóн. Поръчкa зa пáпки и визитни картчки от тях нe смé имали.

(Telephone rings.)
Клиент Обáждам сe пак от фíрма «Прогрeс». Искáм да сe извиня. Окáзa сe, чe всíчкo e нарeд.

Нáдя Г-н Антóнов e тук. Искатe ли дa говоритe с нeго?

Клиент Нýмa нýждa дa го бeзпокойтe. Полúчихмe всíчки брошúри. Кактo разбрáх от сeкретáркaтa, пáпките и визитните картчки били поръчани нa дрúго мястo, в дрúгa фíрма. Грeшкaтa e мóя. Извинявaйтe още веднъж. Дочúванe!

г-н Антóнов Нeрвният клиент ли бeшe?

Нáдя Дa, извини сe. Бил направил грeшкa.

г-н Антóнов Нíщо чúдно. Кáзват, чe в тáзи фíрма стáвали много грeшки...

Търгóвска рeклáма	<i>Trade Publicity</i>
(дa) предáм, -дaдeш	<i>to pass on/leave a message</i>
(дa) сe оплáчa, -чeш	<i>to make a complaint</i>
рeклáмeн, -мнa	<i>publicity (adj.)</i>
имá дeфeкт	<i>has something wrong with it</i>
нeрвeн, -внa	<i>agitated, stressed out</i>
прoгрeс	<i>progress</i>
цял куп	<i>a whole lot (of)</i>
лoшoкáчeствeн	<i>of inferior quality</i>
хартия	<i>paper</i>

грѣшка	<i>mistake</i>
кашѳн	<i>cardboard box</i>
обѳждам, -даш се	<i>to ring, phone</i>
(да) се извинѳя, -нѳш	<i>to apologize</i>
окѳза се (it form)	<i>it turned out</i>
на другѳ място	<i>elsewhere</i>
ѳще веднѳж	<i>once again</i>

Questions

Try to use the renarrated forms in your answers!

- 1 Каквѳ трѳбва да предадѳ Нѳдя на дирѳктора?
- 2 От каквѳ се оплѳква клиентѳт?
- 3 Защо се обѳжда клиентѳт втори път?
- 4 Каквѳ е разбрѳл клиентѳт от секретѳрката?
- 5 Каквѳ казват за фѳрма «Прогрѳс»?

20

бѳхмѳ ѳскалѳ
да дѳйдѳм пак!
we would like to come again!

In this unit you will learn

- how to take your leave of someone
- how to use some sentences with *if*
- how to express wishes and requests being especially polite
- how to agree to stay in touch

Dialogue

At Sofia airport Mrs Collins sees a young couple with a trolley.

- г-жа Кóлинс** Извинете, бихте ли ми казали откъде взехте количка за багаж?
- Милéна** О, но ние се познаваме. Здравейте! Видяхме се в една сладкарница. Помните ли?
- г-жа Кóлинс** Да, вярно – Вие сте момичето, което ни показа Централна поща. Милéна, нали?
- Милéна** Точно така! Запознайте се – това е моят колега Николай. Той заминава за Англия.
- г-жа Кóлинс** Значи ще пътуваме заедно. (*Shaking hands.*) Приятно ми е.
- Милéна** Николай, би ли взел количка за г-н и г-жа Кóлинс?
- Николай** Да, разбира се. Един момент.
- Милéна** Довóлни ли сте от престоя във Варна?
- г-жа Кóлинс** Да, прекарахме чудесно. Мисля, че видяхме повечето забележителности около града.
- Милéна** Ще дойдете ли пак в България следващата година?
- г-жа Кóлинс** Много бихме искали да дойдем пак. Ако имаме възможност да дойдем през зимата, бихме отишли в Бóровец този път.
- Милéна** Ако идвате пак, обадете ми се непременно! Éто, Николай идва с количката.
- г-н Кóлинс** Благодаря, Николай. Виктория, трябва да бързаме. Довиждане, Милéна! Ще Ви пишем от Англия.
- Милéна** Всичко хубаво, г-н Кóлинс! Г-жа Кóлинс, имам една молба към Вас. Бихте ли помогнали на Николай на Хийтроу? Той се безпокой, че не разбира английски много добре.
- г-жа Кóлинс** Ще му помогна с удоволствие. Довиждане, Милéна!
- Милéна** Приятен път! (*To Nikolai.*) Николай, ще ми пратиш ли картичка от Чéлмсфорд?
- Николай** Знаеш, че ще ти пратя... (*With a sigh.*) Кóлко бих искал ти да пътуваш с мене!
- Милéна** Хайде, тръгвай! Ще закъснееш за самолета. Приятно прекарване!
- Николай** Благодаря! До скоро виждане, Милéна!

- Бихте ли ми казали?** *Could you please tell me?*
- Помните ли?** *Do you remember?*
- значи** *so (lit. that means)*
- Би ли взел количка?** *Could you please take a trolley?*
- Един момент.** *Just a moment.*
- Прекарахме чудесно.** *We had a marvellous time.*
- Видяхме повечето забележителности около града.** *We saw most of the sights outside the town.*
- Бихме искали да дойдем пак.** *We'd like to come again.*
- бихме отишли** *we would go*
- обадете ми се непременно** *don't fail to/do let me know*
- Ще Ви пишем.** *We'll write to you.*
- Всичко хубаво.** *All the best.*
- Бихте ли помогнали?** *Could you please help?*
- Ще ми пратиш ли картичка?** *Will you send me a card?*
- Кóлко бих искал ти да пътуваш с мене!** *How I wish you were going with me!*
- Хайде, тръгвай.** *Come on, off you go.*

Questions

- Try to answer the questions.
  - Какво показа Милéна на г-н и г-жа Кóлинс?
  - Когá биха искали да дойдат г-н и г-жа Кóлинс пак в България?
  - Къде биха отишли те, ако имаха възможност?
  - Каква молба има Милéна към г-жа Кóлинс?
  - Какво би искал Николай?
- True or false?
  - Николай няма да пътува заедно с г-н и г-жа Кóлинс.
  - Г-н и г-жа Кóлинс са видели всички забележителности около Варна.
  - Г-н и г-жа Кóлинс биха искали да дойдат пак в България.
  - Г-н и г-жа Кóлинс няма да пишат на Милéна от Англия.
  - Николай ще прати имейл на Милéна от Чéлмсфорд.

How do you say it?

- Taking your leave

До скóро виждане!
Приятен път!

*See you soon.
Have a good journey.*

- Expressing a wish politely

Бих искал/а...
(Много) бихме искали...

*I would like...
We would (very much) like...*

- Intensifying a statement or a wish

Елате непременно!
Непременно ще дойда.

*Do come!
I certainly will come.*

- Making a polite request for assistance

Бихте ли ми казали...?

Would you be so kind as to tell me...?

Би ли взел количка?

Would you be so kind as to take a trolley?

Бихте ли ми помогнали?

Could you please help me?

- Asking someone to wait a moment

Един момент!

Just a moment/hold on!

- Saying you have enjoyed yourself very much

Прекарахме чудесно.

We had a marvellous time.

- Expressing eager expectation

Очаквам Николай с
нетърпение.
С нетърпение очаквам
да се обадите

*I'm looking forward to seeing
Nikolai.
I'm looking forward to hearing
from you.*

Grammar

1 Expressing wishes and requests more formally

Бих искал да... I would like to...

In Unit 6 you learned that the Bulgarian equivalent of *I want to* is **Искам да**, and you may have felt this way of expressing a wish rather rude. Although **искал** in Bulgarian is socially more acceptable than *I want* in English – ('I want never gets', remember!) – Bulgarian does

also have more formal polite alternatives. These are based on a special form of **съм** and come close to English polite expressions with *would* and *could*. Compare:

Искам да сменя стаята си.	<i>I want to change my room.</i>
and Бих искал(а) да сменя стаята си.	<i>I would like to change my room.</i>

Искам да говоря с директора.	<i>I want to speak to the director.</i>
and Бих искал(а) да говоря с директора.	<i>I would like to speak to the director.</i>

The ultra-polite forms and also the conditionals about which you will discover more below consist of the special form of **съм** plus a past participle, usually from a verb of *wanting* or *wishing*.

would like

(аз) бих искал(а) да...	(ние) бихме искали да...
(ти) би искал(а) да...	(вие) бихте искали да...
(той) би искал да...	(те) биха искали да...
(тя) би искала да...	
(то) би искало да...	

Бихте ли...? Would you be so kind as to...? (Could you...?)

You can use the same form of **съм** to make polite requests:

Би ли ми казал(а) колко е часът?	<i>Could you tell me what the time is?</i>
Бихте ли ми показали пътя за Варна?	<i>Would you be so kind as to show me the way to Varna?</i>

These requests are a degree more formal than questions using **Може ли...?** (see Unit 6).

2 Бих отишъл (акó...) I would go (if...)

The same forms are used to express willingness to do something if the circumstances permit or if certain conditions are fulfilled. (Unlike constructions with **цял** in Unit 16, these are things that still can happen, they are 'open' conditions):

Бихме отишли в Бóровец, акó дойдем през зимата.	<i>We'd go to Borovets if we were to come in winter.</i>
Бих отишла в Англия (акó ймам пари)	<i>I'd go to England (if I were to have the money).</i>
Бихме дошли с вас, акó не сме заети.	<i>We will come with you if we aren't busy.</i>

In the last example the statement is more tentative and the Bulgarian expresses willingness and politeness as much as condition. In all three examples the Bulgarian polite form could be replaced by the normal future: **ще оти́дем, ще оти́да** and **ще дой́дем**, all of which are more assertive and definite – *I will* rather than *I would*.

3 Catching up with new verbs with 'ce'

In Unit 6 you learned that some Bulgarian verbs, called reflexive verbs, are accompanied by the 'satellite' word **ce**. Since then you have come across more reflexive verbs and they can be now summed up in three groups:

(a) when the object of the verb in English is *myself, yourself*, etc. (or such an object is implied) as in:

Момчѐто се облѐче.	<i>The boy got (himself) dressed.</i>
Той се чувствва по-добре сега.	<i>He feels better now.</i>
Той се безпоко́й.	<i>He is worried.</i>

These verbs can usually also appear without **ce** and with an object. Compare:

Невѐна облѐче момчѐто.	<i>Nevena got the boy dressed.</i>
Чувствам бо́лка в крѐста.	<i>I feel a pain in the back.</i>
Извиня́вай, че те безпоко́й.	<i>Forgive me for troubling you.</i>

Other similar verbs include:

(да) вѐрна	<i>to return, give back</i>
(да) оже́ня	<i>to marry someone off</i>
(да) разваля́	<i>to break something</i>
(да) се вѐрна	<i>to return, go back</i>
(да) се оже́ня	<i>to get married</i>
(да) се разваля́	<i>to break down, go wrong</i>

(b) when the object of the verb in English is *each other* or *one another*. These verbs can also be used without **ce**:

Аз позна́вам Никола́й.	<i>I know Nikolai.</i>
but	
Ниѐ се позна́ваме.	<i>We know each other.</i>
Милѐна видя́ г-жа́ Ко́линс.	<i>Milena saw Mrs Collins.</i>
but	
Те се видя́ха в една́ сладка́рница.	<i>They saw one another in a café.</i>

Ще запозна́я Никола́й с
тези англича́ни.

but

Те ще се запозна́ят на
летя́щето.

*I'll introduce Nikolai to these
Englishmen.*

*They'll get to know one another
at the airport.*

(c) when the verb denotes feelings or emotions. These verbs never appear without **ce**:

грижа́ се	<i>to look after</i>	страху́вам се	<i>to be afraid</i>
надя́вам се	<i>to hope</i>	съмня́вам се	<i>to be in doubt</i>
ра́двам се	<i>to be pleased</i>	шегу́вам се	<i>to joke</i>
сме́я се	<i>to laugh</i>		

4 To be doing something and to begin doing something

The difference in meaning of 'twin' verbs like **ра́двам се** *to be glad* and **(да) се зара́двам** *to rejoice* or **сме́я се** *to be laughing* and **да се засме́я** *to begin to laugh* is often difficult to render succinctly in English. One is imperfective, the other perfective (see Unit 12). When the prefix **за-** is added to a verb it often denotes the beginning of an action. Compare the beginning perceived as a moment in time A, with B, an action that is going on:

A	Тя го видя́ и се засме́я.	<i>She saw him and began to laugh.</i>
	Той я видя́ и ведна́га го заболя́ главата́.	<i>He saw her and immediately got a headache.</i>
B	Тя пак се сме́е.	<i>She's laughing again.</i>
	Пак го боли́ главата́.	<i>He's having a headache again.</i>

Also compare the verb **по́мня** *to remember* with the verb **(да) запо́мня**. The first verb can be paraphrased as 'to be keeping something in one's memory' (that is why it is imperfective) and the second one as 'to get something fixed in one's memory' (that is why it is perfective).

5 Keeping in touch

(Да) се оба́дя *to get in touch, to phone* does not fit into any of the three groups and literally means 'to let oneself be heard' (see Unit 11). When you use it in the phrase **обади́ ми се!** you have to

remember where to put the two little unstressed words. The indirect object pronoun (**ми**) always comes before **се**, no matter whether they both follow or precede the verb (see Appendix):

Трябва да **ми се** обадиш.   *You must get in touch/give me a ring/call.*
 Обадете **ми се**!   *Give me a ring/call.*

Exercises

1 Following the model, respond to the requests below. Watch the word order!

Request: Обади се на г-н Антонов, моля те.

Responses: **a** Ще му се обадя
b Обадох му се вече
c Вече му се обадох

- i Обадете се на секретарката, моля Ви.
- ii Обади се на Николай, моля те.
- iii Обади се на Джон и Ели, моля те.
- iv Обадете се на Невена Петкова, моля Ви.

2 Make these requests, already quite decently civil, even more polite. The model may help:

Model: Покажете ми, моля Ви, тази ваза.
 Бихте ли ми показали тази ваза?

- a** Моля Ви, кажете ми Вашия адрес.
- b** Обадете ми се по-късно, моля Ви.
- c** Моля Ви, помогнете ни да намерим пътя за Варна.
- d** Дайте ми друга стая, ако обичате.
- e** Моля Ви, поръчайте ми такси за десет часа.

Here are the past participles to choose from. You won't need them all!

казал дал донесъл поръчал помогнал се обадил спрял

3 Answer these questions using the future form and, demonstrating your willingness to do what you are asked (provided certain conditions are met!), by using **бих** and the past participle.

Model: Ще отидеш ли на мач (*match*)? Ще отида/бих отишъл, ако не вали дъжд.

- a** Ще купите ли подаръци за жена Ви? (ако намеря нещо хубаво)
- b** Ще се обадиш ли от летището? (ако имам време)
- c** Ще дойдеш ли на тенис? (ако се чувствам по-добре)
- d** Ще участвате ли в конференцията? (ако имам пари)

Past participles to choose from (again, you won't need them all):

дошъл купил участвал се обадил разбрал

4 If you have ever attended a conference in Bulgaria, you might find parts of the following brief address familiar. It contains several polite expressions which you yourself might have occasion to try out. Read the address out loud, then answer the questions in English.

Дами и господа, скъпи приятели!

Бих искал(а) да ви поздравя с „Добре дошли“ в нашата красива столица и да ви пожелая успех в работата ви на тази конференция. Много се радваме, че виждаме тук толкова много приятели на България от цял свят. Бихме се радвали, ако тази конференция е полезна за всеки от вас.

Още веднъж добре дошли в България! От все сърце (*all my heart*) ви пожелавам приятна и плодотворна (*fruitful*) работа и до нови творчески (*creative*) и приятелски (*friendly*) срещи.

- a** On what occasion is this address given?
- b** At what point in the proceedings is the speech made?
- c** How does the speaker address his audience?
- d** Where do the conference participants come from?
- e** What else do they have in common?
- f** In what city is this particular conference taking place?
- g** What benefit does the speaker hope the participants will derive from the conference?

5 Back in Britain, Michael Johnson is attending another conference. In the coffee break he dashes off a postcard to his friends in Bulgaria. Read aloud what he says:

Скъпи приятели!

Пиша ви от Лондон, където съм на конференция. На конференцията има двама бизнесмени от Пловдив, които добре познават г-жа Колинс. Казват, че говоря вече не

по-лошо от нея... Бих искал да ви благодаря още веднъж за помощта ви и за приятните дни в България. Очаквам Николай с нетърпение. Надявам се да се видим скоро пак. Всичко хубаво и до скоро виждане!

С поздрав (*kind regards*),
Майкъл Джонсън

Лондон, 6.VI. 2004

Now you write a postcard, also in Bulgarian, to Nikolai and Nadya.

Do you understand?

Dialogue

Sofia airport is not large, and shortly before taking off for Heathrow Mr and Mrs Collins bump into some more acquaintances.

- г-н Кóлинс** Виктория, виж! Още една позната.
г-жа Кóлинс А, да – момичето от рецепцията в хотела в Сòфия.
Невéна Здравейте, г-н Кóлинс! Здравейте, г-жа Кóлинс! Каква изненада!
г-жа Кóлинс Здравейте, Невéна. И Вие ли ще пътувате за Англия?
Невéна Не, аз изпращам едни приятели – Марк Дéйвис и женá му. Пóмните ли, аз Ви казах за него.
г-жа Кóлинс Да, пóмня. Америкáнският журналист, нали?
Невéна Тóчно така. Елате да Ви запозная с тях, те много ще се зарадват.
Марк Приятно ми е. Невéна много ми е разказвала за Вас. Щях да Ви изпратя съобщение от Америка, за да Ви покáня на една конференция за България. Бихте ли искали да участвате?
г-жа Кóлинс Бих участвала с удоволствие, ако не съм заета по същото време.
Марк Чудесно, ще Ви пратя покана и програмата. Бихте ли ми дали имейла си, мóля.
г-жа Кóлинс Заповядайте, това е визитната ми картичка. Вие в Америка ли живеете?
г-жа Дéйвис Да, повечето време прекарваме в Америка, но много често идваме в България.
г-жа Кóлинс Надявам се да се видим пак! Обадете се!

▶ (*The public address system crackles into life.*) Мóля за внимание! Всички пътници, заминаващи за Лондон, да се явят пред изход нóмер чéтири!

г-жа Кóлинс Сегá трябва да бързаме. Довиждане на всички!
Невéна Довиждане! Приятен път и всичко хубаво!
 Елате пак непременно!
Всички НЕПРЕМÉННО!

(да) се зарадвам, -ваш	to be pleased
разказвам, -ваш	to tell, relate
(да) участвам, -ваш	to take part
пътник, (pl) -ици	passenger, traveller
заминаващ за	travelling to
(да) се явя, явиш	to present oneself
изход	gate; exit
плодотворен, -рна	fruitful
съобщение	message

Questions

- 1 Коя позната виждат г-н и г-жа Кóлинс на летището?
- 2 Защо е на летището Невéна?
- 3 За когó е разказвала много Невéна на Марк?
- 4 За каквó щял Марк да изпрати съобщение на г-жа Кóлинс?
- 5 В какъв слóчай би участвала г-жа Кóлинс в конференцията?
- 6 Каквó дава г-жа Кóлинс на Марк?

лева
лева
лева
лева
лева

е

Универсална карта за

Интернет достъп

Евтими разговори

We hope you have found it fun working your way through *Teach Yourself Bulgarian*. We also hope you will wish to develop your knowledge of the language, the country and its people. Unfortunately, at present we cannot confidently direct you to any single book or course that takes you on from where you left off at the end of Unit 20. There are no modern, dedicated printed English-language materials for intermediate learners of Bulgarian. There is, for example, no advanced learner's dictionary of Bulgarian targeted at English-language learners. What you will have to do, therefore, is pick and mix from a variety of sources, combining limited printed materials with the expanding and ever-changing offerings of the internet. To help you on your way, we list here a few books and other sources you might find useful.

Dictionaries

Dictionaries that have been long in service are currently being updated and reissued. There are also a number of handy new dictionaries, mostly intended for Bulgarian learners of English, but nevertheless of value to English-language learners of Bulgarian. Try the two-way pocket dictionary by Levkova and Pishtalova: *English–Bulgarian, Bulgarian–English Dictionary*, Colibri, Sofia, 2001. For a good English–Bulgarian dictionary, look for *21st Century Reference English–Bulgarian Dictionary* by Shurbanova and Rangelova, published by Prozorets i Trud, Sofia. A Bulgarian–English dictionary by Shurbanova and Rangelova is promised soon. The German publisher Ernst Klett Verlag, operating in Bulgaria as 'PONS Bulgaria', has produced a number of English–Bulgarian dictionaries. These include a useful English–Bulgarian phrasebook, *Tematichen rechnik. Angliyski*. Try the PONS website: <http://www.pons.bg>.

Grammars, primers

For the intermediate learner the most appropriate primer is *Intensive Bulgarian: a textbook and reference grammar* by Ronelle Alexander, assisted by Olga Mladenova. Published by the University of Wisconsin Press in 2000, it comes in two hefty volumes, combines grammar and exercises and will both help you revise and take you further. Grammars of Bulgarian produced in Bulgaria are traditionally on the turgid side and are intended for a largely academic readership. They are also, of course, written in Bulgarian in an appropriate style!

Courses

A number of Bulgarian universities organize short courses in Bulgarian language and culture, usually in the summer, for keen and interested foreigners. Try the Sofia University website: <http://www.uni-sofia.bg> or, better, Bulgarian Links on the Oslo University site listed below. There are other established courses in Veliko Turnovo and Blagoevgrad.

Book buying

Most large internet booksellers can supply Bulgarian books. In the UK the specialist booksellers Grant & Cutler Ltd, 55–57 Great Marlborough Street, London W1F 7AY, supply a variety of learning materials produced by Western and Bulgarian publishers. They have dictionaries, including technical dictionaries, phrasebooks, literature in Bulgarian and even Bulgarian Scrabble. Try <http://www.grantandcutler.com>, or email to G&C@grantandcutler.com or phone 0044 (0)207 734 2012.

Ypá (hurrah!) for the <.bg> internet address!

By far the most exciting source of authentic Bulgarian language material today is the internet. The '.bg' sites, and the information they provide, multiply by the minute. Here are just a few promising addresses for you to get started on.

An excellent site, primarily in Bulgarian but with English pages too, and a multitude of links, is <http://www.online.bg>. Here you will find newspapers, literary journals, theatre and cinema programmes and much else besides. Also try the lively <http://www.dir.bg>. It, too, has Bulgarian newspapers and even a Bulgarian книжарница (*bookshop*). Most Bulgarian newspapers also have their own websites. And if you are looking for authentic literature, try <http://liternet.bg>. A good general site with useful links and lots of information on Bulgaria is <http://www.kirildouhalov.net/>. For a thoroughly absorbing time and more substantial sustenance for

Bulgarian learners than on any other site, click into the Bulgarian language and literature offering at the University of Oslo on <http://www.hf.uio.no/east/bulg/mat/index.html>. Or explore its hugely rewarding Bulgarian Links. A long address, but it's well worth the journey!

Congratulations on completing *Teach Yourself Bulgarian!*

We hope you have enjoyed working your way through the course. We are always keen to receive feedback from people who have used our course, so why not contact us and let us know your reactions? We'll be particularly pleased to receive your praise, but we should also like to know if you think things could be improved. We always welcome comments and suggestions and we do our best to incorporate constructive suggestions into later editions.

You can contact us through the publishers at:

Teach Yourself Books, Hodder Headline Ltd, 338 Euston Road, London NW1 3BH.

So **приятен път! приятно прекърване!** and **на добър час!** (*farewell!*). And happy hunting!

Michael Holman and Mira Kovatcheva,
Tunbridge Wells and Sofia, 2003

The publisher has used its best endeavours to ensure that the URLs for external websites referred to in this book are correct and active at the time of going to press. However, the publisher has no responsibility for the websites and can make no guarantee that a site will remain live or that the content is or will remain appropriate.

Introduction

1 Alaska, address, Estonia, espresso, Canada, credit, Milan, minute, Ottawa, omelette, Texas, telephone. 2 Berlin, bar, Glasgow, garage, Dakota, vodka, Geneva, jury, Zambezi, Arizona, Istanbul, India, York, Mallorca, London, Balkan, Panama, police, Frankfurt, Sofia, Zurich, Donetsk, Chad, Churchill, Sheffield, show business, Stuttgart, Budapest, Updike, Bulgaria, chauffeur, signora, Yukon, Leeds United, Yalta, Yankee. 3 Vienna, Vivian, Namibia, Varna, Richard, Yorkshire, Sinatra, Amsterdam, Hungary, Liverpool, Hyde Park, Sahara. 4 Address, espresso, telephone, credit, Ottawa, garage, minute, Donetsk, show business, Budapest, Beatles, Vivian, Amsterdam.

Exercises

1 (a) iv, (b) xii, (c) v, (d) x, (e) xi, (f) iii, (g) i, (h) vi, (i) vii, (j) ii, (k) ix, (l) viii. 2 (a) v, (b) iii, (c) vii, (d) viii, (e) vi, (f) ix, (g) i, (h) x, (i) iv, (j) ii. 3 (a) viii, (b) xiv, (c) iii, (d) v, (e) vi, (f) xvi, (g) ix, (h) iv, (i) ii, (j) i, (k) xiii, (l) xv, (m) xi, (n) vii, (o) xii, (p) x. 4 201 Fax, 202 Restaurant, 203 Reception, 204 Fitness centre, 205 Bar, 206 Taxi, 207 Information, 166 Police. 5 (a) Sirena Snack bar (b) Berlin Restaurant (c) Sheraton Hotel (d) Orient Café. 6 (a) 17.25, (b) 17.05, (c) 16.35, (d) 18.05, (e) 18.30, (f) 15.40, (g) 16.10.

Unit 1

Questions 1 (a) Да, има (b) Не, няма (c) Казвам се... 2 (a) Т (b) F: Бизнесмен съм (c) Т.

Exercises 1 (a) agency (f), (b) address (m), (c) aspirin (m) (d) bank (f), (e) business (m), (f) beer (f) (g) vodka (f) (h) computer (m), (i) lemonade (f), (j) music (f), (k) pony (n), (l) problem (m), (m) soda water (f), (n) sport (m), (o) tonic (m),

(p) *tourist* (m), (q) *firm* (f), (r) *football* (m), (s) *chauffeur* (m), (t) *printer* (m), (u) *office* (m), (v) *fax* (m), (w) *video* (n), (x) *xerox* (m).
 2 (a) здравей, (b) здравейте, (c) здравейте, (d) здравейте, (e) здравей, (f) здравей, (g) здравейте. 3 (a) Добро утро, (b) Добър ден, (c) Добър ден, (d) Добър вечер. 4 i (f), ii (e), iii (d), iv (c), v (d), vi (b). 5 (a) Да, има. (b) Да, има. (c) Не, няма. (d) Не, няма. (e) Да, има. (f) Не, няма. 6 (a) Има ли уйски? (b) Има ли бира? (c) Има ли лимонада? (d) Има ли чай? 7 (a) Уйски, моля. Джин, моля. (b) Бира, моля. Кóка-Кóла, моля. (c) Капучино, моля. Еспресо, моля. (d) Кафе, моля. Чай, моля. 8 (a) a lovely hotel. (b) a good-looking man. (c) a beautiful sea. (d) lovely beer. (e) a beautiful name. (f) a beautiful Bulgarian (female!). (g) Хубава стая! (h) Хубав апартамент! (i) Хубаво българско вино!

9

(a) (b)

<i>Майкъл Джонсън</i>	<i>България</i>
<i>4, Маунт Драйв</i>	<i>1000 София</i>
<i>Челмсфорд</i>	<i>хотел „Родина“</i>
<i>Есенс</i>	<i>апартамент 8</i>
<i>Англия</i>	<i>Майкъл Джонсън</i>

Do you understand? (a) Evening. (b) Yes. (c) Scotch. (d) No. (e) No.

Unit 2

Questions 1 (a) Благодаря, добре съм, (b) Това е телекс, (c) Да, това е телекс от Лондон, (d) Има самолет от Лондон в седем часа, (e) Да, той пристига днес. 2 (a) F: Надя е добре. (b) T. (c) T. (d) F: Господин Антонов няма време за кафе, (e) F: Господин Антонов има много работа.

Exercises 1 (a) Къде е тя? (b) Той е добре. (c) Как е той? (d) Къде са те? (e) Тя е в хотел «Родина». (f) Той има работа. (g) Тук ли са те? 2 (a) Казвам се Джули Джеймсън; (b) Казвам се Тони; (c) Казвам се Боян Антонов; (d) Казваме се Кóлинс. 3 (a) Как се казваш? (b) Как се казвате? (c) Как се казвате? 4 Трамвай номер две, пет, шест, осем. Тролей номер едно, четири, седем, девет. 5 Не, аз съм г-жа/г-н _____ (Try writing out your name!) Не, аз съм в стая номер

седем. 6 (a) Какво е това? (b) Как е тя? (c) Как са те? (d) Какво е това? (e) Как си? (f) Какво е това (g) Как сте? (h) Какво е това? 7 i (b), ii (d), iii (a), iv (e), v (c). 8 (a) Това ли е ресторант «Кристал»? Не, ресторант «Кристал» е там. (b) Това ли е булевард «Левски»? Не, булевард «Левски» е там. (c) Това ли е Централна поща? Не, Централна поща е там. (d) Това ли е хотел «Хемус»? Не, хотел «Хемус» е там. (e) Това ли е улица «Ракóвски»? Не, улица «Ракóвски» е там. 9 (a) Не, нямам; (b) Да, имам; (c) Не, нямам; (d) Да, имам; (e) Да, имам. 10 (a) Моля, къде има ресторант? (b) Моля, къде има банка? (c) Моля, къде има телефон? (d) Моля, къде има тоалетна? (e) Моля, къде има поща? (f) Моля, къде има фитнес център? 11 (a) съм, е; (b) съм, е; (c) съм, е; (d) сме, са; (e) съм, е.

Do you understand? 1 F: Булевард «Витоша» не е близо. 2 F: Г-н Джонсън няма карта на София. 3 T. 4 F: Има трамвай до булевард «Витоша». 5 T. 6 T. 7 F: Той пристига в Бóровец в десет часа.

Unit 3

Questions 1 (a) Тя е от Мánчестър. (b) Тя е преводачка. (c) Да, омъжена е. (d) Да, има едно дете. (e) Той е учител. (f) Да, тя познава България добре. 2 (a) F: Г-жа Кóлинс е от Мánчестър. (b) F: Г-жа Кóлинс има едно дете. (c) T. (d) T. (e) F: Г-жа Кóлинс не е за първи път в България. (f) T.

Exercises 1 (a) Имам едно дете. (b) Омъжена ли сте? (c) Г-жа Кóлинс е преводачка. (d) Каква е г-жа Кóлинс по народност? (e) За първи път ли е г-жа Кóлинс в България? (f) Откъде са г-жа Кóлинс и г-н Кóлинс? (g) Познавам страната ви добре. 2 i (d), ii (f), iii (a), iv (b), v (c), vi (g), vii (h), viii (e). 3 (a) Не, не съм лекарка. Каква сте по професия? Секретарка/учителка съм. (b) Не, не съм българка. Каква сте по народност? Ирландка/англичанка/шотландка съм. (c) Не, не съм сервитьор. Какъв сте по професия? Преводач/лекар/студент съм. (d) Не, не съм англичанин. Какъв сте по народност? Ирландец / шотландец /американец съм. 4 (a) Марк Дэйвис е журналист. Той е от Санта Барбара. Той е женен. (b) Милена е художничка. Тя е от София. Тя не е омъжена. (c) Андрю е студент. Той е от Глазгоу. Той не е женен. (d) Г-жа Кóлинс е преводачка. Тя е от Мánчестър. Тя е омъжена. (e) Надя е секретарка. Тя е от Пловдив. Тя не е омъжена. (f) Майкъл Джонсън е бизнесмен. Той е от Челмсфорд. Той е женен. (g) Г-н Антонов е директор. Той

е от Бургас. Той е женен. (h) Никола́й е фотограф. Той е от Варна. Той не е женен. 5 (a) ът, (b) та, (c) ът, (d) та, (e) та, (f) ът, (g) ът, (h) ът. 6 (a) Лѐкарят е шотлѐндец. (b) Учи́телят е англича́нин. (c) Ча́ят е хубав. Той е от Англия. 7 (a) Запозна́йте се - мъжѝт ми! (b) Запозна́йте се - синѝт ми! (c) Запозна́йте се - дъщеря́ ми! (d) Запозна́йте се - брат ми! (e) Запозна́йте се - сестра́ ми! 8 (a) Синѝт ми се ка́зва Анд́рю. (b) Дете́то ми се ка́зва Ви́ктор. (c) Ма́йка ми се ка́зва Ири́на. (d) Жена́ ми се ка́зва Мари́я. (e) Дъщеря́ ми се ка́зва Си́лвия. (f) Баща́ ми се ка́зва Пол. 9 (a) Но тя е студѐна! (b) Но той е студѐн! (c) Но тя е то́пла! (d) Но то е то́пло! (e) Но тя е то́пла! (f) Но той е то́пъл. 10 Заповя́дайте, това́ е визата ми. Заповя́дайте, това́ е резервацията ми. Заповя́дайте, това́ е билѐтът ми. 11 (a) ка́рта(та), (b) Че́рно море́, (c) Ду́нав, (d) Гѝрция и Ту́рция. (e) Со́фия.

Do you understand? 1 Т. 2 F: Милѐна е художничката на фирмата. 3 Т. 4 Т. 5 F: Никола́й и Милѐна има́т време́ за кафе́.

Unit 4

Questions 1 (a) Той има́ три писма́. (b) Не, господи́н Джо́нсън не иска́ бѐлгарски вѐстници. (c) Не, той не разби́ра бѐлгарски добре́. (d) Той има́ пет мину́ти свободо́но време́. (e) Той е в Бѐлгѐрия за две се́дмици. (f) Той има́ срѐща то́чно в двана́йсет часа́. 2 (a) Т. (b) F: В хоте́ла има́ англи́йски вѐстници и списѐния. (c) Т. (d) F: Невѐна има́ са́мо еди́н въпрѐс. (e) F: Часа́т е едина́йсет и полови́на. (f) F: Той е в Бѐлгѐрия за две се́дмици.

Exercises 1 Автобу́сът за Ма́льовица замина́ва в шест (часа́) и три́йсет и пет (мину́ти) и пристѝга в де́вет (часа́) и петна́йсет (мину́ти)./Автобу́сът за Ба́нкя замина́ва в де́сет (часа́) и де́сет (мину́ти) и пристѝга в де́сет (часа́) и чети́рисет и пет (мину́ти)./Автобу́сът за Са́моков замина́ва в едина́йсет (часа́) и два́йсет (мину́ти) и пристѝга в трина́йсет (часа́) и три́йсет (мину́ти)./Автобу́сът за Бо́ровец замина́ва в трина́йсет (часа́) и петдесе́т (мину́ти) и пристѝга в седемна́йсет (часа́) и два́йсет и пет (мину́ти). 2 (a) Автобу́сът за Са́моков замина́ва след пет мину́ти. (b) Автобу́сът за Бо́ровец замина́ва след два́йсет мину́ти. (c) Автобу́сът за Ма́льовица замина́ва след де́сет мину́ти. 3 (a) Автобу́сът за Плѐвдив замина́ва в едина́йсет часа́ и два́йсет мину́ти.

(b) Самолѐтът от Ло́ндон пристѝга в деветна́йсет часа́ и чети́рисет мину́ти. (c) Има́ самолѐт за Ва́рна в де́сет часа́ и петна́йсет мину́ти. (d) Замина́вам за Со́фия в петна́йсет часа́ и три́йсет мину́ти (три и полови́на). (e) Срѐщата на г-н Джо́нсън е то́чно в двана́йсет часа́. 4 (a) Аз съ́м в Бѐлгѐрия за двана́йсет/петна́йсет/два́йсет дни. (b) Аз съ́м в хоте́ла за три/трина́йсет но́щи. (c) Аз съ́м въ́в Ва́рна за едѐна се́дмица/две се́дмици. 5 от се́дем часа́ до два́йсет часа́ и три́йсет мину́ти; от де́вет до два́йсет и еди́н часа́; от осемна́йсет до два́йсет и три часа́; от осем до двана́йсет и от шестна́йсет до два́йсет часа́; от де́сет до трина́йсет и от чети́рина́йсет до деветна́йсет часа́. (a) Пощата́ работи́ от се́дем часа́ сутринта́ до осем и полови́на вече́рта. (b) Апте́ката работи́ от де́вет часа́ сутринта́ до де́вет часа́ вече́рта. (c) Ресто́рантът работи́ от шест до едина́йсет часа́ вече́рта. (d) Сладка́рницата работи́ от де́сет часа́ сутринта́ до еди́н часа́ на обе́д и от два часа́ следобе́д до се́дем часа́ вече́рта. 6 (a) Ко́лко америка́нки има́ в хоте́ла? (b) За ко́лко се́дмици е г-н Джо́нсън в Бѐлгѐрия? (c) След ко́лко дни пристѝга брат ти? (d) От ко́лко дни са г-н и г-жа́ Ко́линс в Со́фия? (e) В ко́лко часа́ замина́ва автобу́сът? (f) Ко́лко писма́ и ка́ртички има́м днес? (g) Ко́лко деца́ има́ г-н Джо́нсън? 7 (a) На́дя пи́е кафе́ с Никола́й и Милѐна. (b) На́дя пи́е кафе́то с ма́лко за́хар. (c) Никола́й пи́е кафе́то с мно́го за́хар. (d) Милѐна и́ска кафе́ без за́хар. (e) Те оби́чат кафе́то с ма́лко мля́ко. (f) Аз оби́чам кафе́то _____. 8 (a) В кафе́то има́ за́хар, нали́? Да, има́ ма́лко за́хар. (b) В кафе́то има́ мля́ко, нали́? Да, има́ ма́лко мля́ко. (c) В ча́я има́ мля́ко, нали́? Да, има́ ма́лко мля́ко. 9 (a) В кафе́то няма́ мля́ко, нали́? Не, няма́/Да, няма́. (b) В кафе́то няма́ за́хар, нали́? Не, няма́/Да, няма́. (c) В ча́я няма́ за́хар, нали́? Не, няма́/Да, няма́. 10 (a) две легла́; (b) чужденци́; (c) америка́нци; (d) бѐлгарски вѐстници; (e) мно́го въпрѐси; (f) мно́го ези́ци; (g) мно́го продава́чки; (h) трамва́и; (i) мно́го чужденки́. 11 (a) Хотѐлт е до ресто́ранта. (b) Ресто́рантът е до хоте́ла. (c) Театѐрът е до магази́на. (d) Магази́нът е до театѐра. (e) Музе́ят е до па́рка. (f) Па́ркът е до музе́я.

Do you understand? 1 F: Никола́й замина́ва за Англия. 2 F: Той не разби́ра англи́йски. 3 Т. 4 F: Фирмата́ е в Чѐлмсфорд. 5 Т. 6 Т. 7 F: Въ́в фирмата́ няма́ мно́го фотогра́фи. 8 F: Той замина́ва след три се́дмици.

Unit 5

Questions 1 (a) Англичани има в много страни по света. (b) Тя говори много добре български език (c) Г-жа Кóлинс е англичанката в стая номер десет. (d) Невéна знае три езика. (e) Тя говори френски, руски и испански. (f) Той живее в Чéлмсфорд. 2 (a) F: Не много англичани говорят български. (b) F: Г-жа Кóлинс е англичанката, която живее в стая номер десет. (c) T. (d) T. (e) F: Тя говори френски най-добре. (f) F: Много българи говорят чужди езици.

Exercises 1 (a) Много англичани ли има в хотела? (b) Много българи ли говорят английски? (c) Българи ли са г-н Антонов и Никола́й? (d) Българи и англичани ли работят във фирмата? (e) Англичани ли са г-н и г-жа Кóлинс? 2 (a) дру́ги; (b) дру́го; (c) дру́га; (d) дру́ги; (e) друг; (f) дру́ги; (g) друг; (h) дру́го; (i) дру́га; (j) дру́ги. 3 (i) (a) Тук на картата има два ресторанта. Кой (ресторант) е по-близо? (b) Тук на картата има два града. Кой (град) е по-близо? (c) Тук на картата има два курорта. Кой (курорт) е по-близо? (d) Тук на картата има два къмпинга. Кой (къмпинг) е по-близо? (e) Тук на картата има два мотела. Кой (мотел) е по-близо? (ii) (a) На картата има две аптеки. Коя (аптека) е по-близо? (b) На картата има две бензиностанции. Коя (бензиностанция) е по-близо? (c) На картата има две спирки. Коя (спирка) е по-близо? 4 (a) Кой, (b) Кой, (c) Коя, (d) Кой, (e) Коя, (f) Кой. 5 (a) Кóлко чужди езика говори Невéна? (b) Кóлко билéта искат те? (c) Кóлко джéна сервира сервитьо́рът? (d) Кóлко чужди езика знае Ма́йкъл Джонсýн? 6 (a) Тури́ст: Извинéте, има ли хотели до гáрата? Гра́жданин: Да, до гáрата има няколко хотела. (b) Тури́ст: Извинéте, има ли ресторанти до гáрата? Гра́жданин: Да, до гáрата има няколко ресторанта. (c) Тури́ст: Извинéте, има ли музеи до гáрата? Гра́жданин: Да, до гáрата има няколко музея. (d)

Тури́ст Извинéте, има ли офиси до гáрата? Гра́жданин Да, до гáрата има няколко офиса. 7 (a) мъжа́, който пристига от Лондон; жена́та, която говори хубаво български; англичани, които живеят в България; семейството, което живее в стая номер десет. (b) българина, който заминава за Англия? англичани, които са женени за българи?/който не пият уиски? шотландци, които не пият уиски?/който са женени за българи? българката, която е омъжена за англичанин? 8 (a) Ето трамва́я. Ето два трамва́я. (b) Ето тролéя. Ето два тролéя. (c) Ето автобúса. Ето два автобúса. (d) Ето къмпинга. Ето два къмпинга. (e)

Ето компю́търа. Ето два компю́търа. (f) Ето банкомáта. Ето два банкомáта. 9 (a) Ето билéта ми. (b) Ето паспóрта ми. (c) Ето мъжа́ ми. (d) Ето синá ми. (e) Ето бага́жа ми. 10 Извинéте, ну́ла, осем, осем, осем, три, две, едно, осем, девет, едно ли е? Извинéте, ну́ла, осем, девет, осем, едно, пет, шест, седем, три, две ли е? Извинéте, седем, осем, девет, ну́ла, две, шест, шест ли е?

Do you understand? 1 F: Никола́й учи английски, 2 T. 3 F: Милéна познава няколко учителя по английски, 4 F: Милéна има два много хубави учебника по английски. 5 F: Никола́й има нýжда от учебници. 6 T. 7 F: Никола́й е на два́йсет и шест години.

Unit 6

Questions 1 (a) Ма́йкъл Джонсýн има срéща с г-н Антонов. (b) Г-н Антонов очаква г-н Джонсýн. (c) Не, той няма проблеми в Сóфия. (d) Той иска да отиде първо в банката. (e) Ма́йкъл Джонсýн трябва да обменí парí. (f) Той трябва да говори по-бавно. 2 (a) F: Г-н Джонсýн е доволен от хотела. (b) T. (c) F: Банката и ресторантът не са далече от офиса. (d) T. (e) F: Г-н Антонов и г-н Джонсýн нямат нýжда от преводач. (f) T.

Exercises 1 Имате ли ви́за/билéт/ бóрдна кáрта? Не. Тря́бва ли да имам ви́за/билéт/бóрдна кáрта? Да, трябва. 2 Искате ли да отидем: (a) на óпера? (b) на концéрт? (c) на сладка́рница? (d) на дискотéка? (e) на теáтър? (f) на екску́рзия? (g) на ски? (h) на плаж? 3 Никола́й трябва да отиде в Чéлмсфорд след три сéдмици. 4 i (g), ii (d), iii (a), iv (f), v (c), vi (b), vii (e), viii (a), ix (a). 5 (a) не́я; (b) не́го; (c) тях. 6 (a) не́го; (b) не́я; (c) не́я; (d) не́го; (e) не́я; (f) не́го. 7 Кáзвам се (*your name*) Имате ли писма́/факс/вéстници/мáса за мéне? 8 Никола́й: Искам да/мóже ли да говоря с Вас? Г-н А Съжاليا́вам, но сегá нямам вре́ме за тебе. Имам срéща с г-н Джонсýн. На́дя: Г-н Антонов, имате ли нýжда от мéне? Г-н А: Мисля, че нямаме нýжда от преводач. Мóже ли да напра́виш кафе́ за нас? На́дя: Нямам ни́що протíв. 9 (a) юти́я, (b) чадéр, (c) колíчка, (d) таксí, (e) носáч, (f) парí. 10 (a) се надя́вам; (b) се ра́двам; (c) се чу́ствам добре.

Do you understand? 1 Един клиент иска да говори с дирéктора. 2 Не, не é свобóден. 3 Той трябва да се обáди по-кýсно следóбед. 4 Той иска да отиде на тéнис. 5 Бра́тът на Милéна иска да отиде с не́я на концéрт. 6 Да, На́дя иска да отиде с тях.

Unit 7

Questions 1 (a) Най-добре е да отидат на пазара. (b) Плодовете и зеленчуците на пазара не са евтини, но са най-пресни. (c) Г-жа Коблинс не обича тиквички. (d) Той иска един килограм домати. (e) Тя продава ябълки, праскови и грозде. (f) Всичко струва трийсет и осем лева и шейсет стотинки. 2 (a) F: Г-н и г-жа Коблинс искат Невена да им покаже магазин за плодове и зеленчуци. (b) F: Г-н Коблинс не иска да купи тиквички. (c) T. (d) T. (e) F: Г-жа Коблинс не иска праскови. (f) T.

Exercises 1 (a) пликче, (b) два пликча, (c) два банана, (d) банани, (e) два пъпеша. (f) пъпеша, (g) ножове. (h) няколко ножа, (i) няколко български града (j) градове 2 (a) Платете на касата! Не пипай! (b) Пазете чистотата! Не газете тревата! (c) Бутни! Дръпни (d) Не пипай! 3 Може ли да ми кажете: (a) къде има телефон? (b) къде има банка? (c) къде има аптека? (d) къде има павилион? 4 Може ли да ми покажете: (a) този чадър/крем? (b) тази карта/чаша? (c) това списание/лекарство? (d) тези ножове/списания/кремове/чаши? 5 (a) Койко струват краставиците? Дайте ми един килограм краставици. (b) Койко струват тиквичките? Дайте ми един килограм тиквички. (c) Койко струват ябълките? Дайте ми един килограм ябълки. (d) Койко струват прасковите? Дайте ми един килограм праскови. 6 (a) Да, да отидем! (b) Да, да отидем! (c) Да, да платим! (d) Да, да се обадим! 7 (a) Да, много обичам да пътувам. (b) Не, не обичам да играя на компютър. (c) Не, не обичам да пазарувам. (d) Да, много обичам да карам ски. (e) Да, много обичам да четя. 8 (a) Купи мляко, моля! (b) Ела, моля! (c) Седни, моля! (d) Виж, моля! (e) Кажй, моля! (f) Дай, моля! 9 (a) Да Ви дам ли солта? (b) Може ли да ни покажете стаята? (c) Дайте ни ключа, моля! (d) Моля, покажете ми това списание! (e) Може ли да ми дадете този пъпеш? 10 (a) Ябълките са по-евтини от прасковите, (b) Доматите са по-пресни от тиквичките, (c) Пъпешът е по-сладък от гроздето, (d) Нада е по-заета от Невена, (e) Краставиците са по-големи от тиквичките.

Do you understand? 1 T. 2 T. 3 F: Г-жа Коблинс иска десет билета за трамвай. 4 F: Г-жа Коблинс иска два пликча и две марки. 5 F: Картичките струват лев и двацет 6 T.

Unit 8

Questions 1 (a) Г-н Джонсън иска да види менюто. (b) Той препоръчва шопската салата. (c) Таратор е студена

супа от кисело мляко и краставици. (d) Той предпочита топла супа. (e) За пиене г-н Джонсън иска плодов сок. (f) Г-н Антонов поръчва чаша вино. 2 (a) F: Шопската салата е с домати, краставици и сирене. (b) T. (c) T. (d) F: Г-н Антонов и г-н Джонсън поръчват четири бели хлебчета. (e) T. (f) F: На обед г-н Антонов поръчва чаша бяло вино.

Exercises 1 (a) Сервитьорът препоръчва пилзенска бира, но аз предпочитам българска. Да поръчаме българска бира! (b) Сервитьорът препоръчва гроздова ракия, но аз предпочитам сливова. Да поръчаме сливова ракия! (c) Сервитьорът препоръчва пилешка супа, но аз предпочитам зеленчукова. Да поръчаме зеленчукова супа! 2 (a) препоръчвате; (b) поръча; (c) предпочитате; (d) препоръчва/предпочита; (e) поръчаме; (f) предпочита; (g) поръчате. 3 В таратора има кисело мляко, краставица, чесън, сол, олио и орехи. 4 (a) Има нескафе и еспресо; (b) Има черен чай, ментов чай и билков чай; (c) Има плодова торта, шоколадова торта и орехова торта; (d) Има портокалов сок, гроздов сок, ябълков сок и сок от ягоди. 5 (a) две, две; (b) два, две; (c) две; (d) две; (e) два, две; (f) два; (g) двамата; (h) два; (i) две; (j) двамата; (k) две; (l) два. 6 Try the following menus – other combinations will also do: (a) Една зеленчукова супа и един омлет със сирене; (b) Две вегетариански супи и два пъти омлет с шунка/кюфтета; (c) Четири зеленчукови супи и четири пъти кюфтета/пипча с кашкавал. 7 Какви сандвичи имате?/ Два сандвича с шунка и един с кашкавал, моля./ Един портокалов сок, две коли и три кафета, моля. 8 (i) (a) две кебапчета; (b) кебапчетата; (ii) (a) две хлебчета; (b) хлебчетата; (iii) (a) две кюфтета; (b) кюфтетата. 9 (a) вегетарианската супа; (b) пълнените чушки; (c) бялото грозде; (d) пилешката супа; (e) червените ябълки; (f) плодовата торта; (g) белите хлебчета; (h) българското кисело мляко. 10 (a) бяло вино; (b) сливовата ракия; (c) вегетарианската супа; (d) шоколадовата торта; (e) българските специалитети; (f) пилзенската бира.

Do you understand? 1 Часът е осем и половина. 2 Да, още е рано за работа. 3 Не, сладкарницата е отворена. 4 За закуска има сандвичи, кифли и банички. 5 За ядене те поръчват два сандвича и две парчета торта. 6 За пиене те поръчват две кафета еспресо и два ябълкови сока.

Unit 9

Questions 1 (a) Невена иска да говори с г-жа Коблинс.

(b) Момчетата са на летището. (c) Те са от Америка. (d) Те имат нужда от преводач. (e) Митничарите не могат да намерят багажа на момчетата. (f) Кен има два кюфара. (g) Високият мъж носи един черен кюфар и една синя чанта. 2 (a) F: Те са на летището. (b) F: Г-жа Кóлинс може да отиде на летището. (c) T. (d) T. (e) F: Кюфарите на Кен не са големи. (f) T.

Exercises 1 (a) С какво мога да Ви помогна? (b) Момчетата от Америка имат нужда от преводач. (c) Митничарите не могат да намерят багажа на момчетата. (d) Това не е моят багаж. (e) Малката синя чанта е на Джон/Малката чанта на Джон е синя. 2 Да, мога да/Не, не мога да: (a) играя тенис; (b) карам ски; (c) плувам; (d) карам кола; (e) играя на карти. 3 Извинете, можете ли да ми покажете: (a) къде е аптеката? (b) къде е митницата? (c) къде е хотел «Шератон»? (no definite article needed with names of hotels!) (d) къде е спирката на тролей номер две? (e) къде е Централна гара? (no definite article here either.) 4 i (e); ii (d); iii (a); iv (b); v (c). 5 (a) Твоят кюфар ли е това? Не, този кюфар не е мой. Моят кюфар е по-голям. (b) Твобето портмонé ли е това? Не, това портмонé не е мое. Моего портмонé е по-голямо. (c) Твоят чадър ли е това? Не, този чадър не е мой. Моят чадър е по-голям. (d) Твоята папка ли е това? Не, тази папка не е моя. Моята папка е по-голяма. (e) Твоята писалка ли е това? Не, тази писалка не е моя. Моята писалка е по-голяма. (f) Твоят молив ли е това? Не, този молив не е мой. Моят молив е по-голям. (g) Твоят белéжник ли е това? Не, този белéжник не е мой. Моят белéжник е по-голям. (h) Твоята химикалка ли е това? Не, тази химикалка не е моя. Моята химикалка е по-голяма. 6 Портмонéто ми го няма! Багажът ми го няма! Чадърът ми го няма! Белéжникът ми го няма! Папката ми я няма! Парите ми ги няма! 7 (a) Туристът не може да намери своя хотел. (b) Не, туристът не знае името му/името на хотела. (c) Хотелът е близо до спирката на тролей номер едно и тролей номер пет. (d) До Университета има два хотела. (e) Неговият хотел се казва «Сърдика». Турист Извинете, г-н полицай, можете ли да ми помогнете? Не мога да намеря своя хотел. Полицай Как се казва хотелът Ви? Турист За съжаление, не зная. Зная само, че е близо до спирката на тролей номер едно и тролей номер пет. Полицай На коя улица е хотелът? Турист Не зная на коя улица е, но е близо до Университета. Полицай Има два хотела близо до Университета. Единият се казва «Сóфия», другият се казва

«Сърдика». Турист Вече зная името на хотела ми. Моят хотел се казва «Сърдика». 8 (a) Няма я; (b) Няма го; (c) Няма го; (d) Няма ги; (e) Няма я.

Do you understand? 1 F: До г-н и г-жа Кóлинс има свободни места. 2 T. 3 T. 4 F: Г-н и г-жа Кóлинс имат малко работа в Сóфия. 5 T. 6 F: Един неин колега заминава скоро за Англия. 7 F: Те не знаят къде е Централна поща.

Unit 10

Questions 1 (a) Никола́й бърза, защото трябва да поръча такси и да запази маса в ресторанта за Майкъл Джонсън и Боян Анто́нов. (b) Те могат да чуят прогнозата по радиото. (c) Утре на Витоша времето ще бъде предимно слънчево, но ветровито. (d) Надя предлага да отидат в Мелник. (e) В края на седмицата времето ще бъде хубаво. (f) Надя ще говори с шефа. 2 (a) T. (b) F: Никола́й трябва да поръча такси и да запази маса в ресторанта. (c) T. (d) F: Утре времето на Витоша няма да бъде много хубаво. (e) F: Г-н Джонсън сигурно не носи туристически обувки. (f) F: Шефът ще се съгласи да отиде в Мелник.

Exercises 1 (a) Утре ще бъде ли облачно и мрачно? Не, утре няма да бъде облачно и мрачно. (b) Утре ще бъде ли мъгливо? Не, утре няма да бъде мъгливо. (c) Утре ще бъде ли топло и слънчево? Не, утре няма да бъде топло и слънчево. (d) Утре ще бъде ли студено и влажно? Не, утре няма да бъде студено и влажно. (e) Утре ще бъде ли дъждовно? Не, утре няма да бъде дъждовно. 2 (a) Найстина, много е горещо. Не съм съгласен/съгласна. Изобщо не е горещо. (b) Найстина, много е късно. Не съм съгласен/съгласна. Изобщо не е късно. (c) Найстина, много е забавно. Не съм съгласен/съгласна. Изобщо не е забавно. (d) Найстина, много е удобно. Не съм съгласен/съгласна. Изобщо не е удобно. (e) Найстина, много е лесно. Не съм съгласен/съгласна. Изобщо не е лесно. 3 i (d); ii (e); iii (a); iv (c); v (b). 4 (a) Не, утре ще бъде ясно и горещо. (b) Не, вятърът по Черноморието ще бъде слаб до умерен. (c) Ще бъде между два́сет и осем и трийсет и два градуса. (d) Температурата на морето ще бъде около два́сет и три градуса. 5 Няма да дойда, защото нямам време./Утре./Предлагам да отидем на екскурзия. Съгласна ли си?/Времето ще бъде слънчево и топло. Добре. И аз ще взема моето яке. 6 (a) Г-н Анто́нов ще се съгласи бързо/лесно/трудно. (b) Лесно/трудно/

бързо ще намерим гарата. (с) Трудно/лесно/бързо ще намерим багажа. (d) Ш-ш-ш! Говори по-тихо!

Do you understand? 1 Т. 2 F: На Витоша винаги е по-студено. 3 F: Мелник е на юг. 4 Т. 5 F: Милена не обича да става рано. 6 Т.

Unit 11

Questions 1 (a) Г-н Антонов и г-н Джонсън трябва да направят план за следващата седмица. (b) Г-н Джонсън иска да отиде в Боровец, за да разгледа хотелите. (c) Г-н Джонсън и г-н Антонов са поканени на изложба във вторник преди обед. (d) Те ще отидат на панаира на първия ден, за да имат време да разгледат всичко. (e) Г-н Антонов трябва да се върне в София на двацет и втори май. 2 (a) F: Г-н Джонсън иска да отиде сам. (b) Т. (c) F: Преговорите ще бъдат на втория и третия ден. (d) F: Г-н Антонов ще посрещне делегация, която пристига от Япония. (e) Т.

Exercises 1 (a) На партера има подаръци и козметика. (b) На първия етаж има всичко за детето. (c) На втория етаж има обувки. (d) На третия етаж има мъжка и дамска конфекция. (e) На четвъртия етаж има килими. (f) На петия етаж има ресторант и тоалетна. 2 (a) Продават маратонки на втория етаж. (b) Продават парфюми на партера. (c) Продават якета на третия етаж. (d) Продават шампоани на партера. 3 (a) на него, го; (b) на нея, я; (c) на него, го; (d) на тях, ги. 4 (a) събота, за събота; (b) петък, в петък; (c) сряда, за утре. 5 (a) Един приятен уикенд. (b) Луксозен автобус. (c) В хотел в центъра на Белград. (d) Двацет и осми април; втори юни; четвърти август; осми септември; тринайсети октомври. (e) Екскурзия до Нови Сад. (f) Български език. (g) Не. Цената не включва билети за музеи. 6 (a) В понеделник Надя ще помогне на Николай с документите. (b) Във вторник Надя ще каже на шефа за датата на изложбата. (c) В сряда Надя ще отговори на писмото на художника. (d) В четвъртък Надя ще изпрати покани на всички, които работят във фирмата. (e) В петък Надя ще се обади на колегата в Пловдив. (f) В събота Надя ще купи подарък на синя на Антонови. (g) В неделя Надя ще покаже на Милена новите плакати./Dates: Какво ще правиш на осемнайсети, деветнайсети, двацети, двацет и първи, двацет и втори, двацет и трети и двацет и четвърти май?

Do you understand? 1 Т. 2 F: Г-н и г-жа Килинс ще бъдат във Варна до четвърти юни. 3 Т. 4 F: Кен не може да пътува на двацет и втори юли. 5 Т. 6 F: Кен трябва да отиде в агенцията в понеделник.

Unit 12

Questions 1 (a) Надя не обича да чака. (b) Милена казва на Надя да не поръчва още, защото Николай ще дойде след малко. (c) Според Надя Николай ще дойде, защото харесва Милена. (d) Милена иска да се обади на Николай, за да го попита защо не идва. (e) Не, тя няма мобилен телефон (GSM). (f) Николай обича да сядва до хубави момичета. 2 (a) F: Николай трябва да дойде след малко. (b) F: Надя казва, че Николай винаги закъснява. (c) Т. (d) F: Милена не обича да чака. (e) Т.

Exercises 1 (a) Остави; (b) остава; (c) оставащ. 2 (a) ii; (b) i; (c) v; (d) iv; (e) iii; (f) iv. 3 (a) помага; (b) ставаме; (c) идва; (d) поръчва. 4 Искам да видя; хайде да влезем; Хайде и ние да седнем; и ние ще изберем нещо; ще отида по-близо; за да разгледам блузата ѝ; Искам да поръчам. 5 Ето, тя идва, вижда, влиза. Ето вижда, сядва. Ето избира, поръчва. Ето носи. Ето, не чака. Ето, плаща, става и отива. 6 (a) обича; (b) харесва/обича; (c) обича; (d) харесва; (e) обича; (f) харесате; (g) харесват/обичат; (h) обичам; (i) обича; (j) хареса; (k) харесва.

Do you understand? 1 Г-н Джонсън не трябва да паркира до табелката, защото хотелът е в ремонт и понякога падат тежки предмети. 2 Паркингът е зад хотела. 3 Полицията препоръчва малкия ресторант, защото г-н Джонсън няма да чака дълго там. 4 Г-н Джонсън не може да седне на масата в ъгъла, защото тя е запазена. 5 Г-н Джонсън казва „Моля, недейте да бързате“. 6 Сервитьорът ще помогне на г-н Джонсън, защото той не разбира всичко в менюто.

Unit 13

Questions 1 (a) Пристигнахме към седем часа. (b) Пътуването ни беше приятно. (c) Имахме проблеми, защото нямахме карта на града. (d) Проблемите ни започнаха, когато пристигнахме в града. (e) Не, когато пристигнахме, беше още светло. (f) Не стигнахме до площада с църквата, защото улицата беше в ремонт. 2 (a) F: Г-н и г-жа Килинс ще карат направо и ще стигнат един площад, на който има църква. (b) F: Хотел «Одеса» е

вдясно, срещу Морската градина. (c) F: Г-н и г-жа Коблин пристигнаха във Варна към седем часа. (d) Т. (e) F: Ресторантът е на партера вляво.

Exercises 1 i (e); ii (f); iii (a); iv (c); v (d); vi (b). **2** (a) Когато започна да вали? (b) Защо загубихте пътя? (c) Къде е банката? (d) Когато питате къде е магистралата? (e) Кой ви помогна да намерите пътя? (f) Къде завихте надясно? **3** (a) обядвах; (b) купи; (c) заминаха; (d) направи; (e) започна; (f) питахме; (g) поръча; (h) изпрати. **4** Върнах се по същата улица. Стигнах един булевард. Завих надясно и карах направо. Като стигнах площада, паркирах на паркинга и питах пак. Музеят не беше далече от площада. **5** Вървете направо по тази улица. На втората улица завийте наляво и после веднага завийте надясно. Вървете направо и ще стигнете един площад. На третата улица вляво завийте наляво. Аптеката е на около двамайсет метра вляво. **6** Карахме направо по тази улица. На втората улица завихме наляво и после веднага завихме надясно. Карахме направо и стигнахме един площад. На третата улица вляво завихме наляво. Аптеката беше на около двамайсет метра вляво.

Do you understand? (a) Нямах представа от българската история. (b) В стария град разгледах Римската стена, стария театър и църквата «Свети Константин и Елена». (c) Времето беше приятно, защото не беше много горещо. (d) Когато пристигна група англичани, имах възможност да бъда преводач. (e) Англичаните търсиха преводача във фоайето вляво от рецепцията. (f) Ще покажа на Надя картички, а не снимки, защото загубих фотоапарата си.

Unit 14

Questions 1 (a) Когато се ходи на гости в България на домакинята се носят цветя и бонбони. (b) Днес се празнува Кирил и Методий, денят на българската култура. (c) Майкъл Джонсън не може да каже на Сашко „Честит рожден ден“, защото днес не е рожденият ден на Сашко. (d) Сашко благодари на Майкъл Джонсън за шоколада и моливите. (e) Подаръци се получават на рожден ден. (f) Боян Антонов ще донесе виното от кухнята. **2** (a) F: Много хора купуват цветя днес. (b) Т. (c) Т. (d) F: Златка Антонова ще покани гостите в хола. (e) F: Сашко обича да помага. (f) Т.

Exercises 1 Поздравявам Ви с новата работа. Честито! Поздравявам Ви с новия апартамент. Честито! Поздравя-

вам Ви със сватбата. Честито! Поздравявам Ви с успеха. Честито! Поздравявам Ви с празника. Честито! **2** (a) Милена е поканена на опера. (b) Поканен(а) съм на сватба. (c) Майкъл Джонсън е поканен на изложба. (d) Те са поканени на парти. (e) Поканени ли сте на коктейла? **3** (a) Къде се обменя валута? (b) Какво не се продава на малолетни? (c) Когато се правят резервации? (d) Къде се отива с този трамвай? (e) Какво се вижда оттук? (f) Какво се вижда оттук? (Singular verb after какво, remember?). **4** Видя ли катедралата «Свети Александър Невски»? • Да, видях я. — Хареса ли ти? • Много ми хареса. — Разгледа ли криптата? • Да, разгледах и нея. Пред криптата се продаваха икони. Купих една малка икона. — Може ли да я видя? • Разбира се. Ето я. Харесва ли ти? — Аз не разбирам от икони, но тази ми харесва. **5** (a) Да, компактдискът с българска музика много ми харесва. (b) Да, тараторът много ми харесва. (c) Да, баницата много ми харесва. (d) Да, тези цветя много ми харесват. (e) Да, българското вино много ми харесва. (f) Да, пълнените чушки много ми харесват. (g) Да, бонбоните много ми харесват. (h) Да, шопската салата много ми харесва. **6** (a) Вчера Майкъл Джонсън и Николай донесоха рози за Златка Антонова. (b) Вчера Милена донесе един учебник за Николай. (c) Вчера донесохме брошури от панайра в Пловдив. (d) Вчера донесохте ли подарък за своите приятели? (e) Вчера Майкъл Джонсън донесе шоколад за Сашко. (f) Вчера г-н Антонов и синът му донесоха две бутилки вино от кухнята.

Do you understand? **1** Те празнуваха в ресторант «Берлин». **2** Ели предлага бонбони на Невена по случай сватбата. **3** Те се запознаха в Боровец миналата година. **4** Тя им пожелава много щастие. **5** Когато започват да пият коняк, Ели и Джон казват „Назраве!“.

Unit 15

Questions 1 (a) Милена не иска повече кекс, защото не ѝ се яде. (b) Тя не се чувства добре. От вчера я боли stomaxът. (c) Пие ѝ се вода./На Надя ѝ се пие вода. (d) Миналата година по това време тя имаше грип с висока температура. (e) Човек трябва да се грижи за здравето си. **2** (a) F: Милена не иска кекс, защото я боли stomaxът/има болки в stomaxa. (b) F: Кексът много ѝ хареса. (c) Т. (d) F: Тя няма хрема и кашлица. (e) Т.

Exercises 1 i (c); ii (g); iii (e); iv (f); v (a); vi (b), (d), (e); vii (b),

(d), (e). 2 (a) (i) Не, не го болят очите. (ii) Не, не я боли зъб. (iii) Не, не ги болят краката. (iv) Не, не го боли коляното. (v) Не, не я боли ръката. (b) (i) Не ми се ходи на плаж. (ii) Не ми се пие чай. (iii) Не ми се говори български. (iv) Не ми се учи. (v) Не ми се работи на компютър. 3 Какво ти е?/Какво ти каза лекарят?/Спи ли ти се?/Скучно ли ти е?/Не се безпокой! Скоро ще ти мине. 4 Лекарят ми каза, че имам (a) грип; (b) апендисит; (c) висока температура; (d) хрема, (e) хепатит. 5 (a) Не можат да отиде, защото го болеше главата. (b) Не можах да я донеса, защото ме болеше кръстът. (c) Не можах да го разгледам, защото ги боляха краката. (d) Не можахме да го пратим, защото нямахме марки. (e) Не можах да ям от тях, защото имах болки в стомаха. 6 (a) Отидох да си купя маратонки. (b) Отидохме да си починем. (c) Отидох да си купя лекарства. (d) Отидох да посрещна дъщеря си. (e) Отидох на лекар. (f) Отидохме да пратим писмо на родителите си.

Do you understand? 1 Мъжът на г-жа Кóлинс не се чувства добре. 2 Той има силно главобóлие и все му е студено. 3 Кóжата на г-н Кóлинс е червена, защото вчера цял ден беше на плажа. 4 Г-н Кóлинс трябваше да сложи шапка. 5 Сегá той трябва да стои на сянка няколко дни.

Unit 16

Questions 1 (a) Последния ден в хотела платихме сметката. (b) Той ѝ подаря един белѐжник. (c) За г-жа Джонсън избрахме една сребърна гривна. (d) Да, дадох го. (e) Той ще ми я прати или по имейла или с факс. (f) Целия ден говорих на български. 2 (a) Т. (b) Т. (c) F: Майкъл Джонсън избра една сребърна гривна за женá си. (d) F: Той не му показва програмата. (e) F: Ако Надя беше на негово място, тя нямаше да се безпокой. (f) F: Боян Антонов разбра това, което искаше да знае.

Exercises 1 (a) Ако нямахме важна среща, щяхме да отидем на плаж. (b) Ако нямах друга работа, щях да отида на Витоша. (c) Ако нямахме друга работа, щяхме да отидем на тенис. (d) Ако нямах важна среща, щях да отида на гости. (e) Ако нямах друга работа, щях да отида на ски. 2 Ако исках да купя подарък от България, щях да купя кутия бонбони/календар/плакат/бутылка вино/книга/кутия с луксозни пликóве. 3 (a) Да, ако бях на твоё място, щях да приема покánата. Не, ако бях на твоё място, нямаше да приема покánата. (b) Да, ако бях на

твоё място, щях да купя цветя. Не, ако бях на твоё място, нямаше да купя цветя. (c) Да, ако бях на твоё място, щях да изпратя момичето. Не, ако бях на твоё място, нямаше да изпратя момичето. (d) Да, ако бях на твоё място, щях да донеса подарък. Не, ако бях на твоё място, нямаше да донеса подарък. (e) Да, ако бях на твоё място, щях да посрещна американеца. Не, ако бях на твоё място, нямаше да посрещна американеца. 4 (a) Невена даде две картички от Рилския манастир на Джон и Ёли. Те искаха още, но тя нямаше повече. (b) Ние дадохме две картички от Рилския манастир на туристите. Те искаха още, но ние нямахме повече. (c) Г-н и г-жа Кóлинс дадоха две картички от Рилския манастир на своя приятел. Той искаше още, но те нямаха повече. 5 (a) още; (b) още; (c) повече; (d) повече; (e) още; (f) повече; (g) още. 6 You Какво искаше да даде г-жа Антонова на Майкъл Джонсън? Your friend Г-жа Антонова искаше да даде на Майкъл Джонсън малък подарък. You Какво разбра тя от него? Your friend Тя разбра от него, че женá му много обича кристални вази. You Къде отиде тя вчера сутринта? Your friend Вчера сутринта тя отиде в магазин за подаръци. You Какво искаше да избере? Your friend Искаше да избере най-красивата кристална ваза. You Защо тя не купи кристална ваза? Your friend Тя не купи кристална ваза, защото кристалните вази бяха ужасно скъпи. You Какво избра г-жа Антонова? Your friend Г-жа Антонова избра една красива икона. You На когó даде тя после подаръка за г-жа Джонсън? Your friend После тя даде подаръка за г-жа Джонсън на Николай. 7 (a) Г-н и г-жа Кóлинс питаха къде има магазин за плодове и зеленчуци. (b) Невена попита г-н Джонсън дали има/има ли/свободно време. (c) Боян Антонов попита когá Майкъл Джонсън ще изпрати програмата. (d) Милена каза, че има среща в два часа. (e) Марк и Ёли казаха, че ще заминат за Варна на два̀сет и осми май. (f) Шефът каза, че не иска повече кафе.

Do you understand? 1 Майкъл Джонсън ще изпрати още реклами. 2 Той може да даде рекламите на Николай. 3 Милена разбра за чудесната възможност от Надя. 4 Ако беше на мястото на Николай, Милена веднага щеше да приеме. 5 Тя щеше да му ги донесе. 6 Николай предпочита да изпрати Милена.

Unit 17

Questions 1 (a) Не, не е болна. (b) Учуден съм, защото

тази сѹтрин я видях от трамвая. (c) Когато я видях, Надя отиваше на работа. (d) Надя не трябваше да паркира пред болницата. (e) Моторът спря пред болницата. (f) Казах му, че колата има повреда. **2** (a) F: Полицаят показваше на Надя знака «Спирането забранено». (b) F: Надя нямаше представа какво му е на мотора. (c) T. (d) T. (e) F: Нейният познат намери повредата веднага. (f) F: Колата нямаше бензин.

Exercises 1 не работеше добре, в мотора, на сервиз, да кара колата, с трамвай, имаше неприятности, пред болницата, повредата, трябваше, спирането е забранено, глоба, има повреда, «Спирането забранено», познат, колата, нямаше бензин. **2** (a) Какво правеха те? (b) Какво правеше той? (c) Какво правеше тя? (d) Какво правеше той? (e) Какво правеха те? (f) Какво правеха те? **3** Това стана преди петнайсет минути. аз бях в хотела. Чаках такси. Имаше само един мъж. Той говореше по телефона. Той стоеше пред хотела. **4** (a) Преди аз работех в един магазин. (b) Преди две години аз работех в музея. (c) Преди аз работех като сервитьор. (сервитьорка if you are a woman!) (d) аз работех като учител(ка) преди много години. (e) Преди работех в банката. **5** (a) (i) идваше, (ii) дойде; (b) (i) казваше, (ii) каза; (c) (i) купих. (ii) купувах. **Do you understand?** 1 Г-жа Коблинс не може да спре душа, защото кранът е повреден. 2 Той говореше с една жена пред входа на Морската градина. 3 Първо кранът на душа се развали. После мъжът ѝ изчезна. 4 Когато го види портieraт, г-н Коблинс купуваше нещо. 5 Всички знаеха къде е г-н Коблинс.

Unit 18

Questions 1 (a) Милена още не се е облякла. (b) Да, приятелката на Милена си е отишла. (c) Николай предлага да вечерят след представлението. (d) Представлението не е започнало, защото е още рано. (e) Николай е станал много разсеян. (f) Според Милена Николай се е уморил от много учене. **2** (a) T. (b) F: Няма да закъснат, защото Милена вече е решила какво да облече. (c) F: Николай още не е вечерял. (d) T. (e) T. (f) F: На Николай няма да му е скучно с Милена.

Exercises 1 (a) Започнало ли е представлението? (b) Още не съм се облякла. (c) Нямам представа как съм направил такава грешка! (d) Какво се е случило? (e) Вече съм решила какво да облека. **2** (a) Не е вярно, Надя е дошла!

(b) Не е вярно, Надя е донесла цветя! (c) Не е вярно, Надя е купила бонбони! (d) Не е вярно, Надя е направила кафе! **3** (a) Ходила ли си в Боровец? (b) Ходили ли сте в Боровец? (c) Ходили ли сте в Боровец? (d) Ходил ли си в Боровец? **4** (a) Забрáвила съм да взема чадър. Стáнала съм много разсеяна! (b) Забрáвил съм да взема фотóапарат. Стáнал съм много разсеян! (c) Забрáвили сме да вземем парí. Стáнали сме много разсеяни! **5** (a) Нямаме бира. Г-н Антонов беше забрáвил да купи бира. (b) Нямаме хляб. Г-жа Антонова беше забрáвила да купи хляб. (c) Нямаме домáти. Г-н и г-жа Коблинс бяха забрáвили да купят домáти. (d) Нямаше газирана вода. аз бях забрáвил/а да купя газирана вода. **6** (a) Взех фотóапарáта, но сегá го няма. Сигурно съм го загубил/а. (b) Взех шапката, но сегá я няма. Сигурно съм я загубил/а. (c) Взех снимките, но сегá ги няма. Сигурно съм ги загубил/а. (d) Взех белéжника, но сегá го няма. Сигурно съм го загубил/а. (e) Взех книгата, но сегá я няма. Сигурно съм я загубил/а. (f) Взех вестника, но сегá го няма. Сигурно съм го загубил/а.

Do you understand? 1 Джордж още го боли главата. 2 На него му е скучно. 3 Тя не му е казала досега, че на Златни пясъци има игрище за голф. 4 Джордж не е взел стикове си. 5 Джордж ще вземе стикове под наем. 6 Французинът от съседната стая вече е играл голф на Златни пясъци.

Unit 19

Questions 1 (a) Бизнесменът иска да сменí стаята си. (b) Контактът за самообръсначка не работи, прозорецът е счупен и вентилаторът в банята е развален. (c) Стаята му е шумна, защото е точно над ресторанта. (d) Бизнесменът не може да чака, защото има важна среща. (e) Другите гости на хотела се оплакват от шумá на трамвайите. (f) Той предлага да го слóжат в стая на дванайсетия етаж. **2** (a) F: Бизнесменът каза, че не бил доволен от стаята, която са му дали. (b) F: Прозорецът бил счупен. (c) T. (d) F: Той щял да се върне към шест часа. (e) T.

Exercises 1 Не съм доволен/доволна от: (a) цената, (b) продавачката, (c) сервитьора, (d) сервиза, (e) храната, (f) качеството на снимките, (g) обслужването. **2** (a) Кюфтето, което сте ми дали, не ми харесва. (b) Суната, която сте ми дали, не ми харесва. (c) Виното, което сте ми дали, не ми харесва. (d) Салатите, които сте ми дали, не ми харесват.

(e) Сладоледът, който сте ми дали, не ми харесва. 3 (a) Дáдох Ви го. Ёто го. (b) Дáдох ви ги. Ёто ги. (c) Дáдох ви я. Ёто я. (d) Дáдох ви го. Ёто го. (e) Дáдох Ви я. Ёто я. 4 (a) Снощи не можáх да спя от кафéто. (b) Снощи не можáх да спя от главобóлие. (c) Снощи не можáх да спя от горешинá. (d) Снощи не можáх да спя от комáрите. (e) Снощи не можáх да спя от мýзиката в ресторáнта. 5 Nadya is talking as far as „Имало много хóра на панайра“. Then Nikolai takes over. 6 (a) Свáтбата билá вчéра. (b) Те празнували в ресторáнт «Берли́н». (c) Те се запозна́ли в Бóровец. (d) Той дошъл в Сóфия на гóсти на родителите на Ёли. (e) Сегá щéли да оти́дат на морé.

Do you understand? 1 Нáдя тря́бва да предаде на дирéктора, че клиентите не билí доволни от тя́хната рáбота. 2 Поръ́чали 1 200 брошúри, а полúчили сáмо 600. Пáпките имали дефекти, а визитните кáртички билí на лошóкачествена харти́я. 3 Клиентът се обáжда за втори път, за да се извинí. 4 Пáпките и визитните кáртички билí поръ́чани на дрúго мýсто в дрúга фíрма. 5 Кáзват, че в тáзи фíрма стáвали много грéшки.

Unit 20

Questions 1 (a) Милéна показá Централна пóща на г-н и г-жá Кóлинс. (b) Г-н и г-жá Кóлинс бíха íскали да дóйдат в Бългáрия през зíмата. (c) Акó имаха възмóжност, те бíха оти́шли в Бóровец. (d) Милéна би íскала г-жá Кóлинс да помóгне на Никола́й на Хийтроу. (e) Никола́й би íскал Милéна да пътува с него. 2 (a) F: Никола́й ще пътува заедно с г-н и г-жá Кóлинс. (b) F: Г-н и г-жá Кóлинс са видя́ли пóвечето забележителности óколо Вáрна. (c) T. (d) F: Г-н и г-жá Кóлинс ще пишат на Милéна от А́нглия. (e) F: Никола́й ще прáти кáртичка на Милéна от Чéлмсфорд.

Exercises 1 (i) (a) Ще ñ се обáдя, (b) Обáдих ñ се вéче, (c) Вéче ñ се обáдих; (ii) (a) Ще му се обáдя, (b) Обáдих му се вéче, (c) Вéче му се обáдих; (iii) (a) Ще им се обáдя, (b) Обáдих им се вéче, (c) Вéче им се обáдих; (iv) (a) Ще ñ се обáдя, (b) Обáдих ñ се вéче, (c) Вéче ñ се обáдих. 2 (a) Бíхте ли ми кáзали Вáшия адрéс? (b) Бíхте ли ми се обáдили пó-късно? (c) Бíхте ли ни помóгнали да намéрим пътя за Вáрна? (d) Бíхте ли ми дали дрúга стáя? (e) Бíхте ли ми поръ́чали таксí за дéсет часá? 3 (a) Ще кúпя/Бих кúпил, акó намéря нéщо хúбаво. (b) Ще се обáдя/Бих се обáдил(а), акó íмам врéме. (c) Ще дóйда/Бих дошъл

(дошлá), акó се чúствам пó-добре. (d) Ще участвам/Бих участвал(а), акó íмам парí. 4 (a) At a conference in Bulgaria. (b) At the beginning of the conference. (c) Ladies and Gentlemen, Dear Friends. (d) From all over the world. (e) They are all friends of Bulgaria. (f) Sofia. (g) He hopes their deliberations will be enjoyable and fruitful.

Do you understand? 1 На летището г-н и г-жá Кóлинс вíждат Невéна. 2 Невéна е на летището, защóто тя изпрáща Марк Дéйвис и женá му. 3 Невéна много е разкáзвала на Марк за г-жá Кóлинс. 4 Марк щял да изпрáти съобщéние на г-жá Кóлинс за една конферéнция за Бългáрия. 5 Г-жá Кóлинс би участвала в конферéнцията, акó не é зéта по сýщото врéме. 6 Г-жá Кóлинс дава на Марк визитната си кáртичка.

Pronunciation and spelling

Bulgarian letters are constant and reliable. English letters are fickle. In English, one letter can have many sounds and the right sound depends on the letters that come before and after it. This makes English spelling and pronunciation very difficult. Compare, for example, *laughter* and *slaughter* or *bough*, *cough* and *enough*. Bulgarian letters are altogether more trustworthy and their pronunciation only rarely depends on the company they keep. One letter has basically one sound. So you can usually pronounce Bulgarian correctly by moving logically through the words and combining the sounds of the individual letters as you go. This also makes spelling relatively straightforward.

A few Bulgarian letters do, however, alter their pronunciation depending on the company they keep and also on their position in the word. This particularly affects certain consonants which we can conveniently group in pairs. In each pair one of the letters is 'voiced' (i.e. pronounced with your vocal chords vibrating) and the other is 'voiceless' (i.e. pronounced without using your vocal chords, almost as if whispering). Read these letters out loud, holding your Adam's apple between your thumb and forefinger and you'll see the difference!

Voiced	Voiceless
б	п
в	ф
г	к
д	т
ж	ш
з	с

(Additional pairs are дж/ч and дз/ц. The consonant х, which has no partner, is also voiceless.)

Remember particularly that:

(a) When a voiced consonant is the last letter in a word, you usually pronounce it as if it were its voiceless partner:

Written		Pronounced
хляб	<i>bread</i>	хляп
хубав	<i>beautiful</i>	хубаф
Бог	<i>God</i>	Бок
млад	<i>young</i>	млат
мъж	<i>man</i>	мъш
влез!	<i>come in</i>	влес!

(Did you notice хубав (хубаф) and млад (млат) when you listened to the alphabet on the recording? And you will remember how Victoria Collins has to spell her name in Bulgarian: Кблице.) (See p. xv.)

(b) When б, в, г, д, ж or з come before a voiceless consonant, they too become voiceless: автобус (афтобус) *bus*, вкъщи (фкъщи) *at home*, командировка (командирófка) *business trip*, ирландка (ирлántка) *Irishwoman*, дъжд (дъшт) *rain*, изход (íсхот) *exit*.

(c) Bulgarian vowels are all single syllables and pure sounds, unlike the English vowels which begin on one sound and end on another (diphthongs). In Bulgarian, such sounds are formed by placing the vowels а, е, и, о or у before or after the letter й, which is itself not a vowel and fulfils the function of the English 'y' (as in *yes*, *soya* or *York*): хайде! *come on!*; здравей! *hello!*; йод *iodine*.

(d) Bulgarians do tend to speak fast and the faster they speak the further they depart from 'standard' pronunciation. Listen, for example, how the letter 'о', when unstressed, particularly when coming after a stressed syllable, is pronounced more like the letter 'у', as in Витоша and близо (pronounced Витуша and близу). Similarly, the letter 'а', especially when coming after or before a stressed syllable, gets 'reduced' to 'ъ', as in маса, часовник and разбира се (pronounced чъсовник and ръзбъръ се).

(e) The letter ь is only found after consonants and in combination with the letter о: шофьор *driver*.

(f) The diphthong йо/йе is only found after a vowel: фойе *foyer* or at the beginning of a word: Йорк *York*.

Numerals

Cardinals

0	ну́ла	23	два́йсет и три
1	едно́ (едѝн, еднá)	24	два́йсет и че́тири
2	две́ (два)	25	два́йсет и пет
3	три	26	два́йсет и шест
4	че́тири	27	два́йсет и се́дем
5	пет	28	два́йсет и о́сем
6	шест	29	два́йсет и де́вет
7	се́дем	30	три́йсет (три́десет)
8	о́сем	40	че́тирисет (че́тиридесет)
9	де́вет	50	петдесѐт
10	дѐсет	60	шейсѐт (шестдесѐт)
11	еди́найсѐт	70	седемдесѐт
12	двана́йсѐт	80	осемдесѐт
13	три́найсѐт	90	деветдесѐт
14	чети́ринайсѐт	100	сто
15	петна́йсѐт	101	сто и едно́ (едѝн, еднá)
16	шестна́йсѐт	110	сто и дѐсет
17	седемна́йсѐт	123	сто два́йсет и три
18	осемна́йсѐт	200	двѐста
19	деветна́йсѐт	300	три́ста
20	два́йсет (два́десет)	400	че́тиристотин
21	два́йсет и едно́	500	пѐтстотин
22	два́йсет и две		

Numbers of four digits and more are separated by a space where English uses a comma.

1 000	хи́ляда	1 000 000	едѝн милио́н
2 000	две хи́ляди	2 000 000	два милио́на
3 000	три хи́ляди		

Ordinals

1st	пѐрви	11th	еди́найсѐти
2nd	втѐри	21st	два́йсет и пѐрви
3rd	трѐти	22nd	два́йсет и втѐри
4th	четвѐрти		
5th	пѐти		
6th	шѐсти		
7th	се́дми		
8th	о́сми		
9th	деве́ти		
10th	десе́ти		

Grammatical terms

1 Prepositions

Spatial prepositions

Location (*Where?*)

в	<i>in</i>
върху́	<i>on top of</i>
до	<i>next to</i>
зад	<i>behind</i>
между́	<i>between</i>
на	<i>on, at</i>
над	<i>above</i>
под	<i>under</i>
пред	<i>in front of</i>
срещу́	<i>opposite</i>

Movement (*Where to/from?, etc.*)

към	<i>to(wards)</i>
о́коло	<i>(a)round</i>
от	<i>from; out of</i>
по	<i>on; along</i>
през	<i>through</i>
след	<i>after</i>

Bulgarian prepositions and their English equivalents

без	{ <i>without</i> <i>to</i>	без преводач часѐт е двана́йсѐт без пет
в (във)	{ <i>in</i> <i>to</i> <i>at</i> <i>on</i>	в Плѐвдив (отѝвам) в ба́нката, в Мѐлник (рабо́тя) във фи́рма „Прогрѐс“, в двана́йсѐт часа́, в момѐнта в срѝда
до	{ <i>next to</i> <i>to</i> <i>until</i> <i>till</i>	хотѐлт е до ба́нката (сти́гам) до площа́да, екску́рзия до Ви́тоша до четвѐрти ю́ни до къ́сно
за	{ <i>for</i> <i>about</i> <i>to</i> —	писмо́ за Вас, магази́н за плодове́, за две се́дмици, (заминáвам) за А́нглия (говѐря) за англича́нката пѝтят за Ва́рна (пѝтам) за пѝтя
към	{ <i>towards</i> <i>around</i> —	(отѝвам) към Мо́рската гради́на към шест часа́ молба́ към Вас

на	{	<i>on</i>	на картата, на партера, на почивка, на улица «Ракóвски», на Витоша, на петнайсети май
		<i>at</i>	на масата, на летището, на светофара
		<i>of</i>	карта на София, чантата на Джон
		<i>in</i> <i>to</i> <i>for</i>	на юг; на английски език (отивам) на море, на опера (да купя) подарък на синя на Антонови
о̀коло	{	<i>around</i> <i>about</i>	о̀коло града о̀коло пет часа
		{	<i>from</i> <i>(made) of</i> <i>with</i> <i>since</i> —
по	{	<i>on</i>	по радиото, по телефона
		<i>over</i>	по високите планини
		<i>along</i>	по пътя, по Черноморието
под	{	<i>under</i>	под масата
		—	(да взема̀) кола̀ под на̀ем
предí	{	<i>before</i>	предí обед
		<i>ago</i>	предí две седмици
през	{	<i>through</i> <i>in/during</i>	през града̀ през зимата, през мeсeц май
		<i>at</i>	през нощта̀
проти́в	<i>against</i>	проти́в него̀	
с (със)	{	<i>with</i>	срѐща с него̀, с удовòлствие
		<i>on</i>	(поздравя̀вам) с празника̀
		—	(да запозна̀я) с г-н Анто̀нов

след	{	<i>after</i>	след тебѐ, след ра̀бота
		<i>in</i>	след две седмицѝ
у	{	<i>at</i>	у нас
		<i>with</i>	книгата̀ е у нея̀

2 Nouns

Gender	Indefinite singular	Indefinite plural	Definite singular	Definite plural
Masculine				
consonant	хотел	хотели	хотелът	хотелите
	вестник	вестници	вестникът	вестниците
	лекар	лекари	лекарят	лекарите
	учител	учители	учителят	учителите
-й	музей	музеи	музеят	музеите
one syllable	ключ	ключове	ключът	ключовете
	NB Plural after numbers: хотела̀ вестника̀ лекаря̀ учителя̀ музея̀ ключа̀		NB Non-subject definite: хотела̀ вестника̀ лекаря̀ учителя̀ музея̀ ключа̀	
Feminine				
-а	жена̀	женí	жената̀	женитѐ
-я	ста̀я	ста̀и	ста̀ята̀	ста̀итѐ
consonant	вeчep	вeчepи	вeчepта̀	вeчepитѐ
	на̀рoдност	на̀рoдности	на̀рoдността̀	на̀рoдноститѐ
	нощ	нощи	нощта̀	нощитѐ
	про̀лет	про̀лети	про̀летта̀	про̀летитѐ
	су̀трин	су̀трини	су̀тринта̀	су̀тринитѐ
Neuter				
-o	писмо̀	писа̀ма	писа̀мото̀	писа̀мата̀
-e	кафѐ	кафѐта̀	кафѐто̀	кафѐтата̀
-ие	списа̀ние	списа̀ния	списа̀нието̀	списа̀нията̀
-и	таксѝ	таксѝта̀	таксѝто̀	таксѝтата̀
-ю	мению̀	мению̀та̀	мению̀то̀	мению̀тата̀

Some irregular plurals

Masculine	Feminine	Neuter
брат-братя̀		
бългaрин-бългaри	ръка̀-ръцѐ	детe-детца̀
госпо̀дин-госпо̀да̀		имe-имeна̀
гост-гостѝ		око̀-очѝ
ден-днѝ		ухо̀-ушѝ
крак-крака̀		
мъж-мъжѐ		

3 Adjectives and adverbs

	Masculine	Feminine	Neuter	Plural
without loss of vowel				
Indefinite	висѳк	висѳка	висѳко	висѳки
Definite	син висѳкият сѳният	сѳня висѳката сѳнята	сѳньо висѳкото сѳньото	сѳни висѳките сѳните
with loss of vowel				
Indefinite	добър	добра	добро	добри
Definite	приятен добрият приятният	приятна добрата приятната	приятно доброто приятното	приятни добрите приятните
ending in -ски				
Indefinite	български	българска	българско	български
Definite	българският	българската	българското	българските

Comparison of adjectives

добър *good*   по-добър *better*   най-добър *best*

Comparison of adverbs

бързо *quickly*   по-бързо *quicker*   най-бързо *quickest*
 добре *well*   по-добре *better*   най-добре *best*
 малко *little*   по-малко *less*   най-малко *least*
 много *much*   повече *more*   най-много *most*

4 Pronouns

Subject form	Object form		Indirect object form	
	Full	Short	Full	Short
аз	мене	ме	на мене	ми
ти	тебе	те	на тебе	ти
той	него	го	на него	му
тя	нея	я	на нея	й
то	него	го	на него	му
ние	нас	ни	на нас	ни
*вие	*вас	*ви	на *вас	*ви
те	тях	ги	на тях	им

(*When the polite form for *you* is used referring to a single person, then you must use a capital letter in writing. This also applies to the possessives.)

Subject form		Possessive adjectival forms			
		Masculine	Feminine	Neuter	Plural
аз	indefinite	мой	моя	моѳе	моѳи
	definite	моят	моята	моѳето	моѳите
ти	indefinite	твой	твоя	твоѳе	твоѳи
	definite	твоят	твоята	твоѳето	твоѳите
той	indefinite	негов	негова	негово	негови
	definite	неговият	неговата	неговото	неговите
тя	indefinite	неѳн	неѳна	неѳно	неѳни
	definite	неѳният	неѳната	неѳното	неѳните
то	indefinite	негов	негова	негово	негови
	definite	неговият	неговата	неговото	неговите
ние	indefinite	наш	наша	наше	наши
	definite	нашият	нашата	нашеѳо	нашите
вие	indefinite	ваш	ваша	ваше	ваши
	definite	вашият	вашата	вашеѳо	вашите
те	indefinite	теѳен	теѳна	теѳно	теѳни
	definite	теѳният	теѳната	теѳното	теѳните
той		<i>own</i>			
тя	indefinite	свой	своя	своѳе	своѳи
	definite	своят	своята	своѳето	своѳите
то					
те					

Definiteness and possession

- (a) Short forms (noun + definite article + short indirect object pronoun)
 (b) Full forms (possessive adjective + definite article + noun)

Short	Singular		Short	Plural	
	Full	Full		full	full
лекарят ми	=	моят лекар	куфарите ми	=	моѳите куфари
стаята ми	=	моята стая	чантите ми	=	моѳите чанти
детѳто ми	=	моѳето детѳ	деца̀та ми	=	моѳите деца̀

Other pronouns

	Persons				Object form	Things
	Subject form					
	Masc.	Fem.	Neuter	Plural		
Demonstrative pronouns	тѳзи	тѳзи	товѳ	тѳзи		товѳ
Questions (interrogative pronouns)	кой	коѳ	коѳ	кой	когѳ	какѳ
Relative pronouns	коѳто	коѳто	коѳто	коѳто	когѳто	какѳто
Indefinite pronouns	някой	някоѳ	някое	някои	някого	неѳчо
Negative pronouns	никой	никоѳ	никое	никои	никого	ниѳчо
Generalizing pronouns	всѳки	всѳкоѳ	всѳко	всѳчки	всѳкиго	всѳчко

Other question words and their relative equivalents

защѳ?	<i>why?</i>	защѳто	<i>because</i>
как?	<i>how?</i>	както	<i>as</i>
когѳ?	<i>when?</i>	когѳто	<i>(the time) when</i>
къдѳ?	<i>where?</i>	къдѳто	<i>(the place) where</i>

5 Verbs

сѳм *to be*

Present

аз	сѳм
ти	си
той	е
тя	
то	
ние	сме
вие	сте
те	са

Past

аз	бѳх
ти	бѳше

Future

Positive

ще сѳм/бѳда
ще си/бѳдеш

ще е/бѳде

ще сме/бѳдем
ще сте/бѳдете
ще са/бѳдат

Negative

няма да сѳм/бѳда
няма да си/бѳдеш

няма да е/бѳде

няма да сме/бѳдем
няма да сте/бѳдете
няма да са/бѳдат

Present perfect

бил сѳм/билѳ сѳм/билѳ сѳм
бил си/билѳ си/билѳ си

той	е	бил
тя		билѳ
то		билѳ
ние	бѳхме	билѳ сме
вие	бѳхте	билѳ сте
те	бѳха	билѳ са

Future in the past

Positive

аз щѳх да сѳм/бѳда
ти щѳше да си/бѳдеш

той } щѳше да е/бѳде
тя }
то }

ние щѳхме да сме/бѳдем
вие щѳхте да сте/бѳдете
те щѳха да са/бѳдат

Negative

нямаше да сѳм/бѳда
нямаше да си/бѳдеш

нямаше да е/бѳде

нямаше да сме/бѳдем
нямаше да сте/бѳдете
нямаше да са/бѳдат

Present tense

e-pattern
(1st Conjugation)

аз пѳша
ти пѳшеш
той }
тя } пѳше
то }

ние пѳшем
вие пѳшете
те пѳшат

и-pattern
(2nd Conjugation)

рабѳтя
рабѳтиш
рабѳти

рабѳтим
рабѳтите
рабѳтят

a-pattern
(3rd Conjugation)

ѳмам
ѳмаш
ѳма

ѳмаме
ѳмате
ѳмат

Imperative (commands)

Positive

(Perfective and
imperfective)

Singular Plural

e-pattern

(да) сѳдна седни! седнѳте!
sit down

и-pattern

платѳ платѳ! платѳте!
pay

Negative

(Imperfective)

Singular

Plural

a-pattern

не сѳдай!
недѳй да сѳдаш

не сѳдайте!
недѳйте да сѳдате

не плѳщай!

недѳй да плѳщаш
недѳйте да
плѳщате

a-pattern				
чакам	чакай! <i>wait</i>	чакайте!	не чакай! недѣй да чакаш	не чакайте! недѣйте да чакате
Verbs with two vowels				
пия	пий! <i>drink</i>	пийте!	не пий! недѣй да пиеш	не пийте! недѣйте да пиете
Irregular				
(да) видя	виж! <i>look</i>	вижете!	не гледай! недѣй да гледаш	не гледайте! недѣйте да гледате
(да) вляза	влез! <i>go/come in</i>	влѣзте!	не влизай! недѣй да влизаш	не влизайте! недѣйте да влизате
(да) дойда	елá! <i>come</i>	елáте!	не идвай! недѣй да идваш	не идвайте! недѣйте да идвате
(да) държá	дръж! <i>hold</i>	дръжете!	не дръж! недѣй да дръжиш	не дръжете! недѣйте да дръжите
(да) изляза	излѣз! <i>go out</i>	излѣзте!	не излизай! недѣй да излизаш	не излизайте! недѣйте да излизате
(да) отида	идй! <i>go</i>	идѣте!	не отивай! недѣй да отиваш	не отивайте! недѣйте да отивате
(да) ям	яж! <i>eat</i>	яжете!	не яж! недѣй да ядеш	не яжете! недѣйте да ядѣте

Past tense (personal endings*)

Past					Past imperfect			
аз	-ах	-ях**	-их	-ох	-ех	-ах	-ях	-ях
ти	-а	-я	-и	-е	-еше	-аше	-яше	-ѣше
той	}	-а	-я	-и	-е	-еше	-аше	-яше
тя								
то								
ние	-ахме	-яхме	-ихме	-охме	-ехме	-ахме	-яхме	-яхме
вие	-ахте	-яхте	-ихте	-охте	-ехте	-ахте	-яхте	-яхте
те	-аха	-яха	-иха	-оха	-еха	-аха	-яха	-яха

(*For the main conjugation patterns in the past see Verb Tables 1 and 2.)

(**With and without stress.)

Table 1 Ordinary past tense

Here are the main verb patterns of the ordinary past tense (+ past participles derived from them), arranged according to feaures 1–8 below. The verbs are mostly perfective. Imperfective verbs in the table are indicated with *.

- 1 Verbs ending in two vowels.
- 2 Verbs with д/т, з/с and к before the ending.
- 3 Verbs with -на before the ending.
- 4 Verbs with ш or ж before the ending change from them to с and з in the past.
- 5 Verbs with -бер/-пер- lose the e in the past.
- 6 Irregular verbs.
- 7 Verbs *without* stress on the final syllable in the past.
- 8 Verbs *with* stress on the final syllable in the past.

Present	Past	Past participle			
		Masculine	Feminine	Neuter	Plural
e-pattern					
1 *живѣя <i>live</i> *пия <i>drink</i>	живях пих	живял пил	живяла пила	живяло пило	живѣли пили
2 вляза <i>go in</i> дам <i>give</i> донесá <i>bring</i> отида <i>go</i> облекá <i>get dressed</i>	влязох дáдох донéсох отíдох облѣкох	влязъл дал донéсъл отíшъл облѣкъл	влязла дáла донéсла отíшла облѣкла	влязло дáло донéсло отíшло облѣкло	влѣзли дáли донéсли отíшли облѣкли
3 запóчна <i>begin</i>	запóчнах	запóчнал	запóчнала	запóчноло	запóчнали
4 *пиша <i>write</i> káжа <i>say</i>	писах káжах	писал káзал	писала káзала	писало káзало	писали káзали
5 разберá <i>understand</i>	разбрах	разбрáл	разбрáла	разбрáло	разбрáли
6 взѣма <i>take</i> *мóга <i>can</i> спра <i>stop</i>	взех можáх спрях	взел могъл спрял	взѣла моглá спряла	взѣло могло спряло	взѣли могли спрѣли
и-pattern					
7 *работя <i>work</i> *уча <i>study</i>	работих учих	работил учил	работила учила	работило учило	работили учили
8 видя <i>see</i> *стоá <i>stand</i>	видях стоáх	видял стоáл	видяла стоáла	видяло стоáло	видѣли стоóли
a-pattern					
*вечѣрям <i>have supper</i> *káзвам <i>say</i>	вечѣрях káзвах	вечѣрял káзвал	вечѣряла káзвала	вечѣряло káзвало	вечѣряли káзвали

Table 2 Past imperfect

Main patterns of past imperfect + past participles derived from them.

The past imperfect endings depend on stress and not on the conjugation pattern (see Past endings above). Table 2 contains all the imperfective (starred) verbs from Table 1 together with the imperfective twins of the perfective verbs found there. Here the verbs are organized differently, for the conjugation patterns of the perfective and imperfective twins are often not the same. Most imperfectives, you will see, are 3rd Conjugation.

Present	Past imperfect	Past participle			
		Masculine	Feminine	Neuter	Plural
e-pattern живѐя <i>live</i> пи́ша <i>write</i> пи́я <i>drink</i> мо́га <i>can</i>	живѐех пи́шех пи́ех мо́жех	живѐел пи́шел пи́ел мо́жел	живѐела пи́шела пи́ела мо́жела	живѐело пи́шело пи́ело мо́жело	живѐели пи́шели пи́ели мо́жели
и-pattern но́ся <i>carry</i> рабо́та <i>work</i> у́ча <i>study</i> сто́я <i>stand</i>	но́сех рабо́тех у́чех сто́ях	но́сел рабо́тел у́чел сто́ял	но́села рабо́тела у́чала сто́яла	но́село рабо́тело у́чело сто́яло	но́сели рабо́тели у́чили сто́ели
а-pattern взѝмам <i>take</i> ви́ждам <i>see</i> вли́зам <i>go in</i> да́вам <i>give</i> запо́чвам <i>begin</i> ѝмам <i>have</i> ка́звам <i>say</i> обли́чам <i>get dressed</i> оти́вам <i>go</i> разби́рам <i>understand</i> спи́рам <i>stop</i> вече́рям <i>have supper</i>	взѝмах ви́ждах вли́зах да́вах запо́чвах ѝмах ка́звах обли́чах оти́вах разби́рах спи́рах вече́рях	взѝмал ви́ждал вли́зал да́вал запо́чвал ѝмал ка́звал обли́чал оти́вал разби́рал спи́рал вече́рял	взѝмала ви́ждала вли́зала да́вала запо́чвала ѝмала ка́звала обли́чала оти́вала разби́рала спи́рала вече́ряла	взѝмало ви́ждало вли́зало да́вало запо́чвало ѝмало ка́звало обли́чало оти́вало разби́рало спи́рало вече́ряло	взѝмали ви́ждали вли́зали да́вали запо́чвали ѝмали ка́звали обли́чали оти́вали разби́рили спи́рали вече́ряли

Table 3 Tense forms with the past participle

Present perfect (I have had supper)	Past perfect (I had had supper)	Conditional (I would have had supper, if...)
аз съм вече́рял(а) ти си вече́рял(а) той е вече́рял тя е вече́ряла то е вече́ряло ние сме вече́ряли вие сте вече́ряли те са вече́ряли	бях вече́рял(а) бе́ше вече́рял(а) бе́ше вече́рял бе́ше вече́ряла бе́ше вече́ряло бяхме вече́ряли бяхте вече́ряли бяха вече́ряли	бих вече́рял(а), ако... би вече́рял(а), ако... би вече́рял, ако... би вече́ряла, ако... би вече́ряло, ако... бихме вече́ряли, ако... бихте вече́ряли, ако... биха вече́ряли, ако...

Table 4 Renarrated forms (3rd person only)

Tenses	Statements	Renarrated forms Ка́зват, че... (They say that...)
Present	той пи́ше тя пи́ше то пи́ше те пи́шат	той пи́шел* тя пи́шела то пи́шело те пи́шели
Past Imperfect	той пи́шеше тя пи́шеше то пи́шеше те пи́шеха	той пи́шел* тя пи́шела то пи́шело те пи́шели
Past	той пи́са тя пи́са то пи́са те пи́саха	той пи́сал** тя пи́сала то пи́сало те пи́сали
Future	той ще пи́ше тя ще пи́ше то ще пи́ше те ще пи́шат	той щя́л да пи́ше (ня́мало да пи́ше) тя щя́ла да пи́ше (ня́мало да пи́ше) то щя́ло да пи́ше (ня́мало да пи́ше) те щя́ли да пи́шат (ня́мало да пи́шат)

(* See Table 2 for past participles (mainly imperfective).)

(**See Table 1 for past participles (mainly perfective).)

Table 5 Passive participles

Endings and verb group (Present)	Past form	Passive participle			
		Masculine	Feminine	Neuter	Plural
-ен и-pattern е-pattern verbs with: т/д	затворих	затворен (closed)	затворена	затворено	затворени
с/з	донесох	даден (given)	дадена	дадено	дадени
к	облякох*	донесен (brought)	донесена	донесено	донесени
		облечен (dressed)	облечена	облечено	облечени
-ан а-pattern е-pattern verbs with: -ая	запланивах	запланиван (planned)	запланивана	запланивано	запланивани
ш/ж	играх	игран (played)	играна	играно	играни
	писах	писан (written)	писана	писано	писани
	казах	казан (said)	казана	казано	казани
-бер/пер	разбрах	разбран (understood)	разбрана	разбрано	разбрани
-ян е-pattern verbs with: -ея и-pattern verbs with: stressed ending	живях	живян (lived)	живяна	живяно	живяни
	видях	видян (seen)	видяна	видяно	видяни
-т е-pattern verbs in: -ия, -ея	изпих	изпит (drunk)	изпита	изпито	изпити
	изпях	изпят (sung)	изпята	изпято	изпяти
-на-	започнах	започнат (begun)	започната	започнато	започнати
-ема	взех	взет (taken)	взета	взето	взети

(*2nd person ти облече).

Passive forms

Reflexive

Вентилаторът се развали. *The fan broke down.*
 Тараторът се сервира студен. *Tarator is served cold.*
 Билетите се продадоха бързо. *The tickets sold out quickly.*

Resultative

Вентилаторът е развален. *The fan is broken.*
 Тараторът е сервиран. *The tarator has been served.*
 Билетите са продадени. *The tickets have been sold.*

6 Word order

With subject noun or pronoun

Subject	Negative	Unstressed † (pronoun, to be, reflexive)	Main part of verb phrase	Object(s)
Аз Аз Ние	(не) (не) (не)	го се	познавам познавам познаваме	Иван
Иван Ние	(не) (не)	е сме	добре англичани	
Кафето Надя Тя Тя	(не) (не) (не) (не)	ми я му му	харесва даде даде даде даде	чантата на Иван на Иван чантата
Надя Тя	(не) (не)	се му	обádi обádi	на Николай
Аз Аз Ти Той Тя Ние Вие Те	(не) (не) (не) (не) (не) (не) (не) (не)	съм съм си си *го *го сме сте са го	направила направила направил направил направила направили направили направили	кафэ
Аз Ти Той Тя Ние Вие Те	(не) (не) (не) (не) (не) (не) (не)	съм си си *се *се сме сте са се	облякъл облякъл облякъл е е облякла облэкли облэкли облэкли	

(†Stressed if after не.)

(*Note that to be changes places in the 3rd person singular.)

Without subject noun or pronoun

Other	Negative	Unstressed † (pronouns, to be, reflexive)	Main part of verb phrase	Unstressed (pronouns, to be, reflexive)	Object
	(He) He	го	Познавам Познавам познавам	го	ИвѦн
	He	се	Познаваме познаваме	се	
Много	He	е е	ДобрѦ добрѦ добрѦ	е	
	He	сме	АнгличѦни англичѦни	сме	
Много	He	ми ми	ХарѦсва харѦсва харѦсва	ми	
Много На мѦне	He (не)	ми е ми е ми е	ПриѦтно приятно приятно	ми е	
	He	му я	ДѦде ДѦде ДѦде дѦде	му я	чѦнтата на ИвѦн чѦнтата
ВчѦра ВчѦра	He He (не)	се и се се му се	ОбѦдих обѦдих обѦдих обѦдих	се	на ИвѦн на НѦдя на ИвѦн
ВѦче	He	съм съм	НапѦвила напѦвила напѦвила	съм	кафѦ кафѦ
ВѦче	He	съм се съм се	ОблѦкъл облѦкъл облѦкъл	съм	се

(†Stressed if after **не**.)

In this Vocabulary you should be able to find all the words used in this book with the meanings they have in the book. Occasionally, when a word has another very common meaning not used in the book, you will find the additional meaning.

The words are listed in a way that will be useful to you. The verbs, for example, show the *I* form followed by the final three letters of the *you* singular form. (Occasionally, with very short verbs, we have given the full *you* singular form.) All perfective verbs are preceded by (да). Where nouns have awkward plurals, the abbreviation (pl) is used and you will find either the last few letters — usually the last three — or the full plural form. The adjectives are listed in the masculine singular, but where the feminine, neuter and plural forms lose the letter *e*, we give you the last three letters of the feminine form too. Where a word has an odd gender, feminine nouns ending in consonants, for example, we give you the gender. The letter (f) means the word is feminine; the letter (n) that it is neuter.

Phrases are shown either under the most important word or according to the first word in the phrase.

Some words you will find in the Appendix rather than in the Vocabulary. You should look for most of the numerals, for example, and the different verb and pronoun forms, in the Appendix. The Appendix is really an addition to the Vocabulary, so use the two together.

a *but*
абонамент *subscription*
август *August*
авиокомпания *airline*
автобус *bus*
агѦнция *agency*
администратор(ка) *receptionist*
адрес *address*
аз *I*
акѦ *if*
алѦргия *allergy*
алкохол *alcohol*

Ѧло *hello* (on the phone)
АмѦрика *America*
американец (pl) -ци *an American*
американка *American woman*
американски *American*
ами сегѦ *and now what*
амфитеатър *amphitheatre*
английски *English*
англичѦнин (pl) -Ѧни *Englishman*
англичѦнка *English woman*
Англия *England*

антибиотик *an antibiotic*
апартамент *flat*
апендисит *apendicitis*
април *April*
аптека *chemist's, pharmacy*
асансьор *lift, elevator*
аспирин *aspirin*
а-ха *a-ha*

баба *grandmother*
бавно *slowly*
багаж *luggage*
багажник (pl) -ници *boot/trunk*
балкански *Balkan (adj)*
банан *banana*
банища *cheese pasty*
баничка *cheese roll*
банка *bank*
банкомат *cashpoint, ATM*
баниа *bathroom*
бар *bar*
баща *father*
без without; less; to
безпокоя, -оши *to worry, trouble*
безпокоя, -оши се *be anxious, to worry*
бележник (pl) -ници *diary, notebook*
бензин *petrol*
бензиностанция *petrol station*
бизнес *business*
бизнесмен (pl) -мени *businessman*
билет *ticket*
билка *herb*
билков (made with) *herb(s)*
бира *beer*
бира-скара *beer and grill*
благодаря *thank you*
благодаря, -риш *to thank*
близо *near*
блок *block*
блуза *blouse*
Бог *God*
(слава) бogy *thank heavens*
болен, -лна *ill*
боли (it form) *it hurts*
болка *pain*
болница *hospital*
бонбон (chocolate) *sweet*
брат (pl) братя *brother*
братовчед(ка) *cousin*
брой (pl) брeвe *number; copy*
брошюра *brochure*
букет *bunch*
булевард *boulevard*

бутылка *bottle*
бутый *push*
бъдеще *future*
българин (pl) българи *a Bulgarian*
България *Bulgaria*
българка *Bulgarian woman*
български *Bulgarian*
бързам, -заш *to be in a hurry*
бързо *quickly, fast*
бюро *agency, office*
бял (pl) бели *white*

в/във *in; at; to; on*
в ремонт *under repair, reconstruction*
в такъв случай *in that case*
важен, -жна *important*
важно (e) (it's) *important*
ваза *vase*
вали *it's raining*
валута *hard currency*
варненски *Varna (adj)*
ваш, Ваш *your(s)*
вдясно *on the right*
вегетариански *vegetarian*
веднага *immediately*
веднъж *once*
вентилатор *extractor fan*
весел *merry, happy*
вестник (pl) -ници *newspaper*
ветровито *windy*
вече *already*
вечер (f) *evening*
вечерта *in the evening*
вечеря *dinner, supper*
вечерям, -ряш *to have supper*
(да) взема, -меш *to take*
взимам, -мам *to take*
видео *video*
(да) вижда, -диш *to see*
вие (or) Вие *you*
виждам, -даш *to see*
виза *visa*
визитна картичка *business card*
вилница *fork*
вина fault
винаги *always*
вино *wine*
висок *high, tall*
включвам, -ваш *to include*
вкусен, -сна *nice (to eat), delicious*
вкъщи *at home/(go) home*
влажен, -жна *damp*

влязам, -заш *to go in*
вляво *on the left*
(да) вляза, влезеш *to go in*
вместо *instead of*
внимавам, -ваш *to watch out*
внимание! *danger!; attention!*
водá *water*
водка *vodka*
врата *door*
време (pl) временá *time*
време *weather*
все *all the time*
все едно *all the same*
всёки, всяка *each*
всички *everybody*
всичко *all*
вторник *Tuesday*
вход *entrance*
вчера *yesterday*
въздух *air*
възможно (e) (it's) *possible*
възможност (f) *possibility*
въпрос *question*
вървя, -виш *to walk*
(да) върна, -неш *to return, give back*
(да) се върна, -неш *to return, go back*
върху *on top of*
вярвам, -ваш *to believe*
вярно (e) (it's) *true*
вятър (pl) ветровé *wind*

газирана вода *soda water*
галерия *gallery*
гара *railway station*
гараж *garage*
гардероб *cloakroom; wardrobe*
г-жа = госпожа *Mrs*
глава *head*
главоболие *headache*
гладен, -дна *hungry*
гледам, -даш *to look*
глоба *fine*
глупости! (pl) *nonsense!*
г-н = господин *Mr*
говоря, -риш *to speak, talk*
година *year*
големия *size*
гольф *golf*
голям (pl) големи *big*
горе-долу *so-so*
горещина *heat*
горещо (e) (it's) *hot*

господин (pl) -да *Mr*
госпожа *Mrs*
госпожица *Miss*
гост (pl) гoсти *guest, resident*
готов *ready*
готово (e) (it's) *ready*
град (pl) градовé *town, city*
градина *garden, park*
градус *degree*
градче *little town*
гражданин (pl) -ани *citizen*
грам *gram*
граница *border*
грешка *mistake*
гривна *bracelet*
грижа, -жиш се *to look after, worry about*
грип *flu*
грозде *grapes*
гроздов (made with) *grapes*
група *group*
гърло *throat*
Гърция *Greece*

да *yes; to*
давам, -ваш *to give*
даже *even*
далече *far*
дали *whether, if*
(да) дам, дадеш *to give*
дами и господá *ladies and gentlemen*
дамския *women's*
дата *date*
двама (дъни) *two (people)*
двoен, двoйна *double*
дворец (pl) дворци *palace*
декември *December*
делегация *delegation*
ден, денят (pl) дни *day*
детé (pl) деца *child*
дефект *defect, flaw*
джин *gin*
джинси (pl) *jeans*
джоб *pocket*
диета *diet*
директор *director*
дискотека *disco*
днес *today*
до *next to; until, till; to*
до нашата ера *BC*
добре *well; OK, fine*
добре дошъл, -шлá, -шлiл! *welcome!*

добрé завáрил! lit. *well met!*
(response to добрé дошъл!)
добръ, -бра *good*
добръ ден! *good morning/afternoon!*
добръ път! *have a good/safe journey!*
довъждане! *goodbye!*
довóлен, -лна (от) *happy (with)*
(да) дóйда, -деш *to come*
докатó *while*
дóктор *doctor*
докумéнт *document; paper*
дóлар *dollar*
домакин *host*
домакиня *hostess, lady of the house*
домáт *tomato*
(да) донесá, -сéш *to bring*
дорá *even*
досегá *until now*
дóста *quite, pretty (very)*
дочúване *goodbye (on the phone)*
дошъл: добрé дошъл! *welcome!*
друг *another; other*
дрúго? *anything else?*
дръпнáй *pull*
дúма *word*
Дúнав *Danube*
(двáма) дúши *two people*
душ *shower*
дъжд (pl) дъждовé *rain*
дъждóвно (е) (it's) *rainy*
дълъг, дълга *long*
държá, -жéш *to hold*
дъщеря *daughter*
дядó *grandfather*

е *well; really*
éвро *euro*
Еврóпа *Europe*
éвтин *cheap*
език (pl) езици *language, tongue*
екскурзия *outing, excursion*
екскурзовóд *guide*
éсен (f) *autumn*
еспрéсо *espresso*
етáж *floor*
éто *here is*

Ж *ladies (toilet)*
жáлко *it's a pity*
женá *woman; wife*
жéнен *married*

живéя, -éеш *to live*
живóт *life*
жýри *jury*
журналист *journalist*

за *for; to; at; about*
за да (in order) *to*
забáвен, -вна *amusing*
забáвно (е) (it's) *fun, amusing*
забележителност (f) *sight, tourist attraction*
(да) заболá (it form) *begins to hurt*
(да) забрáвя, -виш *to forget*
забранéно *prohibited*
(да) завéя, -йеш *to turn*
загýбен *lost*
(да) загýбя, -биш *to lose*
зад *behind*
зáедно *together*
заéт *busy, engaged*
закусвáлня *snack bar*
закуска *breakfast, snack*
закъснéние *delay*
(да) закъснéя, -éеш *to be late*
закъснйвам, -ваш *to be late*
зáла *hall*
(да) замéня, -неш *to leave*
заминáвам, -ваш *to leave*
заминáване *departure*
заминáващ за *leaving for, travelling to*
(на) зáпад (to the) *west*
запáзен *reserved; preserved*
(да) запáзя, -виш *to reserve, book*
(да) запáли (if form) *to start (car)*
(да) заплáнувам, -ваш *to plan*
заплáнуван *planned*
заповéдай(те)! *here you are, there you go; welcome*
запознавам, -ваш се *to get to know one another*
запознайте се! *meet ...*
(да) запозная, -йеш *to introduce*
(да) се запозная, -йеш *to get to know one another*
(да) запóмня, -ниш *to remember*
запóчвам, -ваш *to begin*
(да) запóчна, -неш *to begin*
(да) се зарáдвам, -ваш *to be pleased*
засегá *for now*
(да) се засмéя, -éеш *to begin to laugh*

затвáрям, -ряш *to close*
затвóрен *closed*
(да) затвóря, -риш *to close*
затóва *that's why*
зáхар (f) *sugar*
зaщó *why*
зaщóто *because*
здравéе *health*
здравéй(те)! *hello!*
зеленчýк (pl) -yщ *vegetable*
зеленчýков (made with) *vegetable(s)*
зúма *winter*
Злáтни пясъци *Golden Sands*
зле *poorly*
знак (pl) знáци *sign*
знáчение *significance, meaning*
знáчи *so, that means, that is to say*
знáя, -йеш *to know*
зъб (pl) зъби *tooth*
зъболéкар (ка) *dentist*

и *and, too, as well*
играя, -йеш *to play*
игрище за голф *golf course*
йдвам, -ваш *to come*
идéя *idea*
(да) избéра, -рéш *to choose*
избóирам, -раш *to choose*
извинéте! *excuse me!*
(да) се извиняя, -ниш *to apologize*
извинявай(те)! *excuse/forgive me!*
изглед *view*
изглéждам, -даш *to look*
изгóден, -дна *favourable*
изключителен, -лна *exceptional*
излйзам, -заш *to go out, leave*
излóжба *exhibition*
(да) излйза, -лéзеш *to go out, leave*
изненада *surprise*
избóщо *at all*
избóщо не é... *it's not at all...*
(да) изпéя, -éеш *to sing*
(да) изпйя, -йеш *to drink*
(да) изпрáтя, -тиш *to accompany, to see off; to send*
изпрáщам, -щаш *to accompany, to see off; to send*
(на) изтóк (to the) *east*
йзточен, -чна (from/to the) *east*
йзход *exit; gate*
(да) изчéзна, -неш *to disappear*
икóна *icon*

или *or*
има (it form) *there is, are*
имам, -мам *to have*
име (pl) именá *name*
имейл *email*
интервю *interview*
интересен, -сна *interesting*
информация *information (desk)*
ирлáндец (pl) -дщи *Irishman*
Ирлáндия *Ireland*
ирлáндка *Irishwoman*
йскам, -каш *to want*
испáнец (pl) -нци *Spaniard*
испáнка *Spanish woman*
испáнски *Spanish*
истóрия *history*
италиáнец (pl) -нци *an Italian*
италиáнка *Italian woman*
италиáнски *Italian*

йод *iodine*

(да) кáжа, -жеш *to say*
кáзвам, -ваш *to say*
кáзвам, -ваш се *my (your) name is*
кажéте? *can I help you?*
как *how*
каквó *what*
кáкто *as*
какъв, каквá *what (kind of)*
календáр *calendar, diary*
камернёрка *chambermaid*
капучино *capuccino*
кáрам, -раш *to drive*
кáрам, -раш ски *to ski*
кáрта *map; card*
кáрта *boarding card/pass*
кáртичка (post) *card*
кáса *checkout; ticket office; till*
каснёрка *cashier, checkout operator*
катедрáла *cathedral*
катó *as; when; like*
кафé *coffee; café*
кáчество *quality*
кашкавáл (yellow) *cheese*
кáшлица *cough*
кáшóн *cardboard box*
кебáпче *'kebabche' sausage*
кек *(sponge) cake*
кйлим *carpet, rug*
кйлогрám *kilogram*
кйсело мляко *yoghurt*
кйтáйски (adj) *Chinese*

кифла *bun*
 класически *classical*
 клиент(ка) *customer*
 клуб *club*
 ключ *key*
 книга *book*
 кога(то) *when*
 кожа *skin*
 козметика *cosmetics*
 кой, коя, кое, кой *who*
 който, която, което, който (the one) *who*
 коктейл *cocktail party*
 кола *coke*
 колá *car*
 колега *colleague*
 Коледа *Christmas*
 колíчка *trolley, shopping cart*
 колíко *how many, how much*
 колéно (pl) *коленá knee*
 командировка *business trip*
 комáр *mosquito*
 комбинация *combination*
 компактдиск (pl) *-кове CD*
 компютър (pl) *-три computer*
 контакт *socket*
 конфекция *ready-made clothes*
 конференция *conference*
 концерт *concert*
 коняк *brandy*
 кораб(че) *(small) boat*
 коридор *corridor*
 край (pl) *краища end*
 крак (pl) *кракá foot; leg*
 кран *tap*
 красив *beautiful*
 краставица *cucumber*
 кредит *loan, credit*
 крем *cream*
 крепостен, -тна *fortification (adj)*
 крипта *crypt*
 кристален, -лна *crystal*
 кръст *(small of the) back; cross*
 ксерокс *photocopier, xerox*
 култура *culture*
 купувам, -ваш *to buy*
 (да) купя, -пиш *to buy*
 курорт *resort, spa*
 кутия *box*
 кúфар *suitcase*
 кухня *kitchen*
 къде(то) *where*
 към *about; around; towards; to*
 къмпинг *campsite*

късно *late*
 къща *house*
 кюфтé *meatball*

лев *lev*
 легло *bed*
 лек *light (adj)*
 лёка *нощ! good night!*
 лекар(ка) *doctor*
 лекарство *medicine*
 лесно *easily*
 летище *airport*
 ли (question word)
 лимон *lemon*
 лимонада *lemonade*
 лимонов (made with) *lemon*
 (английска) лира *pound sterling*
 литература *literature*
 литър (pl) *литри litre*
 лифт *(ski/chair) lift*
 лондонски *London (adj)*
 лондончанин (pl) *-ани Londoner*
 лош *bad*
 лошoкáчествен *of inferior quality*
 луксóзен, -зна *deluxe*
 лято *summer*

M *gents (toilet)*
 магазин *shop*
 магистрала *motorway*
 май *May*
 майка *mother*
 майстор *workman*
 Македония *Macedonia*
 малко *a little*
 малолетен, -тна *juvenile, young*
 малък, малка *small*
 мама *mom, mother*
 манастир *monastery*
 маратонки *trainers, athletic shoes*
 марка *(postage) stamp*
 март *March*
 маршрутка *minibus (taxi)*
 маса *table*
 мач *match*
 машина *machine*
 между *between*
 международен, -дна *international*
 мента *mint*
 ментов (made with) *mint*
 меню *menu*
 мерси *thank you*
 месец *month*
 метър (pl) *метри metre*

механа *tavern*
 мил *dear*
 (да) мина, -неш *to go, pass (of time)*
 (ще ми) мине *I'll be OK*
 минал *past*
 минерална вода *mineral water*
 минута *minute*
 мисля, -лиш *to think*
 митница *customs*
 митничар *customs officer*
 млад *young*
 мляко *milk*
 много *a lot, much, many*
 мога, можеш *I can, am able*
 модерен, -рна *modern, latest, fashionable*
 може *it is possible*
 може би *maybe*
 може ли? *may I?, could you?*
 мой *my, mine*
 молба *request*
 молив *pencil*
 моля *please; I beg your pardon; don't mention it*
 момент *moment*
 момиче (n) *girl*
 момчé (n) *boy*
 морé *sea*
 морски (of the) *sea*
 motel *motel*
 мотор *engine*
 мрачен, -чна *dull*
 музей *museum*
 музика *music*
 музикант *musician*
 мъгливо *foggy*
 мъж (pl) *мъжé man; husband*
 мъжки *man's*
 място (pl) *местá place*

на *on; of; at; in; to; for*
 наблизо *nearby*
 навреме *in time*
 навсякъде *everywhere*
 навън *outside*
 над *above*
 надявам, -ваш се *to hope*
 надясно *to the right*
 надрáве! *cheers!*
 (пол) наём *hired*
 (да) наёма, -меш *to rent*
 наистина *really, indeed*
 най-после *at last*

(да) накарáм, -раш *to make (someone do something)*
 нали? *isn't that so?*
 наляво *to the left*
 (да) намéря, -риш *to find*
 наóколо *nearby*
 направо *straight ahead*
 (да) напра́вя, -виш *to make; to do*
 напредвам, -ваш *to make progress*
 наред *in order*
 нареден *arranged*
 (да) наредя́, -диш *to arrange*
 нарёден, -дна *national*
 нарёдност (f) *nationality*
 (да) нау́ча, -чиш *to learn*
 национáлен, -лна *national*
 нация *nation*
 началo *beginning*
 наш *our(s)*
 не *no, not*
 невя́рно *false*
 негов *his*
 недей! *don't!*
 неделя *Sunday*
 не́ян *her(s)*
 не́мец (pl) *не́мци a German*
 не́мкíня *German woman*
 не́мски *German*
 непрекъснато *all the time*
 непременно *certainly; don't fail to*
 неприя́тно *unpleasant*
 неприя́тност (f) *unpleasantness, trouble*
 не́рвен, не́рвна *agitated, stressed out*
 не́с(кафе) *instant (coffee)*
 с нетърпение *eagerly*
 не́що *something*
 не́що друго *some/anything else*
 не́що за пи́ене *something to drink*
 не́що за я́дене *something to eat*
 ние *we*
 ни́сък, -ска *short (stature)*
 ни́то..., ни́то... *neither, nor...*
 ни́що *nothing; no matter; never*
 mind
 ни́що чу́дно *that's hardly surprising*
 но *but*
 нов *new*
 Но́ва годи́на *New Year*
 новина *news (item)*
 нож (pl) *ножóве knife*
 ноéмври *November*

нóмер *number*
нóрмáлно *normally; OK*
носáч *porter*
но́ся, -сиш *to carry, have with one, bring*
нощ (f) *night*
(лéка) нощ! *good night!*
нúжда *need*
нúла *zero, nought*
нúкак *somehow*
нúкакúв, нúкакúва *some kind of*
нúкога *sometime*
нúкой *somebody, some*
нúколко *some, a few*
нúкúде *somewhere*
нúма *there isn't*
нúма защó *you're welcome, don't mention it*
нúмам, -маш *not to have*

(да) се обáдя, -днш *to ring, phone, call*
обáждам, -даш се *to ring, phone, call*
óбед and обáд *lunch (time), noon*
óбикнóвено *usually*
обúчам, -чаш *to love, like*
óблaчно *cloudy*
(да) се облeкá, -чéш *to get dressed*
(да) обмeнúя, -ниш *to change*
обмúяна на валúта *currency exchange*
обрáтен, -тна *opposite*
обслúжване *service (e.g. in a restaurant)*
(туристúчески) обúвки *(walking) shoes, footwear*
обúдвам, -ваш *to have lunch*
(да) обúснúя, -ниш *to explain*
оглeдáло *mirror*
(да) ожéня, -ниш *to marry off*
(да) се ожéня, -ниш *to get married*
окáза се *it turned out*
окó (pl) очú *eye*
óколо *about, around*
октóмври *October*
óлeлe! *oh dear me!*
óлно *vegetable oil*
омлeт *omelette*
омúжена *married (for a woman)*
óнзи *that*
опáсен, -сна *dangerous*

óпера *opera*
óперен, -рна *opera (adj)*
óпшт *practice, experience*
(да) óпштáм, -таш *to try*
óпштúвам, -ваш *to try*
óпштeн, -тна *experienced*
оплáквам, -ваш се *to complain*
оплáкване (pl) -нúя *complaint*
(да) се оплáчa, -чeш *to complain*
(да) се опрáвúя, -внш *to get better*
оргaнизúра се (it form) *is organized*
оргaнизúрам, -раш *to organize*
óрех(ов) (made with) *walnut(s)*
орнeнтáлски *oriental*
освeн *apart from, besides*
осóбeно *especially*
(нищó) осóбeно *nothing special*
остáвa(т) *is/are left*
(да) остáвúя, -внш *to leave*
остáвúям, -внш *to leave*
от *from; (because) of; than; made of; with; since; out of*
от нúколко днш *(for) the past few days*
отвóрен *open*
отгóвúрям, -рúш *to answer*
(да) отгóвóря, -рнш *to answer*
отдáвна *long since, long ago*
отдaлeчe *from afar*
отúвам, -ваш *to go*
(да) отúдa, -дeш *to go (there)*
отклонeннe *diversion*
откóлкото *than*
откúдe *where from*
отлúчно! *excellent!*
отпáдúк (pl) отпáдúци *litter, rubbish*
оттúк *from here*
óфис *office*
очáквам, -ваш *to expect*
óще *more; still; even; yet*
óще веднúж *once again*
óще не *not yet*

пaвилнóн *kiosk*
пáдам, -даш *to fall*
пáдaщи предмeти *falling objects*
(да) пáднa, -нeш *to fall*
пáзár *market*
пáзарúвам, -ваш *to do the shopping*
пáзúя, -зúш *to keep, preserve*
пак *again*

пaнaйр *fair*
пáпка *folder, file*
пapú (pl) *money*
пapк *park; garden*
пapкúнг *car park*
пapкúрам, -раш *to park*
пapртep *ground floor*
пapрти *party*
пapфюм *perfume*
пapчe *piece*
пaспóрт *passport*
(бритáнски) пáунд *pound sterling*
пeтúк *Friday*
(нeщó за) пúснe *something to drink*
пúво *beer, ale*
пúлзeнска бúра *Pilsner (beer)*
пúлeшкú (made with) *chicken*
пúшaм, -паш *to touch*
пúсáлка *pen*
пúсмó *letter*
пúтам, -таш *to ask*
пúцa *pizza*
пúцapúя *pizzeria*
пúшa, -шeш *to write*
пúя, пúeш *to drink*
пúж *beach*
пúкáт *poster*
пúан *plan*
пúaннúя *mountain(s)*
(да) пúaтúя, -тúш *to pay*
пúaцaм, -щaш *to pay*
пúк *envelope*
пúод (pl) пúодóвe *fruit*
пúодóв (made of) *fruit*
пúодóтвóрен, -рна *fruitful*
пúощáд *square*
пúúвам, -ваш *to swim*
пúюс *plus*
пúо *along; over; on*
пúвeчe *more*
пúвeчeтo *most of*
пúврeдa *fault*
пúврeдeн *out of order*
пúд *under*
пúдáрúк (pl) -úш *present*
(да) пúдapúя, -рúш *to give*
пúдхóдúящ *suitable*
пúжелáвам, -ваш *to wish*
(да) пúжелúя, -úш *to wish*
(с) пúздpав *kind regards*
пúздpавлeнúя! *congratulations!*
(да) пúздpавúя, -внш *to welcome, greet; congratulate*

пúздpавúвам, -ваш *to welcome, greet; congratulate*
пúзнáвам, -ваш *to know*
(someone, one another)
пúзнáт(a) *acquaintance*
(да) пúкáжa, -жeш *to show, point*
пúкáзúвам, -ваш *to show, point*
пúкáна *invitation*
пúкáнен *invited*
(да) пúкáнúя, -нш *to invite*
пúлeзeн, -знa *useful*
пúлицúй *policeman*
пúлицúя *police*
пúловúн *half*
пúловúнa *a half*
(да) пúлúчa, -чш *to receive*
пúлучáвам, -ваш *to receive*
пúмáгам, -гаш *to help*
(да) пúмúслúя, -лш *to think over*
(да) пúмóгнa, -нeш *to help*
пúмúнúя, -нш *to remember*
пúмóщ (f) *help, assistance*
пúнeдeлнúк *Monday*
пúони (n) *pony*
пúнúкóгa *sometimes*
(да) пúпúтам, -таш *to ask*
(да) пúпрáвúя, -внш *to mend*
пúртмeн *doorman*
пúртмóнe *purse, bag*
пúртóкáл(ов) (made with) *orange(s)*
(да) пúрúчaм, -чаш *to order*
пúрúчúвам, -ваш *to order*
пúрúчкa *order*
пúслe *after that, then*
пúслeдeн, -днa *final, last*
пúсóбкa *direction*
(да) пúсрeщнa, -нeш *to meet*
(да) пúчáкaм, -каш *to wait a little*
пúчúвам, -ваш сú *to be resting*
пúчúвкa *rest, break*
(да) сú пúчúнa, -нeш *to have a rest*
пúчтú *almost*
пúщa *post office*
пúрaв *right*
пúрáвúя, -внш *to do; to make*
пúрáзнúк (pl) -нш *festival, holiday*
пúрáзнúвам, -ваш *to celebrate*
пúрáскóвa *peach*
(да) пúрáтúя, -тш *to send*
пúрeвáлúване (pl) -нúя *shower*
(да) пúрeвeдá, -дeш *to translate*
пúрeвóдúч(кa) *translator;*

interpreter
 преговори (pl) negotiations; talks
 пред in front of
 (да) предам, -дадеш to leave/pass
 on/a message
 преди before; ago
 предимно mainly
 предлагам, -гаш to suggest, make
 an offer
 (да) предложа, -жиш to suggest;
 make an offer
 предполагам, -гаш to suppose
 предпочитам, -гаш to prefer
 представа idea
 представлениe performance
 през during; through; in; at
 (да) прекарам, -раш to spend
 (time)
 прекарвам, -ваш to spend (time)
 (да) пренесá, -сеш to take
 (somewhere)
 препоръчвам, -ваш to recommend
 (да) пресекá, -чеш to cross
 пресен, прясна, пресни fresh
 престой (duration of) stay
 (да) претегля, -лиш to weigh
 (да) придружá, -жиш to
 accompany
 (да) приема, -меш to accept
 принтер printer
 пристигам, -гаш to arrive
 пристигащ arriving
 (да) пристигна, -неш to arrive
 приятел(ка) friend
 приятелски friendly
 приятен, -тна pleasant
 приятен път! have a good journey!
 приятно прекарване! have a nice
 time!
 проблем problem
 прогноза forecast
 програма program(me)
 прогрес progress
 продавам, -ваш to sell
 продавач(ка) shop assistant, sales
 person
 продаден sold
 продукт product
 продължавам, -ваш to continue
 прозорец (pl) -щи window
 пролет (f) spring
 просто simply
 против against
 професия occupation

пуша, -шиш to smoke
 пушене smoking
 пълен, -лна с full of
 пъления чушки stuffed peppers
 пъпеш melon
 първо firstly
 път (pl) пъти time
 път (pl) пътица road, way
 пътник (pl) -ници passenger,
 traveller
 пътувам, -ваш to travel
 пътуване journey

работа work
 работник (pl) -ници worker
 работно време opening hours
 работя, -тиш to work
 радвам, -ваш се to enjoy, be glad
 радио radio
 радостен, -тна joyous, glad
 (да) разберá, -реш to understand
 разбира се of course
 разбирам, -раш to understand
 развален broken, not working
 (да) разваля, -лиш to break
 (something)
 (да) се разваля, -лиш to go
 wrong; to break down
 разведен divorced
 (да) разглеждам, -даш to look
 at/around
 разглеждам, -даш to look
 at/around
 разговор conversation
 разказвам, -ваш to tell
 разкъсана облачност broken
 cloud
 разписание timetable
 разсеян absent-minded
 разходка trip, walk
 (да) се разходя, -диш to have a
 walk
 разчитам, -гаш на to rely on
 ракия rakiya, brandy
 рано early
 резервация reservation
 река river
 реклама publicity (adj)
 рекламен, -мина publicity,
 advertisement
 религия religion
 (в) ремонт (under) repair
 ресторант restaurant
 рецепция reception

речник (pl) -ници vocabulary,
 dictionary
 (да) решá, -шиш to decide
 Рила планина the Rila Mountains
 римски Roman (adj)
 роден(а) съм I was born
 родина fatherland, motherland
 родител parent
 рожден ден birthday
 роза rose
 рокля dress
 романтично romantic
 Румъния Romania
 руски Russian (adj)
 ръка (pl) ръце hand; arm
 рядко rarely

с/със with; on
 салата salad
 салфетка serviette, napkin
 сам alone
 само only, just
 самобръсначка razor, shaver
 самолет airplane
 сандвич sandwich
 сватба wedding
 (по) светá around the world
 свети, светá Saint, holy
 светло light
 светло пиво lager
 светофар traffic light
 свободен, -дна free
 свой one's own
 свят world
 (на) север (to the) north
 се (reflexive particle) -self
 сегá now
 седмица week
 (да) седна, -неш to sit
 секретар(ка) secretary
 село village
 семейство family
 септември September
 сервиз garage, service station
 сервитьор(ка) waiter, waitress
 сервирам, -раш to serve
 сериозно seriously
 сестра sister
 сигнал beep, signal
 сигурен, -рна съм I am sure
 сигурно most probably; certainly
 силен, -лна strong
 син, (pl) синове son
 син, синя, синьо, сини blue

сирене white cheese, feta
 ски (pl) skis
 на ски skiing
 скоро soon
 скучно boring
 скъп dear; expensive
 слаб light; weak
 слава богу! thank heavens!
 славянски Slavonic
 сладкарница café, cakeshop,
 patisserie
 сладолед ice-cream
 сладък, сладка sweet
 след (като) after; in
 следващ (up)coming, following
 следващия(т) път next time
 следобед (in the) afternoon
 слива plum
 сливов (made of) plums
 (да) сложа, -жиш to put
 служебен, -бна official; for staff
 only
 служител(ка) counter assistant,
 clerk
 (по) случай (on the) occasion (of)
 случва се it happens
 (да) се случи (it form) happen
 слънце sun
 Слънчев бряг Sunny Beach
 слънчево sunny
 (да) сменя, -ниш to change
 сметана cream
 сметка bill
 смей, -еш се to laugh
 смешен, -шна funny
 снимка photo
 снощи last night
 сняг snow
 сода soda water
 сок juice
 сол (f) salt
 софийски Sofia (adj)
 спалня bedroom
 специалитет speciality
 специално specially
 сервирам, -раш to stop
 спиране stopping
 спирка (bus) stop
 списание magazine
 спокойно calmly
 спомен memento
 спомням, -няш си to remember
 според according to
 спорт sport

(да) спира, спираш *to stop*
спя, спиш *to sleep*
сребърен, -рна (made of) *silver*
срещна *appointment, meeting, get-together*
срещу *opposite*
сряда *Wednesday*
ставам, -ваш *to stand/get up; to happen; become*
(да) стана, -неш *to stand/get up; to happen; become*
стар *old*
старт *start*
стая *room*
стенá *wall*
стига! *stop it! enough!*
(да) стигна, -неш *to reach*
стик *golf club*
сто *hundred*
столица *capital*
стомáх (pl) стомáси *stomach*
стотинка *stotinka*
стой, стоиш *to stand; stay*
странá *country*
страхувам, -ваш се *to be afraid*
страшен, -шна *incredible; terrible*
(колко) струва? *how much does it cost?*
студен *cold*
студент(ка) *student*
стъкло *glass*
супа *soup*
супермаркет *supermarket*
сутрин (f) *morning*
сутринта *in the morning*
счупен *broken, not working*
(да) счупя, -пиш *to break*
(да) събера, -реш *to gather*
събота *Saturday*
съвет *advice*
съвременен, -менна *contemporary*
съгласен, -сна съм *I agree*
(да) се съглася, -сиш *to agree*
(за) съжаление *unfortunately*
съжалявам, -ваш *to be sorry, regret*
(да) създам, -ладеш *to create*
съм *I am (to be)*
съмнявам, -ваш се *to doubt*
съобщение *message*
Сърбия *Serbia*
(от все) сърце *with all my heart*
съседен, -дна *next door, neighbouring*

същ, съща *same*
също *also*
сядам, -даш *to sit down*
сянка *shade, shadow*
табелка *notice*
тази (f) *this*
такá *right, just so, likewise*
такá ли? *really?, is that so?*
такса *fee*
такси́ (n) *taxi*
такъв, такава *such*
там *there*
танц *dance*
таратор *tarator (Bulgarian cold summer soup)*
твой *your(s)*
творчески *creative*
те *they*
театър (pl) -три *theatre*
тежък, -жка *heavy*
тэзи (pl) *these*
телефон *telephone*
телефонен секретар *answerphone*
телекс *telex*
температура *temperature*
тенис *tennis*
тэхен, тэхни *their(s)*
тэхника *equipment, technology*
ти *you*
тиквичка *courgette, zucchini*
типично *typically*
тихо *quietly*
то *it*
тоалетна *toilet, bathroom*
това (n) *this*
тогава *then*
този (m) *this*
той *he*
толкова *so*
тоник *tonic water*
топъл, -пла *warm, hot*
торта *gateau, cake*
точен, -чна *punctual*
точно *exact(ly)*
трамвай *tram*
транспорт *transport(ation)*
тревá *grass*
трима (души) *three people*
тримесечие *quarter, three-month period*
тролей *trolleybus*
труден, -дна *difficult*
тръгвам, -ваш *to set off*

трябва *have to; must*
туба *canister, gas can*
тук *here*
турист(ка) *tourist*
турски *Turkish*
Турция *Turkey*
тъмно *dark*
търговски *trade (adj)*
търговски център *shopping mall*
търся, -сиш *to look for*
тя *she*

у *at, with*
удобен, -бна *convenient, comfortable*
удоволствие *pleasure*
ужасен, -сна *terrible, awful*
ужасно *terribly*
уйкенд *weekend*
уйски (n) *whisky*
улица *street*
умерен *moderate*
умирам, -раш за *to be dying for*
уморен *tired*
(да) се уморя, -риш *to get tired*
университет *university*
управител *manager, director*
упражнение *exercise*
урок (pl) уроци *lesson*
успех *success*
утре *tomorrow*
утро *morning*
ухó (pl) уши *ear*
уча, -чиш *to study, learn*
участвам, -ваш *to take part*
учебник (pl) -ници *textbook*
учене *studying*
ученик (pl) ищи *pupil*
учител(ка) *teacher*
учуден *surprised*

факс *fax*
(не é) фатално *it's not fatal*
февруари *February*
финал *finish*
фирма *firm*
фитнес център/клуб *fitness centre*
фойе́ *foyer; lounge*
фолклор *folklore*
фолклорен фестивал *folklore festival*
фонокáрта *phone-card*
фонтан *fountain*
форма *shape*

фотоапарат *camera*
фотограф *photographer*
французин (pl) -зи *Frenchman*
французойка *Frenchwoman*
френски *French*
футбол *football*

хáйде! *come on!*
(да) харесам, -саш *to like*
харесвам, -ваш *to like*
хартия *paper*
ха-ха! *ha-ha!*
хвърлям, -ляш *to throw*
хепатит *hepatitis*
хиляда (pl) хиляди *thousand*
Хийтроу *Heathrow*
химикалка *(ball-point) pen, biro*
хлэбче *bread roll*
хлэб *bread*
хóдя, -диш *to go, walk*
хол *sitting/living room*
хóра (pl) *people*
хотел *hotel*
хранá *food*
хрэма (head) *cold*
християнски *Christian*
хубав *nice, beautiful, handsome*
художник (pl) -ници *artist*
художничка *artist (woman)*
хумор *humour*
хълм *hill*

цвэте (pl) цветá *flower*
целодневен, -вна *whole day*
ценá *price*
ценност (f) (something) *valuable*
център (pl) центрове *centre*
цигáра *cigarette*
църква *church*
цял (pl) цэли *all; whole*
цял куп *a whole lot of*

чадър *umbrella*
чай *tea*
чáкам, -каш *to wait*
чáнта *bag*
час *hour*
часá *o'clock*
часóвник (pl) -ници *watch; clock*
част (f) *part*
чáша *cup; glass*
че *that*
червén *red*
чэрен, -рна *black*

чърква *church*
 Черноморие *the Black Sea coast*
 чесън *garlic*
 честит рожден ден! *happy birthday!*
 честито! *congratulations!*
 често *often*
 четá, -теш *to read*
 четвърт (f) *quarter*
 четвъртък *Thursday*
 чистотá *cleanliness*
 човек (pl) хóра *person, human being*
 чувам, -ваш *to hear*
 чувствам, -ваш (се) *to feel*
 чувство *feeling, sense*
 чудесен, -сна *wonderful, marvellous*
 чужд *foreign*
 чужденец (pl) -нци *foreigner*
 чужденка *foreigner (woman)*
 чушка *bell pepper, capsicum*
 (да) чуя, чуеш *to hear*

шампанско *champagne*
 шампоан *shampoo*
 шапка *hat*
 шегувам, -ваш се *to joke*
 шеф *boss*
 шоколад *bar of chocolate*
 шоколадов (made of) *chocolate*
 шопска салáта 'shopska' *salad*
 шотлáндец *Scot*
 Шотлáндия *Scotland*

шотлáндка *Scotswoman*
 шотлáндски *Scottish*
 шофьор *driver*
 шум *noise*
 шумен, -мна *noisy*
 шунка *ham*
 шшш! *sh-sh-sh!*

щáстие *happiness*
 (за) щáстие *fortunately, luckily*
 щáстлив *happy*
 щом *since, seeing that*

ъгъл (pl) ъгли *corner*

(на) юг *(to the) south*
 юли *July*
 юни *June*
 ютия *iron*

ябълка *apple*
 ябълков (made with) *apple*
 (да) се явя, -виш *to present oneself*
 ягода *strawberry*
 ягодов (made with) *strawberry*
 (нещо за) ядене *something to eat*
 яке *jacket*
 ям, ядеш *to eat*
 януáри *January*
 Япония *Japan*
 ясен, ясна *clear, obvious*
 ясно защó *it's obvious why; now I see why*

This is a 'survival' vocabulary and you should use it in conjunction with the Appendix and the Bulgarian–English Vocabulary. It includes most of the Bulgarian words you come across in the course – and a good few more besides. You'll be pleased to see that we have given most verbs in both imperfective and perfective forms. All other words we have listed in their basic form only, so for irregularities of form in nouns and adjectives, for example, or, indeed, for verb patterns, you'll have to turn to the Bulgarian–English vocabulary. If an English word has more than one equivalent in Bulgarian, we have attempted to list the more common word first. Where you might confuse forms, we have listed nouns before adjectives and verbs.

Although we trust that the Bulgarian equivalents of the 900 or so English words listed here will ensure your linguistic survival in a Bulgarian environment, do not expect it to replace a good English–Bulgarian dictionary.

Some words you will find in the Appendix rather than in the Vocabulary. You should look for most of the numerals, for example, and the different verb and pronoun forms, in the Appendix. The Appendix is really an addition to the Vocabulary, so use the two together.

able, be ~ мога
 about óколо, към
 above над
 accept приéмам, (да) приéма
 accompany изпáраща, (да)
 изпáря; придружáвам, (да)
 придружá
 according to спорéд
 acquaintance познáт
 address адрéс
 advertisement реклáма
 advice съвéт
 afraid, be ~ страхувам се
 after след
 afternoon следóбед; in the ~
 следóбед
 again пак

against срещу
 agency агéнция
 agitated нёрвен
 ago преди
 agree, I ~ съглáсен съм
 aim цел
 air въздух
 airline авиокомпáния
 airplane самолéт
 airport летйще, аерогáра
 all всйчко; ~ of us всйчки
 almost почти
 alone сам
 along по, покрай
 already вéче
 also същó
 always винаги

America *Америка*
 American *американец; американски*
 amusing *забавен*
 and *и, а*
 another *друг*
 answer *отговор; отговарям, (да) отговоря*
 anxious, be ~ *безпокоя се*
 anybody *някой*
 anything *нещо*
 apart from *освен*
 apartment *апартамент*
 apologize *извинявам се, (да) се извиня*
 apple *ябълка*
 appointment *среща*
 arm *ръка*
 around *около, към*
 arrival *пристигане*
 arrive *пристигам, (да) пристигна*
 artist *художник*
 as *както, като*
 ask *пита, (да) попитам*
 assistance *помощ*
 at *на, у, в, през*
 attention *вниманне*
 attraction (tourist) *забележителност*
 Australia *Австралия*
 Australian *австралиец; австралийски*
 autumn *есен*
 awful *ужасен*

back *гръб; small of the ~ кръст*
 bad *лош*
 bag *чанта*
 banana *банан*
 bank *банка*
 bar *бар; ~ of chocolate шоколад*
 bathroom *бания, тоалетна*
 be *съм*
 beach *плаж*
 beard *брада*
 beautiful *красив, хубав*
 because *защото*
 become *ставам, (да) стана*
 bed *легло*
 bedroom *спалня*
 beer *бира, пиво*
 before *преди*
 begin *започвам, (да) започна*

beginning *начало*
 behind *зад*
 beside *до*
 besides *освен*
 between *между*
 big *голям*
 bill *сметка*
 birth *раждане*
 birthday *рожден ден; happy ~! честит ~!*
 black *черен*
 block *блок*
 blond *рус*
 blue *син*
 boarding card *бордна карта*
 book *книга; запазвам, (да) запазя*
 boot, car-~ *багажник*
 border *граница*
 boring *скучен*
 born, I was ~ *роден съм*
 boss *шеф*
 bottle *бутилка*
 boulevard *булевард*
 box *кутия*
 boy *момче*
 brandy *коняк; Bulgarian ~ ракия*
 bread *хляб; ~ roll хлѐбче*
 break (something) *чупя (да) счупя; почивка, ваканция*
 break down *развалям се, (да) се разваля*
 breakfast *закуска*
 bring *нося, (да) донеса*
 Britain *Великобритания*
 British *британски; the ~ британците*
 broken *счупен, развален*
 brother *брат*
 Bulgaria *България*
 Bulgarian *българин; български*
 bun *кифла*
 bus *автобус*
 business *бизнес; ~ card визитна картичка; ~man бизнесмен*
 busy *зае*
 but *но, а, обаче*
 butter *масло*
 buy *купувам, (да) купя*

café *кафе, кафенѐ*
 cake *торта, кекс*
 calendar *календар*
 call *обаждам се, (да) се обадя*

calmly *спокойно*
 camera *фотоапарат*
 campsite *къмпинг*
 can *мога; може*
 Canada *Канада*
 Canadian *канадец; канадски*
 candy *бонбон*
 car *кола; автомобил; ~ park паркинг*
 card *карта; credit ~ кредитна ~, post- картичка*
 carry *нося, (да) донеса*
 case *случай; кучфар*
 celebrate *празнувам, (да) отпразнувам*
 central *централен*
 centre *център*
 certainly *сигурно; разбира се; непременно*
 chambermaid *камериерка*
 champagne *шампанско*
 change *обменям, (да) обменя; променям, (да) променя*
 cheap *евтин*
 checkout *каса*
 cheers! *наздраве!*
 cheese (white, feta) *сирене, (yellow) кашкавал*
 chemist's *аптека*
 chicken *пиле; grilled ~ пиле на грил*
 child *дете*
 China *Китай*
 Chinese *китаец; китайски*
 chocolate *бонбон; bar of ~ шоколад*
 choose *избирам, (да) избера*
 Christmas *Коледа; merry ~! честита ~!*
 cinema *кино*
 church *църква*
 cigarette *цигара*
 citizen *гражданин*
 city *град*
 clean *чист*
 clear *ясен*
 cloakroom *гардероб*
 clock *часовник*
 close *затварям, (да) затворя; ~d затворен*
 clothes *дрѐхи*
 cloud *облак; it's ~у облачно*
 coffee *кафе; instant ~ нескафе*
 cold *студен; head ~ хрема*
 colleague *колега*

come *идвам, (да) дойда; ~ on! хайде!*
 come in *влизам, (да) вляза*
 come out *излизам, (да) изляза*
 comfortable *удобен*
 complain *оплаквам се, (да) се оплача*
 computer *компютър*
 concert *концерт*
 conference *конференция*
 congratulate *поздравявам, (да) поздравя*
 congratulations! *поздравления! честито!*
 continue *продължавам, (да) продължа*
 continuously *непрекъснато*
 convenient *удобен*
 conversation *разговор*
 corner *ъгъл*
 cost, how much does it ~? *колко струва?*
 cough *кашлица*
 cousin *братовчед*
 country *страна*
 cream *крем; сметана*
 create *създавам, (да) създам*
 cross *кръст; пресичам, (да) пресекá*
 cucumber *красавица*
 culture *култура*
 cup *чаша*
 currency *валута; ~ exchange office обменно бюро*
 customer *клиент*
 customs *митница; ~ officer митничар*

damp *влажен*
 dance *танцувам*
 danger *опасност; внимание!*
 dangerous *опасен*
 dark *тъмен*
 date *дата*
 daughter *дъщеря*
 day *ден*
 dear *скъп*
 decide *решавам, (да) реша*
 degree *градус*
 delay *закъснение*
 delegation *делегация*
 delicious *вкусен*
 dentist *зъболекар*
 departure *заминаване*

dialogue **разговор**, **диалог**
diary **дневник**, **бележник**
dictionary **речник**
die **умирам**, (да) **умра**
diet **диета**, **режим**
different **различен**
difficult **труден**
dinner **вечеря**
direction **посока**
director **директор**
disappear **изчезвам**, (да) **изчезна**
disco **дискотейка**
distance **разстояние**
diversion **отклонение**
do **права**, (да) **направа**
doctor **лекар**
document **документ**
don't! **недей!**
door **врата**; **~man** **портиер**
doubt **съмнявам се**
dress (oneself) **обличам се**, (да)
се **облека**
drink **напитка**, **нещо за пиене**;
пия, (да) **изпия**
drive **карам**; **~r** **шофьор**
dull **мрачен**
during **през**

each **всеки**
ear **ух**
early **рано**
east **изток**; **in/to the ~** **на изток**
easy **лесен**
eat **ям**, (да) **изям**; **something to ~**
нещо за ядене
elevator **асансьор**
email **имейл**, **електронна поща**
end **край**
engaged **зае́т**
engine **мотор**
England **Англия**
English **английски**
Englishman **англичанин**
enough **достатъчно**; **стига!**
entrance **вход**
envelope **плик**
especially **специално**, **особено**
even **дори**, **даже**; **равен**
evening **вечер**; **in the ~** **вечерта**
every **всеки**; **~body** **всеки**; **~thing**
всичко; **~where** **навсякъде**
exact **точен**; **~ly!** **точно така!**
excellent **отличен**
except **освен**

exceptional **изключителен**
excursion **екскурзия**
excuse **извинение**; **~ me!**
извинете! **извинявайте!**
exhibition **изложба**
exit **изход**
expect **очаквам**
expensive **скъп**
explain **обяснявам**, (да) **обясня**
eye **око**

fall **падам**, (да) **падна**
false **невярно**
far **далече**
family **семейство**
fast **бърз**
fat **сланина**; (adj) **дебел**
father **баща**
fault **дефект**, **повреда**; **вина**
favour **услуга**
fax **факс**
feel **чувствам**; **~ing** **чувство**
festival **празник**, **фестивал**
few **малко а ~ няколко**
file **папка**, **файл**
final **последен**; **~ly** **най-накрая**
find **намирам**, (да) **намеря**
fine **глоба**; **~!** **добре!**
finish **свършвам**, (да) **свърша**
firm **фирма**
fish **риба**
flat **апартамент**, (adj) **равен**
floor **етаж**
flower **цвете**
flu **грип**
fly **муха**; (vb) **летя**
fog **мъгла**
folklore **фолклор**; **фолклорен**
food **храна**
foot **крак**
for **за**
forbidden **забранен**
forecast **прогноза**
foreign **чужд**; **~er** **чужденец**
forget **забравям**, (да) **забравя**
forgive **прощавам**, (да) **простя**; **~**
me **извинете!** **извинявайте!**
fork **вилница**
fortunately **за щастие**
free **свободен**; **безплатен**
France **Франция**
French **френски**
Frenchman **французин**
frequent **чест**

fresh **свеж**, **пресен**
friend **приятел**; **~ly** **приятелски**
from **от**
front **предна част**; **in ~** **отпред**
fruit **плод**; **~ful** **плодотворен**
full of **пълнен с**
fun, it's **~ забавно е**
funny **смешен**
future **бъдеще**

game **игра**
garage **гараж**; **сервиз**
garden **градина**
garlic **чесън**
gas **бензин**; **газ**
German **германец**, **немец**;
германски, **немски**
Germany **Германия**
get **получавам**, (да) **получа**
get to know one another
запознавам се, (да) **се**
запозная
get up **ставам**, (да) **стана**
girl **момиче**
give **давам**, (да) **дам**
give back **връщам**, (да) **върна**
glad **доволен**; **be ~** **радвам се**
glass **чаша**
go **ходя**; (somewhere) **отивам**,
(да) **отйда**
go back **връщам се**, (да) **се**
върна
go in **влизам**, (да) **вляза**
go out **излизам**, (да) **изляза**
God **Бог**
good **добър**
goodbye **довиждане**; (on the
phone) **дочуване**
gram **грам**
grandmother **баба**
grapes **грозде**
grass **трева**
great **голям**; **~!** **чудесно!**
green **зелен**
Greece **Гърция**
Greek **грък**; **гръцки**
greet **поздравявам**, (да)
поздравя; **~ing** **поздрав**
grey **сив**
grill **скара**
ground floor **партер**
group **група**
guest **гост**
guide **екскурзовод**

hair **коса**; **късъм**
half **половин**; **a ~** **половина**
hall **зала**
ham **шунка**
hand **ръка**
handsome **хубав**, **красив**
happen, it **~s** **става**, (да) **стане**
happiness **щастие**
happy **щастлив**, **весел**; **~ with**
доволен от; **честит**
hard **твърд**, **труден**
hat **шапка**
have **имам**; **not to ~** **нямам**; **~ to**
трябва
he **той**
head **глава**
headache **главоболие**
health **здраве**
hear **чувам**, (да), **чуя**
heart **сърце**
heat **топлина**; **горещина**
heavy **тежък**
hello! **здравей(те)!**; (on the phone)
ало!
help **помощ**; **помагам**, (да)
помогна
her(s) **неин**
here **тука**; **~ is** **это**; **~ you are**
заповядай(те)
high **висок**; **~way** **магистрала**
hill **хълм**
his **негов**
history **история**
hold **държам (се)**, (да) **се хвана**
holiday **празник**, **почивка**
home **дом**; **go ~/at ~** **вкъщи**
hope **надяжда**; **надявам се**
hospital **болница**
host **домакин**
hot **горещо**
hotel **хотел**
hour **час**
house **къща**
how **как**; **~ many/much** **колко**
however **обаче**
hungry **гладен**
hurry, be in a **~** **бързам**
hurt, it **~s** **боли**
husband **съпруг**, **мъж**

I **аз**
ice-cream **сладолед**
icon **икона**
idea **идея**, **представа**

if ако
ill болел
immediately веднага
important важен; it's ~ важно е
impossible невъзможен; it's ~
невъзможно е
in в/във, на, през, след; ~ front
of пред
indeed наистина
information информация
instead of вместо
interesting интересен
international международен
interpreter преводач
introduce запознавам, (да)
запозная
invitation покана
invite каня, (да) поканя ~d
поканен
Ireland Ирландия
Irish ирландски ~ man ирландец
iron ютия
it то
Italian италианец; италиански
Italy Италия
its негов

jacket сако, яке
jeans джинси
job работа
joke шегувам се
journalist журналист
journey пътуване
juice сок
just само

keep пазя, (да) запазя
key ключ
kilogram килограм
kind добър, любезен; вид, род
kitchen кухня
knee коляно
knife нож
know зная, познавам; get to ~
one another (да) се запозная

lady дама; ~ of the house
домакиня
land земя
language език
last последен; at ~ най-после
late късно; to be ~ закъснявам,
(да) закъсня
laugh смея се

learn уча, (да) науча
leave (go out) излизам, (да)
излиза; тръгвам, (да) тръгна;
заминavam, (да) замина
leave (behind) оставам, (да)
остава
left ляв; on/to the ~ наляво
leg крак
lemon лимон; ~ade лимонада
lesson урок
let's! (хайде) да!
letter писмо, буква
lie лъжа; лъжа, (да) излъжа
lie лежа
lie down лягам, (да) легна
life живот
lift асансьор; ski/chair ~ лифт
light светлина; (adj) светъл, лек,
слаб
like като
like харесвам, (да) харесам,
обичам
likewise така
line линия
lion лъв
listen слушам
litre литър
little малък; a ~ малко
live живя
long дълъг; ~ ago отдавна
look гледам; разглеждам, (да)
разглеждам
look after грижа се (за)
look at/round разглеждам, (да)
разглеждам
look for търся
lose губя, (да) загубя
lot, a ~ of много
love любов; обичам
luckily за щастие
luggage багаж
lunch обяд; have ~ обядвам

machine машина
make правя, (да) направя;
карам, (да) накарвам
man мъж; човек
manager директор, мениджър
many много
map карта
market пазар
married женен/омъжена
marry (да) се ожена/омъжа
may I? може ли?

maybe може би
meaning значение
mean, I ~ искам да кажа
meat месо
medicine лекарство
meet срещам, (да) срещна;
посрещам, (да) посрещна
meeting среща
melon пъпеш
memory памет
mend поправям, (да) поправа
mention споменavam, (да)
спомена
menu меню
merry весел
message съобщение
metre метър
mile миля
milk мляко
mine мой
minute минута
mirror огледало
Miss госпожица
mistake грешка
mobile (phone) мобилен
телефон, GSM (джиесем)
monastery манастир
money пари
month месец
more повече, още
morning сутрин, утро; in the ~
сутринта
most най-много; ~ of повечето
mother майка
motorway магистрала
mountain(s) планина
mouth уста
Mr господин
Mrs госпожа
much много
museum музей
music музика
must трябва
my мой

name име
napkin салфетка
nation нация
national национален, народен;
~ity народност
natural натурален, естествен;
~ly естествено
near близо; ~by наблизо
need нужда

neither... nor... нито ... нито
nervous нервен, притеснен
never никога
new нов
news (item) новина; ~paper
вестник
next следващ; ~ to до
nice хубав
night нощ; last ~ снощи
no не
noise шум
noisy шумен
none никакъв
nose нос
normally нормално, обикновено
north север; in/to the ~ на север
not не; ~ yet още не
note белѐжка; ~book белѐжник
nothing нищо
nought нула
now сега
number номер, брой
nurse сестра

object предмет
obvious явен, ясен
occasion случай
occupation професия
of на; ~ course разбира се
offer предложение; предлагам,
(да) предложа
office офис, бюро
official служебен
often често
OK добре, може
old стар
on на, върху, по, в
once веднѐж; ~ again още
веднѐж
only само
open отворен; отварям, (да)
отвoря; ~ing hours работно
време
opposite срещу
or или
orange (nn) портокал
order ред; out of ~ повреден;
поръчка; поръчам, (да)
поръчам
ordinary обикновен
organize организирам; ~d
организиран
other (pl) други
our(s) наш

outside навън
over над
own свой

pain болка
paper хартия, документ
pardon? моля?
parent родител
park парк; паркирам
part част
pass минавам, (да) мина
passenger пътник
passport паспорт
pay плащам, (да) платя
reach праскова
pen химикалка
pencil молив
people хора
pepper чушка; черен пипер
performance представление
petrol бензин; ~ station
бензиностанция
pharmacy аптека
phone обаждам се, (да) се обадя
photo снимка; ~grapher
фотограф
piece парче
pity, it's a ~ жалко
place място
plate чиния
pleasant приятен
please моля
pleased доволен; be ~ радвам се
pleasure удоволствие
plum слива
pocket джоб
point показвам, (да) покажа
police полиция; ~man полицай
possible възможен; it's ~
възможно е, може
post (office) поща; ~card
картичка
prefer предпочитам, (да)
предпочета
present подарък
price цена
private частен
probably сигурно
problem проблем
programme програма
punctual точен
pupil ученик
purpose цел
purse портмонé, чанта

put слагам, (да) сложа

quality качество
quarter четвърт
question въпрос
quick бърз
quiet тих
quite доста
railway station гара
rain дъжд; it's ~ing вали
rarely рядко
reach стигам, (да) стигна
read четá, (да) прочетá
ready готов
really наистина; ~? така ли?
receive получавам, (да) получа
reception рецепция, прием
receptionist администратор
recommend препоръчвам, (да)
препоръчам
red червен
regret съжالياвам, (да) съжاليا
religion религия
rely on разчитам на
remember помня, (да) запомня;
спомням си, (да) си спомня
rent наем; наемам, (да) наема;
~ed под наем
repeat повтарям, (да) повторя
repair ремонт
request молба
reserve запазвам, (да) запазя; ~d
запазен, резервиран
rest почивам си, (да) си почина;
~ room тоалетна
restaurant ресторант
return връщам (се), (да) (се)
върна
right прав, десен; on/to the ~
надясно
river река
road път
room стая
route маршрут, път
Russia Русия
Russian руснак; руски

salad салата
sales person продавач
salt сол
same, the ~ същият
sandwich сандвич
say казвам, (да) кажа
school училище

Scot шотландец
Scotland Шотландия
Scottish шотландски
sea морé
see виждам, (да) вида
sell продавам, (да) продám
send пращам, (да) прáтя;
изпращам, (да) изпратя
serious сериозен
service (in a restaurant)
обслужване
service station сервиз
serviette салфетка
several няколко
shape форма
shaver самобръсначка
she тя
shoe обувка
shop магазин
shop assistant продавач
shopping, do the ~ пазарувам
short (stature) нисък (time) кратък
show показвам, (да) покажа
shower душ
sick болен
side страна
sight, tourist ~ забележителност
sign знак, табелка
simply просто
since тъй като, (time) от
sing пeя, (да) изпeя
single единичен; неженен/
неомъжена
sister сестра
sit седя
sit down сядам, (да) седна
size големинá, размер
ski карам ски; ~ run писта
skin кожа
sleep спя
slow бавен
small малък
smoke (vb) пуша
smoking пушене
snack закуска; ~ bar бърза
закуска, закусувалня
snow сняг
so така; толкова
sock чорап
soda water газирана вода, сода
soft мек; ~ drink безалкохолна
напитка
some някои, няколко; някакъв;
~body някой; ~how някак;

~thing нещо; ~ time някога,
~times понякога ~where някъде

son син
soon скоро
sorry, to be ~ съжالياвам, (да)
съжاليا
soup супа
south юг; in/to the ~ на юг
Spain Испания
Spaniard испанец
Spanish испански
speak говоря
special специален, особен
spend (time) прекарвам, (да)
прекарам; (money) харча, (да)
похарча
spoon лъжица
spring прóлет
square площáд
stamp, postage ~ мáрка
stand стоя
stand up ставам, (да) стána
stomach стомáх, корéм
stop спирам, (да) спра; bus ~
спирка
straight прав
strawberry ягода
street улица
strong силен
student студент, ученик
study (vb) уча
success успех
such такъв
sugar захар
suggest предлагам, (да)
предлóжа
suit костюм
suitcase кúфap
summer лято
sun слънце
supper вечеря; have ~ вечерям
suppose предпóлагам, (да)
предпóлóжа
sure сигурен
surname прéзиме, фамíлно íме
surprise изненада
sweet бонбон; (adj) слáдък
swim плувам

table мáса
take взýмам, (да) взéма; ~ part
учáствам
take away (nn) (хранá) за вкýщи
talk гóворя

tall висок
 taxi такси
 tea чай
 teacher учител
 telephone телефон; mobile ~
 мобилен телефон, джисесъм
 tell казвам, (да) кажа
 temperature температура
 terrible ужасен, страшен
 than от, отколкото
 thank благодаря; ~ you
 благодаря, мерси
 that това; онова; че
 theatre театър
 their(s) техни
 then тогава
 there там; ~ is/are има; ~
 isn't/aren't няма
 these тези
 they те
 thin тънък, слаб
 think мисля
 this това
 throat гърло
 through през
 ticket билет; ~office каса
 till каса
 time време; in ~ навреме; two ~s
 два пъти
 timetable разписание
 tired уморен
 to до, към; in order ~ за да
 today днес
 together заедно
 toilet тоалетна
 tomato домат
 tomorrow утре
 tongue език
 too също, и; прекалено
 tooth зъб
 touch пипам, (да) пипна
 tourist турист
 toward(s) към
 town град
 tram трамвай
 translate превеждам, (да)
 преведа
 travel пътувам
 tree дърво
 trip екскурзия
 trolleybus тролей
 trouble неприятност
 trousers панталон
 true, it's ~ вярно (е)

trunk (car) багажник
 try опитвам, (да) опитам
 Turk турчин
 Turkey Турция
 Turkish турски
 turn завивам, (да) завия

umbrella чадър
 under под; ~ground метрo
 understand разбирам, (да)
 разбера
 unfortunately за съжаление
 university университет
 unpleasant неприятен
 until до, докато; ~ now досега
 useful полъзен
 usually обикновено

vegetable зеленчук
 vegetarian вегетарианец;
 вегетариански
 very много, твърде, доста
 village село
 visit престой

wait чакам
 waiter сервитьор
 Wales Уелс
 walk разходка; вървя, ходя
 wall стена
 wallet портфейл, портмонé
 want искам
 war война
 warm топъл
 wash мия (се), (да) (се) измия
 watch часовник
 water вода; mineral ~ минерална

~
 way път
 we ние
 weak слаб, лек
 wear нося
 weather време
 week седмица
 welcome! добре дошъл!
 заповядай(те)!
 well добре
 Welsh уелсец; уелски
 west запад; in/to the ~ на запад
 what какво, каквото; ~ kind of
 какъв
 when кога; когато
 where къде; където; ~ from
 откъде

whether дали
 which кой; който
 while докато
 white бял
 who кой; който
 whole цял
 why защо
 wife съпруга, жена
 wind вятър
 window прозорец
 wine вино
 winter зима
 wish желание; желая;
 пожелавам, (да) пожелаля
 with с/съ
 without без
 woman жена
 wonderful чудесен

word дума
 work работа; работя
 world свят
 worry грижа; безпокоя се
 write пиша, (да) напиша

year година
 yellow жълт
 yes да
 yesterday вчера
 yet още; все пак
 yoghurt кисело мляко
 you ти; вие
 young млад
 your(s) твой; ваш

zero нула

Although the grammatical explanations in this course are based on a pragmatic, need-to-know basis and we try to avoid grammatical jargon, grammatical categories are a very useful aid to learning. We hope, therefore, that this index, arranged according to grammatical features, will be a handy additional aid to finding your way around the book and the Bulgarian language.

The numbers refer you to the units. An asterisk indicates that you will find further material in the Appendix.

- adjectives*
 agreement 1
 comparative 7
 definite 8, 9
 formation from nouns 8
 neuter, *see* impersonal expressions
 plural 5
 possessive 9
 superlative 10
- adverbs*
 comparison 5, 10
пóвече, бóще 16
- articles
 definite 3, 4, 7, 8, 9
 indefinite 1, 2, 13
see also adjectives, definite
- aspect 12, 13, 20
 imperfective 12
 perfective 12
see also commands;
 individual verbs; tenses
- commands (imperative)*
 negative 12
 positive 7, 12
- conditionals 16, 20
- conjunctions
защóто 19, **и** 2, **че** 5
- direct object 11, 13
- imperative: *see* commands
- impersonal expressions 10, 14, 15
- indirect object 9, 11
- indirect (reported) speech 16
- negation 1, 9, 10, 15, 16
- nouns*
 address form 2, 14
- gender 1
 numerical plural 5
 plural 4, 5, 7, 8, 15
see also articles
- numerals*
 cardinal 2, 4, 5, 8, 11
 ordinal 11
- participles* 11, 18,
мóжел/мóжъл 19
- passive*
 11, with **се** 14
- prepositions* 11
- pronouns*

- demonstrative 7
- full forms after prepositions 6
- indefinite 14
- personal subject 2
- possessive short 3, **си** 5
- relative 5
- short form direct object 11
- short form indirect object 7
see also word order
- pronunciation* 4, 5
- question formation
как 2
каквó 2
какъв 2
кога 2
кой 5, 13 **когó** 13
кóлко 4
къдé 2, 14
ли 1, **нали** 4
- renarrated forms* *see* tenses
- requests 6, 20
- spelling* 5, **я/е** 8
- stress 3, 8
- tenses*
 future 10, 12
 future in the past (**щях да**) 16
 past 12, 13, 14, 16
 past compared with past
 imperfective 17
 past imperfective 17
 past perfect 18
 present (summary) 5, 12
 present perfect 18, 19
 renarrated forms 19
- verbs*
 beginning of an action 20
да form 6, 7, 12
 impersonal 10, 14, 15
 individual
болí 15
валí 10
(да) взéма 18
виждам, (да) ви́дя 14
говóря 5
(да) дам 7, 16, 19
(да) дóйда 14
живéя 14
знáя 5
(да) избéра 16

- íма/ня́ма** 1, 9
íмам/ня́мам 2, 13, 16
íскам 4, ~ **да** 6, 16
ка́звам, (да) ка́жа 15
купúвам, (да) купя 14
мóга 6, 9, 15, 17
но́ся, (да) донесá 14
обíчам 12
(да) се облекá 18
(да) обясня́ 11
отивам 14
п ráвя 4
(да) пресекá 13
рабóтя 4
(да) разберá 16
разб́ирам 4
сът 1, 2, 10, 13
трябвa да 6, 15
харéсвам 12, 14
хóдя 14
- reflexive 6, 20
see also aspect; commands
 (imperative); conditionals;
 participles; passive; tenses
- word order*
 with **се** 6, 20
 with indirect object pronouns
 7, 16, 19, 20
 with **си** 15

also available in a book/CD pack

teach
yourself

bulgarian

michael holman & mira kovatcheva

- Do you want to cover the basics then progress fast?
- Do you want to communicate in a range of situations?
- Do you want to reach a high standard?

Bulgarian starts with the basics but moves at a lively pace to give you a good level of understanding, speaking and writing. You will have lots of opportunity to practise the kind of language you will need to be able to communicate with confidence and understand Bulgarian culture.

Michael Holman taught Russian and Bulgarian at the University of Leeds for over 30 years. **Mira Kovatcheva** is Senior Lecturer at Sofia University.

Why not try ● Bulgarian Conversation ● or visit
www.teachyourself.co.uk?

Cover ● © David Toase/Getty Images ● Sunflower field, Bulgaria

the leader in self-learning with more than 500 titles, covering all subjects
be where you want to be with **teach yourself**

UK £14.99

ISBN 978-0-340-87052-5

9 780340 870525

01499

